

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ŞİİRLERİN METİNSELLİK
ÖLÇÜTLERİ BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ VE BU ŞİİRLERİN
METİNSELLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Döner DOĞAN

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Turan SİNAN

Elazığ, 2018

ONAY SAYFASI

T.C.

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Turan SİNAN' ın danışmanlığında Fatma Döner DOĞAN' ın hazırlamış olduğu "Ortaokul (5, 6, 7, 8) Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri" başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından ..... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri

1. Prof. Dr. Şener DEMİREL
2. Doç. Dr. İlhan ERDEM
3. Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Turan SİNAN

İmza

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve .....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Turan SİNAN danışmanlığında hazırlamış olduğum *"Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri"* adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi hâlinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Fatma Döner DOĞAN

22.16/2018
F. Döner

ÖN SÖZ

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan bir sistemdir. Duygu, düşünce, istek ve hayallerin ifade edilmesinin temel yoludur. Ana dili ise bireyin içinde doğup büyüdüğü çevreden edindiği ilk dildir. Bireylerin ana dillerini etkili ve güzel bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak ve bu bağlamda iletişim becerilerini geliştirmek, okullarda da sistematik olarak yürütülen ana dili eğitiminin temel hedeflerindedir. İletişimin temel birimi olan metinler ise ana dili eğitiminin esas materyalleri olarak kabul edilir.

Metin kavramını sözlü veya yazılı olan, bildirişim işlevini karşılayan, anlamlı ve mantıklı dil ürünü şeklinde tanımlamak mümkündür. İletişimin sağlıklı bir biçimde gerçekleşebilmesi metinlerin niteliğine ve kalitesine bağlıdır. Beaugrande ve Dressler, metin olabilmenin yedi ölçütü olduğundan bahsetmiştir. Bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, bilgilendiricilik, kabul edilebilirlik, duruma uygunluk ve metinlerarasılık şeklinde sıraladıkları bu ölçütlerden herhangi birinin eksikliği hâlinde iletişimin sağlanamayacağını dile getirmişlerdir. Metinsellik ölçütlerine sahip olmayan metinlerle nitelikli bir ana dili eğitimi gerçekleştirilemeyeceği de unutulmamalıdır. Bu sebeple ana dili eğitimi kapsayan Türkçe dersinde kullanılan metinlerin metinselliği oldukça önemlidir. Bu çalışma, Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinsellik ölçütlerine göre çözümlenmesi ve bu şiirlerin metinselliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yol gösterici tutumuyla beni daima destekleyen, emeğini esirgemeyen, fikirlerinden yararlandığım danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Turan SİNAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezin her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım kıymetli Türkçe öğretmenleri Zeynep DOĞAN ve Gülsüm BEKTAŞ' a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu süreçte daima yanımda olan ve beni destekleyen aileme de sonsuz şükranlarımı sunarım.

Fatma Döner Doğan

Elazığ, 2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi ve Bu Şiirlerin Metinselliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Fatma Döner Doğan

Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Elazığ, 2018, Sayfa: XXIV+375

Bu araştırmanın amacı; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirleri metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlemek ve bu şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna dair öğretmen görüşlerine başvurmaktır.

Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada öncelikle 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplamda 28 şiir, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemiyle metin merkezli ölçütler olan bağdaşıklık ve tutarlılık bağlamında çözümlenmiştir. Böylece şiirlerin metinselliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu ilk aşamada ilk olarak dil bilgisel bağdaşıklık ve sözcüksel bağdaşıklık başlıkları altında şiirlerin bağdaşıklıkları incelenmiştir. Dil bilgisel bağdaşıklık başlığı altında gönderim, eksilti, bağlaç, değiştirim, koşutluk, işlevsel cümle görüngesi ve zaman ve görünüş incelemelerine yer verilmiş; sözcüksel bağdaşıklık başlığı altında ise yineleme ve eş dizimlilik görünümleri tespit edilmiştir. İlk aşamada ikinci olarak ise şiirlerde yer alan tutarlılık görünümleri incelenmiştir. Tutarlılık başlığı altında ise özelleştirme,

genelleştirme, karşılaştırma, neden-sonuç ilişkisi ve karşıtlık bağlantılarına yer verilmiştir. Böylece şiirlerin metinsellik niteliğine sahip olup olmadığı incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise metin merkezli ve kullanıcı merkezli ölçütlerin tamamı esas alınmış ve bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna ilişkin öğretmen görüşleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Elazığ ilinde görev yapan 15 Türkçe öğretmenin görüşüne başvurulmuştur. Öğretmen görüşlerini almak amacıyla nitel desende 8 sorudan ve alternatif sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme ölçeği hazırlanmış ve öğretmenlerle bire bir görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ve içerik analizi yapılarak şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna dair Türkçe öğretmenlerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Hem ders kitaplarındaki şiirlerin hem de öğretmen görüşlerinin analizi sonucunda şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Araştırma dil eğitiminde önemli bir yeri olan Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinselliği hakkında bir çerçeve belirlemesi bakımından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Metin dil bilim, metin, metinsellik ölçütleri, ana dili eğitimi, ders kitabı.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Analysis of the Poems in Secondary School Turkish Text Books in the Context of Textuality Criteria and Teachers' Opinions Regarding These Poems' Textuality

Fatma Doner Dogan

Firat University

Institute of Educational Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Program of Turkish Education

Elazig, 2018, Page: XXIV+375

The purpose of this study is to analyze the poems in Turkish text books of 5th, 6th, 7th and 8th grades in the context of textuality criteria and to ask teachers' opinions regarding the conformity of these poems with textuality criteria.

The research consists of two stages. In the first stage, a total of 28 poems in Turkish text books of 5th, 6th, 7th and 8th grades were first analyzed with document analysis method, which is one of the qualitative research designs, in the context of text-based criteria; coherence and consistency. In this way, the poems' textuality was determined. In this first stage, the coherence of the poems was first investigated under the titles of grammatical and lexical coherence. Grammatical coherence included the examination of reference, ellipsis, conjunction, substitution, parallelism, functional perspective and time and profiling; lexical coherence included recurrence and co-occurrence profiles. Secondly, in the first stage, consistency profiles in the poems were investigated. The title of consistency included the connections of privatization, generalization, comparison, cause-effect relationship and contrast. In this way, whether the poems had the quality of textuality was investigated and interpreted.

In the second stage of the research, all the text-based and user-based criteria were taken into consideration and in this context, the aim was to determine the opinions of the teachers regarding the conformity of these poems with textuality criteria. For this reason, the opinions of 15 Turkish-language teachers working in Elazığ were taken. A semi-structured interview schedule consisting of 8 questions and alternative questions in qualitative design was prepared to ask the teachers' opinions and one-to-one interviews were conducted with the teachers. The obtained data were transferred to computer environment by the researcher and the opinions of Turkish-language teachers regarding the conformity of these poems with textuality criteria were asked by conducting a content analysis. Following the analysis of both the poems in the text books and the teachers' opinions, it was determined that the poems were in conformity with textuality criteria. The research is significant in determining a framework for the textuality of the poems in Turkish text books which have an important role in language education.

Keywords: Text linguistics, text, textuality criteria, native language education, text book.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	I
BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ	XXI
EKLER LİSTESİ.....	XXII
SİMGELER/ KISALTMALAR LİSTESİ	XXIV
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	7
1.3. Araştırmanın Amacı	8
1.3.1. Alt Amaçlar	8
1.4. Sayıtlar	9
1.5. Sınırlılıklar	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
II. KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Dil.....	11
2.2. Ana Dili Kavramı	14
2.3. Dil Edinim Süreci.....	15
2.4. Dil Bilimsel Bakış Açısı.....	17
2.5. Metin, Metin Dil Bilimi ve Metin Türleri.....	19
2.5.1. Metin.....	19
2.5.2. Metin Dil Bilimi	23

2.5.3. Metin Türleri	25
2.5.3.1. Bir Metin Olarak Şiir	26
2.5.3.1.1. Şiir Nedir?	27
2.5.3.1.2. Şiir Dili.....	27
2.5.3.1.2.1. Öncelemeler	29
2.5.3.1.2.2. Yinelemeler	29
2.5.3.1.2.3. Koşutluklar	30
2.5.3.1.2.4. Sapmalar.....	30
2.5.3.1.3. Şiir ve Anlam	30
2.5.4. Metinsellik Ölçütleri.....	31
2.5.4.1. Metin Merkezli Ölçütler	32
2.5.4.1.1. Bağdaşıklık.....	32
2.5.4.1.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	33
2.5.4.1.1.1.1. Gönderim.....	33
2.5.4.1.1.1.1.1. Art Gönderim.....	33
2.5.4.1.1.1.1.2. Ön Gönderim	34
2.5.4.1.1.1.1.3. Gönderimin Ögeleri.....	35
2.5.4.1.1.1.1.3.1. Zamirler	35
2.5.4.1.1.1.1.3.2. Gösterme Sıfatları.....	36
2.5.4.1.1.1.1.3.3. İyelik Ekleri	37
2.5.4.1.1.1.1.3.4. Yükleme Hâli Eki	38
2.5.4.1.1.1.1.3.5. Kişi Ekleri.....	38
2.5.4.1.1.1.1.3.6. İlgi Eki	39
2.5.4.1.1.1.2. Bağlaçlar	39
2.5.4.1.1.1.3. Eksilti/ Eksiltim	40
2.5.4.1.1.1.4. Değiştirim	41

2.5.4.1.1.1.5. Koşutluk	42
2.5.4.1.1.1.6. İşlevsel Cümle Görüngesi.....	42
2.5.4.1.1.1.7. Zaman ve Görünüş	42
2.5.4.1.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	43
2.5.4.1.1.2.1. Yineleme.....	43
2.5.4.1.1.2.2. Eş Dizimlilik.....	44
2.5.4.1.2. Tutarlılık.....	45
2.5.4.1.2.1. Metinlerde Tutarlılık Görünümleri	46
2.5.4.1.2.1.1. Özelleştirme Bağlantısı	46
2.5.4.1.2.1.2. Genelleştirme Bağlantısı	47
2.5.4.1.2.1.3. Neden-Sonuç Bağlantısı	47
2.5.4.1.2.1.4. Karşılaştırma Bağlantısı	48
2.5.4.1.2.1.5. Karşıtlık Bağlantısı	48
2.5.4.2. Kullanıcı Merkezli Ölçütler	49
2.5.4.2.1. Amaçlılık.....	49
2.5.4.2.2. Bilgilendiricilik	50
2.5.4.2.3. Kabul Edilebilirlik.....	51
2.5.4.2.4. Duruma Uygunluk.....	52
2.5.4.2.5. Metinlerarasılık	53
2.6. Türkçe Öğretiminde Metnin Yeri.....	54
2.6.1. Ders Kitaplarındaki Metinlerin Taşması Gereken Özellikler.....	57
2.7. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	61
3. YÖNTEM	62
3.1. Araştırma Modeli	62
3.2. Evren ve Örneklem	63

3.3. Veri Toplama Araçları	64
3.3.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi.....	64
3.3.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	64
3.4. Veri Toplama Süreci	65
3.4.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Süreci	65
3.4.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplama Süreci.....	67
3.5. Verilerin Analizi.....	67
3.5.1. Doküman Taramaya Yönelik Verilerin Analizi	67
3.5.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Analizi	68
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	70
IV. BULGULAR VE YORUM	70
4.1. Metin Analizi	70
4.1.1.5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi	70
4.1.1.1. "Çocukluk" Metninin Bulguları ve Yorumu	70
4.1.1.1.1. Metnin Betimlenmesi	70
4.1.1.1.2. Metnin Çözümlemesi	71
4.1.1.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	72
4.1.1.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	72
4.1.1.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	75
4.1.1.1.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri.....	75
4.1.1.1.3. Metnin Yorumlanması	77
4.1.1.2. "Mustafa Kemal" in Kağnısı" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	78
4.1.1.2.1. Metnin Betimlenmesi	78
4.1.1.2.2. Metnin Çözümlemesi	79
4.1.1.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	80

4.1.1.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	80
4.1.1.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık	84
4.1.1.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	85
4.1.1.2.3. Metnin Yorumlanması	86
4.1.1.3. "Yunus Emre' den Seçmeler" Metninin Bulguları ve Yorumu	88
4.1.1.3.1. Metnin Betimlenmesi	88
4.1.1.3.2. Metnin Çözümlemesi	88
4.1.1.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri	89
4.1.1.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	89
4.1.1.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	93
4.1.1.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	94
4.1.1.3.3. Metnin Yorumlanması	95
4.1.1.4. "Anadolu Sevgisi" Metninin Bulguları ve Yorumu	96
4.1.1.4.1. Metnin Betimlenmesi	96
4.1.1.4.2. Metnin Çözümlemesi	97
4.1.1.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	98
4.1.1.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	98
4.1.1.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	101
4.1.1.4.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri.....	101
4.1.1.4.3. Metnin Yorumlanması	102
4.1.1.5. "Kitabın Serüveni" Metninin Bulguları ve Yorumu	103
4.1.1.5.1. Metnin Betimlenmesi	103
4.1.1.5.2. Metnin Çözümlemesi	103
4.1.1.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	104
4.1.1.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	104
4.1.1.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	107

4.1.1.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	107
4.1.1.5.3. Metnin Yorumlanması	108
4.1.1.6. "Keramet Kavukta Mı?" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	109
4.1.1.6.1. Metnin Betimlenmesi	109
4.1.1.6.2. Metnin Çözümlemesi	110
4.1.1.6.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	110
4.1.1.6.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	110
4.1.1.6.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	114
4.1.1.6.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	115
4.1.1.6.3. Metnin Yorumlanması	115
4.1.1.7. "Cazgır" Metninin Bulguları ve Yorumu	117
4.1.1.7.1. Metnin Betimlenmesi	117
4.1.1.7.2. Metnin Çözümlemesi	117
4.1.1.7.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	119
4.1.1.7.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	119
4.1.1.7.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	122
4.1.1.7.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	123
4.1.1.7.3. Metnin Yorumlanması	124
4.1.1.8. "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	125
4.1.1.8.1. Metnin Betimlenmesi	125
4.1.1.8.2. Metnin Çözümlemesi	125
4.1.1.8.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	126
4.1.1.8.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	126
4.1.1.8.2.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	128
4.1.1.8.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	128
4.1.1.8.3. Metnin Yorumlanması	130

4.1.2.6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi	131
4.1.2.1. "Dünya Benim" Metninin Bulguları ve Yorumu	131
4.1.2.1.1. Metnin Betimlenmesi	131
4.1.2.1.2. Metnin Çözümlemesi	131
4.1.2.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	132
4.1.2.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	132
4.1.2.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	135
4.1.2.1.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri	136
4.1.2.1.3. Metnin Yorumlanması	136
4.1.2.2. "Atatürk Gülümsedi" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	137
4.1.2.2.1. Metnin Betimlenmesi	137
4.1.2.2.2. Metnin Çözümlemesi	138
4.1.2.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	140
4.1.2.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	140
4.1.2.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	144
4.1.2.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	144
4.1.2.2.3. Metnin Yorumlanması	146
4.1.2.3. "Canyoldaşıma Mektuplar" Metninin Bulguları ve Yorumu	147
4.1.2.3.1. Metnin Betimlenmesi	147
4.1.2.3.2. Metnin Çözümlemesi	147
4.1.2.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	149
4.1.2.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	149
4.1.2.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	151
4.1.2.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	151
4.1.2.3.3. Metnin Yorumlanması	152
4.1.2.4. "Dostlar Beni Hatırlasın" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	153

4.1.2.4.1. Metnin Betimlenmesi	153
4.1.2.4.2. Metnin Çözümlemesi	154
4.1.2.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	155
4.1.2.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	155
4.1.2.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	156
4.1.2.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	157
4.1.2.4.3. Metnin Yorumlanması	157
4.1.2.5. "İnsana Saygı" Metninin Bulguları ve Yorumu	158
4.1.2.5.1. Metninin Betimlenmesi.....	158
4.1.2.5.2. Metnin Çözümlemesi	159
4.1.2.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	160
4.1.2.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	160
4.1.2.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	162
4.1.2.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	162
4.1.2.5.3. Metninin Yorumlanması.....	163
4.1.2.6. "Türküler Dolusu" Metninin Bulguları ve Yorumu	164
4.1.2.6.1. Metnin Betimlenmesi	164
4.1.2.6.2. Metnin Çözümlemesi	165
4.1.2.6.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	166
4.1.2.6.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	166
4.1.2.6.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	169
4.1.2.6.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	170
4.1.2.6.3. Metnin Yorumlanması	171
4.1.2.7. "Ağustos Böceği ile Karınca" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	172
4.1.2.7.1. Metnin Betimlenmesi	172
4.1.2.7.2. Metnin Çözümlemesi	173

4.1.2.7.2.1. Metninin Bağdaşıklık Görünümleri.....	173
4.1.2.7.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	173
4.1.2.7.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	178
4.1.2.7.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	179
4.1.2.7.3. Metnin Yorumlanması	180
4.1.2.8. "Ay Şairi" Metninin Bulguları ve Yorumu	181
4.1.2.8.1. Metnin Betimlenmesi	181
4.1.2.8.2. Metnin Çözümlemesi	181
4.1.2.8.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	182
4.1.2.8.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	182
4.1.2.8.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	185
4.1.2.8.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	186
4.1.2.8.3. Metnin Yorumlanması	187
4.1.2.9. "Memleket İsterim" Metninin Bulguları ve Yorumu	188
4.1.2.9.1. Metnin Betimlenmesi	188
4.1.2.9.2. Metnin Çözümlemesi.....	188
4.1.2.9.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	189
4.1.2.9.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	189
4.1.2.9.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	191
4.1.2.9.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	191
4.1.2.9.3. Metnin Yorumlanması	192
4.1.2.10. "Oyuncakların Oyunağı Olmak" Metninin Bulguları ve Yorumu	194
4.1.2.10.1. Metnin Betimlenmesi	194
4.1.2.10.2. Metnin Çözümlemesi	194
4.1.2.10.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	196
4.1.2.10.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	196

4.1.2.10.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	200
4.1.2.10.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	200
4.1.2.10.3. Metnin Yorumlanması	201
4.1.3.7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi	203
4.1.3.1. "Türküler Dolusu" Metninin Bulguları ve Yorumu	203
4.1.3.1.1. Metnin Betimlenmesi	203
4.1.3.1.2. Metnin Çözümlemesi	204
4.1.3.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	206
4.1.3.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	206
4.1.3.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	210
4.1.3.1.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	212
4.1.3.1.3. Metnin Yorumlanması	213
4.1.3.2. "Görgü" Metninin Bulguları ve Yorumu	214
4.1.3.2.1. Metnin Betimlenmesi	214
4.1.3.2.2. Metnin Çözümlemesi	214
4.1.3.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	215
4.1.3.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	215
4.1.3.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	217
4.1.3.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	217
4.1.3.2.3. Metnin Yorumlanması	217
4.1.3.3. "Atatürk Kurtuluş Savaşında" Metninin Bulguları ve Yorumu	218
4.1.3.3.1. Metnin Betimlenmesi	218
4.1.3.3.2. Metnin Çözümlemesi	219
4.1.3.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	221
4.1.3.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	221
4.1.3.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	226

4.1.3.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	227
4.1.3.3.3. Metnin Yorumlanması	228
4.1.3.4. "Dört Ahbaplar" Metnin Bulguları ve Yorumu.....	229
4.1.3.4.1. Metnin Betimlenmesi	229
4.1.3.4.2. Metnin Çözümlemesi	230
4.1.3.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	231
4.1.3.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	231
4.1.3.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	236
4.1.3.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	237
4.1.3.4.3. Metnin Yorumlanması	239
4.1.3.5. "Ağaç Diyor Ki" Metnin Bulguları ve Yorumu.....	240
4.1.3.5.1. Metnin Betimlenmesi	240
4.1.3.5.2. Metnin Çözümlemesi	240
4.1.3.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	241
4.1.3.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	241
4.1.3.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	243
4.1.3.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	244
4.1.3.5.3. Metnin Yorumlanması	244
4.1.4.8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi	245
4.1.4.1. "Yaşlılardan Gençlere" Metnin Bulguları ve Yorumu.....	245
4.1.4.1.1. Metnin Betimlenmesi	245
4.1.4.1.2. Metnin Çözümlemesi	245
4.1.4.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	246
4.1.4.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	246
4.1.4.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	250
4.1.4.1.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	251

4.1.4.1.3. Metnin Yorumlanması	253
4.1.4.2. "Macera" Adlı Metnin Bulguları ve Yorumu.....	254
4.1.4.2.1. Metnin Betimlenmesi	254
4.1.4.2.2. Metnin Çözümlemesi	255
4.1.4.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	256
4.1.4.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	256
4.1.4.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	258
4.1.4.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	259
4.1.4.2.3. Metnin Yorumlanması	260
4.1.4.3. "Deniz Hasreti" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	261
4.1.4.3.1. Metnin Betimlenmesi	261
4.1.4.3.2. Metnin Çözümlemesi	262
4.1.4.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	263
4.1.4.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	263
4.1.4.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	265
4.1.4.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	265
4.1.4.3.3. Metnin Yorumlanması	266
4.1.4.4. "Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü" Metninin Bulguları ve Yorumu.....	267
4.1.4.4.1. Metnin Betimlenmesi	267
4.1.4.4.2. Metnin Çözümlemesi	267
4.1.4.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri	268
4.1.4.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	268
4.1.4.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	271
4.1.4.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	272
4.1.4.4.3. Metnin Yorumlanması	272
4.1.4.5. "Kır Şarkısı" Metninin Bulguları ve Yorumu	274

4.1.4.5.1. Metnin Betimlenmesi	274
4.1.4.5.2. Metnin Çözümlemesi	274
4.1.4.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri.....	275
4.1.4.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık	275
4.1.4.5.2.1.1.3. Eksilti.....	276
4.1.4.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık.....	277
4.1.4.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri.....	278
4.1.4.5.3. Metnin Yorumlanması	279
4.2. Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgu Ve Yorumlar	280
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	298
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	298
5.1. Doküman Analizine Yönelik Elde Edilen Sonuçlar.....	298
5.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Bağdaşıklığına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar.....	299
5.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Tutarlılığına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar	304
5.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar	307
5.3. Öneriler	310
KAYNAKLAR	312
EKLER	322
ÖZ GEÇMİŞ	375

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Sınıf düzeylerine göre metin türlerinin dağılımı.....	59
Tablo 2. Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler	66
Tablo 3. Araştırma evreninde bulunan öğretmenlere ait bilgiler	64
Tablo 4. Türkçe öğretmenlerinin “Bağdaşıklık” ile ilgili görüşleri	280
Tablo 5. Türkçe öğretmenlerinin “Tutarlılık” ile ilgili görüşleri	282
Tablo 6. Türkçe öğretmenlerinin "Amaçlılık" ile ilgili görüşleri	285
Tablo 7. Türkçe öğretmenlerinin “Kabul Edilebilirlik” ile ilgili görüşleri	287
Tablo 8. Türkçe öğretmenlerinin “Bilgilendiricilik” ile ilgili görüşleri.....	290
Tablo 9. Türkçe öğretmenlerinin “Duruma Uygunluk” ile ilgili görüşleri	292
Tablo 10. Türkçe öğretmenlerinin “Metinlerarasılık” ile ilgili görüşleri.....	294
Tablo 11. Türkçe öğretmenlerinin şiirler ile ilgili görüş ve önerileri	296

EKLER LİSTESİ

Ek-1.Çocukluk	322
Ek-2.Mustafa Kemal' İn Kağnısı	323
Ek-3.Yunus Emre'den Seçmeler.....	325
Ek 4.Anadolu Sevgisi	326
Ek-5.Kitabın Serüveni	327
Ek-6.Keramet Kavukta Mı?	328
Ek-7.Cazgır	330
Ek-8.Yüksek Evde Oturanın Türküsü.....	331
Ek-9.Dünya Benim	332
Ek-10.Atatürk Gülümsedi	333
Ek-11.Canyoldaşıma Mektuplar	335
Ek-12.Dostlar Beni Hatırlasın.....	337
Ek-13.İnsana Saygı	338
Ek-14.Türküler Dolusu	339
Ek-15.Ağustos Böceği İle Karınca	341
Ek 16. Ay Şairi.....	343
Ek-17. Memleket İsterim	345
Ek-18.Oyuncakların Oyuncağı Olmak	346
Ek-19.Türküler Dolusu	349
Ek-20.Görgü	353
Ek-21.Atatürk Kurtuluş Savaşında	354
Ek-22.Dört Ahbaplar	358
Ek-23.Ağaç Diyor Ki.....	361
Ek-24.Yaşıllardan Gençlere.....	362
Ek-25.Macera.....	365

Ek-26.Deniz Hasreti.....	366
Ek-27.Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü.....	367
Ek-28.Kır Şarkısı	369
Ek-29.Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bakımından Yapısına İlişkin Görüşleri	370
Ek 30. İzin Belgesi.....	373

SİMGELER/ KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	: Çeviren
K.	: Katılımcı
MÖ	: Milattan Önce
s.	: Sayfa
Yy	: Yüzyıl
Ø	: Gizli Zamir

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Dil, sözlü ya da yazılı olarak insanlar arasında iletişimi sağlayan, göstergeler dizgesinden oluşan doğal bir yapı, toplumsal bir sistemdir. Duygu, düşünce, istek veya hayallerin bildiri işlevini karşılması onun insana özgü bir yeti olduğunun en açık göstergelerinden biridir. Bu yeti ise insanı diğer varlıklardan ayıran temel bir güçtür.

Chomsky, insanın dil öğrenme yetisiyle dünyaya geldiğini ve insanın bilişsel yapısında dil edinme aygıtının var olduğunu ileri sürmüştür. Bu bilişsel yapıdaki dil edinme aygıtı sayesinde dışarıdan bir müdahale olmadan bireylerin içinde bulunduğu toplumun dilini edinebileceğini savunmuştur. Dilin yalnızca insana özgü bir yeti olması düşünce ile ilişkisini de güçlendirmektedir. Piaget (1947/2013), düşünce konusundaki bilincinin insanı diğer nesnelere ayırdığını ifade etmiştir. Ona göre insanı diğer varlıklardan farklı kılan özelliklerden biri düşünme yetisine sahip olmasıdır. Düşünce, us, bilgi gibi kavramlar ise insansal anlamda ancak dille olanak kazanır ve dille var olur (Vardar, 2001a, s. 13). Dille birlikte duygular, istekler kısacası düşünceler ifade edilir. Bu bakımdan dil, düşünce ile olan bağı göz önüne alındığında insanı insan yapan ayırt edici özelliklerden biridir.

Saussure, dili bir göstergeler dizgesi olarak tanımlamıştır. Dildeki her birim işaret ettiği varlığın kendisi değil, bu varlıkların yalnızca birer göstergesidir. Yani gösteren ve gösterilen arasında nedensiz bir ilişki vardır. Saussure' e göre bu ilişki toplumsal bir uzlaşma sonucu meydana getirilmiştir. Bir göstergeler dizgesi olan dil, bireyin istencinin dışında vardır ve hiçbir birey dilin yapısını veya kurallarını değiştirme hakkına sahip değildir. Bireyler yalnızca kendi öznel dil kullanımları olan 'söz' e müdahale etme hakkına sahiplerdir. Çünkü dil toplumsal, söz bireyseldir. Dilin iletişimsel bir olgu olması ve bireyi toplumsallaştırması, onun toplumla ve kültürle ilişkisini de güçlendirmektedir. Toplum düşüncelerini iletmek için sözcüklere başvurur (Vardar, 2001b, s. 28). Bu bakımdan dil, toplumun aynası olan kültürün de bir taşıyıcısıdır. Bir yandan da her toplumun kendine özgü bir dilinin olması ana dili gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Ana dili denilen olgu ise bireyin ilk olarak anneden ve

aileden daha sonra da ilişki içinde olduğu yakın çevreden öğrenilen, bireyin toplumla bağını güçlendiren dildir (Aksan, 2004, s. 175). Başka bir deyişle ana dili, bireyin doğup büyüdüğü çevreden edindiği ilk dildir. Ana dili sayesinde bireyler içinde buldukları topluma dâhil olmakta, toplumun bir parçası olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir toplumu meydana getiren bütün sınıfların dili olan ana dili ile şuuruna varılan ya da varılamayan duygular ifade imkânı bulur (Eliot, 1983). Yine ana dilleri sayesinde bireyler kendilerini tam ve eksiksiz olarak ifade etme özgürlüğüne ulaşabilirler.

Bireyin dünyaya gelmesiyle birlikte içinde bulunduğu çevreden edindiği ilk dil olan ana dili, okul döneminin başlamasıyla bilimsel ve sistematik olarak öğretilmeye ve geliştirilmeye devam eder. Ana dili öğretiminde Türkçe dersleri önemli bir yere sahiptir. Türkçe dersleri aracılığıyla gerçekleştirilen dil öğretiminin ise çeşitli amaçları vardır. Dil öğretiminin kavram ve amaçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: algılamaya yönelik (cognitive) olmak, iletişime yönelik (communicative) olmak, işlevsel (functional) olmak, planlama becerisine yönelik olmak (Yalçın, 2002, 33-35). Bu sınıflandırma ile birlikte dil öğretimin çok yönlü yapısı ortaya konulmuştur. Bu amaçlar neticesinde öğrencilerin etkili iletişim becerilerini geliştirmek, anlama-anlatma becerilerini güçlendirerek Türkçeyi doğru ve güzel kullanmalarını sağlamak hedeflenmektedir.

Özellikle ana dili eğitimini kapsayan Türkçe derslerinde kullanılan ders materyalleri öğretmen ve öğrencinin motivasyonunu sağlayarak gerek ilkokulda gerek ortaokulda Türkçe dersinin başarısını arttırmaktadır (Coşkun, 2014, s. 334). Ders kitapları bu materyaller içerisinde önemli bir görevi üstlenmektedir. Kitaplarda yer alan metinler ise ders kitaplarının etkililiğinde işlevsel rol oynamaktadır. Türkçe derslerinde öğrencilerin düşünme, kavrama ve iletişim becerilerini geliştirmek maksadıyla şiir, bilgilendirici, öyküleyici gibi farklı anlatım biçimlerine sahip metinler kullanılır, böylelikle öğrencilerin her türlü öğrenme metinleriyle ilişkili olmaları ve edebiyat zevki kazanmaları amaçlanır (Coşkun, 2016, s. 357). Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliği ve metinselliği de oldukça önemlidir. Çünkü metin olabilmenin gereklerini yerine getiremeyen dil ürünleriyle hem dil öğretimi gerçekleştirmek hem de bireylere edebiyat zevki aşılacak mümkün olmayacaktır.

Metin denilen kavram, dilsel göstergelerin birbiri ardına gelmesiyle başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan, bildirişim görevi taşıyan, devingen bir bütün ve anlamlı bir yapıdır (Akbayır, 2013, s. 189). Tanımdan da hareketle metnin duygu, düşünce, istek, hayallerin ifadesi olduğunu; anlamsal ve mantıksal bir bütünlük oluşturacak bir biçimde dil unsurlarının bir araya getirilmesiyle oluştuğunu söylemek mümkündür. Tek bir sözcükten paragrafa, paragraflardan kitaplara değin bildiri işlevi taşıyan, anlamlı ve mantıklı her dil ürünü metin olarak kabul edilir. Metnin en önemli özelliği bildirişim işlevi taşımasıdır. Bu bakımdan iletişimin temel yolu metinden ve metni anlamaktan geçer. İletişim işlevini karşılamayan veya iletişimsizlik doğuran bir metnin metinselliğinden söz edilemez. Metni inceleme konusu olarak seçen metin dil bilim ise bir metni oluşturan bölümlerin çizgisel ve anlamsal bir bütün olan metni nasıl oluşturduğunu araştırmak ve bu bütünlüğü nasıl sağladığını ortaya koymak amaçlarını taşıyan dil biliminin bir alt dalıdır (Onursal, 2003, s. 122). Metin dil biliminin, metni metin yapan ölçütleri ve koşulları incelediği söylenebilir.

Hiçbir metin gelişigüzel bir biçimde oluşturulamaz ya da savruk dil unsurlarından meydana getirilemez. Bu bakımdan Beaugrande ve Dressler (2002, s. 41), *Introduction to Text Linguistic* adlı yapıtlarında metin olabilmenin yedi ölçütü olduğunu dile getirmiş ve bunları metinsellik ölçütleri olarak adlandırmışlardır. Bu ölçütleri ise *bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk* ve *metinlerarasılık* şeklinde sınıflandırmışlardır. Bu ölçütlerden herhangi birinin eksikliği hâlinde metnin dokusu zedelenir, metinsellik sağlanamaz ve iletişim gerçekleşemez. Beaugrande ve Dressler' in bu tasnifine bağlı kalarak kısaca ölçütleri tanımlamak yerinde olacaktır:

Bağdaşıklık: Bir metinde metin içi ilişkiler kurarak metin olmayı sağlayan, dil bilgisel bütünlüğü oluşturan, dille ilgili tüm özellikleri belirten ölçüttür (Günay, 2013a, s. 72). Yani metni oluşturan dilsel bütünlüktür. Seslerin bir araya gelerek sözcükleri, sözcüklerin bir araya gelerek söz öbeklerini ve cümleleri oluşturması bağdaşıklık ölçütüyle ilgilidir.

Tutarlılık: Olaylar, durumlar veya düşünceler arasında kopuklukların ve çelişkilerin olmaması tutarlılık ile ilgilidir. Bir metin, dil unsurlarıyla gerçekleştirilen bilgiler içinde anlamsal ve mantıksal bir süreklilik olduğu zaman anamlanabilir

(Dilidüzgün, 2017, s. 29). Bu bakımdan tutarlılık, sözcüklerin ve cümlelerin anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilmesini esas alır.

Amaçlılık: Amaçlılık ölçütüne göre, metin oluşturucu tarafından düzenlenen bir bildirinin belli bir oluşturulma amacının olması, rastlantısal olmaması gerekir (Başkan, 2003, s. 230). Okuyucuda belirli bir etki uyandırmayı amaçlamayan hiçbir metnin metinselliğinden söz edilemez.

Kabul Edilebilirlik: Her metin alıcısı tarafından benimsenebilir bir nitelik taşımalıdır. Metnin, metin çözümleyici için açık ve anlaşılır bir şekilde sunulması kabul edilebilirliği desteklemektedir. Alıcı açısından bir metnin kabul edilebilir olması için metinle iletilen duygu, düşünce ya da bilgilerin alıcının beklentilerine uygun ve çözümleyebileceği düzeyde olması gerekir (Torusdağ ve İşimtekin, 2016, s. 177). Alıcısı için benimsenebilir nitelikten uzak bir metnin metinsellik niteliği taşıdığı söylenemez.

Bilgilendiricilik: Bir metnin alıcısı için yeni ve beklenmedik bilgiler taşıyabilmesi Beaugrande ve Dressler (2002, s. 133) tarafından bilgilendiricilik olarak ifade edilmektedir. Bir metnin aynı bilgiler etrafında şekillenmesi, alıcıya yeni bilgiler sunmaması metinselliği zedeler.

Duruma Uygunluk: Bir metnin iletişim amaçlarının, içinde bulunulan bağlama göre belirlenmesidir (Dilidüzgün, 2017, s. 34). Metnin oluşturulma şartlarına, konusuna, türüne uygun nitelikleri taşımasıdır. Örneğin hasta olmuş birine "Geçmiş olsun." demek yerine "Gözün aydın." demek duruma uygun değildir.

Metinlerarasılık: Hiçbir metin tek başına oluşamaz. Kendinden önce oluşturulmuş metinlerden izler taşımak ve kendinden sonra oluşacak metinlere izler bırakmak zorundadır (İşeri, 2011, s. 107). Metinlerarasılık, metinlerin birbiriyle ilişkili olmasıdır.

Yukarıda sözü edilen metinsellik ölçütlerinden bağdaşıklık ve tutarlılık metin içindeki dil bilgisel uyumları, sözcükler arasındaki ilişkileri ve tutarlılıkları kapsadıkları için *metin merkezli ölçütler* olarak kabul edilirken metnin iletişim işlevini karşılayan diğer ölçütler de metin dışı öğelerle ilgili *kullanıcı merkezli ölçütler* olarak adlandırılmıştır (Dilidüzgün, 2017, s. 28). Bir metni metin olarak kabul etmek için ise hem metin içi ilişkilerle hem de metin dışı ölçütlerle yani bağlamla birlikte incelemek

gerekmektedir. Ancak metin dil bilimsel incelemelerde metinselliği ortaya koymak için en çok başvurulan ölçütler *bağdaşıklık* ve *tutarlılık* (Özkan, 2004, s. 170). Bu sebeple metin çözümlemelerine yönelik incelemelerde metnin ana yapısını ortaya koyan bu iki ölçüt esas alınmaktadır.

Ezgili söyleyişi, duygulu, kısa ve öz anlatımıyla çocukların ilgisini çekerek onlara dil sevgisi kazandırmayı hedefleyen ve dil öğretiminde kullanılan önemli metin türlerinden biri de şiirdir (Çevik, 2017, s. 144). Günümüzde dil bilim, dilsel yapıları çeşitli açılardan incelerken şiirsel dili de incelemeyi ihmal etmemiş, şiir dilini de inceleme konusu yapmıştır. Şiirsel söylemin yazınsal söylem içerisinde bulunmasına rağmen yazınsal söylemlerin karşısında özel bir dil ve biçime sahip olması, onun inceleme nesnesi olarak dikkat çekmesini sağlamıştır (Korkut, 2003, s. 134-136). Böylelikle şiir, dil bilimin üzerine eğildiği bir alan olmuştur. Bir metin olarak şiir türünün de yukarıda bahsi geçen metinsellik ölçütlerini taşıması, metin olabilmenin gereklerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Ana dili eğitiminde sıklıkla başvurulan yazın türlerinden biri olan şiir, öğretim materyali olmanın yanında dilin şiirsel kullanımını ve şiir türünün özgünlüğünü yansıtacak niteliklere de sahip olmak zorundadır (Bayat, 2012, s. 326). Bu eğitimin gerçekleşmesi ve çocuklarda edebiyat zevki ve bilincinin oluşabilmesi ise ancak metinsellik ölçütlerini karşılayabilen yani metin olarak kabul edilebilen şiirlerle mümkün olacaktır. Şiir eğitimi, çocuğun estetik ve güzellik terbiyesi için bir bakıma şarttır (Turan ve Gücüyeter, 2005, s. 191). Metinsellik ölçütlerini taşıyan şiirler aracılığıyla hem etkili bir ana dili öğretimi gerçekleştirilecek hem çocuklara edebiyat zevki aşılacak hem de öğretim programının amaç ve kazanımlarına ulaşmak kolaylaşacaktır. Sonuç olarak Türkçe öğretiminde etkili bir öğrenme aracı olarak kullanılan şiirlerin metinsellik ölçütleri bakımından yapısını incelemek ve bu yapılarla dair Türkçe öğretmenlerinin görüş ve önerilerine başvurmak ana dili olarak Türkçe öğretiminde şiirlerin etkililiğine ve verimine katkı sağlayacaktır.

1.1. Araştırma Problemi

Metin ister sözlü ister yazılı olsun bünyesinde bulunan sözcük, söz öbeği ve cümle dizilerinin belirli bir amaç etrafında anlamlı bir bütün oluşturmasıyla meydana gelen, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılmış bir dil ürünü olarak

tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2013, s. 585). Bu dil ürünü, birtakım dil unsurlarının bağdaşık ve tutarlı bir biçimde bağlanmasıyla oluşmaktadır. Ancak metni tek bir tanıma sığdırmak mümkün değildir. Çünkü bir sözcükten ciltler dolusu kitaplara değin anlamlı her dil ürünü metin olarak kabul edilebilmektedir.

Metin "hem dilsel üretimi tamamlanmış bir üründür; hem bir üretim sürecinin izlerini taşıyan son biçimdir; hem okurların alımlama ufkuna göre yorumlanacak bir üretim kaynağıdır; hem de kurcalandıkça çoğalarak açılan, bu özelliğiyle de okuruna haz veren bir dokudur" (Rifat, 2007, s. 4-5). Tanımdan hareketle metnin, biçimsel olarak bitmiş tamamlanmış bir olgu olsa da anlamlandırma sürecinde her seferinde okurun zihninde yeniden şekillenebilen bir yapı olduğu görülmektedir. Metinlerin dil bilgisi ve anlam boyutuyla ilgilenen metin dil bilimi ise bir metnin metin olabilme şartlarını ortaya koyar ve metni bir bütün olarak değerlendirir (Okur, 2011, s. 116). Metni inceleme konusu olarak seçen metin dil bilimi sayesinde dil unsurlarının hangi şartları sağlayarak metin olabildiği saptanmaya çalışılır.

Bireyler anne karnından itibaren edinmeye başladıkları ana dilini dünyaya geldikten sonra da içinde buldukları sosyal çevreden edinmeye ve geliştirmeye devam ederler. Bu doğal süreç bireyin okula başlamasıyla birlikte sistemli ve programlı bir şekilde işlemeye başlar. Çağdaş dil çalışmalarında sözcük ve cümleden ziyade metnin iletişim birimi olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle dil öğretiminin temel araçlarından biri olan ders kitaplarında da metne önceliğin verilmesi ve metinden yola çıkılması doğru bir tutumdur (Dilidüzgün, 2017, s. 115). Metnin iletişim birimi olarak kabul görmesi ve de etkili bir öğretim aracı olması ana dili eğitiminde yadsınamaz bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Bu bakımdan metnin hem metin olma niteliklerine sahip olması hem de ders kitaplarında yer alabilecek nitelikleri taşıması gerekmektedir (Okur, 2011, s. 116). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde ders kitaplarına alınacak metinlerin niteliğinden de bahsedildiği görülmektedir. Edebi ve kültürel yönden değer taşıyan metinlere yer verilmesi, kabul görmüş yazar ve eserlerden yararlanılması, edebi açıdan ve estetik açısından yeterli olan metinlerin kullanılması bu niteliklerden bazılarıdır (2018, s. 19). Bunlardan hareketle ana dili eğitiminde metnin metinselliğinin ve niteliklerinin önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Ana dili eğitiminde ders kitaplarında yer alan metinlerin kalitesi özellikle metinsellik ölçütlerine uygun olması oldukça önemlidir. Köçer (2010), Şahin (2015), İşeri (2011), Lüle Mert (2011), Güven, Halat ve Bal (2014), Güven (2014b) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluklarına yönelik sonuçlar elde edilmesine rağmen metinlerin daha çok kurgusal ve öğretici metinlerle sınırlandırıldığı, düz yazı türündekilerin araştırma konusu edildiği, şiirlerin araştırma kapsamına alınmadığı görülmüştür. Şiirlerin metinselliğinin incelenmemesinin yanında bu konuda öğretmenlerin veya öğrencilerin görüşlerine başvurulmadığı da tespit edilmiştir. Bu sebeple hem ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinselliklerinin tespit edilmesinin hem de şiirlerin metinselliğine dair öğretmen görüşlerine başvurulmasının alandaki boşluğu doldurabileceği öngörülmüştür.

1.2. Araştırmanın Önemi

Latince dokumak, örmek, dokuma örme anlamlarına gelen "texte" sözcüğüyle ifade edilen metin, hem söylenen hem de yazılan şeylerdeki bağlantılar için kullanılır (Ayata Şenöz, 2005, s. 19). Bu bakımdan metin bir dokuya benzetilir. Bir kumaş nasıl ki ilmik ilmik dokunmakla meydana geliyorsa metin de sözcüklerin, cümlelerin ve paragrafların aşama aşama eklenmesiyle, bir bütün olmasıyla oluşan bir dokudur (Onursal, 2003, s. 121). Gerek sözlü gerek yazılı olsun cümleler dizisinden paragraflara, öykülere, hikâyelere, şiirlere değin bağdaşık ve tutarlı bir biçimde oluşturulmuş her dil ürününü metin olarak değerlendirmek mümkündür. Metni diğer dil unsurlarından farklı kılan anlamsal ve mantıksal bir uyum gözetilerek oluşturulması ve özellikle bir bildirişim işlevi taşımasıdır.

Günümüzde öğrenen, kendini bilişsel, zihinsel, sosyal açılardan geliştiren bireyler yetiştirmek; etkili ve doğru bir Türkçe kullanımıyla birlikte bireylerin iletişim becerilerini güçlendirmek eğitim ve öğretimin temel amaçlarından biridir. Bu bağlamda uygulanan yaklaşım ve yöntemler kadar eğitim ve öğretimin temel araçlarından olan metinler üzerinde de durulmakta, dil öğretiminde metnin işlevine yönelik sistemli çalışmalar yapılmakta, dil becerilerini geliştirmek maksadıyla metinle öğretim yaklaşımı öne çıkmaktadır (Güneş, 2013b, s. 605). Çünkü metin, iletişimin temel birimi olarak kabul edilmektedir. Temel iletişim aracı olmasından hareketle de eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası hâline gelmektedir. Metinle öğretim yaklaşımıyla birlikte

dil öğretiminin ana materyallerinden biri olan ders kitaplarının önemi de artmaktadır. Bu bakımdan ders kitaplarındaki metinlerin Beaugrande ve Dressler (2002) tarafından *bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk ve metinlerarasılık* şeklinde ortaya koyulan metinsellik ölçütlerini taşımaları gerekmektedir. Ders kitaplarında yer verilen metinlerin, metinsellik ölçütlerine uygun olarak seçilmesi, eğitim ve öğretimin kalitesini arttıracak ve öğrencinin başarıya ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Aksi durumda metinselliğin zedeleneceği ve kazanımlara ulaşmanın güçleşeceği bilinen bir gerçektir.

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluklarının değerlendirilmesi, bu değerlendirmelerin öğretmen görüşleriyle desteklenmesi; ana dili eğitiminde genelde metinlerin özelde ise şiirlerin seçilmesinde metin dil bilimsel bir çerçevenin sunulmasına katkı sağlayacaktır. Bu bakımdan şiirlerin metinsellik ölçütleri boyutunda çözümlenmesinin ve yine şiirlerin metinselliğine ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmasının ana dili eğitiminde şiirlerin metinselliğine yönelik eksiklikleri gidermesi beklenmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinselliğini incelemek ve bu şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaçtan yola çıkılarak aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur:

1.3.1. Alt Amaçlar

Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler metinsellik ölçütlerini taşımakta mıdır?

1. Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler *bağdaşıklık* ölçütünün özelliklerini yansıtmakta mıdır?

2. Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler *tutarlılık* ölçütünün özelliklerini yansıtmakta mıdır?

3. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?

- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *bağdaşıklığına* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *tutarlılığına* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *amaca uygunluğuna* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *kabul edilebilirliğine* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *bilgilendiriciliğine* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *duruma uygunluğuna* ilişkin görüşleri nelerdir?
- Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin *metinlerarasılığına* ilişkin görüşleri nelerdir?

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya ilişkin sayıtlar şunlardır:

1. Metinleri çözümlenmede kullanılan metin dil bilimsel yöntemler, şiirlerin metinselliğini yansıtacak niteliktedir.
2. Veri toplama aracı olarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinselliğine ilişkin görüşlerini tespit edecek niteliktedir.
3. Türkçe öğretmenleriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular öğretmenlerin samimi ve gerçek düşüncelerini yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Elazığ ilinde kullanılan Hülya Ağın Haykır, Hüseyin Kaplan, Ali Kıryar, Rasim Tarakcı, Ercan Üstün tarafından yazılan MEB' e ait 5. sınıf; Ümit Bozkurt ve Suna Canlı tarafından yazılan Başak Yayıncılığa ait 6. sınıf;

Recep Yıldırım tarafından yazılan Ezde Yayıncılığa ait 7. sınıf; Nihat Erdal tarafından yazılan Dörtel Yayıncılığa ait 8. sınıf Türkçe ders kitapları,

2. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Elazığ ilinde görev yapan 15 Türkçe öğretmeni ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil

Dil; insana özgü, insanın anne karnından itibaren edinmeye başladığı ve hayatı boyunca ona eşlik eden, insanlar arasında bildirişimi ve anlaşmayı sağlayan, kendine özgü kuralları bulunan doğal bir sistemdir. İnsanların duygu, düşünce, istek ve hayallerini ifade edebilmelerinin en temel yoludur.

Dilin ne olduğu, içeriği, tanımı noktalarında birçok dil bilimci tarafından çalışmalar yapılmış, dilin kapsamına yönelik çeşitli yorumlamalarda bulunulmuş ancak hiçbir zaman tam anlamıyla çözülememiş, tek bir tanıma sığdırılamamıştır. Uygur bir çalışmasında bu durumu Augustin' in (2001, s. 9) zaman için söylediği sözü dile uyarlayarak: "Dil nedir peki? Kimse bana sormayınca biliyorum. Birine açıklamaya kalkınca bilmiyorum" şeklinde ifade etmiştir. Çeşitli araştırmacılar ve dil bilimciler tarafından sınırları tam olarak çizilemeyen dil böylece hem merak uyandırıcı bir kavram olarak araştırmalara konu olmuş hem de üzerinde çokça söz söylenmiştir.

Dil, genel itibarıyla sözlü ve yazılı olarak iletişim kurmada kullanılan, insanın doğduğu andan itibaren edinmeye başladığı, insana özgü, düşünme ve düşüleni aktarma dizgesi olarak tanımlanmaktadır (Aksan, 2016a, s. 17). Bu tanımlamada genel hatlarıyla verilen dil, görüldüğü üzere çok yönlü bir olgudur. Saussure (2002/2014) dil yetisini bir olgu olarak tanımlamıştır. Ona göre dil, bu olgunun belirli bir çağda ve bireyler topluluğunda aldığı biçimlerin tümüdür. Tanımda göze çarpan önemli bir unsur dilin öncelikle '*insana özgü bir yeti*' olmasıdır. Chomsky, dil yetisinin her bireyde doğuştan var olduğunu ifade etmiş, insanı diğer varlıklardan ayıran temel gücün dil olduğunu belirtmiştir. Dilin bu özelliğini Chomsky (2000/2014), "Dil doğuştan gelen bir şey değildir demek benim torunum ile bir kaya ve bir tavşan arasında hiçbir fark yoktur demektir" şeklinde somutlaştırır. Chomsky gibi bazı araştırmacılara göre de dil, evrensel bir gramere dayanarak doğuştan gelen sinirsel bir aygıtın varlığına bağlıdır ve bu aygıt yalnızca insan türü sahiptir (Dessalles, Picq ve Victorri, 2014). Bu araştırmacılara göre evrensel gramer olarak dil, binlerce yıldır insanın bilişsel dağarcığında zaten yer

almaktadır. Dilin özel bir çaba olmaksızın kendiliğinden edinilmesi ve geliştirilmesi, bu sinirsel aygıtın insanın bilişsel yapısında kendiliğinden var olduğunun da açık bir göstergesidir.

Dil, gösterdiği bir şeye keyfi olarak bağlanan bir semboller sistemi olarak tanımlanmaktadır (Dessalles ve diğerleri, 2014). Bunu Saussure 'nedensizlik' olarak ifade etmektedir. Yani bir göstergeler dizgesi olarak tanımlanan dilde gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki nedensizdir, keyfidir. 'A-ğ-a-ç' göstereni ile zihinde oluşan 'ağaç' kavramı arasındaki ilişki uzlaşımaldır. Yani bireylerin uzlaşımı ile bu ilişki kurulmuştur. Yine Saussure'e (1916/1998) göre dil toplumsal, söz bireyseldir. Ona göre dil, öyle bir mekanizmadır ki toplum içindeki her kişide bireyin istencinin dışında mevcuttur ve dil her bireye dağıtılmış bir sözlük gibidir. Ancak dilin toplumsal olma özelliğine karşın söz bireyseldir çünkü söz bireylerin söyledikleridir, konuşucunun istencine bağlı olarak oluşan bireysel dil kullanımlarıdır. Söz, bireysel dil kullanımıyla ortaya çıkarken dilin bireyden bireye değişmeyen, ortak nitelikleri vardır. Evrensel gramer olarak nitelendirilen dilin gelip geçici kullanımları, söz olarak kabul edilmektedir. Bireyler adlandırmalara, göstergelere müdahale etseler de dil denen olgu insanın müdahalesinin dışında vardır (Benveniste, 1975/1995). Diğer bir deyişle konuşucular değişse de dilin yapısal özellikleri aynıdır (Lyons, 1968/1983). Bu yüzden dil ve söz ayrımına gidilmiş, dilin 'söz' ü kapsayan bir olgu olduğu kabul edilmiştir.

Dil, *konuşma dili* ve *yazı dili* olmak üzere ikiye ayrılır. Konuşma dili insanların konuştukları zaman kullandıkları dil, yazı dili ise insanın söylemek istediklerini belirli sembollerle yazdığı dildir (Ergin, 2003, s. 9). Konuşma dili ve yazı dili işlevleri bakımından farklı özellikler sergilemektedirler. Porzig (1950/2011), dilin belirli bir grup insanın birbirleriyle konuşmasını sağlayan araçların tümü olduğunu dile getirmiş ve dilin aslında bir konuşma aracı olduğunu ifade etmiştir. Bu da aslında konuşma dilinin öncelendiğini göstermektedir. Dil derken daha çok sesten bahsedildiği ve insanın yaşamı boyunca yazmaktan ve okumaktan ziyade daha çok konuşarak iletişimi gerçekleştirdiği için konuşma dili asıl dil, yazı dili de sonradan konuşma diline eklenmiş bir sistem olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2007, s. 14). Bu görüşlere göre konuşma dili doğal dildir. Yazı dili ise insanın ürettiği sembolleri içerdiğinden yapay bir dildir. Yazı dili konuşma dilinden şekillendirilmiş bir biçimdir. Bir yandan da her dil, konuşma zinciri olarak adlandırılan sözcelerin çizgisel olarak art arda sıralanmasıyla gerçekleşir

ve bu çizgisel biçim sesli olmanın sonucudur. Sesli sözceler bir zaman içinde gerçekleşir ve duyulur (Martinet, 1979/1998). Bu bağlamda dilin öncelikli olarak konuşma diliyle şekillendiği söylenebilir.

Dilin insanlar arasında bildirişim işlevini karşılması, onların konuşarak ya da yazarak iletişim kurmasına yardımcı olması gibi işlevleri onun insanları birbirine bağlayan bir niteliğe sahip olduğunun göstergesidir. Dilin bu gücü sayesinde insanlar anlamakta ve böylece duygu ve düşünceler birleşip yayılmakta, insan toplulukları gelişigüzel topluluklar olmaktan kurtularak toplum hâline gelmekte, ulus olma bilinci açığa çıkarak uygarlıklar doğmaktadır (Özdemir, 2000, s. 14). Her toplumun kendine özgü bir dilinin olması da bunun açık bir göstergesidir. Nasıl ki bireylerin dili kişiliklerini yansıtan ipuçlarına sahip ise toplumların dilleri de ait olduğu toplumun kültürünün aynasıdır ve hiçbir dil diğerinden daha üstün ya da daha yoksul diye nitelendirilemez (Bayraktar, 2014, s. 3-5). Çünkü dil, her toplumun kendine özgü ihtiyaçları neticesinde oluşmakta ve şekillenmektedir. Bu ihtiyaçlar ise her dilin eşsiz olduğunun göstergesidir. Bunun yanında dil, toplumların tarihi gelişimi boyunca değişme ve gelişmeler yaşamaya açık bir olgudur. "Humboldt dilin bitmiş bir iş, bir yapıt olmadığını; yaratıcı bir zihin üretimi olarak dilin yeni kavramlar türettiğini bazen de bazı öğelerini yitirdiğini dile getirmiştir" (Aksan, 2016a, s. 20). Bu değişimler dilin canlı bir varlık olduğunun göstergeleridir. Ancak tüm bu değişimler meydana gelirken dil kullanıcıları bu değişimlerin farkına varmazlar ve dilin bazı öğelerini yitirmesiyle, eskimesiyle, dilin özdeşliğini de yitirdiği hissine kapılmazlar (Martinet, 1979/1998). Çünkü dil bu değişimlerini ve gelişimlerini kısa zaman dilimlerinde aniden gerçekleştirmez. Her değişim ve gelişim belirli bir süreçten geçerek meydana gelir.

İnsanoğlunu diğer varlıklardan ayıran temel güçlerden düşüncenin gerek sözlü gerek de yazılı şekillerde olsun ifadesi ancak dil ile mümkün olmakta, dilin olanakları çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bakımdan dil, diğer insanlarla iletişim kurmanın en temel yoludur. Duyguları, düşünceleri, zevkleri, heyecanları, soruları, sorunları başkalarına aktarabilmenin yegâne aracıdır. Dünyada her ne kadar insan dışındaki diğer varlıkların da iletişim kurmasını sağlayan kendilerini özgü anlaşma yöntemleri olduğu bilirse de bunların içgüdüsel olarak oluştuğu, herhangi bir düşünceyi aktarmak gibi bir niyetle oluşturulmadığı kabul edilmiştir. Bu bakımdan dilin, insanın varlığıyla ilişkili olarak, düşüncenin hem üreticisi hem de ürünü olduğu söylenebilir.

2.2. Ana Dili Kavramı

Ana dili, bireyin içinde bulunduğu topluma ait olan, toplumun kültürüyle ilişkili olarak kuşaktan kuşağa aktarılan ve bireyin konuşmaya başladığı andan itibaren çevresinden edindiği bir bildirişme dizgesidir (Bayraktar, 2014, s. 15). Her birey kendine özgü bir dili olan, belirli bir insan topluluğunun üyesi olarak dünyaya gelir. Doğuştan dil öğrenme yetisine sahip her birey; gözlem, taklit, işitme gibi çeşitli yollarla çevresindekilerin çıkardığı sesleri taklit etmeye başlar. Bunları içselleştirir ve dil ediniminin ilk adımlarını atar. Ana dili denilen bu ilk dilin temelleri böylelikle atılmış olur.

"Ana" sözcüğünün çeşitli dillerde hem ad hem de sıfat olarak kullanılması ve "ana" sözcüğünün anne ile ilgili olduğu düşüncesi "ana dili"nin neyi karşıladığı konusunda belirsizlikler yaratmıştır (Sinan, 2006, s. 75). Jespersen gibi kimi dil bilimci ve araştırmacılara göre ana dili her ne kadar yalnızca annenin dili olmayıp çevrenin de etkisiyle şekillenen bir dil olsa da çocuk; dünyaya gelmeden, dünyaya geldiği anda ve sonrasında en yakın çevresinde daima annesi olduğundan annesinin konuştuğu dilin ses, sözcük, telaffuz, vurgu, ton gibi özelliklerini doğru ve yanlışlarıyla benimser, içselleştirir (Aksan, 1994, s. 64). Bu benimseyiş neticesinde her bireyin konuştuğu bir ana dili olur.

Ana dilinin diğer dillerden farklı olduğunu daha iyi ifade etmek açısından ana dilinin diğer diller gibi öğrenilmediği, edinildiği ve kazanıldığı belirtilir (Hengirmen, 2009, s. 26). Her bireyin tek bir ana dile sahip olması bunun göstergesidir. Çünkü her birey içinde doğduğu ve hazır olarak karşısında bulduğu ailesinde ve yakın sosyal çevresinde bir iletişim aracı olarak kullandığı ana dilini olağan bir şekilde, ayırdına varmaksızın edinir (Kula, 2012, s. 11). Ana dili denilen ve olağan bir biçimde edinilen bu dil, özelde anne ve yakın çevrenin genelde ise toplumun şekillendirmeleriyle bireylere aktarılır. Bireyler anne ve yakın çevreden edindikleri dili diğer sosyal çevre unsurlarıyla da geliştirir ve zenginleştirir. Bu şekilde önce sestene anlama sonra anlamdan düşünceye dönüşerek bilinçaltına yerleşen ana dili, artık anlama ve anlatmayı gerçekleştirebilecek güce erişmiş olur (Özdemir, 1983, s. 20). Bireyin edindiği ilk dil olarak tanımlanan bu dil hem bireyin düşünce dünyasının, iletişim gücünün, olay ve

durumları yorumlama şeklinin sınırlarını çizecek hem de bireye hayatı boyunca eşlik edecektir.

Her toplumun kendine özgü tek bir ana dili vardır ve bu ana dili toplumun tarihinin, inançlarının, gelenek ve göreneklerinin, sanatının, yaşayış biçiminin, kültürünün kısaca ulusal kimliğinin göstergesidir. Çünkü her birey bir toplumun üyesidir ve o toplumun diliyle düşünür, anlama ve anlatma ihtiyaçlarını karşılar. Günümüzde ve tarih boyunca ana dili olmayan hiçbir insana, hiçbir insan topluluğuna rastlanmamıştır öyle ki bu dil karmaşık, düzensiz, yoksul olsa bile her insan ve her toplum bir ana dile sahiptir (Uygur, 2001, s. 13). Çünkü insanın olduğu her yerde dilin ve buna bağlı olarak ana dilinin olduğu bilinen bir gerçektir.

2. 3. Dil Edinim Süreci

Tüm diğer canlı varlıklar gibi insanoğlu da dünya gelir, büyür, yaşar ve ölür. Ancak insanı diğer varlıklardan farklı kılan temel güç, karmaşık bir yapıya sahip olan dili öğrenme ve kullanma yetisidir. Hiçbir birey dünyaya ana dilini bilerek gelmez. Doğduktan sonraki belirli bir süreç içerisinde bireyler ana dillerini edinir, dili aktif olarak kullanmaya başlarlar. Bu süreç dil edinim süreci olarak adlandırılır ve bir dilin nasıl öğrenildiğinin araştırılması ve incelenmesinde önemli bir işleve sahiptir.

Chomsky (1988/2009) dili esasında yalnızca insana özgü ve insanın doğuştan sahip olduğu, bazı patolojik durumlar dışında hemen hemen hiç farklılık göstermeden tüm insanlarda doğuştan var olan biyolojik ortaklığın genel bir parçası şeklinde tanımlamıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere her birey dünyaya dili kullanmak için gerekli biyolojik bir donanımla gelmektedir ve bu donanım insan türünün hepsi için ortaktır. Bu biyolojik donanıma normal olan her birey sahiptir. Donanımda bir kusur olmadığı müddetçe tüm bireyler belirli bir düzen dâhilinde dili edinirler. Chomsky (1968/2001) başka bir çalışmasında da yine dilin türe özgü bir yeti olduğunu söyler. Hatta bunu somutlaştırarak bir maymunun kimi zaman bir insandan daha uyumlu tavırlar ve aktiviteler sergileyebilme gücü olmasına rağmen hiçbir zaman bir insan gibi konuşmadığını, insanın dil yeteneğine sahip olmadığını dile getirir; dilin ayrıca olağanüstü yetenekli insanlara özgü bir özellik olmadığını, her bireyin ortak özelliği olduğunu ifade eder. Bu demektir ki dil yetisi, insanı diğer varlıklardan ayıran bir nitelik

taşısa da insanı insandan ayıran bir özelliğe sahip değildir. Çünkü insan türünün ortak özelliğidir.

Bireylerde dil ediniminin nasıl gerçekleştiği noktasında çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Dilin taklit, alıştırma ve pekiştireç faktörlerinin etkisiyle edinildiğini dile getiren *davranışçı yaklaşım*; bireylerin dili öğrenmeye doğuştan eğilimli olduğunu, dilin kendi kendine edinildiğini ve bu donanımla dünyaya geldiğini savunan *doğuştancı yaklaşım*; bireylerin dil öğrenmeye hazır olduğunu ancak çevrenin etkisiyle dilin edinilebileceğini savunan *etkileşimci/gelişimci yaklaşım* bunlardan bazılarıdır (Baştürk, 2013, s. 22-35). Bunlardan davranışçı yaklaşım dil ediniminde gözlem ve taklit sonucunda elde edilen ödüllendirmeye vurgu yaparken doğuştancı yaklaşım yukarıda Chomsky' nin görüşlerinde bahsettiği gibi insanın dil öğrenme aygıtıyla dünyaya geldiğini ve tıpkı yürümek, nefes almak gibi doğal bir şekilde kendiliğinden dili edindiğini vurgular. Etkileşimci yaklaşım ise bu iki kuramın bir sentezi gibidir ancak çevreye daha fazla işlev yükleyerek dil edinimini açıklar.

Piaget ve Vygotsky gibi düşünürlerin de dilin gelişimine yönelik farklı görüşleri mevcuttur. Piaget benmerkezci ve toplumsal konuşma şeklinde ikiye ayırarak incelediği dil edinim sürecinde öncelikle benmerkezci konuşmanın ardından toplumsal konuşmanın gerçekleştiğini savunmuş; Vygotsky (1934/1998) ise önceliği toplumsal konuşmaya vermiş, benmerkezci ve içsel konuşmanın sonradan şekillendiğini dile getirmiştir. Piaget' e göre bireyler öncelikle benmerkezci konuşmayı kazanırlar. Özellikle 2-7 yaş aralığını kapsayan işlem öncesi evrede çocukların çevreyi dikkate almaksızın kendi kendilerine konuşmaları bunun en açık göstergesidir. Toplumsal konuşma da kendi dışındaki insanların varlığını daha çok hissedip bireyin çevresindekilerle etkileşimde bulunarak gerçekleştirdiği konuşmadır. Vygotsky ise bireylerin sosyal bir varlık olmasının sonucunda öncelikle toplumla iletişim kurarak toplumsal konuşmayı gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Toplumla etkileşim kurarak gelişen dilin içsel ve benmerkezci konuşmaya sonradan dönüştüğünü savunmuştur.

Sağlıklı biyolojik donanıma sahip tüm çocukların gelişim hızı birbirinden farklıdır. Kimi yavaş gelişirken kimi daha hızlı gelişebilir. Dilin gelişimi de biyo-psiko-sosyolojik gelişmelerle paralellik gösterdiği için her çocuğun dil gelişimi ve dil gelişim hızı birbirinden farklı olabilir (İlhan, 2005, s. 155; Karakuş, 1997, s. 373-374). Bunun

çeşitli nedenleri vardır. Her çocuk aynı sosyo-kültürel şartlarda yetişmez, aynı uyarıcılarla karşı karşıya kalmaz. Daha fazla dil uyarıcısına maruz kalan, kendisiyle daha fazla iletişim kurulan birey dili daha çabuk ve kolay edinebilecektir. Örneğin bireyin okul öncesi eğitim alması veya kalabalık bir arkadaş grubunun içinde yer alması onun daha fazla iletişim kurmasına yardımcı olacaktır. Bu durum da dil gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Tam tersi toplumsal çevreden uzak kalan çocuklarda ise dil daha yavaş gelişecek, söz varlığı daha zayıf olacak, dil edinim süresi uzayacaktır.

Eğitim-öğretim süreçlerinde de amaçlı ve dizgeli olarak gerçekleştirilen ana dili edinimi, yedi yaşına kadar daha çok yalın sözcüklerle sınırlıyken yedi yaşından sonra soyut ve bilimsel düşüncenin temel yapı taşları olan kavramların ediniminin verildiği okul eğitimiyle başlar ve ders araç gereçlerinin niteliğine paralel olarak gelişir (Kula, 2012, s. 12). Görüldüğü gibi okul eğitimi de dil edinimi için önemli işleve sahip bir unsurdur. Okul öncesinde ana dilinin yalın sözcüklerini ve kullanım olanaklarını içselleştiren birey, kurumsal öğretim yani okul eğitimiyle dili tüm imkânlarıyla kullanma becerisi edinecek, üst düzeyde dil kullanımının adımlarını atacaktır. Chomsky (1968/2001), insanın dili edindikten ve o dilde ustalaştıktan sonra sonsuz sayıda anlatımı anlayabileceğini ve sonsuz sayıda anlatımlar üretebileceğini söyler, bu yönüyle insan dilinin hayvan iletişim dizgelerinden ayrılan yaratıcı bir etkinlik olduğunu ortaya koyar. Dil ediniminin gerçekleşmesi ve eğitim-öğretim ortamlarının etkisiyle bireyler, dili ustaca kullanma, anlama ve anlatma becerilerini geliştirme imkânı bulacaklardır.

2.4. Dil Bilimsel Bakış Açısı

İnsanı insan yapan özelliklerin başında gelen dil, düşünceyle olan ilişkisi bakımından tarihsel zaman içerisinde dikkatleri çekerek hem sosyoloji, psikoloji, biyoloji gibi birçok bilim dalının doğmasına kaynaklık etmiş hem de bu bilim dallarının bazıları tarafından inceleme konusu olarak seçilmiştir. Bu bakımdan dil, dil bilimi ve dil bilgisi olmak üzere iki ayrı disipline sahip olmuştur.

Dil bilimi ve dil bilgisi arasındaki ilişkilerin ya da farklılıkların tam anlamıyla anlaşılabilmesi için *bilim* ve *bilgi* kavramlarının açıklamasını yapmak gerektiğini belirten Karademir'e (2011, s. 112) göre bilim, deney ve araştırmalara dayalı, sistematize edilmiş bilgiler bütünü ve belli kişilerin belli alanlarda yaptığı derinlemesine incelemelerdir; bilgi ise zihnin evrendeki varlık ve olgularla ilgili algıları ve herkesin

gerçekleştirebileceği bir edimdir. Bu tanım farklılıklarından hareketle dil bilimi ve dil bilgisinin oluşum nedeni, kapsam, işlev ve yöntemlerinin farklı olduğu ancak inceleme nesnesinin *dil* olarak ortak olması sebebiyle birbirine bütünüyle karşıt disiplinler olmadığı görülür.

Dil bilimi insan dilini, bu dilin sistemini ve niteliklerini inceleyen bir bilim dalıdır (Aydın, 2007, s. 25). Modern dil bilimi 1900' lü yılların başında Ferdinand de Saussure ile başlatılır. Dil incelemelerinin daha ciddi bir hâl alması ise Eski Yunan' a dayanır. Bununla birlikte matbaanın bulunduğu ve keşiflerin arttığı 15. yy. ise ikinci dönüm noktası olarak kabul edilir (Kerimoğlu, 2014, s. 5-6). Bu yüzyılda meydana gelen bilimsel ve kültürel gelişmelerle dil incelemeleri de şekillenmiştir. Özellikle dinsel metinleri doğru bir şekilde anlamlandırma kaygısı ve dilde meydana gelen değişimlerin dilde bozulmaya neden olduğu endişesi dil incelemelerine başvurmayı gerekli kılmıştır (Bayraktar, 2014, s. 89). Bu kaygıların neticesinde dile yönelik araştırmaları bilimsel bir temele oturtmak ihtiyacı doğmuştur. Bu şekilde elde olan metinleri doğru bir şekilde anlamak ve anlamlandırmak için ortaya çıkan dil bilimi, genel tanımıyla, her tür ve düzeydeki dili araştıran, inceleyen ve incelediği dillerle ilgili genellemelere varmaya çalışan, genellemelere varmaya çalışırken yöntemler geliştiren bilim dallarının tümünün ortak adıdır (Gemalmaz, 1995, s. 3). Bir bilim dalı olarak yer edinen dil bilimin çeşitli görevleri de vardır. Dillerin betimlemesini yapmak, her dilin ilk hâlini ortaya koyarak tarihsel gelişimini incelemek, bütün dillerde ortak olan kuralları ortaya çıkarmak, dilin sınırlarını çizmek ve dili tanımlamak dil bilimin bu görevlerindedir (Saussure, 1916/1998). Bir bilim dalı olduğu için dil bilimi tüm bunları gerçekleştirirken dili nesnel bir şekilde kişisel görüş ve beğenilerden uzak kalarak, yan tutmadan, derinlemesine inceler ve genel geçer sonuçlara ulaşmaya çalışır.

Dil bilgisi ise eski metinleri açıklamak, herhangi bir dili ve kendi ana dilini konuşma ve yazmayı öğrenmek veya öğretmek gibi çeşitli amaçlarla meydana gelmiştir (Kıran, 2002, s. 40-41). Özellikle ana dilini öğrenmek veya öğretmek açısından dil bilgisinin işlevsel olduğu görülür. Bu amaçlara sahip olması dil bilgisini dil bilimden ayırmaktadır. Vardar (2001a, s. 40-41), dil bilimin diğer insan bilimlerinden farklı olduğu gibi dil bilgisiyle de bir tutulamayacağını dile getirerek dil bilgisinin dilin dar bir kesiti üzerinde çalıştığını, kuralcı ve buyurucu bir nitelik taşıdığını, beğeni kavramına önem verdiğini bu bakımdan dil bilimden farklı bir alan olduğunu belirtir. Belirli bir

dille sınırlandırılması ve dil öğretimi gerçekleştirebilmek adına kurallara yer vermesi dil bilgisinin ayırıcı özellikleridir. Dil bilgisi ise bir sistemler bütünü olan dilin yapısında görevli birçok unsurun bir araya gelişini ve bunların anlamlı birer birim olmasını sağlar (Erdem ve Çelik, 2011, s. 1032). Dil biliminin kurallar koymaktan ve öznel değerlendirmeler yapmaktan ziyade belirli yöntemler kullanarak dilleri nesnel bir şekilde betimlemesi, kural koyucu ve buyurucu olmaması onun dil bilgisinden farklı olduğunun göstergeleridir. Bu iki alan dili farklı yönlerden inceleseler de inceleme malzemelerinin dil olmasıyla birbirini bütünleyen bir yapıya sahiptir.

İlkokuldan yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde dil bilgisi sorunlarının giderilebilmesi için dilin nitelikleri ve kavramlarının belletilmesi değil, düşünme odaklı öğrenilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu konuda kılavuzluk edebilecek tek alan olan dil biliminden ve bu birikimle yetişmiş dil öğretmenlerinden yararlanılmalıdır (Aksan, 2004, s. 274). Ancak bu donanımla yetişmiş dil öğretmenleriyle sistemli ve bilimsel bir biçimde dil öğretimi gerçekleştirilebilecektir. Gemalmaz (1995, s. 5) ise kültür taşıyıcısı olan dilin daha iyi tanınıp öğrenilebilmesi için fakültelerin ilgili bölümlerinde dil bilimi derslerinin okutulması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu bakımdan dil bilimi, dil bilgisi öğretiminin daha sağlıklı gerçekleşmesi için dil öğretmenleri tarafından bilinmeli, okunmalı, incelenmelidir. Çünkü dil bilimi donanımıyla yetişmiş dil öğretmenleri dil öğretimi konusunda daha bilinçli, dile daha duyarlı olarak eğitim vereceklerdir.

2. 5. Metin, Metin Dil Bilimi ve Metin Türleri

2.5.1. Metin

Metin sözcüğü, Latince kumaş anlamında kullanılan "textus" sözcüğünden gelir. Nasıl ki bir kumaş ipliklerin bir araya gelmesiyle farklı bir bütün hâline geliyorsa metin de bünyesindeki öğelerin birbirine aşama aşama eklenerek dokunmasıyla meydana gelir (Akbayır, 2013, s. 189). Oluşumunu sağlayan birden fazla ögenin, birden fazla dil unsurunun bir araya gelmesi ve bunlardan yepyeni bir bütün oluşması metin olabilmenin en temel özelliğidir.

Metin sözcüğünün tanımı, içeriği, ne olduğu, neleri kapsadığı birçok dil bilimci ve araştırmacı tarafından incelenmiş ve sözcüğün sınırları çizilmeye çalışılmıştır.

Halliday ve Hassan (1985, s. 1), metin kavramını uzunluğu ne olursa olsun konuşulan veya yazılmış bütünleşik bir yapı, kullanılan dilin bir birimi olarak tanımlamışlardır. Genel olarak kullanılan dilin bir birimi şeklinde kabul edilen metne yönelik çeşitli tanımlar yapılmıştır. Diğer tanımlamalara göre metin; bir ya da daha fazla kişi tarafından iletişim kurmak amacıyla üretilen, başı ve sonu ile belli bütünlük gösteren, dilsel göstergelerin şekillendirdiği, kendi içinde ve kendisi için değerlendirilen anlamlı bir yapıdır (Günay, 2013a, s. 45). Günay bu tanımlamayla metnin bildiri işlevi taşıdığını dile getirmiş, metni 'kendi içinde ve kendisi için değerlendirilen' dilsel bir yapı olarak sınırlandırmıştır. Güneş (2013a, s. 2); metni aktarıcı tarafından alıcıya gönderilmek istenen duygu, düşünce, olay, fikirlerin yani iletilerin bazı biçim, üslup, anlatım, noktalama ve imlâ özelliklerine dikkat edilerek oluşturulmasıyla meydana gelen yapı şeklinde tanımlamıştır. Bölükbaş (2010, s. 99) ise metni, anlamsal ve mantıksal açıdan bir bütünlüğe sahip olan, bildirişim kurma işlevini üstlenen, cümle ve cümleye denk dil unsurlarından oluşan yapı olarak tanımlamıştır. Tüm bu tanımlamalardan hareketle öncelikle metnin, dil unsurlarının belirli bir örüntü oluşturacak şekilde bir araya gelmesiyle oluştuğunu söylemek mümkündür.

Metin özetle başı ve sonu belli olan, sözcelem öznesinden, zamanından ve uzamından bağımsız olarak bir anlamı olan özerk bir yapıdır (Korkut, 2015, s. 162). Seslerden söz öbeklerine değin dil unsuru olarak nitelenen öğelerin ister sözlü ister yazılı olsun belirli bir mantıkla, belirli bir anlam ve amaç neticesinde, gelişigüzel olmayan bir düzenle, bildirişim işlevini karşılayacak şekilde bir araya getirilen yapıların "metin" olarak kabul edildiği görülür. Bir sözcükten bir paragrafa, bir paragraftan kitaplara kadar anlamlı ve mantıklı bir bütün oluşturan tüm dilsel ürünleri metin olarak adlandırmak mümkündür. Önemli olan sözcüklerin, cümlelerin ya da paragrafların bağıntısallığını sağlamak ve onlardan bir bütün oluşturmaktır.

Günümüzde metnin ne olduğunu, neleri kapsadığını tanımlayan araştırmacılar kadar, tanımlama yapmanın mümkün olmadığını hatta tanımlamanın gereksiz olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Vitacollona' ya göre 1) Yalnızca metin terimini kullananlar 2) Yalnızca söylem terimini kullananlar 3) Metin ya da söylem terimlerini eş anlamlı ya da farklı kavramlar olarak kullananlar şeklinde sınıflandırılmalıdır (Aksan ve Aksan, 1991, s. 92). Vitacollona' nın da tasnifinde belirttiği üzere söylem ve metin kavramları arasında sınırları kesin olarak çizilmiş net bir ayırım yapmak araştırmacılar

tarafından oldukça zor görülmüştür. İki sözcük bazı araştırmacılar tarafından birbirinin yerine kullanılırken bazıları ikisi arasında anlam farkı olduğu noktasında birleşmişlerdir. Metin cümlelerin anlamsal ve biçimsel olarak bir araya gelmesiyle oluşan bir bütünden; sözcelerden oluşan söylem, dil ürünlerinin hangi amaçla oluşturulduğunun ve oluşturulma süreçlerinin de hesaba katılmasıyla birlikte düşünülmektedir (Onursal, 2003, s. 122-123). Görüldüğü üzere metin ve söylem kavramları bağlamla olan ilişkileri bakımından birbirinden ayrılmıştır. Metin cümlelerden, paragraflardan oluşur ve sözcelem durumlarından bağımsız bir anlamı vardır; söylem ise, sözceler bütününden, kesitlerden oluşur ve sözcelem durumuna göre anlamı değişir (Korkut, 2015, s. 162). Bir sözce oluşturulma ortamı olan bir bağlamda farklı bir anlam taşıyorken başka bir bağlamda yepyeni bir anlam doğurabilir. Bu bakımdan söylem ve metnin, cümle ve sözce gibi farklı dil unsurlarından oluşması nedeniyle farklı kavram alanlarına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Seslerin sözcükleri, sözcüklerin cümleleri, cümlelerin paragrafları oluşturduğu genel kabulünden hareketle metnin seslerden, sözcüklerden, cümlelerden ve paragraflardan oluşan bir yapı olduğu bilinir. Günümüz dil bilimcilerinden bazıları dildeki en büyük dilsel birimin cümle olduğu görüşüne karşı çıkararak en büyük dilsel birim olma niteliğini metinlere vermiş, metne dilin eylem boyutunu da ekleyerek iletişim açısından en temel birimin metin olduğu noktasında birleşmişlerdir (Kılıç, 2002, s. 113-114). Metinler tek tek cümlelerden ibaret değildir. Her ne kadar metin, cümlelerden oluşsa da oluşumunu sağlayan cümlelerin toplamından farklı, kendine özgü bir bütündür. Cümle gibi doğru ya da yanlış olarak sorgulanamayan, dilin devingen bir süreci olan metin, sadece cümlelerden oluşan bir yapı değil, cümle ve cümle haricindeki dil dışı unsurlarla kavranabilen bir birimdir (Günay, 2013a, s. 45-46). Metinde önemli olan cümlelerin anlamlı ve bağıntılı olmasıdır. Biçimsel özellikleriyle doğru ya da yanlış olarak nitelendirilen cümleler ancak bir metin bütünü içerisinde anlam kazanabilir. Tek başına değerlendirildiğinde kuru, yavan olarak nitelendirilebilecek bir cümle, metin içinde bir duygunun, bir düşüncenin, isteğin, temenninin, ricanın, korkunun, endişenin, mutluluğun ifadesi olabilir. Bu bakımdan cümle her ne kadar metni oluşturan temel birimlerden sayılsa da metin cümlelerden ibaret olmayan, cümle ötesi bir bütündür. Aşağıda birbirinden bağımsız olarak verilen cümleleri ve bu cümlelerin eklenmesiyle oluşan bütün arasındaki farkı görmek mümkündür:

- ✓ Ayşe hazırlanıyordu.
- ✓ Fatma ile buluşacaktı.
- ✓ Ayşe saatine baktı.
- ✓ Ayşe geç kalmak istemiyordu.
- ✓ Ayşe evden aceleyle çıktı.
- ✓ Ayşe pastaneye geldi.
- ✓ Fatma daha gelmemişti.
- ✓ Ayşe masaya oturdu.
- ✓ Ayşe' nin telefonu çaldı.
- ✓ Arayan Fatma' ydı.
- ✓ Fatma hastanede olduğunu söyledi.
- ✓ Yolda kaza olmuştu.
- ✓ Ayşe çok üzüldü.
- ✓ Ayşe hastaneye gitti.

Ayşe hazırlanıyordu. ÇÜNKÜ arkadaşı Fatma ile buluşacaktı. HEMEN saatine baktı. O, geç kalmak istemiyordu BU YÜZDEN evden aceleyle çıktı. Ayşe pastaneye GELDİĞİNDE Fatma daha gelmemişti. Ayşe masaya oturdu. BU ARADA telefonu çaldı. Arayan Fatma' ydı. Fatma yolda kaza olduğu İÇİN hastanede olduğunu söyledi. Ayşe BU DURUMA çok üzüldü. ARKADAŞINI GÖRMEK İÇİN hastaneye gitti (Akbayır, 2013, s. 191).

Örnekte de görüldüğü üzere herhangi bir metinde bir sonraki cümle yeni bir anlamlama ve yeni bir beklenti ufku meydana getirir (Sayın, 1999, s. 32). Böylelikle tek başına kullanıldığında alıcının zihnindeki boşlukları doldurmayan her cümle çeşitli dil bilgisel unsurlarla bir araya getirilerek anlamlanır ve bir bütün oluşturur. Böylece cümleler kuru, cansız, yavan anlatımdan kurtarılarak anlam bütünlüğüne sahip bir metne dönüştürülür.

Metinler genel olarak ve tarihsel süreçte bilgilerin oluşturulma ve sunulma biçiminde etkin bir şekilde rol aldığından insanlar arasında ortak bilgilerin oluşmasını sağlayan toplumsal araçlar olarak da kabul edilirler (Ayata Şenöz, 2005, s. 13). İnsanlar metinler aracılığıyla bilgilere ulaşabilir, bilgileri diğer insanlarla paylaşabilir ve edindiği bilgileri geleceğe miras bırakabilir. Bu devingen süreçte metin yalnızca içeriğiyle

sınırlanmaz, kendisini kuşatan dışsal gerçeklerle de ilişkilidir ve bu dışsal gerçeklerle de şekillenir. (İnceoğlu ve okmak, 2016, s. 19). Bu demektir ki metin içinde oluştuğu toplumla, kültürle, toplumun tarihiyle ilişki içindedir. Bu unsurlardan soyutlanmış bir metin, metin olmanın gereklerini yerine getiremez ve metin olmanın niteliklerini taşıyamaz.

2.5.2. Metin Dil Bilimi

Dil bilimin kendi içinde çeşitli konular üzerine yoğunlaşan alt dalları vardır. Bunlardan biri de metin dil bilimidir. Metin dil bilimin ne olduğu, neleri kapsadığı, işlevleri gibi ölçütler dikkate alınarak araştırmacılar ve dil bilimciler tarafından çeşitli tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlamalara göre metin dil bilimin metin olabilme koşullarını inceleyen ve metni metin yapan ltleri açıklamaya çalışan bir dil bilim alt dalı olduğu söylenebilir.

Dil bilimciler ve bazı araştırmacılar göre metin dil bilimi; dil bilimin özellikle sözlü dile ve cümle düzeyine uyguladığı yöntemlerin, yazılı dile ve cümle ötesi birimlere uygulanmasıyla gelişen, bir metnin birliğini ve bütünlüğünü oluşturan bağlantıları ve tutarlılıkları inceleyen dil bilim alt dalıdır (Bayraktar, 2014, s. 140; Rifat, 2000a, s. 114). Hengirmen (2009, s. 276), metin dil bilimi dil kullanımını metin üretmekle eş değer gören, cümleler arası bağlantıları inceleme konusu seçen, metinleri bir bütün olarak inceleyen dil bilim dalı olarak tanımlamıştır. Ona göre metinleri oluşturan cümleler arası bağlantılar, metin dil bilimin esas konusudur. Aydın (2007, s. 121) ise metin dil bilimi, metni veya söylemi bir bütün hâline getiren bağları inceleyen, metinleri sınıflandıran ve sınıflandırılan türlerin özelliklerini betimleyen dil bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Aydın' a göre metin dil bilimi yalnızca metin içi bağlantıları incelemekle kalmaz, metinleri sınıflandırır ve türsel özelliklerini betimler. Bayrav' a (1998, s. 86) göre ise metin dil bilimi metinlerin durumlarını incelemektedir. Tüm tanımlamalardan hareketle metin dil bilimin kısaca metni metin yapan ltleri inceleyen dil bilimin alt dalı olduğunu söylemek mümkündür.

Söylem zmlemesi ile metin dil bilimin aynı ya da farklı kavramlar olduğu konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Son 15-20 yılda önemli bir araştırma alanı olan metin dil bilimi, söylem zmlemesi kavramı yerine kullanılmakta hatta bu kullanım çeşitliliği kavram karmaşasına neden olmaktadır (zkan, 2004, s. 168). Ancak yukarıda

da bahsedildiği üzere cümleler ya da sözcelerden oluşmaları, sözcemelele bağımlı ya da sözcemeleden bağımsız olarak anlamlarının şekillenmesi gibi unsurlardan hareketle metin dil bilimi ve söylem çözümlemesi kavramlarının da farklı kavramlar olduğu söylenebilir. Öyle ki bir çalışmada söylem çözümlemesi terimini ilk kez Harris' in 1952 yılında, metin dil bilimi terimini ise ilk kez Coseriu' nun 1955 yılında kullandığını dile getiren kaynaklar olduğu belirtilmiştir (Aksan ve Aksan, 1991, s. 91). Bu bakımdan bu kavramların birbirinden farklı zamanlarda oluşan alanlar olduğu bilinir. Genel kabule göre her ne kadar metin dil bilimi daha çok yazılı metinleri, söylem çözümlemesi ise sözlü ürünleri inceleme konusu yapmış olsa da bu iki kavram birbiriyle ilişkilidir ve söylem çözümlemesi metin dil bilime birtakım bakış açıları kazandıran, yöntem gösteren bir işleve sahiptir (Özkan, 2004, s. 169). Bu bakımdan söylem çözümlemesi ve metin dil biliminin inceleme nesnesi olarak farklılık gösterdiği bilinse de yöntem ve teknik bakımından bazı ortaklıklara sahip olduğu söylenebilir.

Metinler belirli ölçütler dikkate alınarak cümlelerin art arda sıralanmasıyla oluşan bir örüntüdür. Ancak metin dil bilimi metinleri incelerken tek tek cümleleri değil, metnin tümünü bir bütün olarak incelemektedir. Öyle ki metin dil bilimi; verici, alıcı, cümleler arası ilişki ve bağlam gibi öğeleri de dil incelemelerine dâhil ederek dil ürünlerini kapsamlı ve geniş bir düzlemde ele alma olanağı sunar (Günay, 2013b, s. 94). Bu bakımdan metin dil bilimi diğer disiplinlerle de ilişki içindedir. Bu ilişkiyi işlevselci dil bilim, anlambilim, söz bilim, biçembilim, üretici-dönüşümsel dil bilgisi, edimbilim vb. dil bilim alt dallarında ve psikoloji, mantık gibi birçok insan bilimlerinde görmek mümkündür (Korkut, 2015, s. 159). Gerek alıcı ve vericinin psikolojisi gerek metnin oluşturulduğu bağlamın etkisi gerekse de sözcüklere yüklenen farklı anlam görevleri metin dil biliminin diğer disiplinlere başvurmasına yol açmıştır. Ayrıca metin dil bilimi sözlü ve yazılı metinlerin anlamsal, dil bilgisel ve iletişimsel yapılarını ele alarak bir metnin üretilme ve alımlanmasındaki düzenleri, her türlü dilsel ürünü metin yapan ölçüt ve kuralları ve bunlardan hareketle metin türlerinin yapı ve işlevlerini ortaya koymaya çalışır (Oraliş ve Özil, 1992, s. 37). Bu çerçevede metin dil biliminin konuları arasında metni oluşturan öğelerin yapısal ve işlevsel düzenleri, metin türleri ve bunların alt türleri, biçem bilim ve söz bilim ilişkileri, metinlerin işlenmesindeki disiplinlerarası çalışmalar sayılabilir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013, s. 193). Kısaca metin dil bilim yalnızca metni oluşturan cümlelerle değil diğer disiplinlerle de ilişki içerisindedir.

Metin dil bilimi metni oluşturan unsurlar arasındaki yapısal ve işlevsel bağları incelemesinin yanında ayrıca metnin ana ve alt konuları, yüzey yapıda görünmeyen derin yapıda bulunan kimi anlamlar gibi metnin anlamsal yapısını da inceleme konusu yapmaktadır (Gül, 2015, s. 135). Metnin hem biçimsel hem de anlamsal yapısının oluşumuna destek veren unsurları ortaya koymaya çalışır. Bu da temel malzemesi metin olan bu dil bilim dalının böylece metinlerin oluşum evrelerini, türlerini, işlevlerini açıklamayı görev edindiğini göstermektedir.

2.5.3. Metin Türleri

Metinler belirli bir hedef kitleye hitap etmek, o alıcı kitle tarafından anlaşılacak için oluşturulurlar (Günay, 2013a, s. 55). Bazı metinler çocuklara bazı metinler ilk gençlik dönemine bazıları belirli meslek gruplarına hitap edebilir. Bunun yanında her metnin yazarının vermek istediği bir mesaj vardır ve bu mesaja göre her metnin türü, anlatım biçimi, üslubu, boyutu, dil özellikleri değişmektedir (Güneş, 2013a, s. 2). Hedef kitleye ve yazarın vermek istediği mesaja göre metinler kurgulanmakta, sözlü ya da yazılı olarak belirli bir düzen dâhilinde ifade edilmektedir.

Huber (2013, s. 279), metin üretmenin Grice' in önem ve nicelik yasalarına göre yapıldığını belirterek sonsuz sayıdaki olgu arasından ifade edilmek istenen iletilerin dinleyici dikkate alınarak seçildiğini, sıralandığını ve ifade edildiğini dile getirir. Aktarılmak istenen düşüncenin seçilmesi metin üretmenin ilk adımıdır. Bir metnin türünü belirginleştirmek metnin iletişimsel amaçları ve işlevleri ile sıkı ilişki içerisindedir (Uzun, 2017, s. 187). Amacı belirlenen, konusu seçilen ve sınırlandırılan, alıcı kitlesi netleştirilen, oluşturulma yöntemi belirginleştirilen her metnin bir türü vardır. Bu bakımdan metinlerin çeşitli türlere ayrıldığı kabul edilir. Sözlü metinler, yazılı metinler, görsel metinler, edebi metinler, öğretici metinler, öyküleyici metinler, şiirler bunlardan bazılarıdır. Bu metin türlerini farklı açılardan sınıflandırmak mümkündür. Araştırmacıların metin türlerine yönelik çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Örneğin Eziler Kıran ve Kıran (2003, s. 18-28), metin türlerini dört başlık altında inceler: betimsel metin, anlatsal metin, açıklayıcı metin ve kanıtlayıcı metin. Günay (2013a, s. 237) ise metin tipleri başlığı altında incelediği metin türlerini dokuza ayırmıştır: anlatsal metin, betimleyici metin, söyleşimsel metin, söz bilimsel metin, kanıtlayıcı metin, açıklayıcı metin, eğitici-öğretici metin, önceden haber verici metin ve

üstün metin. Her metin farklı bir anlatım biçimine sahiptir ya da her metin alıcıya farklı bir bildiri sunmak niyetindedir. Örneğin bir makale ile bir öykünün gerek anlatım biçimi gerek üslubu gerekse konusu birbirinden oldukça farklıdır. Bu da metin türlerini açıklayıcı, anlatsal ya da kanıtlayıcı şeklinde sınıflandırma gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde metinleri incelemek ve anlamak daha da kolaylaşacaktır. Araştırma kapsamında şiirler inceleme konusu olarak seçildiği için bu bölümde metin türlerinden yalnızca şiire değinmek; şiirin anlatım biçimi, işlevleri ve alıcıyla olan etkileşimine yer vermek yerinde olacaktır.

2.5.3.1. Bir Metin Olarak Şiir

Şiir en eski örneklerden modern örneklere, çeşitli türleriyle ve dönemleriyle, gerek oluşturucusu olan şair ve ozanlar tarafından gerekse de okuyucu ve dinleyiciler için bilgi vermektен ve bilgilenmekten ziyade etkileme, duygulandırma, hislendirme gibi işlevleri olan, bildiri görevi taşıyan bir metindir (Aksan, 2016b, s. 254). Estetik bir zevk, sanatsal bir duyuş kazandırma gibi görevleri ve alıcısıyla kurduğu etkileşimi dolayısıyla şiirin bir metin türü olduğunu söylemek mümkündür.

Daha önce de bahsedildiği gibi belli bir bildiri işlevi taşıyan söz ve sözceler bütünü metin olarak kabul edilir. Şiir de tüm gizi bütünlüğünün içinde olan ancak kendisini oluşturan parçalardan çok daha fazla bir şeydir (Durak, 2007, s. 8). Bir metin türü olduğu için şiir de metin dil bilimin inceleme konusu olmaktadır. Metin dil bilim açısından şiirin en önemli yönü ise her ne kadar birbirinden bağımsız sözceler gibi dursa da çeşitli dizelerinin bir bütünlük oluşturması, şairin vermek istediği iletileri bir bütün hâlinde aktarması yani şiirin bir metin olmasıdır (Aksan, 2016b, s. 254). Parçaların bir araya gelip bir bütün oluşturması ve ayrıca okuyucu veya dinleyiciyi hislendirme, etkileme; aşk, sevgi, mutluluk, ayrılık, hasret gibi birtakım duyguları iletme amacından dolayı bildiri işlevi taşıması da onun metin olduğunun en açık göstergeleridir. Bu bakımdan şiir, metin olabilmenin niteliklerini taşıma şartıyla metin türü sayılmakta ve metin dil bilimin inceleme alanına dâhil edilmektedir.

2.5.3.1.1. Şiir Nedir?

Şiir; duygu, düşünce, istek veya hayallerin birtakım ahenk unsurlarından yararlanılarak dile getirildiği, okuyucuya estetik haz vermeyi amaçlayan bir yazın türüdür. İnsanoğlunun acılarını, özlemlerini, sevinçlerini güçlü bir şekilde dile getiren sanat ürünü şiir, neredeyse bütün ulusların kültüründe dilden dile aktararak ya da eski yazılı kaynaklar aracılığıyla yer edinmektedir (Aksan, 2005, s. 15). Geçmişe eski zamanlara dayanan bu yazın türünü diğer türlerden ayıran çeşitli göstergeler olsa da temel ortaklık bütün türlerin olduğu gibi şiirin de bir dil ürünü olması ve dil içinde şekillenip anamlanmasıdır.

Şiir, her seferinde yeniden yaratılan, bir yandan da öncekilerden farklı olmayı amaçlayan, soyut, öznel, hislendirici, yalnızca şairin kendisinin gerçek anlamda yorumlayabileceği bir iç dünyanın ürünüdür (Yalçın, 2010, s. 20). Şiirin böyle kapalı anlamları bünyesinde barındırması hem ilgi çekiciliğini arttırmakta hem de onu diğer metin türlerinden farklı kılmaktadır. Her ne kadar günlük dilin sözcükleriyle oluşturulmuş olsa da şiir; düş gücüne, hayale, imgeye dayandığı için okuyucu veya dinleyicide duygu ve coşku uyandırmakta, onu etkilemektedir (Doğan, 2015, s. 270). Bu bakımdan şiirin ilk görevinin şüphesiz ki okuyucu veya dinleyiciye zevk vermek olduğu söylenir. Bunun yanında yeni bir tecrübeyi aktarmak, alışılmış olanı yeni bir biçimde ifade etmek, tecrübe edildiği halde ifade edilemeyen şeyleri ifade etmek gibi okuyucu veya dinleyicinin hassasiyetini ve algılama seviyesini yükselten görevleri de vardır (Eliot, 1983). Şiir sayesinde okuyucu veya dinleyici tasvir edemediği yaşantılara ortak olmakta, bir yandan da tecrübe ettiği yaşantıları yeniden duyumsayabilmektedir. Şiir; duygulardan, imgelerden, düşlerden oluşmuş bir yaşantının ürünü olduğu için okuyucu veya dinleyici için de yeni bir yaşantı alanıdır. Bu sebeple şiirin bilgi aktarmaktan ziyade yaşantı aktarma işlevi olduğu kabul edilir (Özdemir, 2002, s. 54). Çünkü şiir kuru bilgilerden ibaret bir tür değildir.

2.5.3.1.2. Şiir Dili

Şiir, dil kullanımı açısından diğer türlerden ayrılan bir yapıya sahiptir. Esasında şiir dili yapısal olarak metaforiktir; bunun sonucunda şiirsel eğretilmeler genel anlamda metaforlar üzerinden ele alınmaktadır (Cebeci, 2013, s. 96). Metafor denilen

kavram bilinmeyenle bilinenle açıklanmasıdır. Metaforlar bünyelerinde bir yandan gizli bir anlam saklarken bir yandan da bazı anlamları daha görünür kılar (Demir, 2015, s. 122). Çünkü metafor bir şeyi başka bir şeye göre izah etmek ve anlamaktır.

Bazı kavramlar ya çok soyut olduğu için ya da tecrübe edilmemiş olduğu için açık bir şekilde kavranıp anlamlandırılmazlar. Dil kullanıcıları bu belirgin olmayan kavramları daha açık terimlerle anlamlandırmaya ihtiyaç duyar ve bu ihtiyaç insanı metaforik dil kullanımına yönlendirir (Lakoff ve Johson, 1980/2015). Şiirlerde özellikle metaforlardan yararlanılması, şiir dilinin ayırıcı özelliklere sahip olmasına neden olmuştur. Bu bakımdan şiir, her ne kadar günlük dilde kullanılan sözcüklerle oluşturulmuş olsa da konuşulan dille tamamen aynı değildir.

Şiir; imge, söz sanatı, yineleme gibi oluşturucu unsurlarının varlığı; dizelerden meydana getirilmesi ve kafiye/uyak düzenine sahip olması gibi biçimsel yapısı, az sözle daha çok şey ifade etmesi gibi özlü anlatımı dolayısıyla diğer metin türlerinden belirgin şekilde ayırt edilse de diğer türler gibi dille oluşan, dil ürünü bir metin türüdür. Ancak şiirde imge kurma, imge oluşturma, sözlük anlamlarından farklı olarak yan anlamlar ve mecaz anlamlara yer verme, sözcüklerin duygusal ve çağrışımsal işlevlerinden yararlanma, sözcüklerin ses değerlerini de hesaba katma gibi sebepler şiir diline ayırıcı özellikler kazandırmıştır (Özdemir, 2002, s. 59). Aksan (2004, s. 130), sözü şiire dönüştüren niteliklerin şu şekilde sıralanabileceğini dile getirmektedir:

"1. Sözcüklerin gerçek değerleri dışında kalan değerlerden, çağrışım ve uzak çağrışımlardan yararlanma;

2. Değişik kavram birleştirmeleri, yeni bağdaştırmalar;

3. Anlam olayları;

4. Uyak."

Kendine özgü bir dili olan şiir, kendi koyduğu kurallara uyararak günlük dil kullanımını aşar ve yeni ahenkler, yeni duyular, düşler peşinden gider (Bayrav, 1999, s. 40). Bunu yapabilmesinin esas yolu ise dilin öznel kullanım çeşitliliğidir ve bunu şiir dilinde görmek oldukça mümkündür. Sözcükler arasında ses benzerliğinden kaynaklı ahenk sağlama çabası, dize sonlarında seslerinin uyumuna dikkat edilmesi, şiir dilinin dil içinde kendine özgü bir dile sahip olmasını sağlamıştır. Sözcüklerin anlam sınırlarını

zorlamak, değişik sözcükleri bir araya getirip birleştirerek yeni bütünler oluşturmak ayrıca ses benzerliği anlamına gelen uyaklardan yararlanmak şiir dilinin ayırıcı özelliklerinden sayılmaktadır. Tüm bunların bir bütün oluşturarak bir araya getirilmesi ise usta bir sanatçının elinden çıkmasıyla mümkün olacaktır.

Özünü (2001, s. 74), söz biliminde özellikle şiirde kullanılan kurgu ve yapı taslakları olduğunu dile getirmiştir. Önceleme, koşutluk, yineleme ve sapma olarak belirlenen bu yapı taslaklarının şiir dilini etkileyen söz bilim oyunları olduğunu ifade etmiştir.

2.5.3.1.2.1. Öncelemeler

Kurgu ve yapı taslaklarının başlıcası belki de en önemlisi olarak kabul edilen öncelemeler; cümle, sözce veya metinde herhangi bir dil unsurunun söz diziminde olması gereken yerden daha önce kullanılmasıyla oluşturulur (Özünlü, 2001, s. 74). Bir dil unsuru öncelenmek istendiğinde söz dizimindeki yeri değiştirilir. Okuyucunun dikkatini öncelenen dil unsuruna çekmek amaçlanır. Bunu daha çok devrikleşmiş yapılarla görmek mümkündür. Şiirde de bu devrikleşmelere sıklıkla rastlanmaktadır. Öncelenen dil unsurunun cümle içindeki yerinin değiştirilmesi hem bu devrikleşmeleri doğurur hem de şiirin kendine özgü bir yapıya sahip olmasını kolaylaştırır.

2.5.3.1.2.2. Yinelemeler

Şiir dilinde ses, biçimbirim, söz dizimi yapılarının olduğu gibi tekrarlandığı görülür. Bu yinelemeler şiir dilinin temel özelliklerindedir. Yineleme, iki ya da daha fazla birimin arka arkaya ya da aralıklı olarak kullanılması şeklinde düşünöldüğünde pek de yaratıcı olmayan bir dil kullanımı gibi düşünölmür (Durak, 2005, s. 191). Bazı araştırmacıların bu konuda aynı fikirde olması ise bu görüşü desteklemektedir. Sıklıkla yinelemelerden faydalanan kimselerin dili kullanmada bir bakıma yetersiz olduğu kabul edilir (Özünlü, 2001, s. 115). Çünkü sürekli aynı şeyi dile getirmek, anlatım tekrarına düşmek dilden yeterince yararlanılmadığının göstergesidir. Ancak şiirlerde ahenk sağlama ve ritim oluşturma çabası şairleri ses, sözcük ya da cümle tekrarlarından yararlanmaya yönlendirir. Durak (2005, s. 191), yinelemenin çeşitli türleri olduğundan bahsetmiştir. Bunları nakarat, ek yinelemesi, bağlaç yinelemesi, çapraz yineleme

şeklinde örnelemek ve bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan yinelemeleri metnin dokusuyla uyumlu bir biçimde kullanabilmektir.

2.5.3.1.2.3. Koşutluklar

Koşutluk, belli bir dilsel yapının değişik içeriklerle yinelenmesi; anlamsal, biçimsel ve biçimsel olarak zenginleştirilmesidir (Dilidüzgün, 2017, s. 60). Koşutluk, şiir dilini günlük dilden ayıran başlıca ölçütlerden biridir. Koşut yapıların yinelemeyle sıkı ilişkisi vardır. Gerek biçimsel gerek anlamsal olarak bazı ses, sözcük, söz öbekleri veya söz diziminin yinelenmesi şiirlerde sıklıkla rastlanan bir durumdur. Özellikle söz dizimi yinelemesi ve sözcüksel yinelemeler şiirlere koşut yapıların hâkim olmasını sağlamaktadır. Koşut yapılar sayesinde hem dizeler arasında ilişki sağlanacak hem de şiirin akıcı bir dile sahip olması kolaylaşacaktır.

2.5.3.1.2.4. Sapmalar

Şairin gerek kurgu ve yapıda gerek dil kullanımında oynadığı oyun, alışılmışın dışındaki kullanımları sapma olarak adlandırılır (Özünü, 2001, s. 78). Sapmalara şiir dilinde oldukça sık rastlanmaktadır. Şiir dilinin ayırıcı özelliklerinden olduğu söylenir. Örneğin kimi zaman bazı sözcüklerde alışılmamış değişikliklere ya da şiirin biçiminde alışılmamış düzenlemelere yer verildiği görülür. Şair bunu bilinçli olarak yapmakta; sözcüğün, söz diziminin veya şiirin biçiminde kimi değişikliklere giderek şiiri dikkat çekici kılmaktadır. Bunlar da olağan kullanımların dışında olduğu için sapma olarak adlandırılmaktadır.

2.5.3.1.3. Şiir ve Anlam

Bir metni, kurmaca metni ve özellikle de bir şiiri oluşturan sözcükler, bir dilin sözcük dağarcığında bulunan her bir sözcüğün anlam yüklerini taşımak ve bu yükleri korumak gibi bir göreve sahip değildir (Rifat, 2000b, s. 98). Başka bir deyişle bir şiiri oluşturan sözcükler sözlük anlamlarının dışında kullanılabilir. Sözcüklerin anlam çeşitliliğine, çok anlamlılığına, mecaz ve yan anlam kullanımlarına özellikle şiir dilinde daha çok rastlanır. Şiiri diğer metinlerden farklı kılan da işte bu sınırsız anlam açılımına sahip sözcüklerden oluşturulmasıdır.

Her sözcük hem morfolojik hem de anlamsal olarak açık uçlu olduğu için hiçbir sözcüğün anlamsal açılımı belirli bir tanımla sınırlandırılmaz. Çünkü her sözcük, her eş zamanlılıkta kullanıcısı olan özneye göre bir anlama sahip olmaktadır (Durak, 2009, s. 7). Bu yüzden şiirde yer alan sözcüklerin anlamlarıyla bu sözcüklerin sözlük anlamlarını birbirine karıştırmamak gereklidir. Bir şiir yalnızca dilin sözlüğünden yararlanılarak yorumlanamaz. Şairin öznel dil kullanımı sayesinde sözcükler kendi anlam evrenlerinden sıyrılıp başka anlamlar yerine kullanılabilmekte, daha önce duyulmamış söz öbekleri bir araya gelebilmekte ve okuyucuda yeni imgelerin oluşumu sağlanabilmektedir. Bu bakımdan bir şiirde kişiden kişiye değişen farklı anlamlar ifade edilebildiği gibi bu anlamlar şairin kastettiğinden çok farklı da olabilmektedir (Eliot, 1983). Bu, sözcüklerin çok anlamlı yapısı ve çağrışımsal işlevinin bir sonucudur.

Aksan (2011, s. 25-50), şiiri oluşturan başka bir deyişle şiiri şiir yapan başlıca ve özellikle bilinmesi gereken unsurları lirik ve lirizm, sözcükler, imge, alışılmamış bağdaştırmalar, benzetmeler, deyim aktarmaları, yinelemeler, sapmalar olarak sınıflandırmaktadır. Şiir; duyguların, coşkuların dışa vurumu olması nedeniyle lirizmle yakından ilişkili bir alandır. Yine şairin dış dünyadan edindiği kendine özgü izlenimler olan imgeler şiirin başlıca oluşturucu unsurlarındandır. Dil aracılığıyla yeni bir dünya kurabilmenin önemli araçlarından olan imgeler sayesinde bilinmeyenler bilenlerle açıklanır (Doğan, 2015, s. 271). Bu da yine bireyleri metaforik dil kullanımına yönlendirmektedir. Okuyucunun ilk anda kavrayamadığı kimi olgular imgeler sayesinde görünür kılınmaktadır. Bu durum anlatıma zenginlik ve renk kazandırmaktadır. Ayrıca anlatıma ahenk katmak amacıyla kimi ses ya da sözcüklerin yinelenmesi, ilişkili ya da ilişkisiz ögeler arasında kurulan benzetmeler, deyim aktarmaları sıklıkla şiirlerin sunulduğunda görülebilir. Bu ögelerin varlığıyla şiir hem bir ahenk yakalamakta hem de anlamlandırılmaktadır. Şiirin anlamına ulaşabilmek için imge, benzetme, bağdaştırma gibi dil unsurlarını kavrayabilmek gerekmektedir. Böylelikle şiirin çeşitli anlam gizlerine erişmek mümkün olacaktır.

2.5.4. Metinsellik Ölçütleri

Metin yalnızca şekilsel olarak bir bütün değildir. Bir metnin, metin değeri taşıyabilmesi için anlamsal ve mantıksal açılardan da bir bütün olabilmesi, bir amaca sahip olması, birtakım yeni anlamlar, yeni bilgiler taşıyabilmesi, kendi içinde çelişkili

ifadelere yer vermemesi, dış dünya gerçekleriyle metnin örtüşebilmesi, metin çözücü tarafından kabul edilebilir olay, durum ya da unsurlara sahip olabilmesi ve kendinden sonraki metinler için örnek olabilmesi gerekmektedir. Bu noktada metin dil bilim; şiir, öykü, deneme, masal, roman, biyografi gibi çeşitli metin türlerinin metin olabilmesini sağlayan ölçütleri inceler. Beaugrande ve Dressler (2002, s. 41), metin olmanın bazı ölçütleri olduğundan bahsetmektedirler. Bu ölçütleri metinsellik ölçütleri adı altında açıklayan Beaugrande ve Dressler ölçütleri *bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, metinlerarasılık ve bilgilendiricilik* olarak sınıflandırmışlardır. Onlara göre bu ölçütlerden herhangi birinin metinlerde karşılığının bulunmaması durumunda amaçlanan metinsellik işlevi yerine getirilmeyecektir. Bu yedi ölçütten bağdaşıklık ve tutarlılık **metin merkezli ölçütler** olarak kabul edilmiş, bağlamla ilişkilendirilen diğer ölçütler **kullanıcı merkezli ölçütler** olarak adlandırılmıştır (İşeri, 2011, s. 93).

2.5.4.1. Metin Merkezli Ölçütler

2.5.4.1.1. Bağdaşıklık

Bağdaşıklık metin olabilmenin temel ölçütlerindedir. Beugrande ve Dressler, bağdaşıklık bir metnin kısa süreli olarak kabul edilen yüzey yapısındaki sözcük, söz öbeği ve cümle gibi ana birimleri olan söz diziminde aramışlardır (2002, s. 52). Bağdaşıklık, metindeki dil unsurlarının dilsel uyum göz önüne alınarak bağlanmasıdır.

Bağdaşıklık sayesinde tek tek sözcükler ya da cümleler yığını birtakım ekler, sözcükler, bağıntı unsurları yardımıyla bir araya gelerek metinleşmenin ilk adımını atar. Bu öğelerin kullanılmasıyla şekillenen bağdaşıklık, söylemdeki bazı unsurların yorumlanmasının bir başkasına bağlı olduğu durumlarda ortaya çıkar (Halliday ve Hassan, 1985, s. 4). Söz dizimini oluşturan sözcükler, söz öbekleri ve cümlelerin metin olabilmesi için bazı dil bilgisel öğeler yardımıyla bağlantıların kurulması, bazı öğelerin yinelenmesi, bazı öğelerin eksiltilmesi gibi yollarla metnin eklemlenmesi ve gelişerek bir bütün olabilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayan esas ölçüt ise bağdaşıklık. Beugrande ve Dressler ile Halliday ve Hassan'ın çalışmalarına bağlı kalarak Dilidüzgün (2017, s. 51), bağdaşıklık gönderim, değiştirim, bağlaçlar, eksilti, koşutluk, işlevsel cümle görüngesi ve titremlemeden oluşan *dil bilgisel bağdaşıklık*, yineleme ve eş

dizimsel örüntülemeyen oluşan *sözcüksel bağdaşıklık* şeklinde ikiye ayırarak incelemiştir. Bağdaşıklık bölümünde bu tasnife bağlı kalmak yerinde olacaktır.

2.5.4.1.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

2.5.4.1.1.1.1. Gönderim

Bağdaşıklığın bir türü olan gönderim, metinde konu bütünlüğünü sağlamak ve konuları alıcının zihninde aktif kılmak adına bazı sözcük, kavram ve düşüncelerin metin boyunca yinelenmesi böylelikle ögeler arasında ilişki kurulmasıdır (Dilidüzgün, 2017, s. 52). Gönderimler bağdaşıklığın temel unsurlarındandır. Bir başka deyişle gönderim, cümle kuruluşunda yer alan kimi dil unsurlarının başka bir ögeyi karşılayabilmesi, başka bir ögeye gönderimde bulunabilmesidir (Toptaş, 2016, s. 1089). Tek başına düşünüldüğünde herhangi bir anlamı karşılamayan kimi dilsel ögeler metin içindeki herhangi bir dilsel ögeye atıfta bulunuyor veya onun yerine kullanılıyorsa burada bir gönderim ilişkisinin varlığından söz edilebilir.

Meltem okula yeni başlamıştı. O çok mutluydu.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere iki cümle arasındaki bütünlük 'Meltem' ve 'O' birimleri arasında kurulan ilişki sonucu ortaya çıkmıştır. Tek başına 'O çok mutluydu' cümlesi ele alındığında 'O' nun tam olarak neyi, kimi karşıladığı tespit edilemezken Meltem birimiyle kurduğu ilişki sonucu bu bulanıklık açıklığa kavuşmaktadır.

Bir metnin bütünlüğünü sağlamak için bir kavram, düşünce veya izlek kendisinden önce ya da sonra, aynı ya da farklı dil unsurlarıyla yeniden ifade edilebilir (Günay, 2013a, s. 77). Bir öge kendisinden önce ya da sonra gelen başka ögeye gönderimde bulunarak hem cümleler arasında bağlantı kurmuş hem de metnin anlamlı bir bütün olabilmesinin önünü açmış olur. Bu bakımdan gönderimsel bağdaşıklığın önce ya da sonra olmasına bağlı olarak iki farklı türü olduğu görülür: art gönderim, ön gönderim.

2.5.4.1.1.1.1.1. Art Gönderim

Bir metinde yer alan bir kesitin, önceden geçen bir başka kesit tarafından yeniden kullanılmasıdır (Günay, 2013b, s. 206). Başka bir deyişle daha önce ifade

edilen bir dilsel unsura yapılan gönderim, art gönderimdir (Aydın ve Torusdağ, 2014, s. 121). Metinde önceden kullanılan bir unsur kendisinden sonra gelen herhangi bir unsura gönderimde bulunur. Bir kişi, durum veya nesne metnin başında kısa olarak verildikten sonra aynı şey ayrıntılı bir biçimde yeniden açıklanır (Yılmaz, 2010, s. 21). Önce kullanılan unsur, sonra kullanılan unsurun ne olduğu, neyi kapsadığı, kim olduğu, içeriği vs. hakkında ipucu verir. Böylece dar anlamda cümleler geniş anlamda ise metnin bütününde bağıntı sağlanmış olur.

(1)

"Zavallı *Ousler* dinlemiş, dinlemiş, konserin sonu gelmiş. Herkes kalktığı zaman '*Ben* şimdi ne yapacağım diye düşünürken birden karar vermiş.'" (Rado, 2008, s. 23).

(1) cümle dizisinde ilk cümlede bahsi geçen '*Ousler*' sözcüğü sonraki cümlelerde '*ben*' kişi zamiriyle karşılanmıştır. Tek başına anlamsız olan, neyi karşıladığı bilinmeyen bu zamir, '*Ousler*' sözcüğünün ardından gelerek ona art gönderimle bağlanmış ve belirsizlik belirginleşerek anlamlandırılmıştır. Böylece cümleler arasında ilişki de kurulmuştur.

2.5.4.1.1.1.2. Ön Gönderim

Bir metinde gönderimin ileriye doğru gerçekleştiği yani gönderim unsurunun kendisine gönderimde bulunulan öğeden önce geldiği gönderim türü de ön gönderimdir (Aydın ve Torusdağ, 2014, s. 120). Metnin genelinde daha sonra ayrıntılı bir biçimde aktarılacak olan kişi, nesne veya durum metnin başında kısa olarak verilir (Yılmaz, 2010, s. 23). Diğer bir deyişle metinde sonradan kullanılan bir unsur, kendisinden önce gelen herhangi bir öğeye atıfta bulunur. Sonra kullanılan öğe önce kullanılan ögenin ne olduğu, neyi kapsadığı, kim olduğu, içeriği vs. hakkında ipuçları verir. Böylelikle dar anlamda cümleler geniş anlamda ise metnin bütününde bir örüntü sağlanmış olur.

(1)

"Hasan' a, bir kadına benzemeyen bu *akıllı ve zarif* kızın, daha çok erkeğe benzeyen tahassüsleri çok cazip geliyordu. Zavallı hasta *Azize'* ye hâlâ kalbinde nihayetsiz bir merhamet ve muhabbet vardı." (Adıvar, 2005, s. 222).

(1) numaralı örnekte ön gönderimin kullanıldığı görülmektedir. İlk cümlede yer alan 'akıllı ve zarif kız' söz öbeği ikinci cümlede 'Azize' adıyla karşılanmıştır. Böylece cümleler arası bağlantı kurulmuştur.

2.5.4.1.1.1.3. Gönderimin Öğeleri

Dilde birbirini karşılayan ve gönderim unsuru olarak kullanılan birçok öge vardır. Bu unsurlar yardımıyla metinler içerisinde sözcükler ve söz öbekleri birbirine bağlanmakta, çeşitli sözcükler ya da söz öbekleri arasında ilişki kurulabilmekte ve metin bir bütün olabilmektedir.

2.5.4.1.1.1.3.1. Zamirler

Zamirler herhangi bir varlığın gerçek isminin yerini kişi, işaret etme, soru sorma gibi yollarla tutabilen isim soylu sözcüklerdir (Karaağaç, 2012, s. 50). İşaret etme, soru sorma, kişiye gönderimde bulunma gibi yollarla cümle içindeki özneyi, nesneyi karşılama veya onları gösterme görevini üstlenirler. Ancak tek başlarına anlamları olmayan ya da tek başına tam olarak neye gönderimde bulunduğu bilinmeyen zamirler, yerini aldıkları özne veya nesnenin anlamını geçici olarak karşılama gücüne sahiptir (Ergin, 2003, s. 263). Örnekle somutlaştırmak gerekirse 'bu, şu, o' gibi işaret zamirleri tek başlarına anlamsızken bir nesne yerine kullanıldığında belirli bir anlama sahip olur. 'Bu' zamiri bir masayı, kalemi; 'o' zamiri bir insanı, bir kitabı vs. karşılayabilir. Bu demektir ki zamirler sayısız kavramı geçici olarak karşılama, gösterme, belirtme gücüne sahip sözcüklerdir.

Dilde tasarrufu sağlamak ve cümle ya da metin içerisinde herhangi bir adın sıkça kullanımından kaçınmak bakımından zamirler önemli bir işleve sahiptir (Parlak, 2010, s. 195). Bir ismi cümlede ya da metin içinde sık sık tekrarlamak hem metnin dokusuna zarar verecek hem de okuyucuyu gereksiz sözcük tekrarlarıyla yoracaktır. Zamirler sayesinde özelden Türkçe genelde ise diğer diller sözcüklerin tekrarından arındırılmış, tek bir sözcükle birçok kavram karşılanarak anlatımların kısalması mümkün olmuştur. Bu bakımdan zamirlerin gönderim sağlayan tipik unsurlardan olduğu kabul edilmiştir.

Zamirlerin cümle içinde ve metnin bütünlüğünde gönderim unsuru olarak nasıl kullanıldıklarını daha açık bir şekilde görebilmek ve zihinde somutlaştırmak adına aşağıdaki örnekleri incelemek yerinde olacaktır:

(1)

"Yazı yazmam için bana çiçek, kuş hürriyeti değil, içimdeki aşkın, deliliğin, oturmaz düşüncenin hürriyeti lazım. Küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş bir çocuk hürriyeti istiyordum. **Bu** bana lazımdı." (Abasıyanık, 2006, s. 49).

(1) numaralı örnek metinde yazar yazı yazmak için 'küçücük hürriyetler değil, alabildiğine yüz verilmiş çocuk hürriyeti istiyorum' demiş ve hemen ardından gelen cümlede 'bu' işaret zamiriyle önceki cümlede betimlediği *çocuk hürriyetini* tekrar etmekten kaçınarak ona gönderimde bulunmuştur.

(2)

"Beş papel verdim, aldım naylon oltayı. Ucuna taktım zokayı. Parlattım çakımla. Koydum istavriti iğnesine... **Kendimi** köprü üstünde buldum" (Abasıyanık, 2006, s. 49).

(2) numaralı örnek metin de yine aynı şekilde gönderime sahiptir. 1 numaralı örnekte yer alan "ben" "bana" zamirleri yerine "kendim" dönüşlülük zamiri kullanılmıştır. Uzun uzun 'elektrik direğine dayanan, ayağını rıhtımın parmaklıklarının betonuna dayamış adam yani ben' şeklinde açıklanmayarak 'kendim' sözcüğüyle bu cümle öbeğindeki özneye gönderimde bulunulmuştur.

2.5.4.1.1.1.3.2. Gösterme Sıfatları

Gösterme sıfatı görevindeki sözcükler de tıpkı zamirler gibi metni kısaltarak gereksiz sözcük tekrarından arındıran, bağlandıkları ada, eski bilgi taşıyıcısı söz parçacıklarını aktaran söz dizimi öğelerindedir (Toptaş, 2016, s. 1093). Gösterme sıfatları yine zamirler gibi daha önce bahsedilmiş ya da sonradan bahsedilecek olan herhangi bir ada gönderimde bulunarak cümlede özne, nesne, tümleç gibi çeşitli görevlerde kullanılabilir. Bu söz dizimi öğeleri yardımıyla cümlede ya da metinde bahsi geçen eski bilgilerin yinelenmesi engellenmektedir.

(1)

Şakir oyuna devam ederek birkaç adım ilerledi. Bu sırada seyircilerden ve oynayanlardan bir kısmı silahlarını çekmişler, birbiri arkasına havaya sıkıyorlardı. Şakir de elini sol tarafına attı, lacivert ceketinin altından **iri bir Smith Wesson tabancası** çıkararak yıldızlara doğru üç el sıktı. Sonra sanki **bu ağır silahı** taşımaktan yorulmuş gibi, kolu ağır ağır aşağıya indi, Ali' nin hizasına gelince durdu, dimdik uzandı ve daha aşağı inmedi (Ali, 2011, s. 91-92).

(1) numaralı örnek paragrafta gönderim unsurunun kullanımından önce 'iri bir Smith Wesson' tabancasının varlığından ve özne tarafından kullanımından bahsedilmiş ardından gelen cümlede ise bu tabancanın adını anmak yerine 'bu silah' gösterme sıfatıyla eski bilgiye gönderimde bulunulmuştur. Böylece eski bilgi yeni bir dil unsuruyla açıklanmış ancak aradaki anlamsal ve mantıksal ilişki bozulmamıştır.

2.5.4.1.1.1.3.3. İyelik Ekleri

İyelik, ismin kendisine tabi olan unsurlarla kendisinin tabi olduğu unsurlar arasında kurulan ilişkiyi ifade eden bir gramer unsurudur (Ergin, 2003, s. 129). İyelik ekleri, bir varlığın kime, neye bağlı ya da ait olduğunu ifade eden eklerdir (Karaağaç, 2012, s. 75). Daha çok cümlede özne görevinde özellikle zamirlerle ifade edilen kimi sözcükler bazen cümlenin yüzey yapısında gereksiz sözcük tekrarını önlemek adına gizlenir. Ancak bu gizlilik nesne veya eylemdeki iyelik ekleri yardımıyla açıklığa kavuşur. Bu bakımdan iyelik eklerinin belirli bir dil unsuruna gönderimde bulunarak metin içinde kimi öğeler arasında ilişki kurulmasını sağlayan, anlatımı kısaltan, cümle ya da metne özlülük kazandıran bir işlevi karşıladığı görülür. Ayrıca metin üretici iyelik eklerini kullanarak metin çözücüyeye daha önce ya da daha sonra verdiği birtakım eski bilgileri hatırlatmakta, metin çözücünün cümleler arasında bağlantı kurmasını sağlamaktadır.

(1)

Gramofona gittim, bir Viyana valsini koydum, bu defa birbirimize daha yakın, Hasan'ın daha hoşuna giden, ince uzun (a)**boyuna** yaraşan ahenkle dönüyorduk. Oda daha sıcak, biz daha heyecanlıydık. Bir aralık Hasan'ın kollarımdan tutup beni yukarıya kaldırdığını hissettim. Bu bana eski Galya muhariplerinin valslerini düşündürdü, kendimi havada tüy gibi hissediyordum ve mütemadiyen dönüyordum, nasıl oldu bilmiyorum, birdenbire kollarım (b) **boynuna** dolandı ve başımı (c) **omzuna** bıraktım... (Adıvar, 2005, s. 109).

(1) numaralı örnek metinde yer alan a, b ve c şeklinde belirtilen 'boyuna', 'boynuna' ve 'omzuna' sözcükleri daha önceki cümlede bahsi geçen Hasan' a gönderimde bulunan sözcüklerdir. 'Hasan' ın boyu', 'Hasan' ın boynu', 'Hasan' ın omzu' şeklinde Hasan adını sürekli tekrarlamak yerine Hasan adı düşürülmüş, bu aitlik görevini karşılayan iyelik ekleri kullanılmıştır. Böylece cümleler arasında ilişki kurulmuştur.

2.5.4.1.1.1.3.4. Yükleme Hâli Eki

Yükleme hâli, diğer adıyla yapma hâli bir ismin geçişli eyleme bağlanarak hareketten etkilenen varlık hâline dönüşmesini sağlayan, yapılan işten etkilenen varlığı cümlelerin nesnesi durumuna getiren, bazen ekli bazen de eksiz çekim olarak tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2012, s. 81). Bu bakımdan yükleme hâlinin cümle ve metinleri gereksiz söz tekrarından kurtaran, az sözcükle de aynı anlamı ifade etmeye yardımcı olan, cümleler arasında gönderim yoluyla bağlantı kurulmasını sağlayan bir işlevi olduğunu söylemek mümkündür.

(1)

"Eve geldiğimiz ertesi günü, *Hasan'* in evine gittim. Biliyorsun yakınımızda oturuyor, dayım dışarıda memur, yengem de çoktan öldü. Döndüğümüz akşam yorgunluk bahane edip gitmiş ve bütün gün gelmemişti. Gece haber gönderdik. Rahatsız olduğunu söyledi." (Adivar, 2005, s. 112).

(1) numaralı örnek metinde 'olduğunu' sözcüğü yükleme hâli ekine sahip bir sözcüktür. 'Kendisinin rahatsız olduğunu' demek yerine kısaca 'olduğunu' sözcüğü kullanılmış hem iyelik hem de yükleme hâli eki sayesinde *Hasan'* a gönderimde bulunulmuştur.

2.5.4.1.1.1.3.5. Kişi Ekleri

Kişi ekleri, eylem sonuna eklenen, Türkçenin özne atma özelliği sebebiyle bağdaşıklık yapısının oluşumunda kullanılan bir gönderimsel ögedir (Subaşı Uzun, 1995, s. 56). Kişi ekleri cümlede özne varken de yokken de kullanılabilir. Öznenin yüzey yapıda olmadığı durumlarda yükleme eklenerek özneyi temsil görevi üstlenen kişi ekleri, özne yüzey yapıda mevcutken de kullanılabilir. Ancak öznenin yüzey yapıda görülmediği durumlarda gereksiz sözcük tekrarından cümleyi ve metni kurtarmak adına kişi ekleri önemli bir işlevi karşılamaktadır.

"-Nasıl olur Saffet, (a) **gitmezsem** Azize gücenir.

-Akşama kadar yat, (b) gece istasyona **gidersin**. (c) Yani beraber **gideriz**" (Adivar, 2005, s. 142).

Örnek metin incelendiğinde cümlelerin yüzey yapısında kişi belirten zamirler kullanılmadığı halde kişi ekleri sayesinde eyleyenlerin ya da öznelerin kim olduğu bilinmektedir. Örnek eylemler dikkate alındığında öznelerin kim olduğu hakkında ipuçları olduğu görülür. Cümleleri hem gereksiz sözcük tekrarıyla kurtaran hem de birbirine bağlayan bu tipik bağdaşıklık unsuru da kişi ekleridir.

2.5.4.1.1.1.3.6. İlgî Eki

Bağlama zamiri olarak da bilinen ilgi eki bir adı niteleyen, nitelenen ad ile eş gönderimli olan ve yan cümleyi baş adla bağlayan dil unsurudur (İmer ve diğerleri, 2013, s. 160). Şahıs ve işaret zamirleriyle kurulan isim tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılıp yerine -ki aitlik ekinin getirilmesiyle oluşur (Korkmaz, 2009, s. 430). Bu -ki ilgi eki sayesinde aynı kavramı karşılayan iki öge arasında gönderim ilişkisi kurulur ve metinde bağdaşık bir görünüm elde edilir.

Senin saçların uzun. *Benimki* kısa.

Yukarıdaki cümlede yer alan "benimki" ilgi zamirli sözcük, diğer cümlede yer alan "saçlar" sözcüğüne gönderimde bulunma işlevine sahiptir.

2.5.4.1.1.1.2. Bağlaçlar

Türkçede bağlaçlar; cümleleri, sözcükleri ve söz öbeklerini birbirine bağlayan, bunu yaparken de cümlelerin anlamını belirginleştirip geliştiren dil unsurlarıdır (Parlak, 2010, s. 198). Sözcük, söz öbeği veya cümleleri bağlama işlevine sahip olan bağlaçlar çeşitli anlamları bünyesinde barındırarak dil birimlerinin anlatım olanaklarını zenginleştiren gramer öğeleridir. Korkmaz (2009, s. 1104-1136), işlevlerine ve cümle içindeki yerlerine göre bağlaçları sıralama, denkleştirme-karşılaştırma-seçme, pekiştirme, nöbetleşme, cümleleri açıklama, sebep-sonuç bildirme, üsteleme, zıtlık bildirme bağlaçları gibi çeşitli gruplara ayırmıştır. Çeşitli anlam oluşumlarına katkı sağlayan bağlaçlar bağdaşıklığın önemli unsurları olarak kabul edilmektedirler.

"Çocukların çoğu ramazanda oruç tutar, namaz kılarlardı. Sahura kalkmak ayrı bir zevk, öğleye kadar uyumak **ve** gündüzün, biraz **da** yapma olan bir mahmurlukla, dolaşmak ayrı bir zevkti." (Ali, 2011, s. 28).

Yukarıdaki örnekte birden fazla bağlacın kullanıldığı görülmektedir. Örneğin ikinci cümlesinde yer alan 've' ile 'de/da' bağlaçları cümleler arasında ilişki kurulmasını kolaylaştırmıştır. 've' bağlacıyla aynı tür ve görevdeki cümleler sıralanmış, 'da' bağlacıyla ise önceki cümle genişletilmiştir. Ayrıca 'da' bağlacıyla cümlenin anlamı da pekiştirilmiştir. Bu şekilde çeşitli bağlaçlar yardımıyla sözcükler, söz öbekleri, ve cümleler birbirine bağlanmış ve anlatım zenginleşmiştir.

2.5.4.1.1.1.3. Eksilti/ Eksiltim

Bir metinde anlam yönünden yoğunluk yaratmak ve metnin etkinliğini arttırmak adına metin içindeki bir olgunun anlam kaybına yol açmayacak şekilde atılmasına eksilti denir (Dilidüzgün, 2017, s. 56). Korkmaz (1992, s. 53), eksiltim olarak adlandırdığı bu kavramı anlatımda kolaylık sağlamak adına sözcük, sözcük grupları veya cümlelerde yer alan kimi dil unsurlarının eksiltilerek kullanılması şeklinde tanımlanmıştır. Eksiltme; dilin ses, söz, ek veya cümle ögesi gibi her düzleminde görülebilir (Karaağaç, 2013, s. 365). Dil öyle zengin bir hazinedir ki bir sözcük, bir ad, bir eylem söylenmeden de anlaşılabilir kullanımlara imkân vermektedir.

Bir metinde daima tüm unsurları kullanmak mümkün değildir. Kimi unsurlar eksik bırakılarak kimi unsurlar belirtilmeyerek okuyucunun zihnini işe koşması beklenir. Bu eksilteli yapıları elde etmek için gerek yüklem, gerek öznenin gerekse de daha farklı bir ögenin eksikliğinden yararlanılabilir. Bu bakımdan eksiltiyi dilin fazlalıklardan arınma, fazlalıklardan arınırken zenginleşme işi olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Daha önce ya da sonra metinde yer alan, yinelenmesi gereken kimi unsurların cümleden çıkarılması hem anlatıma akıcılık kazandıracak hem de alıcının birtakım mantık yürütmelerde, zihinsel işlemlerde bulunmasına yardımcı olacaktır.

Aşağıdaki örnek metinlerle eksilteli yapıları somutlaştırmak mümkündür:

Akşam size geliyoruz. (Öznesi eksilteli yapı)

Ayşe okula gitmedi. Baş ağrıyormuş. (Tamlayanı eksilteli yapı)

A: Elbiseyi yıkadın mı? B: (Elbiseyi) Yıkadım. (Nesnesi eksilteli yapı)

2.5.4.1.1.4. Değiştirim

Metinlerde gönderimi sağlamak için kullanılan bir diğer bağdaşıklık ögesi de değiştirimdir. Değiştirim, metin içinde yer alan bir ad, eylem ya da herhangi bir cümlenin yerine başka bir ögenin kullanılması yoluyla gerçekleşir (Dilidüzgün, 2017, s. 55). Başka bir deyişle bir söz öbeği ya da söz diziminin değiştirilerek farklı dil unsurlarıyla yeniden ifade edilmesidir. Değiştirim bazen ada bağlı bazen eyleme bağlı bazen de bir ya da birden fazla cümlenin yerine geçişine göre farklılık gösterebildiği için çeşitli türlerde görülebilmektedir (İşeri, 2011, s. 96). Bu şekilde göstereni farklı ancak gösterilene aynı ögeler arasında ilişki kurularak bağdaşıklık sağlanmış olacaktır.

(1)

Salatasını, mayonezini kibar kibar yediğiniz *ıstakozun*, leş gibi kokmuş keçi kellesi derisini pek sevdiğini; bilmem ne efendi lokantasında *ıstakozdan* renecekler bulunur da, Apostol ve Apostol gibilere kötü reklam yapmış olurum düşüncesiyle Apostol' un sağlığında yazmamıştım. şimdi yazıyorsam, *ıstakoz* ne yerse yesin, insanoğlunun zengin kısmının onu yine atıştıracağını bildiğim içindir. Lezzetlidir *kpoğlunun eti!*.. (Abasıyanık, 2006, s. 46).

(1) rnek metin *ıstakozun* olumlu ve olumsuz niteliklerinden bahseden bir metindir. Metnin ilk cümlesinde ve devamında '*ıstakoz*' sözcüğü herhangi bir değiştirim olmadan kullanılmış ancak metnin sonunda '*lezzetlidir ıstakoz eti*' demek yerine '*lezzetlidir kpoğlunun eti*' denilerek sözcükler arasında ada bağlı bir değiştirim yapılmıştır. Bir sözcük aynı gösterilene işaret etmesine rağmen farklı şekilde yeniden ifade edilmiştir

(2)

"Son beş senedir **böyle** olmuştu. Eski ahbablarım beni birçok şeylere rağmen sevdiklerini göstermeğe kendilerini mecbur sanıyorlardı." (Tanpınar, 2012, s. 196).

Değiştirim ada, eyleme bağlı olduğu gibi cümleye bağlı olarak da yapılabilir. (2) ile numaralandırılmış metinde yer alan 'böyle' sözcüğü tamamen diğer cümlenin içeriğinin değiştirimidir ve ardından gelen cümleye gönderimde bulunarak aynı cümlenin tekrarını engellemiştir. Bu da iki cümle arasında bağdaşıklık ilişkisinin kurulduğunu göstermektedir.

2.5.4.1.1.5. Koşutluk

Koşutluk, dil birimlerinin ses, biçim, yapı ve anlam bakımından gösterdiği eş değeri olarak tanımlanmıştır (Karaağaç, 2013, s. 564). Bu eşdeğerliliğin daha çok şiirlerde, reklamlarda, dualarda görüldüğü söylenebilir. Anlatıma akıcılık ve etkileycilik kazandırmada koşut yapıların önemli bir işlevi vardır.

"Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi *şendik*;

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu *yendik*!" (Beyatlı, 2007, s. 13)

Yukarıdaki örnek dizelerde dize sonunda görülen **geçmiş zaman + 1. çoğul şahıs eki şendik/ yendik** gibi iki farklı sözcükte yinelenmekte böylelikle metnin akıcılığı ve etkililiği arttırılmaktadır. Bu koşut yapılar sayesinde metinde bir uyum yakalamak ve metnin bütünlüğünü sağlamak kolaylaşmaktadır.

2.5.4.1.1.6. İşlevsel Cümle Görünüşü

Birçok dilde önemli, beklenmedik ve yeni bilgilerin cümlede sonunda yer aldığı bilinir (Dilidüzgün, 2017, s. 62). Bu bilgi ve önem dereceleri ise cümle öğelerinin olması gereken yerde olmamasına neden olur. Türkçede de yönetici dil unsuru neredeyse her zaman cümlede sonunda yer alır ve bu yapıya soldan dallanma denir (Erkman-Akerson, 2008 s. 167). Soldan dallanma sayesinde önemli dil unsuru olan yönetici cümlede sonuna kaymakta, yönettiği dil unsurları da onun solunda yer almaktadır. Cümlelerde devrikleşme olarak bilinen bu yer değişimleri hem odaklanan unsura dikkat çekmekte hem de metnin anlam yapısını değiştirmektedir. Devrik cümleler, biçim bilimsel ve anlam bilimsel açıdan kurallı cümlelerden daha derin ve engin duygular taşımakta, daha imgeli anlatımlara olanak sağlamaktadır (Dilidüzgün, 2017, s. 62). Söz dizimindeki değişimleri ve ilişkileri kapsadığı için de bağdaşıklık önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir.

2.5.4.1.1.7. Zaman ve Görünüş

Beaugrande ve Dressler' e göre bir metinde yer alan zaman, görünüş ve kip bağdaşıklık örgüsünü destekleyen kavramlardır (Subaşı Uzun, 1995, s. 65). Bir metinde olayları ve durumları öncelik ve sonralık bakımından sıralamak adına çeşitli zaman çekimlerine yer verilir. Erkman-Akerson (2008, s. 265), zamanları dilimlenmemiş

(*geniş zaman*) ve dilimlenmiş (*geçmiş-şimdi-gelecek zaman*) şeklinde ikiye ayırarak incelemiştir. Görünüşü ise bir olayın bir süreye nasıl yayıldığını gösteren, *sürerlik* ve *biterlik* görünümüne sahip olan kavram olarak tanımlamıştır. Bir metinde yer alan zaman ve görünüş yapılarına göre ise metin bağdaşık bir görünüme kavuşacak, metni anlamlandırmak daha da kolaylaşacaktır.

2.5.4.1.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

Bir metnin bütünlüğünü sağlamanın çeşitli yolları vardır. Sözcüksel bağdaşıklık da bunun tipik yollarından biridir. Sözcüksel bağdaşıklık, cümlede ya da metinde herhangi bir dil unsurunun olduğu gibi yinelenmesi, bir dil unsurunun eş ya da yakın anlamlı bir başka sözcükle karşılanması, bir cümlenin ya da herhangi bir içeriğin başka sözcükler ile ifade edilmesidir (Toptaş, 2016, s. 1099). Metnin metin çözücüyeye yeni bir tat verebilmesi için kimi sözcüklerin bazen yinelenmesi bazen farklı bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Sözcüksel bağdaşıklık yardımıyla metnin anahtar sözcükleri belirlenebilir böylelikle okuyucunun metnin konusunu ve içeriğini algılaması kolaylaşabilir (Dilidüzgün, 2017, s. 63). Halliday ve Hassan (1985, s. 288), sözcüksel bağdaşıklık için aşağıdaki gibi bir sınıflandırma yapmışlardır:

1. Yineleme

a) Aynı sözcüğün tekrarlanması (repetition)

b) Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarlanması (synonym-or near synonym)

c) Üst terim sözcüklerle tekrarlama (superordinate)

d) Genel sözcüklerle tekrarlama (general word)

2. Eş dizimlilik (collocation)

2.5.4.1.1.2.1. Yineleme

Metinlerde akıcılığı ve bütünlüğü sağlamak amacıyla aynı sözcükler, eş ve yakın anlamlı sözcükler ya da üst terim ve genel kavramların tekrarıyla cümleler arasında bağlantı kurulmaktadır.

Aynı sözcüğün tekrarıyla:

Metin içinde aynı sözcüğün, söz öbeğinin, cümlelerin olduğu gibi ya da çeşitli ekler alıp kısmi olarak yinelenmesi yoluyla gerçekleşir.

Cemal Bey ise kolektif **yalandan** hoşlanacak adam değildi. **Yalan**, onun için ferdi bir silah, bazen de kendisini ve hayatını süslemek için müracaat ettiği bir vasıta idi. Öyleyse herkesin dut hasırı gibi, bir ucundan tuttuğu **yalana** tenezzül edemezdi. Zaten kendisi için her şeyi mubah gören bu asil ve mühim adam, başkasında yakaladığı en küçük kusuru bile affetmediği için karşısında öyle düpedüz **yalan** söylemek kabil değildi. (Tanpınar, 2012, s. 93).

Bu örnek paragrafta sözcüksel bağdaşıklığı sağlayan aynı sözcükle yineleme unsurunun ön plana çıktığını görmek mümkündür. Paragrafta dört kez 'yalan' sözcüğünün yinelenmesi paragrafın bütünlüğü açısından önemlidir. 'Yalan' sözcüğünün sık sık yinelenmesiyle cümleler arasında bağdaşıklık kurularak metnin bir konu etrafında örüntülenmesi sağlanmıştır.

Eş anlamlı ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarıyla:

Okuldan kaçtığı anne ve babasından **gizlemişti**. Bu Ali'yle arasında bir **sır** olarak kalmalıydı.

Üst terim-alt anlam ilişkili sözcüklerin tekrarıyla:

Bütün **hayvanları** çok seviyorum. Ancak **muhabbet kuşları** daha çok ilgimi çekiyor.

Genel kavramların tekrarıyla:

Ayşe çocuklarına düşkün bir **kadındı**. Onun için **annelik** her şeyden önemliydi.

Örneklerde de görüldüğü üzere kimi sözcükler metin içinde çeşitli şekillerde yinelenerek konu bütünlüğünü sağlamakta, metnin hem yüzey hem de derin yapısında bütünlüğün oluşmasına yardımcı olmaktadır.

2.5.4.1.1.2.2. Eş Dizimlilik

Eş dizim, aynı bağlamda aynı kavram alanından sözcükler kullanılarak yapılan bir örüntülemedir (Dilidüzgün, 2017, s. 67). Başka bir deyişle bir metinde anlam ve konu bütünlüğünü sağlamak adına bazı sözcüklerin işlevsel olarak bir arada kullanılma eğilimidir (Demir, 2012, s. 1067). Örneğin, sabah...güneş...kahvaltı; yağmur...bulut...şimşek; deniz...yosun...balık gibi aynı kavram alanından kimi sözcüklerin bir arada kullanılması metinlerin eş dizimlilik özelliğine sahip olmasını sağlar. Böylelikle aynı konu etrafında bir bütün oluşturmak kolaylaşır.

2.5.4.1.2. Tutarlılık

Tutarlılık, dil bilgisel kurguda tek tek sözcükler, cümleler ve paragraflar arasında birliğin sağlanması ve metnin tamamında zihinsel bütünlüğün kurulmasıdır (Demir, 2012, s. 1066). Beaugrande ve Dressler (2002, s. 84), bir ifadenin birçok anlamı olmasına karşın normal koşullar altında bir metnin tek bir anlamı olması gerektiğini belirtmişlerdir. Aksi durumda metinde amaçlanan içerik belirsizliklere sahip olacaktır. Belirsizliklere ve çelişiklere sahip olmayan, uyumlu olan şekilde tanımlanan tutarlılığın bir metinde bulunması gereken temel ölçütlerden olduğu söylenebilir.

Bir metnin tutarlı sayılabilmesi için metnin belirli bir izlek çerçevesinde, anlamsal ve mantıksal açıdan iyi bir düzene sahip olması, metni oluşturan cümle ve paragrafların kendinden öncekilerle ve sonrakilerle ilişkili olması gerekmektedir (Günay, 2013a, s. 120-123). Bu değişkenleri açıklamak gerekirse metin belirli bir konu, tema, durum, olay çerçevesinde şekillenmeli; metnin konusuna, düşüncenin akışına aykırı unsurlar metinden uzaklaştırılmalıdır. Metni oluşturan her cümle, cümle öbeği ya da paragraf metnin bütünüyle ilişkilendirilmelidir. Sözcükler, cümleler, paragraflar birbirini tamamlamalı; her cümle önceki cümlelerden beslenmeli ve sonraki cümlelere katkıda bulunmalıdır. Metinde anlatılanların belirli bir düzenle alıcıya aktarılması, karmaşık cümle dizilerinden mümkün olduğunca soyutlanması gerekmektedir. Ayrıca anlamsal olarak da metnin başında dile getirilen bir düşünce metnin sonunda da aynı şekilde savunulmalı, çelişkili ifadeler yer verilmemelidir. Bunlar tutarlı metin olabilmenin gerekleridir.

Bağıntısal olarak meydana getirilebilen bir metinde tutarlılık gözlenebileceği için tutarlılığın bağdaşıklık kavramı üzerine geliştirilen bir kavram olduğu söylenebilir (Günay, 2013a, s. 118). Bağıntısal olmayan, mantıksal-anlamsal olarak birbiri ardına sıralanmayan ve birbirini tamamlamayan sözcük, cümle ve cümle öbeklerinin bir bütün oluşturması ve uyumlu olması beklenemez. Bu bakımdan tutarlılığın sağlanabilmesi için bir bakıma bağdaşıklık olması gereklidir. Ancak bu iki kavram her ne kadar birbiri üzerine bütünlense de tamamen aynı kavramlar değildir. Bağdaşıklık, metnin yüzey yapısında görülen dilsel unsurlarla gözlemlenebilir; tutarlılık, metnin derin yapısında yer alan anlamlar arasındaki bağıntıdır ve tutarlılığın bağdaşıklık gibi belirli dilsel öğeleri yoktur (Onursal, 2003, s. 129). Çünkü tutarlılık metnin anlamıyla alakalıdır. Bu

bakımdan birbirini metnin anlamını oluşturma açısından bütünleyen bu iki kavramın derin yapı-düzyapı açısından farklılıkları mevcuttur.

Kimi araştırmacılar tutarlılığın metin türlerine de bağlı olduğunu söylemişlerdir. Makale, deneme, roman, şiir vs. gibi her türün kendine özgü konusu, amacı, söylemi, biçemi olduğu için metin türünün ya da metinleşme tiplerinin tutarlılığı sağlayan temel öğelerden olduğu kabul edilir (Uğur, 2012, s. 4-5). Her metin belirli bir türde oluşturulur ve her metnin türüne göre konusu, amacı, teması, söylemi, sonucu vardır. Bir makalede konu, amaç, sonuç, söylem başkayken bir romanda bambaşkadır. Bu bakımdan metin tutarlılığında metinleşme süreçleri, yani metin türleri önemlidir. Derin yapıda rastlanan tutarlılık görünümünü aşağıdaki başlıklar altında açıklamak yerinde olacaktır.

2.5.4.1.2.1. Metinlerde Tutarlılık Görünümleri

2.5.4.1.2.1.1. Özelleştirme Bağlantısı

Metinlerde tutarlılık yapısının oluşumunda sıklıkla başvurulan bağlantılardan biri özelleştirme bağlantısıdır. Özelleştirme bağlantısı, metin çözücüyeye bir durum veya olayla alakalı betimlemelerin yapıldığı, dizideki bütünlüğü bozmadan ayrıntıların aktarıldığı durumlarda kullanılan bir tutarlılık görünümüdür (Subaşı Uzun, 1995, s. 113-114). Herhangi bir metinde geçen durum, olay, kişi, yer, zaman unsurları eğer birbirine ayrıntılandırılarak bağlanıyorsa burada özelleştirme bağlantısının varlığından söz etmek mümkündür. Bu bazen verilen bir bilginin alt bilgisi olarak yapılabılırken bazen de metinde kullanılan bir genellemeyi detaylandırmak olarak da görülebilir.

Bir gün Ulaş oğlu Kazan Bey yerinden kalkmıştı. Kara yerin üzerine otağlarını diktirmişti. Bin yerde ipek halıcılığı döşenmişti. Alaca gölgesi gök yüzüne yükselmişti. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti. Dokuz kara gözlü, örme saçlı, elleri bileğinden kınalı, parmakları süslü, boyunları birere karış kâfir kızları al şarabı altın kadeh ile kudretli oğuz beylerine gezdiriyorlardı. (Ergin, 2012, s. 91).

Yukarıda verilen örnek metinde 'otağ'ın içinde bulunduğu durum ayrıntılandırılarak anlatılmıştır. Yazar genel olarak verdiği bu söz öbeğini okuyucunun zihninde daha somut bir şekilde canlandırabilmek için detaylandırmış ve betimlemelerle ilk cümleye gönderimde bulunacak açıklamalar yapmıştır. 'Altın kadehler, ipek halılar, süslü kızlar' şeklinde betimlemeler ve özelleştirilmiş cümleler ile paragrafta bütünlük sağlanmıştır.

2.5.4.1.2.1.2. Genelleştirme Bağlantısı

Metinlerde tutarlılık yapısının oluşumunda kullanılan genelleştirme ise cümleler arasında kurulan genelleştirme, verilmek istenen iletiyi daha somut bir şekilde ifade etmektir (Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 37). Genelleştirme bağlantısı ile özel olarak verilen kimi olaylar ve durumlar daha genel ifadelerle alıcıya aktarılır. Metin oluşturucu, genel bir ya da birkaç cümle ile ifade etmek istediklerini daha geniş bir düzlemde aktarır. Böylece genelleştirmeye başvurmuş olur.

Dünya hükümlanlığı peşinde koşan Charles Quint günün birinde "Ben on saati ayar etmekten âciz olan bir insan, milletleri nasıl ayar edebilirim?" diyerek teessüre kapılmıştır. Fakat o haristi. İnsanları zorla emri altına almak, kırıp dökerek hâkim olmak istiyordu. *Hâlbuki tatlı dilli adam böyle bir teessüre kapılmaz, kimse kendisine diretmeyeceği için her gittiği yere huzur götürür.* (Rado, 2008, s. 37).

Bu örnek paragrafta Charles Quint adlı hükümdarın kimi olumsuz özellikleri betimlenmiştir. Ancak paragrafın son cümlesinde herhangi bir bireyin sahip olması gereken olumlu özellikler genel bir ifadeyle dile getirilmiştir. Yazar genelleştirmeye başvurarak tutarlılığı sağlamıştır.

2.5.4.1.2.1.3. Neden-Sonuç Bağlantısı

Metinlerde tutarlılık yapısının oluşturulmasında kullanılan bir diğer tutarlılık görünümü neden-sonuç bağlantısıdır. Daha çok birleşik cümle yapıları içinde karşılaşılan neden-sonuç bağlantısı, genel olarak hatırlatma amacına yönelik olarak metni somutlaştıran bir unsurdur (Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 37). İster yüzey yapıda ister derin yapıda olsun, cümleleri nedeni ve sonucuyla ilişkilendiren bu bağlantı, metnin tutarlılık kazanmasında önemli bir işleve sahiptir. Bu bağlantı ögesi sayesinde yüzey yapıda tespit edilemeyen kimi anlamsal unsurlar metin çözücüyeye yansıtılmaktadır.

(a)Bindikleri vagonun kapısına, çocuklar düşmesin diye bir tahta uzatmışlardı. Buradan düzenli akıntılar hâlinde rüzgâr giriyor, içerisini serinletiyordu. (b)Yedigey ile Abutalip kapının önünde oturmuşlardı ve ne olur ne olmaz diye kapıyı yarı yarıya kapatmışlardı. Hem kendi aralarında konuşuyor hem de çocukların sorularına cevap yetiştiriyorlardı. (c)Bir arada seyahat ettikleri, hava güzel ve çocuklar sevinçli olduğu için, Yedigey pek memnundu. (Aytmatov, 2000, s. 185).

Yukarıdaki örnek paragrafın genelinde sebep-sonuç ilişkilendirmesinin kullanıldığı cümleler vardır. Yazar bir seyahatin gerçekleştirildiği anı anlattığı bu paragrafta olayları ve durumları neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlamakta ve paragrafın genelinde mantıksal ve anlamsal bir örüntü oluşturmaktadır. (a) cümlesinde

vagonun kapısına neden bir tahta uzattıklarından, (b) cümlesinde bahsi geçen kişilerin neden kapıyı yarı yarıya kapattıklarından, (c) cümlesinde ise başkahramanın neden mutlu olduğundan gerekçelerle bahsetmektedir. Bu gerekçelendirmeler yani neden-sonuç bağlantıları birtakım bilgileri okuyucuya hatırlatmakta, genelde metnin bütününde özelde ise paragrafta bir tutarlılık oluşturmaktadır.

2.5.4.1.2.1.4. Karşılaştırma Bağlantısı

Metinlerde kullanılan tutarlılık görünümünden bir diğeri de karşılaştırma bağlantısıdır. Karşılaştırma bağlantısı ile metin çözücünün metinlerde verilen bazı sezdirimleri, çıkarımları, verilmek istenen mesajı daha kolay ve somut bir şekilde algılaması, metin çözücünün dünya bilgisine başvurarak metni yorumlaması hedeflenmektedir (Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 37). Bu bağlantı unsuru sayesinde metin çözücü metni anlamlandırma sürecine aktif olarak katılmakta, yazarın bıraktığı kimi boşlukları anlamlandırabilmektedir.

Yedigey böyle bir dostu olduğu için gizliden gizliye gurur duyuyor ve bu yüzden de ona hep yakın olmak istiyordu. Kültürlü, bilgili insanlara çok saygı duyardı. Sarı-Özek' e sık sık gelen jeolog Yelizarov ile yakın dostluk kurması da gösteriyordu bunu. **Abutalip de Yelizarov gibi çok şey bilen kültürlü bir insandı.** Ne var ki çok açılmaz, çok konuşmazdı. (Aytmatov 2000, s. 191).

Yukarıdaki örnekte de yazar Abutalip ile Yelizarov' u karşılaştırmakta, iki kahramanın da bilgi ve kültür düzeylerinin aynı olduğunu dile getirmektedir. Önceki cümlelerde yazar Abutalip' in okumayı, yazmayı seven bir insan olduğunu dile getirdiği için karşılaştırma sonucunda okuyucu Yelizarov' un da tıpkı Abutalip gibi bilgili bir insan olduğunu çıkarımlarla anlayabilmektedir.

2.5.4.1.2.1.5. Karşıtlık Bağlantısı

Metinlerde kullanılan tutarlılık görünümünden sonuncusu ise karşıtlık bağlantısıdır. Karşıtlık bağlantısıyla özellikle metne nesnel bir anlatım verilmek istenmektedir (Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 38). Metinlerde karşıtlık bağlantısı kullanılarak iki ya da daha fazla karşıt unsur karşılaştırılmakta ve bunların sonucu metin çözücüyeye de onaylatılmak istenmektedir.

"Gözleri bazen çok yumuşak, bazan da çelik gibi soğuk ve mütehakkim!" (Adıvar, 2005, s. 188).

Yukarıdaki örnekte ‘yumuşak’ ve ‘soğuk, sert’ çerçevesinde bir karşıtlık ilişkisi kurulmuş ve bu karşıtlık ilişkisiyle bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

2.5.4.2. Kullanıcı Merkezli Ölçütler

2.5.4.2.1. Amaçlılık

Amaçlılık, metni üretenin yani yazarın ya da sözü söyleyenin dilsel birimleri bağdaşık ve tutarlı bir şekilde üretme amacını önceleyen, metin oluşturucunun niyetini konu alan ölçüttür. (Kılıç, 2002, s. 115). Metinler birtakım amaçlar doğrultusunda şekillendirilmektedir. Her verici yani bildiriği üreten her özne, belirli bir niyetle bildiriler oluşturur ve ürettiği bildirisi ile metnin alıcısı üzerinde belirli bir etki yaratmayı hedefler (Günay, 2013a,s. 126). Metinlerin etki yaratma gücüne sahip olması metinleşme süreçleri açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü amaçlılık ölçütü, metin oluşturmanın adımlarındandır ve bir dil ürününün metin sayılabilmesi için bir amaçla oluşturulması gerekmektedir.

Bir metnin niyeti, metin üreticisinin amacı ve tutumuyla ilişkili olarak metinle ne yapılmak istendiğini, neyin amaçlandığını sormaktadır (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s. 21). Başka bir deyişle "Metin oluşturucusunun metnin alıcısına vermek istediği mesaj ne?" sorusu amaçlılık ölçütüyle ilgilidir. Özellikle amaç gizliliği olmayan bilimsel metinlerde ya da sanatlı bir dil kullanarak bilgi iletmekten ziyade okuyucu veya dinleyicide bir duygu, bir etki uyandırmayı amaçlayan edebiyat metinlerinde bu ölçüt sayesinde metin oluşturucunun amacı belirlenerek metnin ana fikri ortaya çıkarılabilir (Karaağaç, 2013, s. 804). Bu demektir ki her metin türünün, her yazarın hedef kitle üzerinde gerçekleştirmek istediği birtakım amaçları vardır ve bu amaçlar doğrultusunda metinler oluşturulur. Gelişigüzel, savruk cümlelerden oluşan bir yapı metin değeri taşıyamaz. Çünkü hangi amaçla oluşturulduğu saptanamayan savruk cümlelerin bir niyeti yoktur. Başkan (2003, s. 230), bu durumu bir insanın rüyasında farkına varmaksızın sayıklamasının bildiri işlevi görmemesiyle somutlaştırarak açıklamıştır. Bir insanın rüyada bilinçsizce sayıklaması iletişim gerçekleştirmez. Ancak alıcıda birtakım etkiler oluşturmak isteyen dil ürünlerinin iletişim işlevi vardır. Gazete yazıları, hikâyeler, romanlar, şiirler vs. dil ürünlerinin bilgilendirmek, hislendirmek, estetik bakış

açılarını geliştirmek, yaşam gerçeklerini anlatmak gibi amaçları vardır. Bu yüzden amacı olan metnin metin değeri taşıdığını söylemek mümkündür.

2.5.4.2.2. Bilgilendiricilik

Beugrande ve Dressler (2002, s. 133), bir sunumun alıcı için yeni ve beklenmedik olma derecesini açıklamak için bilgilendiricilik terimini kullanmışlardır. Bu bakımdan bilgilendiricilik herhangi bir metnin metin çözücü için yeni bir bilgi değeri taşıması olarak tanımlanır.

Bilgilendiricilik ölçütü bir metnin metin çözücü tarafından ne düzeyde bilindiğini ya da bilinmediğini araştıran, yine metnin metin çözücü açısından ne kadar bilgilendirici olduğunu inceleyen ölçüt olarak bilinir (Kılıç, 2002, s. 115). Bu ölçüt sayesinde metnin, metin çözücünün bilgi düzeyine uygunluğu tespit edilmiş olunur. Her metin önceki metinlerden, farklı metinlerde yer alan bilgilerden izler taşır. Ancak bu durum metin olabilmek için yeterli değildir. Metin çözücünün ister bilişsel ister duyuşsal ister de devinişsel açılardan olsun gelişim alanlarını desteklemeyen, ufkunu genişletmeyen, zihninde yeni şemalar oluşturmayan, düşünce becerilerini zenginleştirmeyen metinlerin bilgilendiricilik açısından yetersizlikler taşıdığını söylemek mümkündür. Karşılaşılan kimi metinler metni daha iyi anlayabilmek için metin çözücü yazarın yaşadığı döneme, içinde yaşanılan toplumun kültürü, siyasi ve ekonomik durumuna vs. ilişkin birtakım değişik bilgileri edinmeye zorlayabilir (Günay, 2013a, s. 127). Bu zorunlulukların ve gereksinimlerin olması da bir nevi metnin bilgilendirici nitelik taşıdığının göstergesidir. Başka bir deyişle metin çözücü metni kendi bilgileriyle anlayabiliyor mu, başka kaynaklara başvuruyor mu, metin dipnot ya da eklerle desteklenmiş mi soruları yardımıyla da metnin bilgilendirici niteliği tespit edilebilir. Bu işlevleri yerine getirmeyen, metin çözücüye yeni bir şeyler öğretmeyen metinler hem ilgi çekmede yetersiz kalacak hem de yeni bir metin olabilmenin şartlarını taşımayacaktır.

Dokuz kara gözlü, sırma saçlı, elleri bileğinden kınalı, parmakları süslü, boyunları birer karış kâfir kızları al şarabı altın kadeh ile kudretli Oğuz Beylerine gezdiriyorlardı. Her birinden ulaş oğlu Salur Kazan içmişti. Elbise, **kaftan, çadır, otağ** bağışlıyordu, katar katar develer bağışlıyordu. (Ergin, 2012, s. 91).

Yukarıdaki metinde koyu renkli sözcükler bilgi toplamayı, bilgilenmeyi gerektiren sözcüklerdir. Çünkü her okuyucu bu sözcüklerin karşılıklarını bilmeyebilir

ve anlamı oluşturmamayıdır. Bu bakımdan alıntılanan örnek paragraf her ne kadar bilgilendirici bir metnin içerisinde alınmasa da bilgi toplamayı gerektirdiği için bilgilendiriciliğe hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

2.5.4.2.3. Kabul Edilebilirlik

Kabul edilebilirlik daha çok anlatılmak istenenlerin hedef kitle dikkate alınarak açık, anlaşılır delillerle ortaya koyulmasıyla ve metnin metin çözücü tarafından çözümlenebilmesiyle ilgilidir (Uğur, 2012, s. 5). Her metnin hitap ettiği bir hedef kitle ve her metnin sahip olduğu bir amaç vardır. Ayrıca her metin hedef kitle tarafından algılanıp, anlamlandırılmak için oluşturulur. Bu bakımdan kabul edilebilirlik niyetin aynası olarak bilinir ve metin oluşturucu ile metin çözümleyicinin metne yönelik beklentileriyle ilgilidir (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s. 21). Metnin oluşturucusunun ve metnin çözücüsünün metinden beklediklerinin örtüşmesi metinsellik ölçütlerinden kabul edilebilirliğin göstergesidir.

Bir bildiri üzerinde anlaşmak için işbirliği kurmaya çalışan metin oluşturucu ve metin çözücünden herhangi biri karşı tarafı anlamıyor, dinlemiyor, anlamak için çaba göstermiyorsa ya da karşı tarafı görmezden geliyorsa o iletişim ortamında işbirliğinden ve anlatılan iletilerin anlaşılmasından söz edilemez (İşeri, 2011, s. 104). Başka bir deyişle her iki tarafın ortak ileti üzerinde iletişim kurmak için çabalaması kabul edilebilirliğin en önemli adımıdır. İki taraftan birinin iletişimi sekteye uğratması metnin kabul edilebilirliğini zedeleyecektir. Başkan, bu durumu mektup örneğiyle somutlaştırmış, eğer bir alıcı kendisine gönderilen bir mektubu hiç açmadan geri yollarsa ya da yırtıp atarsa bildirim işleminin gerçekleşmeyeceğini söylemiştir (2003, s. 230). Bu demektir ki bir metnin kabul edilebilir olması için öncelikle üretici ve çözümleyici tarafından bir iletişim ortamında benimsenmesi gerekmektedir.

Kabul edilebilirlik için metnin bir iletişim ortamında üretici ve çözümleyici tarafından benimsenmesi tek başına yeterli değildir. Metnin benimsenmesinin yanında metinde yer alan bilgilerin de çözümleyici tarafından kabul edilebilir düzeyde olması gerekmektedir (Karaağaç, 2013, s. 804). Her metnin üreticisinin ve alıcısının içinde yaşadığı, parçası olduğu bir toplum vardır. Nasıl ki metin oluşturucusu yaşadığı toplumun izlerini eserlere yansıtabiliyorsa metin çözümleyicisi de içinde yaşadığı toplum, kültür, yer, zaman gibi dış unsurların yardımıyla yani kendi yaşantı dünyasıyla

metni algılayabilir ve yorumlayabilir (Günay, 2013a, s. 133). Toplum diliyle, diniyle, sosyal yaşantısıyla kısaca kültürel birikimiyle bireylerin düşünce sistemlerini etkilemekte ve şekillendirmektedir. Bu bakımdan metnin oluşturucusunun ve çözümleyicisinin dış dünya gerçeklerinin aynı olması metnin alıcı tarafından kabul edilebilir olmasında önemli bir işleve sahiptir.

2.5.4.2.4. Duruma Uygunluk

Bir metnin konusuna, türüne, oluşturulma amacına ve hitap ettiği hedef kitleye uygun bir biçimde anlatılması duruma uygunluk olarak kabul edilir (Lüle Mert, 2011, s. 11). Tanımda da belirtildiği üzere bir konu etrafında şekillenen her metnin bir amacı, bir türü ve ulaşmak istediği bir hedef kitlesi vardır. Metinleşme gerçekleştirilirken metnin amacı nedir, nerede ve ne zaman kullanılabilir, metin çözümünün yaş ve ilgisi ne düzeydedir gibi soruların sorulması ve bu soruların cevapları dikkate alınarak anlatımların oluşturulması metin olabilmenin gereklerindedir ve bu da *duruma uygunluk* olarak kabul edilir.

Duruma uygunlukla kast edilen metnin özellikle içinde olduğu fiziksel nitelikteki ortam yani bağlamdır (İşeri, 2011, s. 106). Her metnin içinde oluşturulduğu yer, zaman ve kişileri kapsayan bir bağlamı vardır. Metnin soyutlanamayacağı bağlam, metnin anlamlandırılması sürecinde önemli bir unsurdur. Bir bağlamda farklı bir anlamı karşılayan metin, başka bir bağlamda yepyeni bir anlamı doğurabilir. Bu yüzden bir metni anlamlandırabilmek için oluşturulduğu bağlamı bilmek gereklidir. Günay (2013a, s. 134), bağlamın durumsallık düzleminde iki şekilde görülebileceğini söylemiştir: ilk olarak metin hangi ortamda, nerede, kim tarafından yazıldı gibi oluşturulma sürecine yönelik düzlem; ikinci olarak da olay nerede geçiyor, zaman belli mi gibi sorularla şekillenen metnin kurmaca dünyasına yönelik düzlemdir ve metin çözücü için ikinci düzlem özellikle önemlidir Metin çözücü açısından metinde işlenen konunun nerede, ne zaman geçtiği bilinmesi gereken unsurlardır. Eğer metinde bağlamla ilgili ipuçları yoksa metnin oluşturulduğu bağlam bilinmiyorsa metnin duruma uygun olup olmadığı metin çözücü tarafından tespit edilemez.

Duruma uygunluk koşuluna göre ayrıca metin oluşturucu ile metin çözücü arasında bir yaşantı ortaklığı bulunmalıdır çünkü yaşantı ortaklığının bulunmadığı iletişim ortamlarında gönderilen bildiri alınsa da tam olarak anlaşılabilir (Akbayır,

2013, s. 200). İletişimin gerçekleşmesi beklenemez. Söz gelimi ilköğrencilerine trigonometri konusunu anlatmak anlamsızdır ve bu, iletişimin gerçekleşmesi üzerinde büyük bir engeldir. Çünkü alıcı ile verici aynı zihinsel şemalara yani aynı yaşantılara sahip değildir. Her düşünce, her durum uzun uzun anlatılabilsen herkes her bilgiyi anlayabilirdi ve insanlar arasında iletişim sorunu kalmazdı bu yüzden de bazen bu yaşantı ortaklığı sorununun genel kültür eksikliğinden kaynaklandığı görülebilir (Başkan, 2003, s. 230). Bazen birtakım eksiltmelerle, boşluklarla kimi bilgiler karşı tarafa verilmek istenir. Bu da yine ortak bir kültüre, ortak yaşantılara sahip olmanın sonucudur. Kısaca duruma uygunluğun sağlanabilmesi için metin çözücü ile metin oluşturucunun aynı bağlamda, aynı yaşantılara sahip olması oldukça önemlidir.

2.5.4.2.5. Metinlerarasılık

Metinselliğin yedi temel ölçütünden sonuncusu ise metinlerarasılıktır. Beaugrande ve Dressler (2002, s. 171), belirli bir metnin üretilmesi ve alınmasının, katılımcıların diğer metinler hakkındaki bilgilerine bağlı olmasını metinlerarasılık terimiyle karşılamaktadırlar. Metinlerarasılık herhangi bir metnin daha önceki metinlerle oluşturduğu ilişki, bir metnin eski metinlerle ilişkilendirilme biçimi ya da başka metinlerle kurulan açık ya da gizli ilişki şeklidir (Akbayır, 2013, s. 200; Karaağaç, 2013, s. 590; Uğur, 2012, s. 5). Bu tanıma göre metinlerarasılık ister konu ister biçim ister tür olarak olsun farklı metinlerin birbiri arasındaki etkileşimdir.

Hiçbir metin tek başına değildir. Yani hiçbir metnin oluşumu tek bir unsurla sınırlandırılmaz. Metin, yazarın bakış açısından toplumun içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapıya, okurun deneyimler dünyasından metnin konusuna, türüne değin çeşitli unsurların birleşimiyle oluşan bir yapıdır. Her metin daha önce oluşturulmuş metinlerle doğrudan ya da dolaylı etkileşim içindedir ve bu geniş bağlam dikkate alınarak oluşturulur (Günay, 2013a, s. 215). Herhangi bir metin oluşturucusu metin oluştururken dinlediklerinden, okuduklarından, gördüklerinden birtakım etkilenmeler yaşayabilir. Yani oluşturduğu metin daha önce deneyimlediği dilsel ürünlerden izler taşıyabilir.

Bir metnin kalitesi, niteliği daha önceki metinlerle kurduğu ilişkiye bağlı olduğundan her metin kendinden sonraki metinler için geliştirici, iyileştirici olmalıdır (İşeri, 2011, s. 107). Metinlerin başarılı sayılabilmemesinin bir göstergesi de kalıcı olması, insanlar ve eserler üzerinde etkiler bırakmasıdır. Diğer metinlerle gelişen ve kendinden

sonraki metinleri geliştiren metinler yazın dnyasında yer edinebilmektedir. Bu örnekleri somutlaştırmak gerekirse dillerin yavaş değişkenleri olan, cümleleri birbirine bağlamayı sağlayan gönderimlere sahip, eskilere ait bilgileri barındıran kalıp sözler metinlerin yönünü belirleyen araçlardır (Karaağaç, 2013, s. 590). Böyle kalıp sözler metinlerarasında metinleri geliştirici bir işlevi karşılar. Yine çeşitli yazın türleri olan masallar, ninniler, hikâyeler, kıssalar, menkıbeler, türküler; anıştırma, gönderimde bulunma gibi yöntemlerle farklı metinlerin içinde eritilebilir ve metinler zenginleştirilebilir. Bunun yanında önceki metinlerin konusu (aşk, entrika, savaş) ana fikrine, biçimine yönelik de etkilenmelerin olduğu metinlerarasılıktan söz edilebilir. Unutulmamalıdır ki yazınsal bir metnin değerini belirleyen esas ölçüt, az ya da çok okurun daha önce karşılaştığı ve hakkında bir çıkarımda bulabildiği başka metinlerdir (Akbayır, 2013, s. 200). Önemli olan bahsi geçen şekillerde görülebilecek olan metinlerin metin oluşturucu ve çözümlenici için ortak anlam dnyasından çıkmış olmasıdır.

2.6. Türkçe Öğretiminde Metnin Yeri

Ana dili insanoğlunun içinde doğup büyüdüğü topluma ait olan, dnyaya geldiği andan itibaren maruz kalıp edinmeye başladığı dildir. Ana dilini bireyler her ne kadar dil öğrenme yetilerinin bir sonucu olarak doğal bir şekilde edinseler de çeşitli çevresel düzenlemelerin yapıldığı ortamlarda da öğrenebilirler. Eğitim-öğretim ortamları bu öğrenmelerin gerçekteleştiği yegâne çevrelerdir.

Formal öğrenme olarak ilkokul 1. sınıftan başlayıp ortaokul ile devam eden ana dilini öğrenme ve geliştirme süreci, Türkçe ve edebiyat dersleri merkezinde yürütölmektedir (Tok ve Tüzel, 2013, s. 90). Bu derslerin ana dilini öğretmek, geliştirmek ve zenginleştirmek adına çeşitli amaçları vardır. Temel amacı anlama ve anlatma becerilerini kazandırıp geliştirerek bireyleri toplumsallaştırmak olan ana dili eğitimi; çocukların ana dilin akıcılığını, yalınlığını, deyimleme ve mecaz gücünü kavramalarını sağlayan yazınsal ve öğretici nitelikli metinlerle gerçekteleştirilir (Sever, 2000, s. 5-7). Bu metinler sayesinde ana dilinin inceliklerini, kullanım olanaklarını sezinleyen bireyler kuru bilgi yığınlarından ve dile yönelik tek tek kuralların ezberinden kurtulmaktadır. Çünkü Türkçe öğretiminde faydalanılan metinler; öğrencilere çeşitli becerileri edindirmek için kullanılan, öğrencilerin dilsel, zihinsel, bilişsel ve sosyal

gelişimlerini destekleyen araçlardır (Güneş, 2009, s. 16). Bu çeşitli becerileri geliştirmenin en temel yolu, dilin kullanım olanaklarını bir bütün hâlinde görmeye imkân veren yazınsal ve nitelikli metinlerdir.

Türkçe öğretimine ilişkin uygulamalar incelendiğinde ülkemizde yapılandırmacı dil öğretim yaklaşımının benimsendiği; öğrencilerin sosyal, iletişimsel ve zihinsel bağımsızlık becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir (Güneş, 2009, s. 7). Yapılandırmacı yaklaşımın bir gereği olarak öğrenciler bilgileri olduğu gibi öğretmenlerden ya da ders kitaplarından almaz; kendileri de analiz-sentez güçlerinin yardımıyla ve çeşitli yöntem ve tekniklerle bilgileri yorumlar, değerlendirir ve bu şekilde yeniden inşa ederler. Dil öğretiminde yöntem ve tekniklerin yanında metinlere de oldukça önem verilmekte, metinler geçmişten günümüze dil öğretiminin temel kaynaklarından sayılmaktadır (Güneş, 2013b, s. 607). Bu noktada Türkçe öğretiminde okuyucuya yorumlama, değerlendirme fırsatı sunan metinler önem kazanmaktadır. Türkçe dersi, eğitim süreci ilerledikçe metinler bakımından gittikçe karmaşık bir hâle gelir ve temel anlama düzeyinden edebi dili benimsetmeye doğru bir kimlik kazanır (Balta ve Demirel, 2012, s. 471). Bu bakımdan günlük dil temeline oturtulmuş edebi metinlerin varlığı ana dili eğitiminde oldukça etkilidir.

İnsanlar gerek sözlü-yazılı gerekse de görsel olarak her gün binlerce dil örgütlenmeleriyle karşılaştığı için Türkçe öğretimiyle bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları bu dil örgütlenmelerini ders ortamına getirilmesinin amaçlandığı söylenebilir (Tok ve Tüzel, 2013, s. 90). Öğrenciler okul ortamlarında özellikle ders kitapları aracılığıyla karşılaştıkları çok çeşitli metinlerle bilgilerin, duyguların, düşüncelerin, cümlelerin birbirine nasıl bağlandığını ve nasıl anlam kazandığını görmekte; her türlü metne nasıl yaklaşmaları gerektiğini öğrenmektedirler (Yılmaz ve Topal, 2010, s. 777-778). Tüm bunları metinler sayesinde deneyimlemekte, kendilerine özgü bilgi şemaları oluşturmaktadırlar. Öğrencilerin farklı türlerde metinlerle karşı karşıya getirilmesi bu inşa ettikleri bilgi şemalarının daha zengin ve daha kalıcı olmasının ve öğrencilerinin öğrenmeye daha istekli yaklaşmalarının önünü açmaktadır (Akyol, 2003, s. 53-54). Metinlerin ve metinler açısından zengin ders kitaplarının bu işlevleri onları eğitim- öğretim ortamlarının vazgeçilmezi yapmaktadır. Bu bakımdan genelde dil öğretiminde özel de ise Türkçe öğretiminde zengin içerikli ve çeşitli türlerde metinlerin yadsınamayan işlevleri vardır.

Metinlerin dil öğretiminde kullanılması her ne kadar uygulamalı ve teorik araştırmalara dayanmasa da edebi metinler hem nitelikli olmaları hem de ait olduğu toplumun kültürünü yansıtıp dil ve kültür öğretiminde özel bir yere sahip olmaları nedeniyle örnek olarak derslerde kullanılmalıdırlar (Güneş, 2013b, s. 607). Çünkü metinlerle öğrenciler toplumun kültürünü, gelenek göreneklerini, dilini yakından tanıma imkânı bulacaktır. Türkçe öğretiminde metinlerden yararlanılmasının ders ortamına da çeşitli katkıları vardır. Kocaman (1998, s. 104), bunları söylem çözümlemesinin etkileri olarak adlandırmakta; sınıf etkileşiminin ve derse katılımın artması ve parçacı öğretimden bütünlük öğretime geçişin görülmesi şeklinde açıklamaktadır.

Yapılandırmacı anlayışın gereği olarak öğrenci sürece aktif olarak katılan, kendini ifade edebilen, fikirlerini tartışabilen niteliklere sahip olmalıdır. Metinlerle zenginleştirilmiş ders kitapları ve ders ortamlarında sesli ve sessiz okuma, metni yeniden anlatma, özetleme, metinle ilgili sorular sorma ve soruları cevaplama, metni görselleştirme, metni farklı bir türe çevirme, metne yönelik çıkarımlarda bulunma, metne yeniden bir son yazma gibi yollarla öğrencilerin derse aktif katılımı kolaylaşmaktadır. Metinler sayesinde öğrenciye edindirilmek istenen tüm kazanımlar bir bütün olarak verilebilmekte, öğrencilerin birbiriyle ilişkili kazanımları edinmeleri kolaylaşmaktadır. Güneş (2009, s. 16), öğrencilerin dil ve zihinsel gelişimlerinde metnin uzunluğunun da önemli bir işlevi karşıladığını dile getirmiştir. Güneş' e göre uzun metinler öğrencilerin anlama ve kavrama yeteneklerini geliştirmekte, tam tersi kısa metinler öğrencilerin anlam zincirini yakalamalarını güçleştirmekte ve metinle etkileşimi azaltmaktadır. Bu bakımdan ders kitaplarının ve ders ortamlarının uzun ve nitelikli metinlerle zenginleştirilmesi hem eğitim-öğretim ortamında etkileşimi arttıracak hem de bireylerin anlama ve anlatma becerilerini, kavrama yeteneklerini geliştirecektir.

Ders kitapları daha çok yazınsal anlatı metinleriyle şekillendirilmektedir. Esasen yazınsal anlatı metinleri yazarla metnin okuyucusu arasında ortak iletişim oluşturan, yazarın okuru da okuma, anlama, yorumlama aşamalarında etkin kılmak istediği estetik değeri olan kurmaca metinlerdir (Yılmaz ve Jahiç, 2008, s. 31). Bu bakımdan ders kitaplarındaki metinlerin hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin ortak çözümünü gerektirmektedir. Öğretmen, öğrenciye metni anlamlandırma sürecinde rehberlik etmelidir. Metnin dokusunu öğrenciyle birlikte zenginleştirmelidir. Ortaokul

düzeyindeki bir çocuğun metni tek başına zenginleştirebilmesi çok kolay olmadığı için ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin seviyesine, ön bilgilerine ve geçmiş yaşantılarına uygun olması, önceki metinlerle ilişkilendirilebilecek bir yapıda olması ve öğretmenin metin çözümlene sürecini desteklemesi gerekmektedir (Tok ve Tüzel, 2013, s. 94-95). Tüm bunlara ek olarak ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde bilimsel ölçütlerin kullanılması kısaca bütünlüğü olmayan, yeni bir bilgi sunmayan, duruma uygun olmayan metinlerin seçilmesinden kaçınılmalıdır (Kocaman, 1998, s. 103). Bu bilimselliğin sağlanabilmesi için metinsellik ölçütlerine uygun metinlerin seçilmesi hem öğrencileri nitelikli metinlerle karşılaştıracak hem de onlara metin oluşturmanın gereklerini sezdirecektir. Bu bakımdan dil öğreniminde dilin özelliklerini ve kurallarını tanımaktan ziyade dilin kullanım olanaklarının öğrenilmesi önemli olduğu için metinlerden araç olarak yararlanılmalı, metinler asla amaç olmamalı; öğrencileri anlamaya, düşünmeye, değerlendirmeye, çıkarımlar yapmaya sevk etmelidir (Güneş, 2013b, s. 623). Bu koşullar sağlandığı müddetçe Türkçe öğretiminden verim almak daha da kolaylaşacaktır.

2.6.1. Ders Kitaplarındaki Metinlerin Taşınması Gereken Özellikler

Türkçe derslerinin başarısında ve etkililiğinde ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Ders kitaplarında yer alan metinlerin metinselliği ise bu başarı ve etkililiği arttıran temel niteliklerdendir. Akyol (2003, s. 50-51), metinden anlam kurma şekillerinin üç yolla olabileceğini belirtmiştir: metin içi, metin dışı ve metinlerarası anlam kurma. Bu üç anlam kurma şeklinin sınıf düzeyleri dikkate alınarak basitten karmaşığa olacak bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini bildiren Akyol, sınıf düzeyleri yükseldikçe metin içi anlam kurmanın azaltılması bunun aksine metin dışı ve metinlerarası anlam kurmaya ağırlık verilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Görüldüğü üzere metinden anlam kurma ana dili öğretiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Anlam kurma ise ancak metinsellik niteliklerine sahip metinlerle mümkün olacaktır. Bu bakımdan metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğu oldukça önemlidir. Ancak bu metinler metinsellik ölçütlerinin yanında programda belirtilen özellikleri de taşınmalıdır (İşeri, 2011, s. 107). Programda (2018, s. 19) ders kitaplarında yer alan metinlerin aşağıda sıralanan nitelikleri taşınması gerektiği belirtilmiştir:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

Metinlerde bulunması gereken özelliklere bakıldığında öncelikle türünün güzel örneklerinden seçilmiş, edebi ve estetik değeri olan, etkili ve doğru Türkçe kullanımı teşvik eden, özgün, kabul görmüş yazarların kaleminden çıkan, kendi içinde bütünlüğü ve tutarlılığı olan metinlere yer verilmesi gerektiği dikkat çekmektedir. Yine farklı yazar ve şairlerin ve bunların edebi yönlerinin öncelenmesi gerektiği, metnin bütünlüğüne zarar vermeden kimi zaman kısaltmalara başvurulabileceği, doğru ve nitelikli çevirilerle dünya edebiyatından eserlere yer verilmesi gerektiği üzerinde

durulmuştur. Bu niteliklere sahip metinlerle daha etkili ve başarılı bir Türkçe öğretiminin gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

Programda (2018, s. 18) sınıf düzeylerine göre metin türlerinin dağılımı üzerinde de durulmuştur. Metin türleri bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere 3 ana biçim altında toplanmıştır.

Tablo 1. Sınıf düzeylerine göre metin türlerinin dağılımı

TÜRLER	1	2	3	4	5	6	7	8
BİLGİLENDİRİCİ METİNLER								
Anı		+	+	+	+	+	+	+
Biyografiler, Otobiyografiler							+	+
Blog						+	+	+
Dilekçe					+		+	+
Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)		+	+	+	+	+	+	+
e-posta			+	+	+	+	+	+
Günlük		+	+	+	+	+	+	+
Haber Metni, Reklam		+	+	+	+	+	+	+
Kartpostal		+	+	+				
Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.)		+	+	+	+	+	+	+
Gezi Yazısı						+	+	+
Makale/ Fıkra/ Söyleşi/ Deneme					+	+	+	+
Mektup					+	+	+	+
Özlü Sözler (atasözü, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)	+	+	+	+				
Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.)					+	+	+	+
Sosyal Medya Mesajları				+	+	+	+	+
HİKÂYE EDİCİ METİNLER								
Çizgi Roman	+	+	+	+	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+	+	+	+	+
Masal/ Efsane/ Destan	+	+	+	+	+	+	+	+
Mizahi Fıkra	+	+	+	+	+	+	+	+
Roman				+	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+	+	+	+	+
ŞİİR								
Mani/ Ninni	+	+	+	+				
Şarkı/ Türkü	+	+	+	+	+	+	+	+
Şiir	+	+	+	+	+	+	+	+
Tekerleme/ Sayışmaca/ Bulmaca	+	+	+	+				

Bu araştırma yalnızca şiir türüyle sınırlandırıldığı için şiir türünün sınıf düzeylerine göre dağılımı üzerinde durmak yerinde olacaktır. Tabloda da görüldüğü üzere şiir türü altında mani/ ninni, şarkı/ türkü, şiir, tekerleme/ sayısmaca gibi biçimlere yer verilmiştir. Araştırma kapsamına dâhil olan 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda ise bu biçimler, şarkı/ türkü ve şiir türleriyle sınırlandırılmıştır.

2.7. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkçe öğretiminde önemli bir yeri olan metinlerin, metinselliğine yönelik çeşitli çalışmaların varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Yüksek lisans tezi çalışmaları:

1. Nigar Köçer (2010) *"Metin Çözümleme: Milli Eğitim Bakanlığı' nca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi"* adlı yüksek lisans tezi çalışması hazırlamıştır. Köçer bu çalışmasında 6. sınıf ders kitabındaki 5 metnin "bağdaşıklık" ve "tutarlılık" açısından metinselliklerini çözümlemiştir. Genel olarak metinlerin metinsellik niteliğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2. Ahmet Şahin (2015) *"Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Olan Pilot (5. sınıf) Ders Kitabının Metinsellik Ölçütlerin Bağlamında Çözümlemesi"* adında bir yüksek lisans çalışması yapmıştır. Şahin bu çalışmasında pilot olarak hazırlanan 5. sınıf ders kitabından seçtiği 10 metni "bağdaşıklık" ve "tutarlılık" ölçütleri bağlamında çözümlemiştir. Metinlerin metinsellik niteliğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Makaleler:

1. Esra Lüle Mert (2011) *"8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları"* adında bir makalesi bulunmaktadır. Araştırmacı bu çalışmasında kurgusal ve öğretici olan toplamda 19 metni metinsellik ölçütleri bakımından incelemiştir. Genel olarak metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olarak oluşturulmadığını tespit etmiştir.

2. Ahmet Zeki Güven, Sercan Halat ve Mazhar Bal (2014), *"Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından"*

İncelenmesi" adında bir makale hazırlamışlardır. Araştırmacılar bu çalışmada inceleme kapsamına aldıkları metinleri, metinsellik ölçütleri ölçeğine göre değerlendirmiş ve genel olarak metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olarak oluşturulmadığını tespit etmişlerdir.

3. Ahmet Zeki Güven'in (2014b) "*7.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi*" adında bir makalesi bulunmaktadır. Araştırmacı bu çalışmada kurgusal ve öğretici metinlerin metinselliğini incelemiştir.

4. Meltem Gül' ün (2015) "*Sait Faik Abasıyanık' ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri*" adında bir makalesi bulunmaktadır. Araştırmacı bu çalışmada adı geçen öyküdeki bağdaşıklık görünümünü tespit etmiştir.

5. Gülşen Torusdağ ve Soner İşimtekin' in (2016) "*Furug Ferruhzâd' ın "Kâbus" Öyküsü Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme*" adında bir makaleleri bulunmaktadır. Araştırmacılar bu çalışmada "Kâbus" adlı öyküdeki bağdaşıklık görünümünü tespit etmişlerdir.

6. Engin Yılmaz ve N. Jahiç' in (2008) "*Vire*" Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel Bir İnceleme" adlı bir makaleleri bulunmaktadır. Bu çalışmada bağdaşıklık ve tutarlılık görünümü üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

7. İlker Aydın ve Gülşen Torusdağ' ın (2014) "*Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay' ın Bir Garip Hediye'si*" adında bir makaleleri bulunmaktadır. Araştırmacılar bu çalışmada adı geçen öykünün bağdaşıklık görünümünü tespit etmiş ve metnin yapısını yorumlamışlardır.

8. Fatma Bölükbaş' ın (2010) "*Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü' nün Yedi Uyurlar Öyküsü*" adında bir makalesi bulunmaktadır. Araştırmacı bu çalışmada öyküdeki bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünü tespit etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu araştırmada Türkçe öğretiminde kullanılan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki Şiirlerin metinsellik ölçütlerine göre incelenmesi; Şiirlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Elazığ ilindeki ortaokullarda ders materyali olarak kullanılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndan 8; 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndan 10; 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndan 5; 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndan 5 olmak üzere toplamda 28 Şiir çözümlenmiştir. 5. sınıf ders kitabında yer alan "*Yüksek Evde Oturanın Türküsü*" adlı Şiire 6. sınıf ders kitabında da yer verildiği görülmüştür. Tekrara düşmemek adına 6. sınıfa ait metin çözümlenmelerinde bu Şiire tekrardan yer verilmemiştir. Bu şekilde tespit edilen ders kitaplarındaki 28 Şiir, metin merkezli ölçütler olan bağdaşıklık ve tutarlılık görünümleri açısından toplamda iki boyutta çözümlenmiştir. Böylelikle Şiirlerin metinselliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca araştırma kapsamında Elazığ ilinde görev yapan 15 Türkçe öğretmenin görüşüne de başvurulmuştur. Nitel desende yüz yüze görüşmeler yapılarak Türkçe öğretmenlerinden Şiirlerin bağdaşıklığı, tutarlılığı, amaçlılığı, bilgilendiriciliği, kabul edilebilirliği, duruma uygunluğu ve metinlerarasılığı ile ilgili görüşler alınmıştır.

Araştırma boyunca kullanılan dil bilimi terimlerinin yazımında Günay Karaağaç'ın *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* esas alınmıştır. Ayrıca bazı çeviri eserlerin (Eliot, 1983; Dessalles, Picg ve Victorri, 2014) ilk yayın tarihlerine ulaşılamadığı için çalışmanın "Kaynakça" bölümünde bu eserlerin yalnızca çeviri tarihine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın birinci aşamasında Türkçe ders kitaplarında yer alan Şiirlerin metinsellikleri çözümlendiği için nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmaya konu olan olgu veya olgular

hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Yani çözümlenmelerde yazılı kaynakların içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi ise metin veya metinlerde belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirleyerek metindeki mesajın özelliklerini objektif ve sistematik olarak tanımaya yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016, s. 250). Tanımlardan yola çıkılarak ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirler, metin merkezli ölçütler olan bağdaşıklık ve tutarlılık görünüşleri kapsamında taranmış; şiirlerin metinsellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinselliğine ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaçla nitel desende görüşme yöntemiyle öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Görüşme yönteminde kaynak ve görüşmeci arasında bilgi alışverişini sağlayan sosyal bir ortam yaratılır (Balcı, 2016, s. 165). Bu yöntemle deneyim, tutum, düşünce, niyet, yorum, zihinsel algı gibi gözlenemeyen durumlar anlamlandırılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 130). Bu şekilde Türkçe öğretmenlerinin deneyimlerinden, tutumlarından, düşüncelerinden yola çıkılarak şiirlerin bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, bilgilendiricilik, kabul edilebilirlik, duruma uygunluk ve metinlerarasılık ölçütlerine ilişkin görüşlerine bütüncül bir biçimde ulaşmak hedeflenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Evren 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Türkiye' deki devlet okullarında okutulan Türkçe ders kitapları ve Türkiye' deki devlet okullarında aktif olarak çalışan Türkçe öğretmenleridir. Tüm evrene ulaşmak mümkün olmadığından ulaşılabilir evren olarak Elazığ il merkezindeki devlet okullarında okutulan Hülya Ağın Haykır, Hüseyin Kaplan, Ali Kıryar, Rasim Tarakcı, Ercan Üstün tarafından yazılan MEB' e ait 5. sınıf; Ümit Bozkurt ve Suna Canlı tarafından yazılan Başak Yayıncılığa ait 6. sınıf; Recep Yıldırım tarafından yazılan Ezde Yayıncılığa ait 7. sınıf; Nihat Erdal tarafından yazılan Dörtel Yayıncılığa ait 8. sınıf Türkçe ders kitapları ve bu okullarda aktif olarak çalışan Türkçe öğretmenleri şeklinde belirlenmiştir. Çalışma grubu olarak amaçlı örnekleme yöntemiyle 15 Türkçe öğretmeni seçilmiştir. Yeni veri gelmemeye başladığında 15 katılımcı ile çalışma grubu tamamlanmıştır.

Tablo 3. Araştırma evreninde bulunan öğretmenlere ait bilgiler

Cinsiyet	Kadın	7
	Erkek	8
Eğitim Durumu	Lisans	14
	Yüksek lisans	1
	Doktora	-
Hizmet Süresi	1-5 yıl	1
	6-10 yıl	4
	11-15 yıl	3
	16-20 yıl	5
	21+ yıl	2

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi

Araştırma boyunca metinlerin çözümlenmesinde kullanılacak yöntem ve teknikleri belirlemek için öncelikle dil bilimi, metin dil bilimi, şiir bilim, yazın ve şiir çözümlene kaynakları taranmış; elde edilen veriler doğrultusunda belirli bir çözümlene tekniği oluşturulmaya çalışılmıştır. Belirlenen yöntem ve teknikler ilk önce Elazığ ilinde görev yapmakta olan 5 Türkçe öğretmenin sonrasında Fırat Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalında görev yapan öğretim üyelerinin görüş ve önerilerine sunulmuştur. Yapılan uyarılar ve eleştiriler doğrultusunda yöntem ve tekniklere son şekli verilmiştir. Çözümlemede kullanılacak bu yöntem ve teknikler ile Türkçe ders kitaplarında yer alan 28 şiir, metinsellik ölçütleri bakımından incelenmiştir.

3.3.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmaların amaçlarına uygun olarak elde edilen "şey" ler veya kanıtlar veri olarak adlandırılır ve bunlar işlenmemiş veri olarak kabul edilir (Karasar, 1991, s. 35). Bu bakımdan öğretmen görüşlerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilecek olan görüşme yönteminde veri toplama aracı olarak 8 sorudan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Kısa veya tek cevaplı sorulardan kaçınılmış; bağımsız ve çok yönlü düşünebilmenin önünü açmak amacıyla açık uçlu, anlaşılabilir sorulardan yararlanılmıştır. Görüşme esnasında soruların açık ve anlaşılabilirliğini desteklemek ve

katılımcıların bakış açılarını zenginleştirmek için alternatif sorular ve sondalar hazırlanmış ve bunlar ek soru biçiminde katılımcılara yöneltilerek yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle ilgili alan yazın taranmış, her sorunun farklı bir değişkeni ölçmesine özen gösterilmiştir. Geliştirilen bu taslak ölçek Elazığ ilinde görev yapmakta olan 5 Türkçe öğretmenin ve Fırat Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalında görev yapan öğretim üyelerinin görüş ve önerilerine sunulmuş; böylelikle görüşme formunun içerik geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca 3 Türkçe öğretmeniyle pilot uygulama yapılarak da görüşme soruları denenmiş, sonrasında gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapılarak sorulara son şekli verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

3.4.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Süreci

Araştırmaya dâhil edilen 28 şiir, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından alınmıştır. Bu ders kitaplarında yer alan şiirler metin dil bilimsel yöntemler ışığında incelenmiştir. Bu kitaplarda yer alan şiirleri sınıf düzeylerine, temalarına, şiir ve şair adlarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Tablo 2. Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler

Ders Kitabı	Yer Aldığı Tema	Şiirin Adı	Şairin Adı
5	Çocuk Dünyası	Çocukluk	C.Sıtkı Tarancı
5	Milli Mücadele ve Atatürk	Mustafa Kemal' in Kağnısı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
5	Edemler	Yunus Emre' den Seçmeler	Yunus Emre
5	Milli Kültür	Anadolu Sevgisi	Abdurrahim Karakoç
5	Okuma Kültürü	Kitabın Serüveni	M. Necati Öngay
5	Okuma Kültürü	Keramet Kavukta Mı?	M. Halistin Kukul
5	Sağlık Spor	Cazgır	Attila İlhan
5	Doğa ve Evren	Yüksek Evde Oturanın Türküsü	Gülten Akın
6	Dünya ve Çevre	Dünya Benim	Ayla Çınaroğlu
6	Milli Mücadele ve Atatürk	Atatürk Gülümsedi	Talat Tekin
6	Milli Mücadele ve Atatürk	Canlıdaşıma Mektuplar	Jülide G. Ergüven
6	Biz ve Değerlerimiz	Dostlar Beni Hatırlasın	Â. Veysel Şatıroğlu
6	Biz ve Değerlerimiz	İnsana Saygı	A. Necmeddin Çanga
6	Bilim ve Teknoloji	Yüksek Evde Oturanın Türküsü	Gülten Akın
6	Milli Kültürümüz	Türküler Dolusu	B. Rahmi Eyüboğlu
6	Sanat ve Toplum	Ağustos Böceği ile Karınca	Yeşim Karaal
6	Sanat ve Toplum	Ay Şairi	Aytül Akal
6	Vatandaşlık Bilinci	Memleket İsterim	Cahit Sıtkı Tarancı
6	Sağlık, Spor ve Oyun	Oyuncakların Oyunağı Olmak	M. Ruhi Şirin
7	Milli Kültür	Türküler Dolusu	B. Rahmi Eyüboğlu
7	Milli Kültür	Görgü	Cazibe Irmak
7	Atatürk	Atatürk Kurtuluş Savaşında	Cahit Külebi
7	Duygular	Dört Ahbaplar	Duhter B. Uçman
7	Doğa ve Evren	Ağaç Diyor Ki	Halim Yağcıoğlu
8	Kişisel Gelişim	Yaşlılardan Gençlere	Naim Yalnız
8	Kişisel Gelişim	Macera	O. Veli Kanık
8	Duygular	Deniz Hasreti	Ö. Bedrettin Uşaklı
8	Doğa ve Evren	Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü	Coşkun Ertepinar
8	Doğa ve Evren	Kır Şarkısı	Behçet Necatigil

3.4.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplama Süreci

Araştırmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yönteminde konuyu daha fazla aydınlatmak adına ek sorulardan yararlanılması ve yüz yüze ilişkinin öne çıkması verilerin toplanmasına açıklık ve kesinlik kazandırır (Seyidoğlu, 1987, s. 50). Bu yöntemde verileri kaydetmek için izlenen iki temel yol vardır: cihaz ile kaydetme ve not alma (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 153). Veri kaybını önlemek ve zamandan tasarruf etmek amacıyla görüşmelerde öncelikle ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme yapılan 15 öğretmenin tamamından ses kaydı alınmıştır. Veri toplama süreci tamamlanınca araştırmacı tarafından ses kaydı ile elde edilen veriler bilgisayar üzerinde yazılı hâle getirilmiştir. Ayrıca gözlem ve görüşme yöntemlerinin kullanıldığı nitel araştırmalarda verilerin geçerliği ve güvenilirliği; başka bir deyişle araştırmanın inandırıcılığı, aktarılabilirliği ve tutarlılığı oldukça önemlidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016, s. 167-168). Bu bağlamda katılımcılara çalışma süreci hakkında kapsamlı bilgi verilerek çalışmanın "aktarılabilirliği" arttırılmaya, araştırma süresince ses kayıtlarından yararlanılarak ve elde edilen verilerin yazılı hâllerini katılımcılara kontrol ettirerek araştırmanın "inandırıcılığı" sağlanmaya çalışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

3.5.1. Doküman Taramaya Yönelik Verilerin Analizi

Wolcott nitel veri analizinde betimleme, çözümleme ve yorumlama şeklinde üç yaklaşımın varlığından söz etmektedir. Birinci aşama olan betimlemede verinin özgün formuna bağlı kalarak okuyucuya birtakım verileri sunmak, tanıtmak amaçlanır. İkinci aşama olan çözümlemede veriler sistematik olarak analiz edilir. Üçüncü aşamada ise araştırmacı birinci ve ikinci aşamalarda elde ettiği bulguları temel alır ve kendi yorumlarıyla verileri yorumlar. Wolcott, nitel veri analizinde bu üç aşamanın basitten karmaşığa doğru bir yönelim izlemesi nedeniyle her araştırmacı için kullanılabilir olduğunu vurgulamıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 237-238). Bu bakımdan çalışmanın bulgular bölümünde bu sınıflandırma esas alınmıştır.

Bulgular kısmı üç aşamada incelenmiştir. Bir metin olan şiiri, bahsi geçen yedi ölçüte göre değerlendirmenin onu her açıdan anlayabilmede yetersiz olacağı (Ekşi,

2015, s. 108) düşünöldüğü için ilk olarak betimleme kısmında incelenen şiiri tanımaya yönelik birtakım tanıtıcı bilgilere ve şiirin konusuna yer verilmiştir. Böylelikle betimleme aşamasında şiirle ilgili genel bir izlenim oluşturulmaya çalışılmıştır. Çözümleme kısmında ise metin merkezli ölçütler olan "bağdaşıklık" ve "tutarlılık" ölçütleri esas alınarak şiirlerin metinselliği incelenmiştir. Bağdaşıklık görünümünün tespitinde Dilidüzgün' ün (2017) sınıflandırması esas alınmıştır. Bu başlık altında dil bilgisel olarak gönderim, değiştirim, eksilti, bağlaçlar, koşutluk, zaman ve görünüş, işlevsel cümle görüngesi; sözcüksel olarak yineleme ve eş dizimliliğe yer verilmiştir. Tutarlılık görünümünün tespitinde ise Subaşı Uzun' un (1995) sınıflandırmasına bağlı kalınmıştır. Bu başlık altında da özelleştirme, genelleştirme, neden-sonuç, karşılaştırma, karşıtlık bağlantılarına yer verilmiş ve gerekli çözümler yapılmıştır. Ancak şiiri her anlamda anlayabilmek için bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüne geçmeden önce kısaca Aksan' ın (2011) şiir çözümlemede uyguladığı yöntemlerden yola çıkılarak imge ve bağdaştırma düzeyinde de bazı çözümler yapılmıştır. Böylelikle şiirin metinselliğine katkıda bulunan imge, benzetme gibi kimi dil unsurlarının varlığı da analiz edilmiştir. Yorumlama kısmında ise elde edilen veriler doğrultusunda araştırmacı tarafından şiirlerin metinselliği yorumlanmıştır. Sonuç olarak ders kitaplarındaki şiirlerin bağdaşıklık ve tutarlılık görünümleri bakımından yapısına ilişkin bazı genellemelere varılmaya çalışılmıştır.

3.5.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Analizi

Toplanan verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma desenlerinden içerik ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler, görüşülen veya gözlenen bireylerin görüşlerinden sık sık alıntılara yer verilerek önceden belirlenmiş temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239). İçerik analizi ise betimsel analizi yapılan metnin tekrar eden sözcükler veya temalar açısından taranması, elde edilen bulguların anlamlandırılma çabası şeklinde tanımlanmaktadır (Patton, 1980/2014). Bu araştırmada öğretmenlerin görüşleri bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk, metinlerarasılık, görüş ve öneriler olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada benzer cevaplar bir araya getirilmiş, bu cevapların toplam cevaplar içerisindeki frekansı tablolaştırılmış ve her tabloya ait frekanslar tabloların altında yorumlanmıştır. Bununla birlikte aynı

kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda kodlaması yoluyla da kodlayıcı güvenilirliği oluşturulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bağdaşıklık ve tutarlılık bakımından analizi sonucunda elde edilen bulgu ve yorumlar ile öğretmen görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Metin Analizi

Metinlerin analizi bölümünde analiz sonucu elde edilen bulgular betimleme, çözümlene ve yorumlama şeklinde üç başlık hâlinde incelenmiştir. Betimleme bölümünde şiirlerin konuları hakkında genel bir çerçeve çizilmiş, çözümlene bölümünde kısaca şiirde yer alan imge, benzetme gibi unsurlara değinildikten sonra şiirdeki metin merkezli ölçütler olan bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüleri tespit edilmiş, yorumlama bölümünde ise şiirlerin metinsellikleri ortaya konulmuştur.

4.1.1.5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi

4.1.1.1. "Çocukluk" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.1.1. Metnin Betimlenmesi

"Çocukluk" şiiri (Ek-1), Cahit Sıtkı Tarancı (2017, s. 16) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Şiir, ilk dizesi bağımsız olmak üzere 5 ve 6 dizelik iki ayrı bentten oluşmaktadır. Belirli bir durak düzenine sahip olmayan şiir, 9' lu hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır.

"Çocukluk" şiiri başlığından da anlaşılacağı üzere çocukluk konusu etrafında oluşturulmuştur. Şiir, çocukluk günlerine özlem duyan, para karşılığında çocukluğunu satın alan, kısa bir süre de olsa tekrar çocuk olabilmenin mutluluğunu yaşayan ve aslında çocuk kalma isteğiyle dolu olan yetişkin bir bireyin duygularının ifadesidir. Şiirin öznesi, etrafında olan biteni umursamadan yalnızca çocukluğuna duyduğu sıcak

sevgiyi dile getirmiş ve okuyucuya bu düşselliği betimlemiştir. Bu bakımdan şiir, gerçek olmayan imgeli bir durumu lirizm sınırları içinde kalarak anlatmaktadır. Lirizm; şair ve sanatçıların tamamıyla kendilerine özgü duygularını, özlemlerini, tutkularını, duygu ve imge dünyalarını kısa, yalın ve coşkulu bir söylemle dile getirdikleri, içten ve doğal bir anlatımın hâkim olduğu şiirlerin özelliği olarak tanımlanmakta ve bilinmektedir (Aksan, 2005, s. 79). Hem imgeler yardımıyla düşsel öğelere yer verdiği hem de okuyucuyu coşkulandırdığı için şiire lirizmin hâkim olduğunu söylemek de mümkündür.

4.1.1.1.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirde çeşitli ses uyumlarına dikkat edilerek belirli bir ahenk meydana getirilmeye çalışılmıştır. Dize sonlarında yer alan *saydım/adım*, *çocukluğumu/olduğumu*, *benden/bitenden*, *bahçe/yüce*, *şırıldır/pırıldır*, *çemberim/şekerim* şeklinde tekrar eden ses yinelemeleri, ses öğelerinin şiirde göz ardı edilmediğinin açık bir göstergesidir. Bu ses yinelemeleri şiirin bütününde dizelerin bitiminde görülmektedir. Ayrıca şiir her ne kadar belirli bir durak düzenine sahip olmasa da genel olarak 9' lu hece ölçüsü dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu durum aynı hece sayısına sahip dizeler arasında bir uyum oluşturarak şiirin ritmine etki etmiştir.

• İmge

Aksan, imgeyi kişinin çevresindeki olayları, nesnelere, durumları ve bunların niteliklerini gözlemleyerek kendi zihin süzgecinden geçirip yeniden kurguladığı tasarımlar, izlenimler olarak tanımlamaktadır (2005, s. 60). Şiirin bütününde imgelemeye yer verilmiştir. Soyut olan çocukluk kavramı parayla satın alınabilecek bir nesne gibi somutlaştırılmış, okuyucuya yetişkin bir bireyin düşselliği sunulmuştur. Örneğin "*Artık ne yaşım var ne adım (3)*" dizesiyle anlatıcı, gerçekte olduğu konumdan farklı bir boyutta okuyucuya seslenmiş; "*Bu bahar havası, bu bahçe (7)*, *Havuzda su şırıl şırıldır (8)*", "*Uçurtmam bulutlardan yüce (9)*", "*zıpızıplarım pırıl pırıldır (10)*", "*Ne güzel dönüyor çemberim (11)*", "*Hiç bitmese horoz şekerim (12)*" cümle ve sözcelerinin varlığıyla da anlatıcı, çocukluk âleminde yaptığı düşsel gezintiyi

betimlemiştir. Şiirin bütününde yer alan şiir öznesinin çocukluğuna dönüşü imgesi, bu cümleler yardımıyla güçlendirilmiş; imgenin görüntüsü somutlaştırılmıştır.

4.1.1.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir birinci kişi ağzından yazıldığı için şiir boyunca anlatıcıya (ben) art gönderim yapılmıştır.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bana... (2), ...benden... (5)

Anlatıcıya kişi ekleri ile art gönderim yapanlar: ...saydım... (1), ...bilmiyorum...(4)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...çocukluğum... (2), ...yaşım...adım... (3), ...olduğum... (4), ...haberim... (6), ...uçurtmam... (9), ...zıpızıplarım...(10), ...çemberim... (11), ...horoz şekerim... (12)

Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...çocukluğumu... (2), ...olduğumu... (4),

Affan Dede'ye gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø sattı... (2)

• Bağlaçlar

Şiirde yalnızca bir cümlede bağlaca yer verildiği görülür.

✓ Artık **ne** yaşım var **ne** adım; (3)

3. cümlede "ne...ne..." bağlacı görevdeş sözcüklerin başına gelerek cümle içinde sözcüklerin sıralanmasını sağlamıştır. Ayrıca cümleye "hiçbiri" şeklinde olumsuz bir anlam kazandırmıştır.

• Eksilti

Eksiltiyi az sözle daha çok söz söyleme şeklinde tanımlamak mümkündür. Çocukluk şiirinde de ögesi eksiltilmiş kimi eksilteli cümlelerin varlığına rastlanır.

Öznesi eksilteli yapılar: (ben) saydım (1); (o) sattı (2); (ben) bilmiyorum (4) şeklinde sözcüklerin numaralanmış cümlelerde eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) çocukluğumu (2); (*benim*) yaşıım, (*benim*) adım (3); (*benim*) olduğum (4); (*benim*) haberim (6); (*benim*) uçurtmam (9); (*benim*) zıpızplarım (10); (*benim*) çemberim (11); (*benim*) horoz şekerim (12) şeklinde numaralanmış cümlelerde parantez içinde verilen tamlayanın eksiltildiği ancak bu eksilmenin herhangi bir anlam bulanıklığı doğurmadığı görülür.

Yüklemi eksiltili yapılar:

✓ Bu bahar havası, bu bahçe (7)

Dizesinde de yüklemi eksiltili bir yapıya rastlanır. Bu eksiltili yapıyı alıcının zihninden tamamlaması öngörülmüştür.

• **Değiş tirim**

5 ve 6. dizeler arasında değiş tirimden yararlanıldığı tespit edilmiştir.

✓ Hiçbir şey sorulmasın benden; (5)

✓ Haberim yok olan bitenden (6)

Yukarıdaki 5. dizede yer alan "hiçbir şey" söz öbeği 6. dizede "olan biten" şeklinde ifade edilmiştir. 6. dizede tekrar "hiçbir şey" söz öbeğini kullanmak yerine "olan biten" şeklinde genelleme içeren farklı bir söz öbeğine yer verilmiştir. Böylece "hiçbir şey" söz öbeği "olan biten (şey)" şeklinde değiştirilerek yeniden kullanılmıştır.

• **Koş utluk**

Şiirde sözcüksel yapıda koş utluk örneklerine rastlamak mümkündür.

✓ 8 ve 10. dizelerin bitiminde sırasıyla yer alan "...ş ırıl ş ırıldır (8), ...pırıl pırıldır (9)" sözcükleri aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Sözcüksel yapıdaki bu benzerlikler şiirde koş utluklardan yararlanıldığını gösterir.

✓ 11 ve 12. dizelerin bitiminde sırasıyla yer alan "...çemberim (11), ...şekerim (12)" sözcükleri aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerdir. Sözcüksel yapıdaki bu benzerlikler şiirde koş ut yapılarından yararlanıldığını göstermektedir.

• **İşlevsel Cümle Görünge si**

Şiirde çoğunlukla devrikleşmelerden yararlanıldığı görülmektedir.

✓ Sattı bana çocukluğumu (2)

✓ Artık ne yaşıım var, ne adım (3)

✓ Bilmiyorum kim olduğumu (4)

- ✓ Hiçbir şey sorulmasın benden (5)
- ✓ Haberim yok olan bitenden (6)
- ✓ Ne güzel dönüyor çemberim (10)
- ✓ Hiç bitmese horoz şekerim (11)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere şair, genellikle yüklemi önceleyerek başa getirmiş ve devrikleşmelerden faydalanmıştır. Şair, böylelikle hem okuyucunun dikkatini çekmeyi hem de dize bitimlerinde bir ahenk oluşturarak anlatıma akıcılık kazandırmayı amaçlamıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde, şiirin bütünlüğünü bozmayacak şekilde çeşitli fiil çekimlerine yer verildiği görülmektedir. Bu çekimleri iki öbekte incelemek mümkündür:

1. öbekte yetişkin bireyin çocukluğuna dönmek için gerçekleştirdiği eylemleri çekimleyen, yani gerçek hayatta içinde bulunduğu zamanı dile getiren **görülen geçmiş zaman** çekimine rastlanır. "...saydım... (1), ...sattı... (2)," şeklinde görülen geçmiş zaman ekiyle çekimlenmiş fiillere yer verildiği görülür.

2. öbekte ise şiirin öznesinin çocukluğundaki olay ve durumları ifade ederken kullandığı şimdiki zaman, ek fiilin geniş zamanı, emir kipi ve istek kiplerine yer verilmiştir. Bu çekimlerle bireyin çocukluk serüvenindeki düşsel eylemler betimlenmiştir. "...bilmiyorum... (4), ...dönüyor... (11)" şeklinde şimdiki zaman çekimine; "...var... (3), ...yok... (6), ...şırıl şırıldır... (8), ...pırıl pırıldır... (10)" şeklinde ek fiilin geniş zamanda çekimine; "...sorulmasın... (5)" şeklinde emir kipi ve "...bitmese... (12)" şeklinde istek kipine rastlanmaktadır. Şiirde hem bireyin gerçekleştirdiği geçmiş eylemlerden hem de genel olarak çocukluğa özgü eylem ve kavramlardan bahsedildiği için zaman çekimlerinin zengin olduğu göze çarpmaktadır. Bu çeşitlilik de metnin bütünlüğüne renk katmaktadır.

4.1.1.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Eş Dizimlilik**

Eş dizimlilik bir kavram alanı etrafında farklı sözcüklerin oluşturduğu bir dizimdir. Kimi sözcükler aynı kökten gelmese bile birbiriyle öyle ilişkilidir ki onları aynı kavram alanına sokmak mümkündür. "Çocukluk" şiirinde de buna örnek bazı sözcük örüntülerini görmek mümkündür.

- ✓ Çocuk kavramı etrafında *çocukluk, uçurtma, zıpzip, çember, horoz şekeri* gibi sözcük ve söz öbekleri örüntülenmiştir.

4.1.1.1.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

Metninde özelleştirme bağlantısını, kimi dizelerde görmek mümkündür. Daha şiirin başlığında ve ilk dizelerinde "çocukluk" içeriğine dair ipuçlarını veren yazar, sonraki dizelerde çocuk ve çocuklukla alakalı bazı kavramları sıralamakta ve metnin bütünlüğüne katkı sağlamaktadır.

8 →11. dizeler arasında çocuklukla ilgili bazı özelleştirmelere yer verilmiştir.

- ✓ Uçurtmam bulutlardan yüce (8)
- ✓ Zıpızıplarım pırıl pırıldır (9)
- ✓ Ne güzel dönüyor çemberim (10)
- ✓ Hiç bitmese horoz şekerim (11)

Yazar, şiirin geneline hâkim olan çocukluk kavramını yukarıdaki dizelerle özelleştirmiş, okuyucunun zihninde çocukluk kavramını somutlaştırmak istemiştir. Bu özelleştirme sayesinde metnin bir konu etrafında şekillenmesi ve bir bütün olabilmesi de kolaylaşmıştır.

- **Neden- Sonuç Bağlantısı**

Şiirin yüzey yapısında neden-sonuç ilişkisinin herhangi bir göstergesi olmamasına rağmen derin yapısı incelendiğinde bazı dizelerin neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlandığı görülmektedir.

1 ve 2. cümleler arasında neden-sonuç bakımından derin yapıda ilişki olduğu görülür.

✓ Affan Dede' ye para saydım (1)

✓ Sattı bana çocukluğumu (2)

Şiirin anlatıcısı, Affan Dede' ye para saydığı için çocukluğunu satın aldığını dile getirmiştir. Bu ilişkiyi derin yapıda görmek mümkündür.

2, 3 ve 4. dizelerin derin yapısında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

✓ Sattı bana çocukluğumu (2)

✓ Artık ne yaşım var, ne adım (3)

✓ Bilmiyorum kim olduğumu (4)

2, 3 ve 4. cümleler arasında derin yapıda neden-sonuç ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Şiir öznesi çocukluğunu satın aldığı için adını, yaşını ve kim olduğunu bilmediğini ifade etmektedir.

5 ve 6. dizelerin derin yapısında neden-sonuç ilişkisi kurulduğu görülür.

✓ Hiçbir şey sorulmasın benden (5)

✓ Haberim yok olan bitenden (6)

Şiirin anlatıcısı, olan bitenden haberi olmadığı için hiçbir şeyin kendisine sorulmamasını istemektedir. Şiirde neden-sonuç ilişkisini tespit etmek düzyazı metinlerine göre daha güçtür. Bu durum şiir dilinin derin yapıda daha fazla anlamı barındırmasıyla alakalıdır.

- **Karşılaştırma**

Şiirde tutarlılık görünümünden karşılaştırmaya da yer verildiği görülmektedir.

✓ Uçurtmam bulutlardan yüce (9)

Yukarıdaki dizede 'uçurtma' ve 'bulut' kavramlarının derin yapıda karşılaştırıldığı görülmektedir. 'Uçurtma', yükseklik bakımından 'bulutlar' ile karşılaştırılmış, onlardan daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

4.1.1.1.3. Metnin Yorumlanması

Şiir birinci kişi ağzından yazıldığı için art gönderimlerin kişi ekleri, iyelik ekleri ve zamirlerle anlatıcıya yapıldığı görülür. "Sattı *bana çocukluğumu* (2), Artık ne *yaşım* var ne *adım* (3)" dizelerinde bu gönderimleri somutlaştırmak mümkündür. Bu yolla şiirin bağdaşıklığı desteklenmiş, şiirin anlatıcısının sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bağdaşıklığı ve tutarlılığı sağlamanın önemli bir adımı da sözcük ilişkilerinden yararlanmaktır. Bu bakımdan metnin bütünlüğünü sağlamak adına sözcüklerden ve sözcük ilişkilerinden yararlanıldığı da tespit edilmiştir. Şair, çocukluk konusu etrafında oluşturduğu şiirde *uçurtma*, *zıpzip*, *çember*, *horoz şekeri* gibi çocukluğa özgü bazı kavramları kullanarak hem şiiri aynı konu etrafında örüntülemiş hem de konu sürekliliğini sağlamıştır.

Şiirde göze çarpan bir diğer unsur ise koşut yapıların varlığıdır. Dize sonlarında "...*şırıl şırıldır* (8), ...*pırlıl pırlıldır* (10)" gibi aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcükler kullanılarak koşutluğa yer verilmiş, bu yolla dizeler ve kıtalar arasında ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda şiirlerin özlü anlatımları eksiltiyeye başvurmayı gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan şiirde eksiltilmiş dil unsurlarına da rastlanılmıştır. Dizelerde (*ben*) *saydım* (1); (*o*) *sattı* (2); (*ben*) *bilmiyorum* (4) şeklinde görülebilen bu eksiltili yapılar sayesinde az sözcükle daha çok şey ifade etmek mümkün olmuş, anlatım yoğunlaşmıştır. Bağlaçlar ise yok denecek kadar azdır. Yalnızca tek bir cümlede görülen "*ne... ne...*" bağlacıyla aynı görevdeki sözcüklerin birbirine bağlanması kolaylaşmıştır. Ekleyici, nedenleyici, üsteleyci gibi işlevleri olan bağlaçların eksikliği ise şiirin bağdaşıklığı için bir eksiklik olarak görülebilir.

Şiirde, "*Sattı bana çocukluğumu* (2), *Artık ne yaşım var, ne adım* (3), *Bilmiyorum kim olduğumu* (4)" şeklinde devrikleşmelere yer verilerek de dize sonlarında benzer sesler kullanılmış böylece şiire ahenk kazandırılmıştır. Yine şiirde tutarlılık görünümü olarak özelleştirme, karşılaştırma ve neden-sonuç bağlantılarından yararlanıldığı görülmektedir. "*Affan Dede' ye para saydım* (1), *Sattı bana çocukluğumu*

(2)" dizelerinde görüldüğü üzere şiirin derin yapısında neden-sonuç ilişkilerine yer verilmiş; "*Uçurtmam bulutlardan yüce (8), Zıpızplarım pırıl pırıldır (9)*" dizelerinde de görüldüğü üzere çocukluğa ait kimi durumlar açıklanmış böylelikle özelleştirmeler yapılmıştır. Tutarlılık görünümleriyle birlikte hem konu sürerliliği sağlanmış hem de izleğe erişmek kolaylaşmıştır. Şiirde diğer tutarlılık görünümlerine ise rastlanmamıştır. Ancak bu eksiklik diğer bağdaşıklık öğelerinin varlığıyla giderilmiştir. Tüm bu bağdaşıklık ve tutarlılık görünümleriyle şiir, bir konu etrafında birlik ve bütünlük gösterebilmiştir.

4.1.1.2. "Mustafa Kemal' in Kağnısı" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.2.1. Metnin Betimlenmesi

"Mustafa Kemal' in Kağnısı" şiiri (Ek-2), Fazıl Hüsnü Dağlarca (2017, s. 48-49) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Milli Mücadele Dönemi' nde cepheye cephane taşıyan kahraman bir Türk kadınının yaşadıkları etrafında oluşturulan şiir, 7 bentten meydana gelmektedir.

Şiirin konusu, yürekli Türk kadınının milli mücadele döneminde gösterdiği fedakârlıklardır. Şiir, içerisinde bir olay örgüsü barındırmaktadır. Elif adlı kahraman, Mustafa Kemal' in kağnısı adını verdiği kağnıyla düzenli olarak cepheye cephane taşır. Ancak hiç ummadığı bir anda kağnıyı çeken öküzlerden biri bitkin düşer ve ölür. Kahraman Elif, bu zorluk karşısında yılmaz. Kağnıyı kendi çekerek cephaneyi cepheye ulaştırmaya çabalar. Şair, bu kurguyla okur kitlesi olan çocukların zihninde Kurtuluş Savaşı dönemindeki kadının rolüne ilişkin tasarımlar oluşturmayı amaçlamıştır. Bu bakımdan Elif ile birlikte mücadeleciler ve çetin yürekli Türk kadını okuyucuya tanıtmıştır. Şartlar ne olursa olsun vatan, millet, bayrak sevgisi uğruna direnmekten yorulmadıklarını sezdirmeye çalışmıştır. Kurtuluş mücadelesinin kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk demeden herkesin ortak direnciyle kazanıldığını metnin dokusuna yerleştirmiştir. Öncelikle bir şeye inanmanın çoğu zorluğu başarmada önemli bir adım olduğunu benimsetmeye çalışmış, Mustafa Kemal' e ve Türk milletinin gücüne inanıldığı müddet zorlukların üstesinden gelmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir.

4.1.1.2.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Öğeleri**

Şiirde ses uyumuna çok fazla dikkat edilmediği görülür. Ahenk oluşturmak adına yalnızca her bendin sonunda *geceden/ heceden/ önceden/ inceden/ niceden/ düşünceden/ iyceden/ yüceden* vb. sözcüklere yer verilerek bir uyumun oluşturulduğu dikkat çekmektedir. Şiirin belirli bir hece ölçüsünden uzak, serbest ölçüyle oluşturulduğu görülmektedir. Şiirlerin yazı düzeninde yapılan değişiklikler yazımsal sapma olarak adlandırılır. Dizeler arasında bırakılan olağan dışı boşluklar, dizelerin küçük harfle başlaması bunlardan bazılarıdır (Özünü, 2001, s. 142-143). Bu şiirde de yer yer bir uzun bir kısa dizenin kullanılmasıyla dizeler arasında geniş boşluklar bırakılmış, böylelikle yazımsal sapmalardan yararlanılmış ve şiire bir ritim kazandırılmıştır.

- **İmgeler-Benzetmeler-Sapmalar**

Şiir, bir olay etrafında oluşturulduğu için sözcüklerin sanatsal gücünden ziyade göndergesel işlevinden yararlanılmıştır. Ancak şairin anlatımı güçlü ve şiirsel kılmak adına kimi yerlerde imgelemelerden faydalandığı da dikkat çekmektedir.

2 ve 3. dizelerde imgelemenin tipik bir örneğine yer verilmiştir. "*Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu (2)*", "*Uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar (3)*" dizelerinde Elif' in kağnısından çıkan sesleri betimlemek için özgün imgelerden faydalanılmıştır. Kağnının gıcırtiları, cephelerdeki acı feryatlara benzetilmiştir. Ayrıca sesin şiddetindeki değişiklikler, '*elif elif uzuyordu, inceliyordu*' şeklinde elif harfinin gösterenine gönderimde bulunarak ifade edilmiş böylelikle yine bir benzetmeden yararlanılmıştır. "*İnliyordu dağın ardı, yasla/ her bir heceden heceden (4)*", "*Üzgündü bütün bütün Sarıkız, yanı sıra (14)*", "*Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına (19)*" gibi sözcelerde şair, cansız veya insan dışındaki varlıklara insana özgü nitelikler yükleyerek onları kişileştirmiş (teşhis) ve insandan doğaya aktarımlar gerçekleştirmiştir. "*Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri (17)*" cümlesinde doğadan insana aktarımlar yaparak benzetmelerle Elif' i betimlemiştir. Böylelikle anlatıma canlılık kazandırmıştır. "*Gecenin ulu ağırlığına karşı/ hafiftiler inceden inceden (15)*" sözcesinde ise **gecenin ulu ağırlığı** diyerek alışılmamış bir bağdaştırma örneği de vermiştir. Böylelikle "gece"

ve "ağırlık" sözcüklerinin çağrışım gücünden yararlanarak kasvetli bir durumu betimlemek istemiştir. Ayrıca şiirin içinde kullanılan "*sankim, dah, dahha, koma*" sözcükleri de şairin kendi kendine oluşturduğu tipik birer sözcüksel sapma örnekleridir.

4.1.1.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

"Mustafa Kemal' in Kağnısı" şiirinde Mustafa Kemal' in kağnısı, Elif, Kocabaş gibi şahıs, canlı ve varlıklara çeşitli unsurlarla gönderimler yapılmıştır. Bu bakımdan bu gönderimleri ayrı ayrı incelemek gerekir.

Elif' e zamirlerle art gönderim yapanlar: ...beni...beni...beni (28), ...beni...(30), ...kendini...(37)

Elif' e gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø derdi... (5), ...Ø taşırdı...aşardı (6), ...Ø giderdi...götürürdü... (7), ...Ø Ün salmıştı... (8), ...Ø almıştı... (9), ...Ø Doğrulmuştu... (10), ...Ø yemezdi...içmezdi...(12), ...Ø kapmıştı...geçirmişti... (20), ...Ø etti...dedi... (23), ...Ø yürüdü...(38)

Elif' e kişi ekleriyle art gönderim yapanlar:...olayım... (30), ...düşerim...(32)

Elif' e iyelik ekleriyle ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kağnısına... (5), ...yükünü... (9), ...yanakları...gözleri (17), ...ellerinden... (18), ...ayaklarına... (19), ...alımı yeşilini... (20), ...üzerimden... (31)

Elif' e yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...yükünü... (9), ...alımı yeşilini... (20), ...beni...beni...beni (28), ...beni...(30), ...kendini...(37)

Kocabaş' a gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø gitmez... (23), ...Ø vur...öldür...koma... (28), ...Ø koma...(30), ...Ø bak... (31)

Kocabaş' a iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kulun köpeğin... (30), ...gözleri... (34), ...gözleri... (35)

Öküzlere gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø hafiftiler...(15)

- **Ön Gönderim İlişkileri**

2 → 3. dizeler arasında ön gönderim ilişkisi mevcuttur.

- ✓ Ø Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu (2)
- ✓ Uzak cephelerin acısıydı gıcirtılar (3)

2. dizeden gizli o zamiriyle (Ø) 3. dizedeki "gıcirtılar" a ön gönderim yapmıştır.

- **Bağlaçlar**

Şiir olay içerikli uzun bir şiir olmasına rağmen bağlaçların çok fazla kullanılmadığı görülmektedir.

- ✓ Bu kez **yine** herkesten evvel almıştı yükünü (9) (üsteleme)
- ✓ Bak **hele** üzerimden ses seda uzaklaşır (31) (üsteleme)

- **Değiştirim**

21 ve 25. dizeler arasında değiştirimden yararlanıldığı görülür.

- ✓ Durdu birdenbire Kocabaş, ova bayır durdu (21)
- ✓ Nasıl durur Mustafa Kemal' in kağnısı (25)

21. cümlede yer alan "Kocabaş" 25. cümlede "Mustafa Kemal' in kağnısı" olarak değiştirilerek kullanılmıştır.

- **Eksilti**

Uzun olan bu şiirde çeşitli söz dizimi unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*gıcirtılar*) uzuyordu, inceliyordu (2), (*Elif*) derdi (5), (*Elif*) taşırdı, aşardı (6), (*Elif*) ün salmıştı (8), (*Elif*) almıştı (9), (*Elif*) doğrulmuştu (10), (*Elif*) yemezdi, içmezdi (12), (*Elif*) kapmıştı, geçirmişti (20), (*Elif*) etti, dedi (23), (*Kocabaş*) gitmez (23), (*ben*) öpeyim (27), (*sen*) vur, koma (28), (*sen*) koma (30), (*sen*) bak (31), (*ben*) düşerim (32).

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*kendi*) kağnısına (5), (*kendi*) yükünü (9), (*kendi*) öküzleriyle (11), (*onun*) yanakları, gözleri (17), (*onun*) kınalı elleri (18), (*onun*) çarıklı

ayakları (19), (*kendi*) alını yeşilini (20), (*Kocabaş'ın*) ayağı (27), (*senin*) kulun köpeğin (30), (*benim*) üzerim (31), (*Kocabaş'ın*) gözleri (34).

Nesnesi eksiltili yapılar: (*mermiyi*) götürürdü (7) şeklinde parantez içinde numaralandırılmış cümle veya sözcelerde kimi unsurların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluktan yararlanıldığı görülmektedir.

- ✓ "...heceden (4) ...önceden (10) ...inceden (15) ...niceden (20) ...iyceden (32) ...yüceden (38)" şeklinde dize sonlarında yer alan farklı sözcüklerin "-den" eki aldığı görülmektedir. Bu sözcüklerin aynı biçim bilgisel sınıfa ait olması, sözcüksel olarak koşutluktan yararlanıldığını göstermektedir.
- ✓ "*Mustafa Kemal' in kağnısı*" söz öbeği 5, 25 ve 36. dizelerde olduğu gibi tekrarlanarak söz dizimsel anlamda dizeler arasında koşutluk ilişkisi kurulmuştur.
- ✓ "*Koma yollarda beni*" söz öbeğinin 28 ve 30. dizelerde tekrar etmesi de yine söz dizimsel koşutluk örneğidir.

- **İşlevsel Cümle Görüntüsü**

Şiirde çoğunlukla devrikleşmelerden yararlanılmıştır.

- ✓ Yediyordu Elif kağnısını,/ Kara geceden geceden. (1)
- ✓ Uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar, (3)
- ✓ İnliyordu dağın ardı, yasla,/ Her bir heceden heceden. (4)
- ✓ Mustafa Kemal' in kağnısı derdi, kağnısına, (5)
- ✓ Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik, (7)
- ✓ Ün salmıştı asker içinde. (8)
- ✓ Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü, (9)
- ✓ Doğrulmuştu yola, önceden önceden. (10)
- ✓ Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif. (11)
- ✓ Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar, (12)
- ✓ Kocabaş, çok yaşlıydı, çok zayıftı, (13)
- ✓ Üzgündü bütün bütün Sarıkız, yanı sıra, (14)

- ✓ Gecenin ulu ağırlığına karşı,/ Hafiftiler inceden inceden. (15)
- ✓ İriydi Elif, güçlüydü kağnı başında, (16)
- ✓ Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümü gözleri, (17)
- ✓ Kınalı ellerinden bir yel geçerdi aralıksız, (18)
- ✓ Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına, (19)
- ✓ Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,/ Niceden niceden. (20)
- ✓ Nazar mı değdi göklerden, ne? (22)
- ✓ Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti gacırcı gucur (24)
- ✓ Nasıl durur Mustafa Kemal' in kağnısı, (25)
- ✓ Kahroldu Elifçik, düşünceden düşünceden. (26)
- ✓ Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş, (27)
- ✓ Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni. (28)
- ✓ Geçer, götürür ana, çocuk mermisini askerciğın, (29)
- ✓ Koma yollarda beni, kulun köpeğın olayım. (30)
- ✓ Düşerim gerilere, iyceden iyceden. (32)
- ✓ Kocabaş yığıldı çamura, (33)
- ✓ Büyüdü gözleri büyüdü, yürek kadar, (34)
- ✓ Örtüldü gözleri örtüldü hep, (35)
- ✓ Kalır mı Mustafa Kemal' in kağnısı, bacım, (36)
- ✓ Kocabaş' ın yerine koştu kendini Elifçik (37)
- ✓ Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden. (38)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere şiirin genelinde yüklemeler yani yargılar öncelenmiştir. Böylelikle olayların anlatımında okuyucunun dikkatini izlek üzerine çekmek amaçlanmıştır. Ayrıca dize sonlarında ses benzerliği yaratılarak anlatıma akıcılık kazandırmak amaçlanmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde zaman görünümünün iki öbeğe ayrıldığı söylenebilir: görülen geçmiş zaman ve emir kipi. Olayların anlatımında genel olarak görülen geçmiş zaman kipinin kullanıldığı görülür. Ancak yer yer kişinin kendi kendine konuşması şeklinde oluşturulan ifadeler de yer verildiği için emir kipinden de yararlandığı görülmektedir.

1. öbekte "...yediordu... (1), ...uzuyordu, inceliyordu... (2), ...acıydı... (3), ...inliyordu... (4), ...derdi... (5), ...taşırđı... aşardı... (6), ...giderdi, götürürdü... (7), ...ün salmıştı... (8), ...almıştı... (9), ...doğrulmuştu... (10), ...gibiydi... (11), ...yemezdi, içmezdi... (12), ...yaşlıydı, zayıftı... (13), ...üzgündü... (14), ...hafiftiler... (15), ...iriydi, güçlüydü... (16), ...elma elmaydı, üzüm üzümdü... (17), ...geçerdi... (18), ...gülümserdi... (19), ...durdu... (21), ...değdi... (22), ...etti... dedi... (23), ...yetişti, geçti... (24), ...kahroldu... (26), ...yığıldı... (33), ...büyüdü... (34), ...örtüldü... (35), ...koştu... (37), ...yürüdü... (38)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimine yer verilmiştir. Bu zaman çekimi olayların aktarıldığı kısımlarda, kurgusal zamanı betimlemek için anlatıcı tarafından kullanılmıştır.

2. öbekte "...vur, öldür, koma... (28), ...koma... (30)" şeklinde emir kipine yer verilmiştir. Bu fiil çekimine ise yine metnin kurgusu kapsamında, kahramanın kendi kendine konuştuğı bölümlerde rastlanmaktadır. Bu zaman ve görünüş çeşitliliğı anlatıma bir zenginlik katmakta, metnin bütünüyle uyum sağlamaktadır.

4.1.1.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ Şiirde "Mustafa Kemal' in kağnısı" söz öbeğı toplamda 3 defa yinelenmektedir.
- ✓ Şiirde "Kocabaş" sözcüğü 5 defa yinelenmektedir.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ Şiirde Elif sözcüğü "Elif", "elif elif", "Elifçik" şeklinde kısmi olarak toplamda 7 defa yinelenmektedir.

Genel-özel kavramlar:

- ✓ "Öküzler" sözcüğü, metnin ilerleyen kısımlarında 'Kocabaş' ve 'Sarıkız' olarak özelleştirilmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alandan kimi sözcüklerin kullanımı ve bir kavram etrafında örüntülenen kimi sözcüklerin kullanımı yoluyla eş dizimliliğin sağlandığı görülmektedir.

- ✓ Savaş kavramı etrafında *kağrı cephe, mermi, asker, düşman* sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir.
- ✓ Kadın kavramı etrafında *iri, güçlü, elma yanaklar, üzüm gözler, kınalı eller, çarıklı ayaklar* sözcük ve söz öbekleriyle betimlemeler yapıldığı ve bir örüntü oluşturulduğu görülmektedir.

4.1.1.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

Şiirde tutarlılık görünülerinden özelleştirme bağlantılarına yer verildiği görülür.

11 → 14. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif (11)
- ✓ Kocabaş, çok yaşlıydı, çok zayıftı (13)
- ✓ Üzgündü bütün bütün Sarıkız, yanı sıra (14)

Dizelerinde görüldüğü üzere 11. cümlede bahsi geçen "öküzler" 13. ve 14. cümlelerde isimleriyle özelleştirilmiştir.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

Şiirin derin yapısında tutarlılığı sağlamak adına yer yer karşılaştırma örneklerinden faydalanılmıştır.

7 ve 9. dizelerde Elif ve diğer insanlar karşılaştırılmıştır.

- ✓ Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik (7)
- ✓ Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü (9)

Yukarıdaki dizelerde Elif' in 'herkesten evvel' yükünü taşımaya koyulması, 'Elif' ile 'diğerleri' nin karşılaştırıldığını göstermektedir.

10 ve 24. dizelerde de karşılaştırmaya yer verilmiştir.

- ✓ Doğrulmuştu yola, önceden önceden (10)
- ✓ Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti gacıır gucur (24)

'Elif' in kağnısı' ve 'başka kağnılar' hızları bakımından karşılaştırılmıştır.

• Neden-Sonuç Bağlantısı

Şiirin derin yapısında tutarlılığı sağlamak adına neden-sonuç ilişkisinden faydalandığı görülür.

21, 24 ve 26. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Durdu birdenbire Kocabaş, ova bayır durdu (21)
- ✓ Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti gacıır gucur (24)
- ✓ Kahroldu Elifçik, düşünceden düşünceden (26)

21. cümlede Kocabaş' ın durmasının sonucunda ova bayır durmuş, gerideki kağnılar yetişip Elif' in kağnısını geçmiş ve Elif üzülmüştür. Derin yapıda kurulan bu neden-sonuç ilişkisi dizeler arasında bağlantı kurulmasını kolaylaştırmıştır.

4.1.1.2.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünün oldukça fazla kullanıldığı görülür. Yoğun olarak Elif ve Kocabaş' a zamirler, iyelik ekleri ve kişi ekleriyle gönderimlerin yapıldığı görülür. Art gönderim şeklinde yapılan bu gönderimleri "*Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik (7), Ün salmıştı asker içinde (8)*" dizelerinde görmek mümkündür. Görüldüğü üzere bu dizelerde gizli zamirlerle Elif' e gönderimler yapılmıştır. Bu gönderimlerin varlığıyla şiirde kahramanların sürekliliği sağlanmıştır.

Metinselliği sağlamak adına bağlaçlardan ve değiştirim unsurlarından yararlanılmıştır. "*Bu kez... (9), ...hele... (31)*" şeklinde yer verilen bağlaçlar dil bilgisel olarak metnin bütünlüğüne katkı sağlamaktadır. Bu bağlaçlar üsteleme, şart gibi çeşitli anlamlar doğurarak dizeleri birbiriyle bütünleştirmektedir. Ayrıca gösterileni aynı,

göstereni farklı olan değiştirim unsurlarının varlığı da metinsellikte önemli bir unsurdur. Örnek olarak "*Kocabaş... (21)*" başka bir dizede "*...Mustafa Kemal' in kağnısı (25)*" olarak ifade edilmiştir. Bu da farklı sözcükler arasında ilişki kurulmasını kolaylaştırmış, bağdaşıklığı desteklemiştir. Yine şiirde yüzey yapıdaki bazı unsurların eksiltilmesi yoluyla özlü bir anlatıma başvurulmuştur. "*(kendi) kağnısına (5), (onun) yanakları, gözleri (17)*" şeklinde eksiltmelerle gereksiz sözcük tekrarının da önüne geçilmiştir. şiirin az sözle çok şey ifade etme amacı, eksiltilere başvurularak desteklenmiştir.

şiirde bağdaşıklığı sağlamak adına koşut yapılardan da yararlanılmıştır. Bunları daha çok sözcüksel koşutluk düzeyinde görmek mümkündür. Bazı dizelerin sonlarında yer alan "*...hecedem (4) ...önceden (10)*" gibi sözcüklerin aynı biçim bilgisel sınıfa ait oldukları yapılarından anlaşılmaktadır. Koşut olarak kabul edilen bu yapılar sayesinde metnin yüzey yapısında bütünlüğün sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Dikkat çeken diğer bir dil bilgisi unsuru ise devrik yapılarıdır. şiirin neredeyse tamamında devrikleşmelerden yararlanılmıştır. "*Ün salmıştı asker içinde (8) , Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü (9)*" gibi dizelerde örneklenen bu devrik yapıların daha çok dize sonlarında ses uyumları yaratmak ve anlatıma akıcılık kazandırmak maksadıyla kullanıldığı görölmektedir. şiirde zaman çekimleri ise genel olarak konuyla ilişkili bir şekilde kullanılmıştır. Geçmişte yaşanmış bir olay aktarıldığı için "*...yığıldı... (33), ...büyüdü... (34)*" şeklinde genel olarak görölen geçmiş zaman çekimine yer verilmiştir. İç konuşmalarda ise "*...vur, öldür, koma... (28), ...koma... (30)*" şeklinde emir kiplerinin yer aldığı görölmektedir. Tüm bunlar metnin dokusuyla uyumlu bir şekilde örüntülenmiştir.

Sözcük ilişkileri de şiirin bağdaşıklık ve tutarlılığında oldukça önemlidir. Bu bakımdan metinde aynı sözcüklerin tekrarı ya da aynı kavram alanından sözcüklerin kullanımı yoluyla bütünlüğün sağlandığı görölür. *Mustafa Kemal' in kağnısı, Elif, Kocabaş* gibi sözcüklerin metin boyunca yinelenmesi aynı sözcüklerin tekrarına örnektir. Böylelikle şiirin başlığıyla da ilişkili olarak izleğin desteklendiği söylenebilir. Yine savaş kavramı etrafında *kağni cephe, mermi, asker, düşman* sözcüklerinin; kadın kavramı etrafında *iri, güçlü, elma yanaklar, üzüm gözler, kınalı eller* gibi sözcük ve söz öbeklerinin örüntülendiği görölmektedir. Böylelikle şiirin birlik ve bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Konu sürekliliği aynı kavram alanından sözcüklerin

kullanılmasıyla etkinleştirilmiştir. Şiiri tutarlı kılmak adına çeşitli tutarlılık görünümlerine de yer verilmiştir. Tipik bir özelleştirme örneği olarak şiirin başında bahsi geçen öküzlerin 'Kocabaş ve Sarıkız' şeklinde örneklendirildiği görülür. Şiirin derin yapısında tutarlılığı sağlamak adına yer yer neden-sonuç ilişkilerinden ve karşılaştırma örneklerinden de faydalanılmıştır. "*Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik (7), Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü (9), Doğrulmuştu yola, önceden önceden (10)*" örneklerinde de görüldüğü üzere Elif, diğer insanlarla karşılaştırılmış böylelikle metnin derin yapısında anlamsal olarak dizeler örüntülenmiştir. Şiirde genelleştirme, karşıtlık gibi tutarlılık görünümlerine ise rastlanmamaktadır. Bunların eksikliği ise genel olarak hissedilmemektedir. Tüm diğer bağdaşıklık ve tutarlılık görünümleriyle şiirin metinselliği yakaladığı tespit edilmiştir.

4.1.1.3. "Yunus Emre' den Seçmeler" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.3.1. Metnin Betimlenmesi

Yunus Emre' nin kaleminden çıkan ve "Yunus Emre' den Seçmeler" (Ek-3) adı altında derlenen şiirler (2017, s. 99), birbirinden bağımsız beş kıtadan oluşan bir şiir topluluğudur. Halk şiiri geleneklerinin biçim ve içerik unsurlarına bağlı olarak oluşturulan bu dörtlüklerde, 7' li ve 8' li hece ölçüsü kullanılmış, sade ve içten bir anlatım esas alınmıştır.

Birbirinden bağımsız 5 dörtlüğün bir araya getirilmesiyle oluşan bu seçmelerde Yunus Emre' nin insan ve insanlık sevgisini tümüyle görmek mümkündür. Tüm dörtlüklerde genel olarak insanlığa seslenen şair; kalp kırmamak, gönül yapmak, birlik olmak, sevmek sevilme gibi soyut kavramlar üzerinde durmuştur. Dünyanın geçiciliğine de değinen şair, kalıcı olan tek şeyin gerçek sevgi olduğunu hedef kitleye sezdirmeye çalışmıştır.

4.1.1.3.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Bağımsız dörtlüklerden meydana gelen metinde kıtalar arasında ses uyumu görülmez. Ses uyumlarını, kafiye ve redifleri kıta içindeki dizeler arasında görmek

mümkündür. 1. kıtada *için/ için*, 2. kıtada *olalım/ tutalım/ sevilelim*, 3. kıtada *namaz/ yumaz*, 5. kıtada *kanmayalım/ aldanmayalım/ ayrılmayalım* şeklinde ses benzerliklerine rastlanır. Ayrıca 1. kıtada 8' li, 2. kıtada 7' li, 3. kıtada 8' li, 4. kıtada 8' li, 5. kıtada 8' li hece ölçüsü kullanılmıştır. Ses benzerlikleri ve hece sayısı eşitliği dörtlüklerin ritmine ve âhengine katkı sağlamıştır. Geleneksel halk şiirinin özelliklerini de bünyesinde barındıran dörtlüklerde, bazı sözcüklerin tekrarından yararlanılmış ve bu yolla da dörtlüklerin estetik değeri arttırılmıştır.

- **İmgeler- Deyim Aktarmaları**

Halk diliyle tasavvuf edebiyatının öncülerinden olan Yunus Emre' nin şiirlerinde içten ve samimi bir anlatım vardır. Halka halk diliyle seslenmeyi başaran ender şairlerden biri olan Yunus Emre' nin şiir dilinin özelliklerini bu seçmelerde de görmek mümkündür. Tasavvufi konuları böylesine yalın bir anlatımla dile getirebilmesi de onun üstün başarısının somut örneğidir. Şair bu dörtlüklerde imgelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan çok fazla yararlanmamıştır. Çünkü onun en büyük özelliği kullandığı dildedir. Şiir dilinin yalınlığı, güzelliği, ses ve söz uyumları kısaca duru Türkçeden yararlanması şiirlerine muazzam bir ahenk kazandırmaktadır. Örnek olarak 4. kıtada "sev-" ve "söz" sözcüklerinden sıklıkla yararlanması, hece eşitliğine dikkat etmesi dörtlüğün eşsiz bir ritme sahip olmasını kolaylaştırmıştır. Yine 5. kıtada "*kanmayalım/ aldanmayalım/ ayrılmayalım*" şeklinde ses uyumlarından yararlanması, dörtlüğün âhengi açısından önemli bir işlevi karşılamaktadır. Bu bakımdan dörtlüklerde imgeli, yoğun anlatımlardan ziyade öz, duru, arı bir Türkçe kullanımının şiir diline hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.1.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiir birbirinden bağımsız dörtlüklerin bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu için her dörtlüğü kendi içinde değerlendirmek yerinde olacaktır.

1. kıta

Dörtlükler, şairin birinci kişi olarak kendi ağzından aktarıldığı için gönderimlerin genel olarak anlatıcıya olduğunu söylemek mümkündür.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...ben... (1), ...benim... (2)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gelmedim... (1), ...geldim... (4)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...işim... (2)

2. kıta

Bu dörtlük birinci kişi anlatımıyla yazıldığı için tüm gönderimlerin anlatıcı olan "biz" zamirine yapıldığı görülür.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...olalım... (1), ...tutalım... (2), ...sevelim sevelelim... (3)

3. kıta

Bu dörtlük 2. tekil şahısa hitap şeklinde yazıldığı için tüm gönderimlerin metin dışı olduğu ve alıcıya yapıldığı görülür.

Alıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...yıktın... (1)

Alıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kıldığın... (1), ...elin gözün... (2)

4. kıta

Şiir birinci kişi anlatımıyla yazıldığı için gönderimlerin genel olarak anlatıcıya olduğunu söylemek mümkündür.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...beni... (3)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...söylemezsem... (3)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...sözüm... (1), ...sevdiğim... (3)

Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...sevdiğimi...beni... (3)

5. kıta

Bu dörtlük 1. gl Şahıs ağzından yazıldığı için tüm gönderimlerin anlatıcıya (biz) yapıldığı görülür.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kanmayalım... (1), ...aldanmayalım... (2), ...ayrılmayalım... (3), ...gidelim...(4)

• Bağlaçlar

3. kıtada:

✓ Yetmiş iki millet **dahi**/ Elin yüzün yumaz değil (2) (sıralama)

• Eksilti

1. kıta:

znesi eksiltili yapılar: (ben) geldim (4) Şeklinde parantez içindeki kişi zamirinin eksiltildiği görülmektedir.

2. kıta:

znesi eksiltili yapılar: (biz) olalım (1), (biz) tutalım (2), (biz) sevelim sevilelim (3) Şeklinde parantez içindeki unsurların eksiltildiği görülmektedir.

3. kıta:

znesi eksiltili yapılar: (sen) yıktın (1) Şeklinde parantez içindeki unsurun eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (senin) kıldığın (1), (senin) elin yüzün (2) Şeklinde parantez içindeki unsurların eksiltildiği görülmektedir.

4. kıta:

znesi eksiltili yapılar: (ben) söylemezsem (3) Şeklinde öznenin eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (benim) sözüm (1), (benim) sevdiğimi (3) Şeklinde eksiltili yapılara rastlanmaktadır.

5. kıta:

Öznesi eksiltili yapılar: *(biz)* kanmayalım (1), *(biz)* aldanmayalım (2), *(biz)* ayrılmayalım (3) şeklinde parantez içindeki unsurların eksiltildiği görülmektedir.

• Koşutluk

Bağımsız kıtalardan oluşan seçme şiirde kıta içlerinde çeşitli koşutluk ilişkilerinin kurulduğu görülmektedir.

1. kıtada:

1 ve 2. dizelerde "için" edatıyla dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

✓ "...*dava için* (1) / ... *sevi için* (2)"

Yukarıdaki dizelerde, dize sonlarında 'için' edatının art yineleme unsuru olarak yinlendiği ve böylece dizeler arasında sözcüksel anlamda koşutluğa yer verildiği görülür.

2. kıtada:

1, 2 ve 3. dizelerin sonlarında yer alan sözcükler aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Aynı biçim bilgisel sınıfa ait olmaları sözcüksel olarak koşut yapıların oluşmasını kolaylaştırmıştır.

✓ "...*olalım*, (1)/ ...*tutalım*, (2)/ ...*sevelim* (3)"

3. kıtada:

1 ve 2. sözcelerde dize sonlarında "değil" sözcüğünün tekrarıyla sözceler arasında koşutluk sağlanmıştır.

✓ "... *namaz değil* (1) / ... *yumaz değil* (2)"

'Değil' sözcüğünün art yineleme unsuru olarak dize sonlarında tekrarlanması sözcüksel anlamda koşutluk örneğidir.

4. kıtada:

2 ve 3. dizelerde sözcüksel koşutluğun örneklerine rastlanmaktadır.

✓ "...yeter (2)/ ...boğar (3)"

Dize sonlarında yer alan bu sözcüklerin aynı biçimsel özellikleri taşıması dikkat çekicidir. Aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerin kullanımıyla sözcüksel anlamda koşutluktan yararlanılmıştır.

5. kıtada:

1, 2 ve 3. dizelerin sonlarında yer alan aşağıdaki sözcükler, sözcüksel koşutluğu örneklendirmektedir.

✓ "...kanmayalım, (1)/ ...aldanmayalım (2)/ ...ayrılmayalım (3)"

Bu sözcükler aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Bu bakımdan sözcüksel anlamda koşutluktan yararlanıldığı söylenebilir.

• İşlevsel Cümle Görünüşü

Bağımsız kıtalarda yer yer devrikleşmeden yararlanıldığı görülmüştür.

1. kıta:

✓ Ben gelmedim dava için (1)

dizesinde devrikleşmeden yararlanılarak yüklem öncelenmiştir.

5. kıta:

✓ Gel dosta gidelim gönül (4)

dizesinde yine devrikleşmeye rastlanır. Yüklem öncelenmiş, alıcının dikkati bu unsura çekilmiştir. Gönül sözcüğünün dize sonuna getirilmesi de şairin bir ahenk yaratma çabasıdır.

4.1.1.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Kısmi olarak yinelemeler:

- ✓ 1. kıtada "gönül" sözcüğü 'gönüllerdir' ve 'gönüller' şeklinde 2 defa, "ben" zamiri 'ben' ve 'benim' şeklinde 2 defa yinelenmiştir.
- ✓ 2. kıtada "sevmek" sözcüğü 'sevelim' ve 'sevilelim' şeklinde 2 defa yinelenmiştir.
- ✓ 4. kıtada "sevmek" sözcüğü 'sevenlere', 'sevdiğimi' ve 'sevmek' şekillerinde 3 defa yinelenmiştir.
- ✓ 5. kıtada "söz" sözcüğü 'sözüm' ve 'söz' şeklinde 2 defa yinelenmiştir.

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı yoluyla:

- ✓ 5. kıtada 'kanmak' ve 'aldanmak' sözcükleri yakın anlamlı sözcükler olarak yinelenmiştir.

• **Eş Dizimlilik**

Şiirde her bir kıtanın farklı kavramlar etrafında örüntülediği görülmektedir.

- ✓ 1. kıtada sevi, dost, gönül sözcükleri bir arada kullanılarak bir bütün oluşturulmuştur.
- ✓ 2. kıtada sevmek, sevilmek, tanışmak sözcükleri etrafında bir örüntü oluşturulmuştur.
- ✓ 4. kıta sevmek, seven, söylemek sözcükleri etrafında şekillenmiştir.
- ✓ 5. kıta dünya, fâni, aldanmak, kanmak, ayrılmak sözcükleri etrafında örüntülenmiştir.

4.1.1.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

Her kıta farklı bir konu etrafında şekillendiği için tutarlılık görünümünü de ayrı ayrı değerlendirmek yerinde olacaktır.

• **Özelleştirme Bağlantısı**

1. kıtanın tamamından özelleştirmeden yararlanıldığı görülmektedir.

- ✓ Ben gelmedim dava için (1)
- ✓ Benim işi sevi için (2)
- ✓ Dostun evi gönüllerdir (3)
- ✓ Gönüller yapmağa geldim (4)

dizelerinde görüldüğü üzere 1. dizede dava için gelmediğini dile getiren şair, diğer dizelerde ne için geldiğini detaylandırarak anlatmıştır. Özelleştirmeden yararlanmışır.

- **Genelleştirme Bağlantısı**

2. kıtanın son dizesinde genelleştirmeden yararlanıldığı görülür.

✓ Dünya kimseye kalmaz (4)

2. kıtanın son dizesinde genel bir ifadeye yer verilmiştir.

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

3. kıtanın tamamında neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir.

✓ Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil (1)

✓ Yetmiş iki millet dahi/ Elin gözün yumaz değil (2)

Derin yapıda kurulan neden-sonuç ilişkisiyle kılınan namazların olmaması, bir defa bile olsa gönül yıkmış olmaya bağlanmaktadır.

5. kıtanın 1 ve 2. dizelerinin derin yapısında neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir.

✓ Bu dünyaya kanmayalım (1)

✓ Fânidir aldanmayalım (2)

İlk dizede dünyaya kanmayalım diyen şair, 2. dizede durumu gerekçelendirmektedir. Dünyanın fâni yani kalıcı olmadığını dile getirerek dünyaya kanmamak aldanmamak gerektiğini dile getirmiştir.

4.1.1.3.3. Metnin Yorumlanması

Şiir seçmelerinin birbirinden farklı kıtalardan oluşması şiirin tutarlılığı ve bağdaşıklığı açısından eksikliklerin oluşmasına neden olmuştur. Her dörtlük kendi içerisinde bir bütün olduğundan gönderimlerin kıta içinde yer aldığı ve bu gönderimlerin zamirler, iyelik ekleri vb. ile anlatıcıya yapıldığı görülmüştür. Ancak dörtlüklerin kısa olması nedeniyle yinelemelere ve aynı kavram alanından sözcüklere rastlamak güçleşmiştir.

1. kıtada *sevi, dost, gönül*; 2. kıtada *sevmek, sevilmek, tanışmak*; 4. kıtada *sevmek, seven, söylemek*; 5. kıtada *dünya, fâni, aldanmak, kanmak, ayrılmak* gibi aynı kavram alanından sözcükler kullanılarak bütünlük sağlanmıştır. Yine her bir kıtada ayrı ayrı koşut yapılara rastlanmaktadır. 1. kıtada '*için*' edatının art yinelemesiyle; 2. kıtada '*olalım, tutalım, sevelim*' şeklinde aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerle; 5. kıtada '*kanmayalım, aldanmayalım, ayrılmayalım*' şeklinde yine aynı biçim bilgisel sözcüklerle dizeler arasında koşutluklara yer verilmiştir. Böylece belli yapılar değişik içeriklerle yinelenmiş ve metin anlamsal ve biçimsel olarak zenginleştirilmiştir. Bununla birlikte dörtlüklerin bağımsız olması tutarlılık açısından engel teşkil etmektedir. Her ne kadar bazı tutarlılık görünümlerine rastlansa da dörtlüklerin kısa olması sebebiyle yeterince tutarlılık görünümüne yer verilmemiştir. Tespit edilen tutarlılık görünümlerini 1. kıtada "*Ben gelmedim dava için (1), Benim işi sevi için (2)*" şeklinde özelleştirme; 2. kıtada "*Dünya kimseye kalmaz (4)*" şeklinde genelleştirme; 5. kıtada "*Bu dünyaya kanmayalım (1), Fânidir aldanmayalım (2)*" şeklinde neden-sonuç bağlantılarıyla örneklendirmek mümkündür. Bu görünümler her kıtanın kendi içerisinde tespit edilmiştir. Karşılaştırma, karşıtlık gibi diğer tutarlılık görünümlerden ise yararlanılmamıştır. Ancak bunu metinsellik bakımından bir eksiklik olarak görmemek gereklidir. Çünkü her dörtlüğün bağdaşık bir görünüme sahip olması ve yer yer tutarlılık görünümlerinden de yararlanılmasıyla metinsellik sağlanmıştır.

4.1.1.4. "Anadolu Sevgisi" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.4.1. Metnin Betimlenmesi

"Anadolu Sevgisi" (Ek-4), Abdurrahim Karakoç (2017, s. 134) tarafından kaleme alınmış bir şiidir. Şiir, Anadolu sevgisinin işlendiği 5 kıtadan meydana gelmektedir.

"Anadolu Sevgisi" şiiri, başlığından da anlaşılacağı üzere, memleket sevgisi üzerine yazılmış bir metindir. Şiirde memleketin doğal güzelliklerinden ve manevi değerlerinin öneminden bahsedilmektedir. Şair, şiirde memleketini yüceltmektedir. Memleket sevgisinin dünyadaki hiçbir şeye değişilmeyeceğini hedef kitleye sezdirmeye çalışmaktadır. Şair, memleket sevgisiyle dolup taşmayan kimi insanlara memleketin dağlarını, yaylalarını, ovalarını, köylerini, mavi sularını ve özellikle yurdunun halkını

âdeta bir görsel şölen gibi betimlemektedir. Memleket sevgisinden habersiz bireylere "*Sen bizim dağları bilmezsin gülüm,*" "*Bilmezsin ovalar nasıldır bizde (5)*", "*Hele bir ekinler ekilsin de gör (8)*" şeklinde seslenerek onları bilgilendirmeye çalışmakta, Anadolu ile alakalı bazı bilinmeyenleri de öğretmeyi kendine amaç edinmektedir.

4.1.1.4.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirin sunuluşunda göze çarpan önemli unsurlar, müzikaliteyi arttırmak adına yararlanılan kafiye ve rediflerdir. Şiirde bu ses uyumlarına yer verilerek belirli bir ahenk oluşturmak ve şiire estetik bir görünüm kazandırmak amaçlanmıştır. Dize sonlarında yer alan *çekilsin de gör/çıkılsın da gör/ ekilsin de gör/ dökülsün de gör/ bakılsın da gör/ sökülsün de gör, bizde/dizde/denizde, suları/yuları/sarı, hiç/kerpiç/iç, gel ki/belki vb.* sözcüklerde bahsedilen ses benzerliklerini görmek mümkündür. Yine 2. 4. 8. 12. 16. 20. dizelerin sonlarında "**gör**" sözcüğünün art yinleme unsuru olarak tekrar etmesi de sözcüksel uyum bakımından şiire bir renk katmıştır. Ayrıca her dize 11' li hece ölçüsüyle, **6+5** şeklinde belirli bir durak düzeni dikkate alınarak oluşturulmuştur. Böylelikle şiirin aynı heceli dizeleri arasında bir ritim meydana getirilmiştir.

• İmgeler-Alışılmamış Bağdaştırmalar-Benzetmeler

Şiir dilinde anlatımı güçlü ve etkili kılmak için imgelerden, benzetmelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan, zıt kavramların bir arada kullanılmasından sıklıkla yararlanır. Bir şiiri başarılı ve dikkat çekici yapan imgeler, yazarının duygu ve düşünce dünyasının ve yaratıcı düşünme gücünün ürünleridir. Özellikle imge bir şiiri şiir yapan esas unsurlardandır.

Şairin anlatımı bazı imgeler yardımıyla canlı, coşkulu ve etkileyici kıldığı görülmektedir. Şair memleketin dağları ve yaylalarındaki hareketliliği ve canlılığı betimlemek için "*Her haftası bayram, her günü düğün (3)*" imgesinden yararlanmış, bunu yaparken de benzetmeyi de göz ardı etmemiştir. Yine memleketin köylerini betimlerken "*O kirli kabukta, o en temiz iç (15)*" şeklinde benzetmeyle yoğrulmuş bir imgeden faydalanmış, köyleri kirli dünyanın en saf, en kıymetli kısmı olarak tasvir etmiştir. Şair bazı alışılmamış bağdaştırma unsurlarından da yararlanmışır. "*Gönül*

perdeleri sökülsün de gör (20)." dizesinde yer alan **gönül perdeleri** söz öbeği, anlam ilişkisi olmayan iki farklı sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu da şairin sözcükleri hünerli bir şekilde kullanabilmesinin ve anlatımına zenginlik katabildiğinin göstergelerindendir.

4.1.1.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şair, metnin genelinde metin dışındaki alıcıya seslenmiş; alıcıyla birlikte metin içindeki dağlara, sulara ve köylere art gönderimlerde bulunmuştur.

Alıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...sen... (1), ...sen... (13),

Alıcıya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø gör... (2), ...Ø gör... (4), ...Ø gör... (8), ...Ø gör... (12), ...Ø gör... (16), ...Ø gel... (18), ...Ø gör... (20)

Alıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...bilmezsin... (1), ...bilmezsin... (5), ...görmedin... (9), ...görmedin... (13), ...bulasın... (18)

Dağlara iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...haftası...günü... (3)

Sulara gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø dökülsün... (12)

Köylere zamirlerle art gönderim yapanlar: ...o... (15)

Köylere iyelik ekiyle art gönderim yapanlar: ...yolları...evleri... (14)

• Bağlaçlar

Şiirde genellikle iki cümleyi birbirine bağlayan bağlaçlara yer verilmiştir.

- ✓ **Hele** boz dumanlar çekilsin **de** gör (2) (üsteleme-şart)
- ✓ **Hele** yaylara çıkılsın **da** gör (4) (üsteleme-şart)
- ✓ **Hele** bir ekinler ekilsin **de** gör (8) (üsteleme-şart)
- ✓ **Hele** taştan taşa dökülsün **de** gör (12) (üsteleme-şart)
- ✓ Sen bizim köyleri görmedin **ki** hiç (13) (sonuç bildirme)
- ✓ **Hele** bir yakından bakılsın **da** gör (16) (üsteleme-şart)

- ✓ Sevgiyi bulasın, yakına gel **ki...** (18) (sonuç bildirme)
- ✓ Kalıplar gerçeği göstermez **belki** (19) (tahmin)
- ✓ Gönül perdeleri sökülsün **de** gör (20) (şart)

- **Eksilti**

Şiirde gereksiz sözcükleri tekrar etmekten kaçınmak ve anlatıma bir yoğunluk katmak amacıyla özne, nesne ve tamlayan düzleminde kimi dil unsurlarının eksiltildiği ve yüzey yapıda kullanılmadığı görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*sen*) gör (2, 4, 8, 16 ve 20), (*sen*) bilmezsin (5), (*sen*) bulasın, gel (18) şeklinde numaralanmış dizelerde görüldüğü üzere özne eksiltiştir.

Nesnesi eksiltili yapılar: (*bizim dağları*) gör (2 ve 4.), (*ovaları*) gör (8), (*mavi suları*) gör (12), (*bizim köyleri*) gör (16), (*gerçeği*) gör (20) şeklinde numaralanmış cümlelerde parantez içinde verilen nesnelere yüzey yapıda eksiltiştir olduğu göze çarpmaktadır.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) gülüm (1), (*dağların*) her haftası-her günü (3), (*benim*) saydıklarım (7), (*köylerin*) yolları-evleri (14) şeklinde numaralandırılmış cümlelerde parantez içindeki tamlayan unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluk unsurları tespit edilmiştir.

- ✓ *Hele* boz dumanlar *çekilsin de* gör (2)
- ✓ *Hele* yaylalara *çıkılsın da* gör (4)
- ✓ *Hele* bir ekinler *ekilsin de* gör (8)
- ✓ *Hele* taştan taşa *dökülsün de* gör (12)
- ✓ *Hele* bir yakından *bakılsın da* gör (16)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere şiirin 2, 4, 8, 12 ve 16. dizelerinde 'hele' bağlacıyla *ön yinelemeden*, "emir kipi + dA + gör" sözcük öbeğiyle *art yinelemeden* yararlanılmıştır. Bu şekilde 5 ayrı cümlesi olan şiirde koşutluk, söz bilimsel olarak cümlelerin başında ön yineleme sonunda ise art yinelemenin olmasından kaynaklanmaktadır. Şiirin bütününde "Hele... emir kipi+dA gör" şeklinde söz dizimsel olarak dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirin genelinde kurallı cümle yapıları görülse de yer yer devrikleşmelerden yararlanılmıştır.

- ✓ Bilmezsın ovalar nasıldır bizde (5)
- ✓ Saydıklarım damla değil denizde (7)
- ✓ Görmedin sen bizim mavi suları (9)
- ✓ Karlar eriyince kırar yuları (10)
- ✓ Köpük olur beyaz, sel olur sarı (11)
- ✓ Sen bizim köyleri görmedin ki hiç (13)
- ✓ Anlamaz bilmezsın sen bizim halkı (17)
- ✓ Kalıplar gerçeği göstermez belki (19)

Yukarıdaki dizelerde devrikleşmelerin yapıldığı görülmektedir. Şair, bu dizelerde yüklemi öncelemiş, genel olarak da belirtili nesne ve dolaylı tümleci dize sonuna getirmiştir. Dize sonlarında ses uyumlarından yararlanarak ahenk oluşturmak adına bu devrikleştirmelerden yararlandığı söylenebilir. Böylece şiirin akıcılığını kolaylaştırmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirin geneli zaman çekimi bakımından iki öbeğe ayrılarak incelenebilir: Şairin Anadolu'yu betimlediği ve kendi isteklerini ifade ettiği fiillerde *emir kipi* kullanılmış; okuyucuya yönelik betimlemelerin bulunduğu bölümlerde ise *görülen geçmiş zaman* ve *geniş zaman çekimlerine* yer verilmiştir.

1. öbekte Anadolu'nun betimlendiği bölümlerde "...çekilsin... (2), ...çıkılsın... (4), ...ekilsin... (8), ...dökülsün... (12), ...bakılsın... (16), ...sökülsün... (20)" gibi emir kipiyle çekimlenmiş fiillerin çokluğu göze çarpmaktadır. Ayrıca şair okuyucuya seslendiği kimi bölümlerde de emir kipinden yararlanarak kendi isteklerini ifade etmiştir. "...gör (2, 4, 8, 12, 16 ve 20)" dizelerde bu emir kipini görmek mümkündür.

2. öbekte ise okuyucunun genel özelliklerini betimleyen "...bilmezsın... (1. 5.), ...anlamaz, bilmezsın... (17)" gibi geniş zaman çekimine ve "görmedin... (9)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimine yer verildiği görülmektedir.

4.1.1.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ Şiirin genelinde "hele" bağlacı şiire bir üsteleme anlamı katmak maksadıyla 5 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Gör" sözcüğü dize sonlarında toplamda 6 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Bizim" sözcüğü toplamda 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Bilemezsin" sözcüğü toplamda 3 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

"Anadolu Sevgisi" şiiri memleketin güzelliklerinden bahseden bir şiirdir. Bu yüzden coğrafi terimlerden sıklıkla yararlanılmıştır.

- ✓ Coğrafya kavramı etrafında *dağ, yayla, ova, köy* sözcükleri örüntülenmiştir.

4.1.1.4.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 → 4. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Sen bizim dağları bilmezsin gülüm (1)
- ✓ Hele boz dumanlar çekilsin de gör (2)
- ✓ Her haftası bayram, her günü düğün (3)
- ✓ Hele yaylalara çıkılsın da gör (4)

Dörtlüğün ilk dizesinde genel bir terim olarak verilen "dağlar", takip eden dizelerde dumanlı olması, yaylarının bulunması gibi birtakım özellikleriyle özelleştirilmekte ve kıta içinde bir bütünlük oluşturulmaktadır.

5 → 8. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Bilmezsin ovalar nasıldır bizde (5)
- ✓ Kağnılar yollarda, yoncalar dizde (6)
- ✓ Hele bir ekinler ekilsin de gör (8)

Dörtlüğün ilk dizesinde genel bir terim olarak verilen "ovalar"; kağnılar, yoncalar ve ekinlere sahip olabilecek yer şekilleri olarak okuyucuya betimlenmiştir.

9 → 12. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Görmedin sen bizim mavi suları (9)
- ✓ Karlar eriyince kırar yuları... (10)
- ✓ Köpük olur beyaz, sel olur sarı (11)
- ✓ Hele taştan taşa dökülsün de gör (12)

İlk dizede genel olarak verilen "mavi sular" diğer dizelerde karların erimesi, köpüklerin beyaz olması, sellerinin sarı olması, taştan taşa dökülmesi gibi özellikleriyle ayrıntılandırılmıştır.

13 → 14. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Sen bizim köyleri görmedin ki hiç (13)
- ✓ Yolları toz, çamur, evleri kerpiç (14)

İlk dizede genel olarak verilen "köyler", diğer dizelerde yollarından, kerpiç evlerin varlığından bahsedilerek detaylandırılmıştır. Tüm bu unsurlar şiirin tutarlılığında önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

4.1.1.4.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünün kimi unsurlarının yer aldığı görülmektedir. Şair, art gönderim unsurlarına sıklıkla başvurmuştur. Böylelikle "...sen.. (1), ...bilmezsin... (5), ...yolları...evleri... (14) gibi örneklerde de görüldüğü üzere zamirlerden, iyelik ve kişi eklerinden sıklıkla faydalanmıştır. Dizeler ve hatta kıtalar arasında bu unsurlar yardımıyla gönderimler yapmış böylelikle metinde yer alan kimi unsurların sürekliliğini sağlamıştır.

Gönderimsel bağdaşıklığın yanında şair; çoğunlukla sözcüklerin çağrışım gücünden, sözcük ilişkilerinden, aynı kavram alanına giren sözcüklerin sık kullanımından faydalanmış ve şiire sözcüksel bağdaşıklık hâkim kılmıştır. Aynı kavram alanından "*dağ, ova, köy...*" gibi sözcükleri şiirin geneline yayması bunun açık örneklerindedir. Böylelikle şiirin anlamsal olarak konu sürekliliği sağlanmış, şiirin bağdaşık ve tutarlı bir görünüm elde etmesi kolaylaşmıştır. "*Hele boz dumanlar çekilsin de gör (2), Hele yaylalara çıkılsın da gör (4)* gibi kimi sözcükleri, söz öbeklerini ve bağlaçları farklı kıtalarda yineleyerek de kıtalar arasında bağlantı kurmuş; söz dizimsel olarak koşutluklardan yararlanmış böylece şiirin bir bütün olmasını sağlamıştır. Şiirde

tutarlılık görünümünden ise yalnızca özelleştirme bağlantısının kullanıldığı görülmektedir. Bunda şiir metninin kısa olması, içerisinde olay ağırlıklı unsurların yer almamasının etkisinin olduğu düşünülebilir. Şair, her kıtanın ilk dizesinde Anadolu'nun farklı bir yönüne dikkat çekmiş ve ardından gelen dizelerde bu yönleri açımlayarak betimlemiştir. "*Sen bizim köyleri görmedin ki hiç (13), Yolları toz, çamur, evleri kerpiç (14), O kirli kabukta, o en temiz iç (15)*" dizeleri bu detaylandırmanın örneklerindedir. Bu detaylandırmalar da şiirin tutarlı kılınmasında etkili olmuştur.

4.1.1.5. "Kitabın Serüveni" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.5.1. Metnin Betimlenmesi

"Kitabın Serüveni" şiiri (Ek-5), çocuk edebiyatı dalında verdiği eserlerle tanınan M. Necati Öngay (2017, s. 172) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Şiir bir ağacın kitap olma evresinden geçişini anlatan dörtlüklerden ve ikili-üçlü bentlerden oluşmaktadır.

Şiir, bir kavak ağacının ağzından bir ağacın ne şekilde kağıda ve kitaba dönüştüğünü anlatmaktadır. Şair, şiirin öznesi konumuna yerleştirdiği kavak ağacının ağzından bir ağacın kitap olana dek geçirdiği evreleri aşama aşama anlatmaktadır. Okur kitlesini belli bir konuda bilgilendirmeyi hedefleyen şair, çocuklara kitabın ham maddesinin ne olduğunu ve kitap oluşum sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır. Bununla birlikte şair, "*yükselir yıldızlara, / beni seven çocuklar (9)*", "*sıkıntılı da olsa/ benimle tatlı geçer/ en uzun yolculuklar (10)*" şeklinde dizelere yer verip kitabın faydalarını ve kitap sevgisini okura sezdirmektedir. Böylece zorlu bir serüveni atlatarak okuyucusuyla buluşan kitabın iyi bir yol arkadaşı olduğunu dile getirmektedir.

4.1.1.5.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Kafiye ve rediflerle yapılan ses uyumları, tüm dizelerin aynı ölçüyle yazılmasıyla oluşturulan düzen, şiirin belli bir ahenk kazanmasında etkili olmuş; şiiri belli bir ritme kavuşturmuştur. Öncelikle bir ahenk unsuru olarak kafiye ve redifler göze çarpmaktadır. Dize sonlarında *kavaktım/ yapraktım, testere/ yere/ birdenbire, buldum/*

oldum, var/ çocuklar/ yolculuklar vb. gibi sözcüklerdeki ses benzerlikleri ve uyumları şiirin diline renk katmaktadır. Yine bir ahenk unsuru olarak şiirde 7'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Böylece aynı hece sayısına sahip dizeler arasında bir ritim oluşturulmuştur.

- **İmge-Benzetme -Deyim Aktarması**

Şiirde anlatımı güçlü kılmak ve dikkat çekmek amacıyla imgelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan ve deyim aktarmalarından yararlanılmıştır. Öncelikle şiir bir kavak ağacının ağzından yazıldığı için şiirin tamamında insandan doğaya bir aktarım vardır. Bunu kavak ağacının kişileştirilmesi (teşhis) ve konuşutulması (intak) olarak tespit etmek mümkündür. "*Bir dere boyunda ben/upuzun bir kavaktım (1)*", "*çok şey geçti başımdan... (5)*" dizelerinde görüldüğü üzere kavak ağacı insana özgü olan kimi özelliklerle hem kişileştirilmiş hem de konuşutulmuştur. Bu edebi sanatlar, şiiri canlı, etkileyici ve dikkat çekici kılmıştır.

Bunun yanında şair "*sıkıntılı da olsa/benimle tatlı geçer/en uzun yolculuklar (10)*" sözcüğüyle doğadan doğaya bir aktarma yapmış, duyu organıyla algılanabilen 'tatlı' olma durumunu 'yolculuk' ile birleştirmiş ve okuyucunun zihninde "tatlı yolculuk" tasarımı oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca şairin çeşitli imgelerden ve benzetme unsurlarından da yararlandığı görülmektedir. "*Ta dipten doruğa dek/ışıl ışıl yapraktım (2)*" sözcüğünde benzetmeden de yararlanarak zihninde oluşturduğu bir imgeyi ifade etmiş; okuyucuda görkemli, gösterişli bir ağaç tasarımı oluşturmaya çabalamıştır. "*Yükselir yıldızlara/beni seven çocuklar (9)*" sözcüğünde yine şair üst dizede bahsi geçen kitaba gönderimde bulunmuş ve kitap okuma sevgisinin çocuklara uçsuz bucaksız bir âlemin kapılarını aralayacağını ifade etmiştir. Bunu yaparken de ifade etmek istediği düşsel gezintiyi "yıldızlara yükselmek" şeklinde somutlaştırmıştır.

4.1.1.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiirin genelinde art gönderimlerin kavak ağacına yapıldığı görülür.

Kavak ağacına zamirlerle art gönderim yapanlar: ...ben... (1), ...beni... (3), ...kendimi... (4), ...beni... (9), ...benimle... (10)

Kavak ağacına kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kavaktım... (1), ...yapraktım... (2), ...buldum... (4), ...oldum... (6), ...kitabım... (7)

Kavak ağacına iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...başımından... (5), ...yapraklarım... (8)

Kavak ağacına yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...beni... (3), ...kendimi... (4), ...beni... (9)

• **Bağlaçlar**

Şiirin genel olarak kısa olması dolayısıyla çok fazla bağıntı unsuruna rastlanmamıştır.

- ✓ Bir sabah bir testere /Beni **de** serdi yere (3) (sürerlik)
- ✓ Sıkıntılı **da** olsa /Benimle tatlı geçer/ En uzun yolculuklar (10) (katkı-sürerlik)

• **Değiştirim**

1 ve 2. sözcükler arasında değiştirimden yararlanıldığı tespit edilmiştir.

- ✓ Bir dere boyunda ben/ Upuzun bir kavaktım (1)
- ✓ Ta dipten doruğa dek/ Işıl ışıl yapraktım (2)

Yukarıdaki sözcüklerde görüldüğü üzere "kavaktım" sözcüğü "yapraktım" şeklinde değiştirilerek kullanılmıştır. Böylece okuyucunun zihninde yeni görüntüler oluşturmak, aynı içeriğe sahip farklı sözcüklerle anlatıma zenginlik kazandırmak amaçlanmıştır.

• **Eksilti**

Şiirde kimi dil unsurlarının yüzey yapıdan eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) yapraktım (2), (*ben*) buldum (4), (*ben*) oldum (6), (*ben*) kitabım (7) şeklinde numaralandırılmış cümlelerde kişi zamiri eksiltilmiş ve özne söylenmemiştir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) başımdan (5), (*benim*) yapraklarım (8) şeklinde numaralandırılmış cümlelerde tamlayanı düşmüş isim tamlamalarının eksiltili bir biçimde kullanıldığı görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde sözcüksel koşutluk örneklerine rastlanmaktadır. 1, 2, 4 ve 6. dizelerin sonlarında yer alan aşağıdaki sözcüklerin aynı biçim bilgisel sınıfa ait oldukları görülmektedir. Bu bakımdan sözcüksel anlamda koşutluktan yararlanılmıştır.

✓ "...kavaktım (1), ...yapraktım (2);...buldum (4), ...oldum (6)"

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde çoğu dizenin tamamlanmamış cümlelerden oluştuğu, cümlelerin devamının bir alt dizede yer aldığı görülür. Bazı dizelerde ise devrikleşmelerin kullanıldığı görülür.

- ✓ Bir sabah bir testere/ Beni de serdi yere (3)
- ✓ Çok şey geçti başımdan (5)
- ✓ Şimdi kitabım işte (7)
- ✓ Yükselir yıldızlara/ Beni seven çocuklar (9)
- ✓ Sıkıntılı da olsa/ Benimle tatlı geçer/ En uzun yolculuklar (10)

Yukarıdaki dizelerde bu devrikleşmiş yapılar örneklendirilmiştir. Yer yer dolaylı tümleci veya özneyi yüklem arkasında kullanan şair, böylelikle dikkati yargıda toplamayı hedeflemiştir. Bir yandan da dize sonlarında ses uyumlarından faydalanarak anlatıma ahenk ve akıcılık kazandırmayı amaçlamıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiir genel olarak bir değişim ve dönüşümden bahsettiği için zaman görünüşlerinin göre iki öbeğe ayrıldığı görülür: görülen geçmiş zaman ve geniş zaman. 1. öbeği ağacın kitap olmadan evvel yaşadıkları aktarıldığı için geçmiş zaman çekimiyle

2. öbeği ise kitap olduktan sonraki geniş bir zaman dilimi betimlendiği için geniş zaman çekimiyle sınırlandırmak mümkündür.

1. öbekte şair, bir kavak ağacının ağzından ağacın geçmişini anlattığı için "...kavaktım... (1), ...yapraktım... (2); ...serdi... (3), ...buldum... (4), ...geçti... (5), ...oldum... (6)" şeklinde görülen geçmiş zamana ve ek fiilin görülen geçmiş zamanına yer vermiştir. Böylelikle kitap olma serüveninin ilk adımlarını geçmiş zaman çekimleriyle ifade etme imkânı bulmuştur.

2. öbekte ise ağacın kitap olduktan sonraki evresi betimlendiği için "...kitabım... (7), ...var... (8), ...yükselir... (9), ...geçer... (10)" şeklinde geniş zaman çekimine rastlanmaktadır. "*Yükselir yıldızlara,/ Beni seven çocuklar (9)*" dizesinde görüldüğü gibi genel bilgi ve düşüncelere yer verildiği için geniş zaman çekiminden yararlanmıştır. Bu çekimlerin bütünü kitap olmanın serüveniyle alakalı olarak şiirin bütünüyle uyumlu bir şekilde sıralanmıştır.

4.1.1.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Şiirde dize, söz öbeği ya da bir sözcüğün bire bir tekrarlanmasından yararlanılmamakla birlikte kısmi yinelemeye başvurulduğu görülmektedir.

Kısmi olarak yineleme:

✓ "Ben" zamiri 'ben', 'beni', 'beni', 'benimle' şekillerinde toplamda 4 defa yinelenmiştir.

• Eş Dizimlilik

Şiir, kitap olmanın aşamalarından bahseden bir şiirdir. Bu yüzden şiirde bir ağacın kağıda dönüşmesi üzerine bazı sözcükler bir araya getirilmiştir.

✓ Kağıt kavramı etrafında *kavak, yaprak, kağıt, kitap* sözcükleri örüntülenmiştir

4.1.1.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

• Özelleştirme Bağlantısı

3 → 8. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

✓ Bir sabah bir testere/ Beni de serdi yere (3)

- ✓ Kendimi birdenbire/ Makinelerde buldum (4)
- ✓ Çok şey geçti başımdan (5)
- ✓ Bembeyaz kağıt oldum (6)
- ✓ Şimdi kitabım işte (7)
- ✓ Yine yapraklarım var (8)

Yukarıdaki dizelerde bir ağacın kağıt olurken geçirdiği aşamalar özelleştirilerek anlatılmış ve ağacın bir kitaba nasıl dönüştüğü açıklanarak detaylandırılmıştır. Bu da şiirin tek bir konu etrafında örüntülenmesine yardımcı olan önemli bir tutarlılık görünümüdür.

4.1.1.5.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünün kimi unsurlarının yer aldığı gözlenmiştir. "*Bir dere boyunda ben/ Upuzun bir kavaktım (1), Ta dipten doruğa dek/ Işıl ışıl yapraktım (2)*" dize ve sözcelerinde de görüldüğü üzere anlatımın birinci kişi ağzından yapılması gönderimlerin anlatıcı olan kavak ağacı üzerinde yoğunlaşmasını kolaylaştırmıştır. Söylem varlığı olan kavak ağacının zamir, kişi eki, iyelik eki gibi gönderim unsurlarıyla sık sık yinelenmesi sağlanmıştır.

Şiirde önemli bir bağdaşıklık unsuru olan bağlaçlara da rastlanmaktadır. "*Bir sabah bir testere /Beni de serdi yere (3), Sıkıntılı da olsa /Benimle tatlı geçer/ En uzun yolculuklar (10)*" dizelerinde görüldüğü üzere çeşitli bağlaçlar yardımıyla dizeler arasında ilişki kurulmuş ve olayın akışı desteklenmiştir. Yine şiirde bağdaşıklığı sağlayan bazı değiştirim unsurlarına yer verildiği görülmektedir. Örnek olarak "*...Upuzun bir kavaktım (1),...Işıl ışıl yapraktım (2)*" dizelerinde görüldüğü üzere 'kavak' sözcüğü 'yaprak' biçiminde yeniden kullanılmış, aynı içerik farklı sözcüklerle ifade edilmiş, farklı sözcükler arasında bu yolla bağlantı kurulmuştur. Şiirde eksilteli yapıların varlığı göze çarpmaktadır. "*(ben) yapraktım (2), (ben) buldum (4), (ben) oldum (6)*" şeklinde görülen bu eksilteli yapılar sayesinde yüzey yapıda gereksiz sözcük tekrarı önlenmiş böylece anlatım yoğunlaştırılmıştır. Ayrıca devrik yapılardan yararlandığı görülmektedir. "*Çok şey geçti başımdan (5), Şimdi kitabım işte (7)*" şeklinde örneklendirilebilecek olan bu devrik yapılar sayesinde dize sonlarında ses uyumu yakalanmaya çalışılmış böylece anlatıma akıcılık kazandırılmıştır. Ayrıca bir değişim ve dönüşümden bahsedildiği için zaman görünümünün de "...kavaktım... (1),

...yapraktım... (2)" şeklinde görülen geçmiş zaman ve "...yükselir... (9), ...geçer... (10)" şeklinde geniş zaman olarak 2 öbekte toplandığı görülmektedir.

Şiirde sözcüksel olarak da kimi bağdaşıklık unsurlarına rastlamak mümkündür. "Ben" sözcüğünün kısmi olarak yinelenmesi ve *kavak, yaprak, testere, makine* gibi aynı kavram alanından sözcüklerin örüntülenmesiyle de şiirin bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Yine şiirin başından sonuna kadar kimi detaylandırmalara gidip konunun genişletilmesiyle de tutarlılığın sağlandığı görülmektedir. Bu özelleştirmeleri "*Çok şey geçti başımdan (5), Bembeyaz kağıt oldum (6), Şimdi kitabım işte (7)*" dizelerinde görmek mümkündür. Böylelikle bir konu etrafında birlik ve bütünlüğün oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak şiirin kısa olması ya da ihtiyaç duyulmaması sebebiyle neden-sonuç ilişkisi, karşılaştırma, karşıtlık, genelleştirme gibi tutarlılık görünümlerinden yararlanılmadığı tespit edilmiştir. Bu görünümlerin eksikliği de diğer tutarlılık görünümleri ve bağdaşıklık unsurlarının kullanımıyla giderilmeye çalışılmıştır. Genel olarak gönderim ilişkileri, eksilteli yapılar, koşutluklar ve sözcüksel bağdaşıklık unsurları yardımıyla şiirin metinselliği sağlanmıştır.

4.1.1.6. "Keramet Kavukta Mı?" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.6.1. Metnin Betimlenmesi

"Keramet Kavukta Mı?" şiiri (Ek-6), M. Halistin Kukul (2017, s. 189) tarafından kaleme alınan, bilgili olmanın önemi üzerine yazılmış bir şiirdir. Düz yazıya yakın bir biçim ve içeriğe sahip olan şiir, dörtlüklerden ve ikiliklerden meydana gelmektedir.

Şiirde insanların dış görüntüsü veya giyimleriyle bilgilerinin ve insanlığının ölçülemeyeceği konusu üzerinde durulmaktadır. İnsanların dış görüntüsüne bakarak onlarla ilgili bilgili ya da bilgisiz gibi peşin hükümler verilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Önemli olan kişinin şekli, giyimi kuşamı değil; kendini geliştirmesi, insanlığa faydalı işler yapmasıdır. Şair, Nasrettin Hoca gibi sevilen bir kahramandan yararlanarak hedef kitleye insanlık dersi vermeyi amaçlamıştır.

4.1.1.6.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Ögeleri**

Şiirde ders vermek amacı güdüldüğü için şiir dilinin yoğun anlatımına rastlanmamıştır. Bu bakımdan dize sonlarında bol bol kafiye ve redif kullanımına yer verilmiş, hece ölçüsünün eşitliğine dayanılarak bir ritim oluşturulmuştur. *Kağıtla/ bağışla, yazmam/ anlamam, bilmemek/ demek, alır/ kalır, gezdirir/ çevirir, okuyamadım/ anlayamadım, mademki/ belki, yazması/ patlaması, yazık/ azıcık, taşır/ satır, elden/ benden, utan/ kavuktan*, vb. gibi sözcüklerde bu ses benzerliklerini görmek mümkündür. Bu ses benzerliklerini yakalayabilmek adına cümlelerin bir alt dizede tamamlanması yoluna başvurulmuş, bazı dizelerde de devrikleşmelerden yararlanılmıştır. Ayrıca şiirin tamamında 7' li hece ölçüsüne rastlanmaktadır. Bu şekilde şiir diline ait kimi özelliklerle anlatıma etkileyicilik kazandırılmıştır.

- **İmgeler- Deyim Aktarmaları**

Günlük dilin kullanıldığı şiirde yoğun bir anlatıma yer verilmemiştir. Açık, anlaşılır, içten, samimi bil dille olaylar aktarılmış, kişiler konuşturulmuştur. Yer yer konuyla bağlantılı olarak bazı deyim aktarmalarına yer verilmiş, bazı imgeli söyleyişlerden yararlanılmıştır. "Kavuk" sözcüğü şiir boyunca yinelenen bir unsurdur. Şiirin sonunda "kavuk" kişileştirilmiş ve bu yolla deyim aktarmasına başvurulmuştur. "Hadi kavuk sen oku (27)" cümlesinde bunu somutlaştırmak mümkündür. Bu şekilde hedef kitleye dikkat çekici unsurlar yardımıyla ders vermek amaçlanmıştır.

4.1.1.6.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.6.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiirde çeşitli art gönderim yapılarına rastlanmaktadır. Şiirde "*adamın biri*" ve "*Nasrettin Hoca*" kahraman olarak seçilmiş ve konuşturulmuştur. Bu bakımdan art gönderimlerin daha çok bu iki özne üzerinde şekillendiği tespit edilmiştir.

Nasrettin Hoca' ya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø şaşırır kalır... (8), ...Ø göz gezdirir... (9), ...Ø evirir çevirir... (10), ...Ø Der...(11), ...Ø Düşünsene... (19), ...okuyamaz... (21), ...Ø utan ... (24), ...Ø der... (26)

Nasrettin Hoca' ya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...anlayamadım... (12), ...yapamadım...(13), ...utanmıyorsun... (22)

Nasrettin Hoca' ya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...sıkılman...(23), ...başındaki...(24)

Adama zamirlerle art gönderim yapanlar: ...beni... (2), ...benden... (23)

Adama gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø al götür... (13), ...Ø der... (18)

Adama kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...anlamam... (4)

Adama iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...okumam yazmam... (3), ...alması... (17)

Mektuba zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bunda... (5), ...bunu... (5)

Mektuba yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...bunu... (5)

• **Bağlaçlar**

Şiirde bazı bağlaçlara rastlanmaktadır.

- ✓ Adamın biri, bir gün,/... Gelir, Hoca'ya der **ki: (1)** (açıklama bildirme)
- ✓ **Ve** evirir çevirir (10) (sıralama)
- ✓ Der **ki:** Okuyamadım; (11) (açıklama)
- ✓ Al götür başkasına/ Yapamadım **mademki.** (13) (sebeup-sonuç)
- ✓ Başkası okur **belki.** (15) (tahmin-ihtimal)
- ✓ Koca adam bilmem **ki/** Kavuğu niçin taşır? (20) (açıklama)
- ✓ **Ve** nasıl okuyamaz,/ Mektuptan iki satır. (21) (sıralama)
- ✓ Sıkılman **da** yok benden. (23) (pekiştirme-katkı-sürerlik)

• **Değiştirim**

1. sözce ve 7. dize arasında değiştirimden yararlanılmıştır.

- ✓ Adamın biri, bir gün/ Elinde bir kağıtla/ Gelir, Hoca' ya der ki: (1)
- ✓ Hoca mektubu alır (7)

1. sözcüde yer alan "kağıt" sözcüğü, 7. cümlede "mektup" olarak ifade edilmiştir. Sözcükler arasında değiştirim aracılığıyla ilişki kurulmuştur.

18. dize ile 20. sözce arasında değiştirim yapılmıştır.

- ✓ Hoca, der, yazık yazık! (18)
- ✓ Koca adam bilmem ki/ Kavuşu niçin taşır? (20)

18. cümlede yer alan "Hoca" ismi, 20. sözcede "Koca adam" olarak değiştirilmiştir.

- **Eksilti**

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görölmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*sen*) başısla (2), (*ben*) anlamam (4), (*sen*) al, oku (6), (*hoca*) şaşırır kalır (8), (*hoca*) göz gezdirir (9), (*hoca*) evirir çevirir (10), (*ben*) okuyamadım (11), (*ben*) anlayamadım (12), (*sen*) al götür (13), (*ben*) yapamadım (13), (*sen*) düşünsene (19), (*ben*) bilmem (20), (*koca adam*) okuyamaz (21), (*sen*) utanmıyorsun (22), (*sen*) utan (24) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görölmektedir.

Nesnesi eksiltili yapılar: (*mektubu*) evirir çevirir (10), (*mektubu*) okuyamadım (11), (*mektubu*) anlayamadım (12), (*mektubu*) al götür (13), (*mektubu*) okur (15), (*mektubu*) oku (27) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki dil unsurlarının eksiltildiği görölmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) hocam (2), (*benim*) okumam, yazmam (3), (*adamın*) alması, patlaması (17), (*senin*) sıkılman (23), (*senin*) başındaki (24) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki dil unsurlarının eksiltildiği görölmektedir.

• İşlevsel Cümle Görünge

Şiirin genelinde cümlesi tamamlanmamış dizelerden ve devrikleşmiş yapılardan yararlanılmıştır. Düz yazı gibi içerisinde bir kurgu taşıyan şiirde şair, tekdüzeliği kırmak adına devrik yapılara sık sık yer vermiştir. Bu yapılarda yüklem öncelenmiş böylelikle dize sonlarında ses uyumlarının oluşması sağlanmıştır.

- ✓ Yoktur okumam yazmam (3)
- ✓ Al götür başkasına/ Yapamadım mademki (13)
- ✓ Başkası okur belki (15)
- ✓ Adam sanır Hoca' nın/ Yok okuyup yazması (16)
- ✓ Kağıdı almasıyla/ Bir olur patlaması (17)
- ✓ Hoca, der, yazık yazık! (18)
- ✓ Düşünsene azıcık! (19)
- ✓ Ve nasıl okuyamaz/ Mektuptan iki satır (21)
- ✓ Utanmıyorsun elden (22)
- ✓ Sıkılman da yok benden (23)
- ✓ Bari azıcık utan/ Başındaki kavuktan (24)
- ✓ Hoca hemen çıkarır/ Başındaki kavuğu (25)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere devrikleşmeler sayesinde dize sonlarında kimi seslerin yinlendiği ve ses uyumlarının oluşturulduğu görülür. Şair bu yolla anlatıma bir ahenk ve akıcılık kazandırmayı amaçlamış, şiire uygun bir dil kullanmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde dört farklı zaman görünümü vardır. Bu zaman görünümünü anlatıcının olayları aktarırken kullandığı zamanlar ve metin kurgusunda yer alan zamanlar olarak iki öbekte sınıflandırmak mümkündür.

1. öbekte anlatıcı "...der... (1), ...şaşıırır kalır... (8), ...evirir çevirir... (10), ...der... (11), ...okur... (15), ...sanır... (16), ...olur... (17), ...der... (18), ...taşır... (20), ...okuyamaz... (21), ...çıkırır... (25), ...der... (26)" gibi sözcüklerde geniş zaman çekimine yer vermiş ve olayları belirli bir sıra gözeterek aktarmaya çalışmıştır. Geniş zaman kullanımı burada yalnızca anlatıcı tarafından kullanılan zaman çekimidir.

2. öbekte ise metin içinde yer alan kahramanların diyaloglarında yer alan zaman çekimlerine yer verilmiştir. Yani bu zaman çekimleri, metnin kurgusuna yönelik olaylarda kullanılan eylem çekimlerini ifade etmektedir. İlk olarak "...okuyamadım... (11), ...anlayamadım... (12), ...yapamadım... (13)" gibi sözcüklerde yer verilen görülen geçmiş zaman; ikinci olarak "...utanmıyorsun... (22)" sözcüğünde görüldüğü üzere şimdiki zaman; üçüncü olarak "...bağışla... (2), ...oku... (6), ...al götür... (13), ...düşünsene... (19), ...utan... (24), ...oku... (27)" sözcüklerinde görülen emir kipi şekillerinde sayılabilir. Şiirde hem diyaloglara hem de anlatıcının söylemlerine yer verilmesi nedeniyle bu zaman çekimlerinin çeşitlendiği söylenebilir.

4.1.1.6.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Şiirde bazı sözcüklerin kısmi olarak yinelenildiği görülmektedir.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ "Hoca" sözcüğü 'Hoca' ya, Hoca' m, Hoca, Hoca' nın' vb. şekillerde toplamda 6 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Adam" sözcüğü 'adamin, adam, adam' şeklinde toplamda 3 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Okuma yazma" söz öbeği 'okumam yazmam, okuyup yazması' şeklinde toplamda 2 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Okumak" sözcüğü 'okumam, okuyamadım, okur, okuyup, okuyamaz, oku' şekillerinde toplamda 7 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Kavuk" sözcüğü 'kavuğu, kavuktan, kavuğu, kavuk' olarak 4 defa yinelenmektedir.

• Eş Dizimlilik

Şiirde aynı kavram alanından bazı sözcüklerin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir.

- ✓ Okumak kavramı etrafında *okuma yazma, kağıt, bilmek, mektup, anlamak*, sözcük ev söz öbeklerinin örüntülendiği tespit edilmiştir.

- ✓ Nasrettin Hoca kavramı etrafında *hoca*, *kavuk*, *koca adam* sözcük ve söz öbeklerinin örüntülendiği görülmüştür.

4.1.1.6.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

Şiir, içerisinde bir olay örgüsü barındırdığı için derin yapıda neden-sonuç ilişkilerine rastlamak mümkündür.

3 ve 4. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Yoktur okumam yazmam (3)

- ✓ Ne der bunda, anlamam! (4)

3. ve 4. dizelerin derin yapısında neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu gözlenmektedir. Adam, okuma ve yazması olmadığı için kağıtta yazılanları anlayamadığını neden-sonuç ilişkisiyle dile getirmektedir.

16. sözce ve 17. dize arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Adam sanır Hoca' nın/ Yok okuyup yazması. (16)

- ✓ Kâğıdı almasıyla/ Bir olur patlaması (17)

Adamın sinirlenmesinin nedeni olarak Hoca' nın okuma yazma bilmediğini sanması gösterilmiştir. Bu ilişki yine derin yapıda gözlenmektedir.

4.1.1.6.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde kişiler ve olaylar yer aldığı için gönderimlerden, sözcük yinelenmelerinden, eksiltilerden ve bağlaçlardan sıklıkla yararlanıldığı görülür. Özellikle art gönderim unsurlarından şiir boyunca yararlanılması dikkat çekmektedir. "*Sonra şaşırır kalır (8), Bir süre göz gezdirir (9), Ve evirir çevirir (10), Der ki: Okuyamadım (11)*" şeklinde görülen örnek cümlelerde olduğu gibi "Nasreddin Hoca" ve "adam" a zamirler, kişi ve iyelik ekleriyle gönderimler yapılmıştır. Böylelikle söylem varlıklarının metin içinde sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Şiirde bağlaç kullanımlarıyla söz ve söz öbeklerinin de birbirine bağlandığı görülmektedir. "*Ve evirir çevirir (10), Der ki: Okuyamadım (11)*" gibi örnek cümlelerde bağlaçlar yardımıyla önermeler arasında ilişki kurulduğu görülür. Özellikle "*ve*" gibi ekleyici bağlaçlara yer verildiği görülür. Böylelikle konu akışını sağlamak kolaylaşmıştır. Yine (*ben*) anlamam (4), (*sen*) al, oku (6), (*hoca*) şaşırır kalır (8), (*hoca*) göz gezdirir (9) şeklinde parantez içindeki yapıların düşürülmesi yoluyla gereksiz sözcük tekrarının önlenildiği görülür. Bu eksilteli yapıların daha çok özneye yönelik olduğu görülür. Bunun nedeni ise yüklemde yer verilen kişi eklerinin özneyi de karşılamasıdır. Bunun yanında değiştirim unsurları yardımıyla dizeler arasında bağlantı kurulduğu görülmektedir. Örnek olarak 1. sözcüde yer alan "kağıt" sözcüğü, 7. cümlede "mektup" olarak ifade edilmiştir. Böylelikle hem değiştirim yapılmış hem de farklı sözcükler arasında ilişki kurularak anlatım zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca işlevsel cümle görüngelerinin şiirde etkin kılındığı, devrikleşmelere yer verildiği de dikkat çekmektedir. Devrik yapıların varlığıyla şiir dili etkili bir şekilde kullanılmaya çalışılmıştır. "*Al götür başkasına/ Yapamadım mademki (13)/ Başkası okur belki (15), Adam sanır Hoca' nın/ Yok okuyup yazması (16)*" şeklinde tespit edilen devrik yapılar sayesinde dize sonlarında ses uyumları yakalanmaya ve anlatıma akıcılık kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca *hoca*, *adam*, *okumak*, *kavuk* sözcüklerinin de şiir içinde sık sık tekrarlanması ve sözcük ilişkilerinden yararlanılması yoluyla metnin bir konu etrafında örüntülediği görülmektedir. Bu şekilde hem gönderimler, eksilteler, değiştirimler hem de sözcük ilişkileri yoluyla metnin bağdaşık bir görünüm elde ettiğini söylemek mümkündür.

Her ne kadar bağdaşıklık görünümünün varlığı şiiri tutarlı kılssa da ayrıca şiirde tutarlılık görünümüne de rastlamak mümkündür. Ancak bu görünümün sayısı fazla değildir. Yalnızca neden-sonuç bağlamında bazı ilişkilere yer verildiği görülür. "*Yoktur okumam yazmam (3)/ Ne der bunda, anlamam! (4)*" şeklinde derin yapıda tespit edilebilen neden-sonuç ilişkileri bu örneklerden bazılarıdır. Özelleştirme, örneklendirme, genelleştirme, karşılaştırma, karşıtlık gibi tutarlılık görünümünden yararlanılmaması ise şiirin kısa olmasına bağlanmalı fakat bunlar bir eksiklik olarak görülmemelidir. Hem bağdaşıklık hem de tutarlılık görünümüyle şiirin anlamlı bir bütün olabildiği ve metinselliği sağlayabildiği tespit edilmiştir.

4.1.1.7. "Cazgır" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.7.1. Metnin Betimlenmesi

"Cazgır" şiiri (Ek-7), Attilâ İlhan (2017, s. 208) tarafından kaleme alınan bir şiirdir. Milli sporumuz olan güreşin Türk kültüründeki yeri ve önemi üzerine oluşturulan şiir, 10 dizelik 2 ayrı bentten meydana gelmektedir.

Güreş, Türk kültürünün milli sporu olarak bilinmektedir. Türk milletinin gücünü ve kudretini temsil ettiğine inanılan güreşte güreşecek olan kimseleri överek ve dualar okuyarak yüksek sesle meydana çağırın kimseye ise cazgır denilmektedir (TDK, 2005, s. 353). Bu şiir de bir cazgırın ağzından güreşin başlangıcında söylenen övgü dolu sözleri içermektedir. Sözcüğün sözlük anlamı bilindikten sonra şiiri anlamak daha da kolaylaşmaktadır. Çünkü şair, şiiri bir cazgırın ağzından yazmış; tıpkı bir güreş meydanındaymış gibi pehlivanlara övgüler, dualar sunmuştur. Öncelikle güreşecek pehlivanları "*Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet (2)*" şeklinde er meydanına davet eden şair, ardından güreş pehlivanlarının yiğit, güçlü, kudretli yapıları hakkında canlı ve coşkulu betimlemeler yapmıştır. Böylelikle okuyucunun zihninde özelde pehlivanlara genelde ise Türk milli sporuna ait 'güç' motifi etrafında tasarımlar oluşturmayı amaçlamıştır.

4.1.1.7.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiirin belirgin özellikleri daha çok anlatımın ses ögelerinde ortaya çıkmaktadır. Ses ögeleri unsuru olarak kafiye, rediften ve özellikle söz öbeği tekrarlarından yararlanılarak coşkulu bir anlatımın sağlandığı görülmektedir. Öncelikle dize sonlarında *havası/ sırası/ fırtınası/ ustası/ hatırası, Ahmet/ bereket/ kudret/ titret/ emret, meydandır/ pehlivandır/ uçandır/ dumandır, zurnalı/ armalı/ burmalı/ kaymalı/ vurmali* vb. gibi sözcüklerde de görüldüğü üzere yoğun bir şekilde ses benzerlikleri vardır. Bunun dışında dizelerin başında aralıklı olarak "*Vur ha vur, vur davul...*" şeklinde halk ağzından seslenme unsurlarıyla da anlatıma yiğitçe, gür bir üslup kazandırılmıştır. Bu ses ögelerinin öncelenmesindeki ilk amaç, şiiri dinleyen veya okuyanın dikkatini çekmek ve alıcıda estetik bir haz bırakabilmektir. Bunun yanında serbest ölçü ile

yazılması da şiirin ritmine ve müzikalitesine yeni renkler katmaktadır. Böylelikle alıcı alışkın olmadığı bu ölçü şekliyle geleneksel şiir biçimlerinden farklı bir şiirle karşılaştırılmaktadır.

- **İmge-Benzetme-Alışılmamış Bağdaştırma-Deyim Aktarması**

Şiirin güçlü yanlarından biri de şairin alışılmamış bağdaştırmalar, deyim aktarmaları ve benzetmelerden yararlanarak oluşturduğu imgelerdir. Şair, ilk bentte "*Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret (5)*" dizesinde güçlü bir imgeleme örneğini kullanarak pehlivanın kuvvetini 'ateş' gibi bir sözcükle somutlaştırmış ve anlatımı etkileyici kılmıştır.

Ardından gelen "*Davran deli fişek, karayel fırtınası/ Çığlar devirip yenmenin, güreşmenin ustası (6)*", sözcüsünde hem alışılmamış bağdaştırma unsurundan yararlanmış hem de mübalağa sanatıyla anlatımı güçlendirmiştir. **Deli fişek** gibi sözcüklerin kendi anlamlarından sıyrılıp bambaşka anlam evrenlerine yol aldığı alışılmamış bağdaştırma unsurlarından faydalandığı bu sözcüde pehlivanı 'çığlar devirip yenen' şeklinde mübalağalı bir görüntüyle betimlemiştir. Yine "*Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket (4)*" dizesinde yer alan **ömrüne bereket** alışılmamış bağdaştırma örneği de 'ömür' ve 'bereket' sözcüklerinin çağrışım gücünden yararlanarak uzun ömür temennisinin bir başka ifade şekli olarak okuyucuya sunulmuştur. Şair, "*boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı (14)*" dizesinde yine özgün bir imge örneği kullanmaktadır. Pehlivanların boylarının uzunluğunu betimlemek için yararlandığı '*yıldız dökmek*' imgesi uzunluğun boyutunu mübalağalı bir şekilde okuyucuya aktarmaktadır. Ayrıca pehlivanların omuzlarını çifte burmaya benzeterek kuvvetli, güçlü, kalınca olduğuna dair bir imge yaratmıştır. "*Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup uçandır (15)*" dizesinde ise benzetmeden de yararlanarak pehlivanın tez canlılığını somutlaştırmıştır. Şiirde kimi benzetme ve deyim aktarması unsurlarından da yararlandığı görülmektedir. Şair, "*Vur ha vur, vur davul, dağları taşları titret (7)*", "*Vur ha vur davul, gök yerinden kaymalı (17)*" dizelerinde sesin şiddetini somutlaştırmayı amaçlayıp davula bir canlıymış gibi seslenerek insandan doğaya bir aktarım yapmıştır ve davulu kişileştirmiştir (teşhis). Bir yandan da davulun yüksek sesini görkemli bir şekilde betimlemek istemiştir. Benzetme unsuru olarak "*Çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret (9)*" dizesinde ise yanardağın korkutucu, kuvvetli

yanlarıyla anlatıma etkileyici görüntüler katmayı amaçlamıştır. Örnek dizelerde de görüldüğü üzere şair, sözcüklerin çağrışım güçlerinden yararlanarak anlatıma yeni ifadelerin gücünü yansıtmıştır.

4.1.1.7.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.7.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

"Cazgır" şiirinde pehlivan ve davul gibi birbirinden farklı isimlere art gönderimlerin yapıldığı görülmektedir.

Pehlivana iyelik ekiyle art gönderimde bulunanlar: ...pazındaki... (5), ...boyları... omuzları... (14)

Davula gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø vur... (1), ...Ø vur... (3), ...Ø vur...titret... (7), ...Ø emret... (9), ...Ø vur... (17)

• Bağlaçlar

- ✓ Çıkalım **hele** meydana yanardağ gibi emret (9) (üsteleme)
- ✓ Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup **da** uçandır (15) (pekiştirme)

Yalnızca iki cümlede tespit edilen bağıntı unsurları, şiirin genelinde kullanılmamıştır.

• Değişirim

Şiir boyunca yinelenen 'pehlivan' sözcüğü değişik dizelerde farklı sözcüklerle yeniden ifade edilmiştir.

- ✓ Davran deli fişek, karayel fırtınası/ Çığlar devirip yenmenin güreşmesi ustası (6)
- ✓ Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı (13)
- ✓ Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup da uçandır (15)
- ✓ Rüzgâr deme, buluttur. Bulut, deme, dumandır (16)

Yukarıda verilen dizelerde 'pehlivan' sözcüğü 6. dizede 'deli fişek', 'karayel fırtınası', 'çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası'; 13' te 'yiğitler'; 15' te 'şahan olup uçan'; 16' da 'bulut ve duman' şekillerinde değiştirilerek yeniden ifade edilmiştir. Böylelikle sözcükler arasında ilişki kurulmuştur.

11 ve 12. dizeler arasında değiştirime yer verildiği görülür.

✓ *Cümle âlem* birikmiş işte davullu zurnalı (11)

✓ *Her biri* bir özge diyarda baş pehlivandır (12)

11. dizede yer alan 'cümle âlem' söz öbeği 12' de 'her biri' şeklinde zamir kullanımıyla değiştirilerek ifade edilmiştir.

• Eksilti

Öznesi eksiltili yapılar: (*sen*) emret (9), (*biz*) çıkalım (9), (*sen*) deme (16) şeklinde numaralandırılmış dize ve sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*senin*) ömrüne (4), (*senin*) pazındaki (5) şeklinde numaralandırılmış cümlede parantez içindeki tamlayan unsurunun eksiltildiği görülmektedir.

• Koşutluk

Şiirde sıklıkla koşutluk unsurlarından yararlanıldığı görülmektedir. Bu koşut yapılara söz dizimsel yapıda ve sözcüksel yapıda rastlanmaktadır.

Aşağıdaki dizelerde bazı söz öbekleri olduğu gibi tekrarlanmaktadır. Dizelerde '*vur ha vur, vur davul*' söz öbeği **ön yineleme** unsuru olarak yer almakta ve dizeler arasında koşutluğu sağlamaktadır.

✓ *Vur ha vur, vur davul*, baş pehlivan havası (1)

✓ *Vur ha vur, vur davul*, gürlemenin sırası (3)

✓ *Vur ha vur, vur davul*, dağları taşları titret (7)

✓ *Vur ha vur davul*, gök yerinden kaymalı (17)

Bu şekilde birbirinden farklı 4 cümlede yinelenen '*vur ha vur, vur davul*' söz öbeği söz dizimsel olarak koşutluğu örneklendirmektedir.

4 ve 6. dizeler arasında koşutluk ilişkisi göze çarpmaktadır. 'Davran' sözcüğünün ön yineleme unsuru olarak kullanılması dizeler arasında koşutluğu sağlamıştır

- ✓ *Davran* bre pehlivan ha ömrüne bereket (4)
- ✓ *Davran* deli fişek, karayel fırtınası/ Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası (6)

Aşağıda numaralandırılmış dizelerin sonlarında yer alan kafiyeden kaynaklı ses uyumları da art yineleme unsuru olarak göze çarpmaktadır.

- ✓ "...havası (1), ...sırası (3),... fırtınası (6), ...ustası (6), ...hatırası (8)";
- ✓ "...meydandır (10),... pehlivandır (12), ...dumandır (16), ...tamamdır (18)";
- ✓ "...zurnalı (11), ...armalı (13), ...burmalı (14)"

Bu unsurları da sözcüksel yapıda koşutluk adı altında değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu sözcükler aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerdir. Sözcüksel yapıdaki bu benzerlik şiirde koşut yapılardan yararlanıldığını göstermektedir.

• İşlevsel Cümle Görüntüsü

Şiirde kurallı cümle yapıları görülse de genel olarak devrikleşmelerden yararlanılmıştır.

- ✓ Vur ha vur, vur davul baş pehlivan havası (1)
- ✓ Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet (2)
- ✓ *Davran* bre pehlivan ha ömrüne bereket (4)
- ✓ Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret (5)
- ✓ *Davran* deli fişek, karayel fırtınası/ Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası (6)
- ✓ Dile gelsin Yusuf' un, Aliço' nun hatırası (8)
- ✓ Cümle âlem birikmiş işte davullu zurnalı (11)
- ✓ Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı (13)

Yukarıdaki dizeler şiirde tespit edilen devrik yapılardır. Devrikleşmelerin tümünde eylemler öncelenmiştir. Dize sonlarında ise ses uyumunu yakalamak adına

diğer dil unsurlarından yararlanılmıştır. Şair bu şekilde şiirin âhengini ve akıcılığı arttırmak istemiştir.

• Zaman ve Görünüş

Şiirdeki fiil çekimlerini iki öbekte incelemek mümkündür. 1. öbekte cazgırın ağzından çıkan eylem çekimlerine, ikinci öbekte ise genel olarak pehlivan ve meydan görünüşlerinin betimlenmesinde kullanılan eylem çekimlerine yer vermek mümkündür.

1. öbekte cazgırın emredici üslubunun gereği olan emir kipine ve istek kipine rastlanmaktadır. "...vur... (1), ...çüksın... (2), ...vur... (3), ...davran... (4), ...alsın... (5), ...davran... (6), ...vur... (7), ...dile gelsin... (8), ...deme... (16), ...vur... (17)" gibi sözcüklerde emir kipi kullanılmıştır. Ayrıca "...çıkalım... (9)" şeklinde istek kipine de yer verilmiştir. Bu eylem çekimlerinin varlığı şiirin bir cazgırın ağzından yazılmasından kaynaklanmaktadır. Cazgır pehlivanları güreş meydanına çağırırken emredici bir üslup kullanmak zorundadır.

2. öbekte ise pehlivanların ve er meydanın genel özellik ve niteliklerinin betimlendiği eylemlere rastlanmaktadır. "...gelir... (13), ...döker... (14)" gibi geniş zamanla çekimlenmiş fiillere, "...meydandır... (10), ...pehlivandır... (129), ...uçandır... (15), ...dumandır... (16), ...tamamdır... (18)" şeklinde ek fiilin geniş zaman çekimine rastlanmaktadır. Bunlar da pehlivanların genel niteliklerinin övüldüğü cümlelerde yer aldığı için şiirin bütünüyle uyumlu olarak kullanılmıştır.

4.1.1.7.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Vur ha vur, vur davul" söz öbeği toplamda 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Pehlivan" sözcüğünün metinde 4 defa yinlendiği tespit edilmiştir.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ "Meydan" sözcüğü şiirde 'meydana, meydanı, meydan, hodri meydan' şekillerinde toplamda 4 defa yinelenmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

"Cazgır" şiiri bir güreş meydanında pehlivanları alana çağıran bir cazgırın ağzından yazıldığı için içerisinde bu motif etrafında örüntülenmiş sözcüklere rastlamak mümkündür.

- ✓ Güreşmek motifi etrafında *pehlivan, meydan, er meydanı, güreş tutmak, kaldırıp yere vurmak* sözcükleri ve söz öbekleri bir arada kullanılmıştır.

4.1.1.7.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

Şiirde çok fazla tutarlılık görünümü tespit edilmemiştir. Kimi genelleştirme ve özelleştirme bağlantılarına rastlanılsa da şiirin kısa olması tutarlılık görünümünün kullanılmasını güçleştirmiştir.

- **Özelleştirme Bağlantısı**

11 ve 14. dizeler arasında özelleştirmeden yararlanıldığı görülür.

- ✓ Cümle âlem birikmiş işte davullu zurnalı (11)
- ✓ Her biri bir özge diyarda baş pehlivandır (12)
- ✓ Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı (13)
- ✓ Boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı (14)

11. cümlede 'cümle âlem' diye ifade edilen sözcüğün karşılığı 12. cümlede 'her biri, baş pehlivan' şeklinde özelleştirilerek karşılanmıştır."Cümle âlem" söz öbeği detaylandırılarak içeriği açıklanmıştır. 13' te göğsü, 14' te boyları ve omuzları betimlenerek pehlivanlarla ilgili özelleştirmeler yapılmıştır.

- **Genelleştirme Bağlantısı**

Aşağıda genelleştirme örnekleri gösterilmiştir:

2 ve 4. dizeler arasında genelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet (2)
- ✓ Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket (4)

İlk dizede isimleri söylenen kişiler, 2. dizede 'pehlivan' şeklinde genel bir ifadeyle dile getirilmiştir.

4.1.1.7.3. Metnin Yorumlanması

Şiir bir dua ve bir methiye gibi oluşturulduğu için her dizesi bağımsız bir nitelik taşımaktadır. Bu bakımdan bağdaşıklık bir türü olan gönderimsel bağdaşıklık unsurlarına çok az yer verilmiştir. Bağdaşıklık daha çok koşutluk, devrikleşme, sözcük ve söz öbeklerinin tekrar etmesi, aynı kavram alanına giren sözcüklerin kullanılması gibi yollarla sağlandığı tespit edilmiştir.

Sık sık "*Vur ha vur davul...*" söz öbeğinin ön yineleme unsuru olarak dize başlarında kullanılması şiirde koşut yapıların varlığına işaret etmektedir. Böylelikle dizeler ve bentler arasında bütünlük sağlanmıştır. Bunun yanında aynı kavram alanından kimi sözcüklere şiir boyunca rastlamak mümkündür. "*Pehlivan, er meydanı, güreşmek...*" gibi bir kavram alanından çeşitli sözcüklerin kullanımı yoluyla konu bütünlüğü ve sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Yine her dize veya sözce kendi içerisinde bir bütün olduğu ve bağımsız bir nitelik taşıdığı için metnin tutarlılık görünümlerinin de yeterli olmadığı göze çarpmaktadır. "*Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı (13), Boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı (14)*" şeklinde yiğitlerin betimlendiği özelleştirme bağlantılarına; "*Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet (2), Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket (4)*" şeklinde genel kavram- özel kavram olarak genelleştirme bağlantılarına rastlansa da bu görünümlerin şiirin bütününe yayılmadığı görülmüştür. Ancak tüm bunlara rağmen şiirin gerek bağdaşıklık görünümleriyle gerekse de bazı tutarlılık görünümleriyle bu eksiklikleri giderilmiştir. Şiir bir konu etrafında birlik ve bütünlük gösterebilmiştir.

4.1.1.8. "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.1.8.1. Metnin Betimlenmesi

"Yüksek Evde Oturanın Türküsü" (Ek-8), Gülten Akın (2017, s. 222) tarafından kaleme alınmış bir şiidir. Kentleşmenin ve kent yaşamının insan hayatı üzerindeki etkilerini betimleyen şiir, 2 kıtadan ve 5 dizelik bir bentten oluşmaktadır.

Şiirin konusu, kentleşmeyle bütünleşen yüksek binaların insanları birbirinden ve doğadan uzaklaştırmasıdır. Şair, toplum hayatında yer alan kimi değerlerin yüksek binalarla ve betonlaşmayla birlikte yok olduğunu ifade etmektedir. Betonlaşmanın yalnızca çevreyi değiştirmek demek olmadığını aynı zamanda insanın çevreyle ilişkisini de olumsuz yönde etkilediğinin altını çizmiştir. Okur kitlesi olan çocukları kentleşmenin bir getirisi olan yüksek binaların sakıncaları konusunda bilinçlendirmeyi hedefleyen şair, "*sular aşağıda kaldı (3)*", "*aşağıda kaldı ağaçlar (4)*", "*topraklar uzakta kaldı/toprağa bağlı olanlar (12)*" dizeleriyle insanın doğa ile ilişkisini engellediğini vurgulamış; "*uzakta kaldı dostluklar (8)*", "*usumuzdaydı unuttuk (9)*" gibi dizelerle insanın diğer insanlarla ilişkisini olumsuz olarak şekillendirdiğini sezdirmeye çalışmıştır. Böylelikle okuyucunun zihninde topluma ve dünyaya yabancılaşmanın betonlaşmayla ilgili olabileceği yönünde tasarımlar oluşturmayı amaçlamıştır.

4.1.1.8.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiir ses ögeleri bakımından oldukça eksiktir. Yalnızca birbirine uzak dizelerin sonlarında yer alan bazı ses benzerlikleri şiire bir ahenk kazandırmaktadır. *Kurdular/ ağaçlar/ dostluklar/ boğdular/ olanlar* şeklinde dize sonlarında art yinleme, *sular/ bakışlar/ topraklar* şeklinde dize başlarında ön yinleme yapılarak belli seslerin tekrarıyla bir uyum yakalanmıştır. Ayrıca "*sular aşağıda kaldı (3)*" / "*aşağı da kaldı ağaçlar (4)*", "*bakışlar uzakta kaldı (7)*", "*uzakta kaldı dostluklar (8)*" dizelerinde görüldüğü üzere bir dizenin sonunda kullanılan söz öbeğinin kendinden sonra gelen dizenin başında olduğu gibi tekrarlanması yoluyla da bir ses uyumu sağlanmıştır. Şiir, geleneksel şiire bağlı olarak 8' li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Her dizede aynı hece sayısı kullanılarak şiirin belirli bir ritme sahip olması desteklenmiştir.

- **İmge- Deyim Aktarması-Sapma**

Şiir genel olarak sözcüklerin göndergesel işlevi dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu bakımdan anlatımı güçlü kılmak adına imgelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan, benzetmelerden çok fazla yararlanılmadığı görülmektedir. Şair, metnin bazı bölümlerinde yer yer imgelemeye yer verse de bunlar okur kitlesinin anlayabileceği düzeyde, yalın imgelerdir. Şair, "*bakışlar uzakta kaldı (7)*" dizesinde insanın özlemine çektiği kimi güzelliklere artık yaklaşmadığını; "*topraklar uzakta kaldı/toprağa bağlı olanlar (8)*" dizesiyle toprakta yaşam bulan, büyüyen, yetişen insan ya da başka herhangi bir varlığın artık topraktan koptuğunu dile getirmek istemiştir. "*Aşağ' da kaldı ağaçlar (4)*" dizesinde de şair, 'aşağda' şeklinde sözcüksel bir sapma örneği vermiştir. Hece sayısını uydurmak maksadıyla gerçekleştirdiği bu ünlü düşmesi, sözcüğün değişik bir biçimde ifade edilmesini kolaylaştırmıştır.

4.1.1.8.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.1.8.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiirde yalnızca 'evler' e art gönderim yapıldığı tespit edilmiştir.

Evlere iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...önleri... (2)

- **Eksilti**

Şiirde genel olarak eksilteli yapıların varlığına çok fazla rastlanmamıştır. Bunda dizeler arasında ilişki olmamasının ve her dizenin bağımsız olmasının etkisi büyüktür. Ancak şiirin özellikle 2 ve 6. cümlelerinde yüklem eksikliğinden kaynaklanan tipik bir eksilti örneğinin varlığı göze çarpmaktadır.

Yüklemi eksilteli yapılar:

- ✓ Önlerinde uzun balkon (2)
- ✓ On bin basamak merdiven (3)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere tamamlanmamış iki cümle vardır. Okuyucu kendi zihin süzgecinden geçirerek cümlenin anlamını tamamlamakta,

boşlukları doldurmaktadır. "Önlerinde uzun balkon (vardı)", "on bin basamak merdiven (vardı)" şeklinde metnin bağlamından yola çıkıldığında anlamı oluşturmak kolaylaşmaktadır.

Öznesi eksiltili yapılar: (biz) unuttuk (11)

Tamlayanı eksiltili yapılar: (bizim) usumuz (11)

Ayrıca yukarıda verilen parantez içlerindeki tamlayan ve özne eksikliği şiirin eksilti unsurları olarak sayılabilir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluğun tipik görünümüne rastlamak mümkündür.

- ✓ Şiirin tamamında "*Evleri yüksek kurdular*" cümlesi 1, 5 ve 9. dizelerde olduğu gibi yinelenmektedir. Söz dizimsel bir koşutluk örneği olan bu yineleme aynı sözcüklerle aynı dilsel yapının yinelenmesi şeklinde görülmektedir.
- ✓ 3. dizenin sonu ile 4. dizenin başında "*aşağıda kaldı*" söz öbeğinin, 7 ve 12. dizenin sonu ile 8. dizenin başında "*uzakta kaldı*" söz öbeğinin yinelenmesi de bir koşutluk örneğidir. Böylece şiirde dilsel bir yapının farklı sözcüklerle yinelenmesi gerçekleşmiştir.
- ✓ 9. dizede yer alan "*...kurdular... (9)*" ve 10. dizede yer alan "*...boğdular... (10)*" sözcükleri de aynı biçim bilgisel sınıfa dâhil oldukları için sözcüksel koşutluğu örneklendirmektedir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yinelenmiştir.

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde bazı devrikleşmiş yapılara rastlanmaktadır.

- ✓ Aşağı' da kaldı ağaçlar (4)
- ✓ Uzakta kaldı dostluklar (8)

Yukarıdaki devrik yapılar şiirin âhengini ve akıcılığı arttırmak için yapılmış düzenlemelerdir. Dolaylı tümleç öğelerinin öncelendiği cümlelerde dize sonlarındaki ses benzerliklerinden yararlanmak da amaçlanmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirin tamamında görülen geçmiş zaman çekimine yer verildiği görülür. Bu bakımdan zaman görünümlerini tek bir öbekte incelemek yerinde olacaktır.

"...kurdular... (1. 5. 9.), ...kaldı... (3. 4. 7. 8. 12.), ...boğdular... (10), ...unuttuk... (11)" örneklerinde görüldüğü gibi görülen geçmiş zaman çekimi kullanılmıştır. Tek tip eylem çekimine yer verilmesi değişmiş, dönüşmüş, yapılmış, bitmiş eylemlerin varlığını okuyucuya sezdirmeyi amaçlamaktadır.

4.1.1.8.2.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Aynı sözcük ya da söz öbeklerinin tekrarına dayanan yinelemeye şiirde yer yer rastlanmaktadır.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Evleri yüksek kurdular" cümlesi toplamda 3 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Uzakta kaldı" cümlesi toplamda 3 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Aşağıda kaldı" cümlesi toplamda 2 defa tekrar etmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanına giren sözcüklerin eş dizimsel bir örüntü oluşturacak biçimde kullanılmasıyla da bağdaşıklık sağlandığı görülmektedir.

- ✓ Ev kavramı etrafında *balkon, merdiven, cam, beton* sözcüklerinin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.1.8.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

Her kıtanın başında tekrar eden "evleri yüksek kurdular" dizesinden sonra bir özelleştirmeye gidilmiş, evler detaylandırılarak tasvir edilmiştir.

1 ve 2. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Evleri yüksek kurdular (1)
- ✓ Önlerinde uzun balkon (2)

Yukarıdaki dizelerde evler, uzun balkonlara sahip olma nitelikleriyle açıklanarak betimlenmektedir.

5 ve 6. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Evleri yüksek kurdular (5)
- ✓ On bin basamak merdiven (6)

Yukarıdaki dizelerde de evler, merdiven basamaklarıyla detaylandırılarak anlatılmıştır.

9 ve 10. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Evleri yüksek kurdular (9)
- ✓ Cama betona boğdular (10)

Yukarıdaki dizelerde ise yine evlerin görüntüsü cam ve beton sözcükleri kullanılarak betimlenmiştir.

• Neden-Sonuç Bağlantısı

Şiirde göze çarpan asıl nitelik, neden-sonuç bağlantısı kurulurken herhangi bir nedenleyici bağlaçtan faydalanılmamasıdır. Yüzey yapıda neden-sonuç ilişkisi kuran herhangi bir bağını unsuru olmasa da derin yapıda bu ilişkinin kurulduğu gözlenmektedir.

1 ve 12. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Evleri yüksek kurdular (1)
- ✓ Sular aşağıda kaldı (3)
- ✓ Aşağı' da kaldı ağaçlar (4)
- ✓ Bakışlar uzakta kaldı (7)
- ✓ Uzakta kaldı dostluklar (8)
- ✓ Usumuzdaydı unuttuk (11)
- ✓ Topraklar uzakta kaldı/Toprağa bağlı olanlar (12)

1. dizede yer alan 'evleri yüksek kurdular' cümlesinin sonuçları numaralandırılmış cümle ve sözcelerde sıralanmıştır. Böylelikle metnin derin yapısında neden-sonuç ilişkisine yer verilerek dizeler ilişkilendirilmiştir.

4.1.1.8.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümlerinin kimi unsurlarına rastlanılmış olsa da bunlardan çok fazla yararlanılmadığı görülmüştür. Bağdaşıklık görünümlerinden gönderim unsurları yok denecek kadar az kullanılmıştır. Her dizenin birbirinden bağımsız bir şekilde oluşturulması bunun sebebi olarak düşünülebilir.

Sözcüksel bağdaşıklığın etkin olduğu bu şiirde metinselliğin daha çok sözcük ilişkileriyle sağlandığı görülmektedir. "*Evleri yüksek kurdular*", "*Uzakta kaldı*" ve "*Aşağıda kaldı*" cümlelerinin koşut yapılar olarak farklı dizelerde yinelenmesi; ev kavramı etrafında *balkon*, *merdiven*, *cam*, *beton* gibi aynı kavram alanından bazı sözcüklerin örüntülenmesi bağdaşıklık için oldukça önemlidir. Böylelikle konu sürekliliği ve bütünlüğü sağlanmıştır. Tutarlılık görünümlerinden ise özelleştirme ve neden-sonuç ilişkisi şiire hâkimdir. Şiirde her kıtanın başında yer alan "*Evleri yüksek kurdular*" dizesinden sonra "*Sular aşağıda kaldı (3)*, *Aşağı' da kaldı ağaçlar (4)*, *Bakışlar uzakta kaldı (7)*" şeklinde dizelere yer verilmesi derin yapıda neden-sonuç bağlantısının kurulmasıyla ilgilidir. Evleri yüksek yapmanın sonuçları diğer dizelerde açıklanmıştır. Yine "*Evleri yüksek kurdular*" dizesinden sonra her kıtada "*On bin basamak merdiven (6)*", *Cama betona boğdular (10)*" şeklinde özelleştirmelere başvurulduğu görülür. Bu da bir çatı altında toplanan konunun çeşitli dizelerde açılarak detaylandırıldığını göstermektedir.

Böylelikle şiirin konu bütünlüğü sağlanmakta, anlamsal ve mantıksal olarak dizeler arasında ilişki kurulmaktadır. Bu bakımdan şiirin metinselliğinin daha çok sözcüksel bağdaşıklık unsurları, özelleştirme ve neden-sonuç bağlantıları gibi tutarlılık görünümleri ile sağlandığını söylemek mümkündür. Gönderim ve değiştirim gibi diğer bağdaşıklık görünümleri ile, karşılaştırma, karşıtlık, genelleştirme gibi tutarlılık görünümlerine yer verilmemesi ise şiirin metinselliği için bir eksikliklerdir.

4.1.2.6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi

4.1.2.1. "Dünya Benim" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.1.1. Metnin Betimlenmesi

"Dünya Benim" şiiri (Ek-9), Ayla Çınaroğlu (2017, s. 13) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Serbest tarzda yazılan şiir, 18 dizenin art arda sıralanmasıyla oluşturulmuştur.

Şiirde insanın gerçek hayatta sahip olmadığı kimi olay, durum, zaman, mekân ve varlıklara kitaplar sayesinde kolaylıkla ulaşabilmesi konusu işlenmektedir. Şair, kitap okumanın insanı bir gezgin misâli dünyanın dört bucağına sürükleyebilecek gücü olduğunu şaşırtıcı bir şekilde ifade etmektedir. Şiir, kitapların "*füzelerle yıldızları gezerim (8)*", "*göz değmemiş ülkelere yolculuklar yaparım (14)*", "*gökyüzünde bir martıyla kanat çırparım (16)*" şeklinde yaşanması mümkün olmayan kimi düşsel gezintilere de kapı araladığını ifade etmektedir. Öncelikle bir gezgin olduğundan ve gezginliği sayesinde yaşadıklarından söz eden şair, şiirin sonunda tüm bunların kitaplar sayesinde gerçekleştiğini okura sezdirmektedir. Kitap okumanın insan yaşamındaki önemine etkili bir dille değinilmesi ise okuyucuyu bu konuda hislendirmenin ve coşkulandırmanın amaçlandığını göstermektedir.

4.1.2.1.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirin sunuluşunda göze çarpan ahenk unsuru dize sonlarında yer alan kafiye ve redif kullanımındır. *Gezginim/ benim, binerim/ yaşarım/ keşfederim/ gezerim/ yaşarım/ duyarım/ yaparım/ çırparım* , *bana/ uzaklarda vb.* gibi sözcüklerdeki ses benzerlikleriyle şiirde bir ahenk oluşturulmuştur. Yine 3, 4 ve 7. cümlelerde ön yineleme unsuru "*kimi zaman*" söz öbeği kullanılarak da şiire bir renk kazandırılmıştır. Ayrıca şiir serbest bir ölçüyle kaleme alınmıştır.

- **İmgeler-Alışılmamış Bağdaştırmalar-Benzetmeler-Deyim Aktarmaları**

"Dünya Benim" şiiri incelendiğinde anlatımı coşkulu ve etkileyici kılmak amacıyla çeşitli benzetmelerden, deyim aktarmalarından, alışılmamış bağdaştırmalardan ve özellikle imgelerden sık sık yararlandığı görülür.

Aslında şiirin genel itibarıyla soyut bir kavram olan 'düşselliği' somutlaştırmak adına oluşturulduğu söylenebilir. Bunu yaparken de yazar çeşitli imgesel unsurlara başvurmuş, anlatımı süsleyici kimi dil unsurlarından yararlanmıştır. Sözcüklerin ve sözcük yapılarının anlam çağrışımlarından yararlanarak birbirinin kavram alanına girmeyen kimi sözcükleri bir araya getirmiş, alışılmamış bağdaştırmaların örneklerini vermiştir. "*Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde (3)*" dizesinde yer alan **kızgın çöller** alışılmamış bağdaştırmanın tipik örneklerindedir. "Kızgın" ve "çöl" sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle zihinlerde yakıcı, kavurucu bir tasarımin oluşturulması amaçlanmıştır. "*Göz değmemiş ülkelere yolculuklar yaparım (14)*" dizesinde yer alan **göz değmemiş ülkeler** alışılmamış bağdaştırmasıyla da görülmemiş ülkeler dikkat çekici bir şekilde ifade edilmiştir. "*Sorular sorarım gelinciklere (15)*" dizesinde deyim aktarmasına yer verilmiştir. 15. dizede "gelinciğe soru sorulması" gibi birbirinin anlam çerçevesi dışında kalan iki kavram bir araya getirilerek okuyucuyu şaşırtmak amaçlanmış, gelincik teşhis sanatıyla kişileştirilmiştir. Yine şair "*seslerini yüreğimde duyarım (12)*" dizesinde özgün bir imgeleme örneğine yer vermiştir. "Yürek" sözcüğünü anlam ayırt edicisi olan "duymak" eylemiyle birlikte kullanarak farklı bir imgeye yer vermiştir. Böylelikle kitap okumanın etkileri imgeli ve şiirsel bir dille okuyucuya sunulmuştur.

4.1.2.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiirin birinci kişi anlatımı ile oluşturulması art gönderimlerin anlatıcıya yapılmasına neden olmuştur. Bunun yanında anlatıcının dostlarına da art gönderimlerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...ben... (1), ...bana... (7), ...benim... (11), ...ben... (17), ...benim... (18)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gezginim... (1), ...yürürüm... (3), ...binerim... (4), ...yaşarım... (5), ...dalarım...keşfederim... (6), ...gezerim... (8), ...yaşarım... (10), ...duyarım... (12), ...kurarım... (13), ...yaparım... (14), ...sorarım... (15), ...çırparım... (16), ...gezginim... (17)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...dostlarım... (9), ...kitaplarım, kitaplarım... (18)

Dostlara zamirler ile art gönderim yapanlar: ...onlarla... (10)

Dostlara iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...üzünçleri, sevinçleri, sırları... (11), ...sesleri... (12)

• **Bağlaçlar**

Şiirde bazı cümlelerde bağlaçlardan faydalanılmıştır.

- ✓ Yürürüm **kimi** zaman kızgın çöllerde (3) (açıklama)
- ✓ **Kimi** zaman gemilere, uçaklara binerim (4) (açıklama)
- ✓ **Kimi** zaman dünya dar gelir bana (7) (açıklama)

Yukarıdaki dizelerde cümle bağlayıcısı niteliğinde olan "kimi...kimi" bağlacı kullanılmıştır. 3 ve 4. dizelerde benzer eylemler arasında bağlantı kurulurken 7. dizede bunların tam karşıtı eylemden bahsedilerek dizeler arası ilişki kurulmuştur.

• **Eksilti**

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülür.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) yürürüm (3), (*ben*) binerim (4), (*ben*) yaşarım (5), (*ben*) keşfederim (6), (*ben*) gezerim (8), (*ben*) yaşarım (10), (*ben*) duyarım (12), (*ben*) kurarım (13), (*ben*) yaparım (14), (*ben*) sorarım (15), (*ben*) çırparım (16) numaralandırılmış dize ve sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) dostlarım (9), (*onların*) üzünçleri, sevinçleri, sırları (11), (*onların*) seslerini (12), (*benim*) yüreğimde (12) numaralandırılmış dize ve sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülür.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluk sağlayan bazı söz öbekleri ve söz dizimsel yapılara rastlanmaktadır.

1 ve 17. dizelerde aynı söz dizimsel yapıların yinelenmesi metinde koşutluk ilişkisinin oluşmasına yardımcı olmaktadır.

- ✓ *Ben yorulmaz bir gezginim* (1)
- ✓ *Ben yorulmaz bir gezginim* (17)

3, 4, ve 7. dizelerde "kimi zaman" şeklinde ön yineleme yoluyla aynı söz öbeğinin yinelenmesi, dizeler arasında koşutluğun sağlanmasını kolaylaştırmıştır.

- ✓ *Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde* (3)
- ✓ *Kimi zaman gemilere, uçaklara binerim* (4)
- ✓ *Kimi zaman dünya dar gelir bana* (7)

Aşağıda örneklenen sözcüklerde de aynı geniş zaman çekiminin kullanıldığı görülür. Yani aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yinelenmiştir. Bu fiil çekimlerinin aynı biçim bilgisel sınıfa ait olması sözcüksel yapıda koşutluklardan yararlanıldığını da göstermektedir.

- ✓ "...yürürüm... (3), ...binerim... (4), ...yaşarım... (5), ...gezerim... (8), ...yaşarım... (10), ...duyarım... (12), ...kurarım... (13), ...yaparım... (14), ...sorarım... (15), ...çırparım... (16)"

- **İşlevsel Cümle Görüngesi**

Şiirde bazı devrik yapılara rastlanır.

- ✓ *Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde* (3)
- ✓ *Kimi zaman dünya dar gelir bana* (7)

- ✓ Nice nice dostlarım var çok uzaklarda (9)
- ✓ Köprüler kurarım okyanuslar üstüne (13)
- ✓ Sorular sorarım gelinciklere (15)
- ✓ Kitaplarım, kitaplarım var benim (18)

Yukarıdaki dizeler şiir boyunca varlığına rastlanan devrik cümlelerdir. Bu devrik cümlelerde yer yer zarf, nesne, yüklem, özne gibi yapıların öncelenmesinden faydalanılarak devrikleşmeye gidilmiş; alıcının dikkatini bu kavramlar üzerine çekmek amaçlanmıştır. Bir yandan da dize sonlarında bazı ses uyumlarını yakalamak adına bu devrikleşmelere başvurulmuştur. Böylelikle şiirin âhengi ve anlatımın akıcılığı sağlanmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiir genel bir durumdan, sürekli gerçekleşen eylemlerden bahsettiği için geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir. Bu yüzden geniş zamanla çekimlenmiş tüm isim ve fiilleri tek bir öbekte incelemek yerinde olacaktır.

"...gezinim... (1 ve 17.), ...var... (9 ve 18.)" şeklinde ek eylemin geniş zamanına; "...yürürüm...(3), ...binerim... (4), ...yaşarım... (5), ...keşfederim... (6), ...gelir... (7), ...gezerim... (8), ...yaşarım... (10), ...olur... (11), ...duyarım... (12), ...kurarım... (13), ...yaparım... (14), ...sorarım... (15), ...çırparım... (16)" şeklinde geniş zaman çekimlerine rastlanır. Şiirin genelinde rastlanan bu geniş zaman çekimleri genel bir durumdan ve eylemden bahsedildiği için kullanılmıştır. Bu da metnin anlamsal yapısıyla bir uyum oluşturmuştur.

4.1.2.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yineleme

Şiirde çok fazla yineleme unsuruna rastlanmamaktadır.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Ben yorulmaz bir gezinim" söz dizimi şiirde 2 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Kimi zaman" söz öbeğinin şiirde 3 defa dize başlarında yinlendiği gözlenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanlarından seçilmiş bazı sözcüklere rastlanmaktadır.

- ✓ Coğrafya kavramı etrafında *çöl, dağ, orman, buzul, deniz, dünya, ülke, okyanus* gibi sözcükler bir arada kullanılmıştır.

4.1.2.1.2.2. Metindeki Tutarlılık Görünümleri

- **Neden-Sonuç İlişkisi**

17 ve 18. dize arasında neden-sonuç ilişkisi vardır.

- ✓ Ben yorulmaz bir gezginim (17)
- ✓ Kitaplarım, kitaplarım var benim (18)

17. dizede verilen genel ifadenin nedeni 18. dizede okuyucuya sezdirilmeye çalışılmıştır. Gezginciliğin, kitaplara sahip olmanın bir sonucu olduğu dile getirilmiştir.

- **Karşıtlık Bağlantısı**

Şiirde bazı dizeler arasında karşıtlık yoluyla bir ilişki kurulduğu görülmektedir.

2 ve 7. dizeler arasında karşıtlık ilişkisi vardır.

- ✓ Dünya benim... (2)
- ✓ Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde (3)
- ✓ Kimi zaman gemilere, uçaklara binerim (4)
- ✓ Kimi zaman dünya dar gelir bana (7)

2. dizede şair dünyaya sahip olduğundan ve diğer dizelerde dünyada gerçekleştirebileceği eylemlerden bahsederken 7. dizede bunlara karşıt bir durumdan bahsederek anlatımın seyrini değiştirmektedir.

4.1.2.1.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde çeşitli bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünün yer ettiği görülür. Bağdaşıklık sağlarken özellikle art gönderimlere yer verilmiştir. Anlatıcıya yapılan bu art gönderimler ise "...yürürüm... (3), ...binerim... (4), ...yaşarım... (5)" gibi sözcüklerde görüldüğü üzere kişi ekleriyle sağlanmıştır. Bu gönderim unsurlarıyla birlikte söylem varlığı metin boyunca sürekli kılınmıştır.

Şiirde çok sık olmamakla birlikte bağlaçlara yer verildiği tespit edilmiştir. "*Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde (3), Kimi zaman gemilere, uçaklara binerim (4)*" dizelerinde "*kimi zaman*" bağlacının varlığı bunun örneklerindedir. Böylelikle zamanlayıcı kimi bağlaçların kullanımıyla konu akışı desteklenmeye çalışılmıştır. "*Ben yorulmaz bir gezginim*" şeklinde söz dizimi unsurunun 1 ve 17. dizelerde yinelenmesiyle de koşutluğa yer verilmiştir. Aynı dilsel yapının aynı söz dizimi unsurlarıyla ifade edilmesi yoluyla da anlatım zenginleştirilmiş ve konu sürekliliği sağlanmıştır. Aynı kavram alanından sözcüklerin kullanımı yoluyla da şiire bütünlük kazandırılmıştır. Örnek olarak coğrafya kavramı etrafında *çöl, dağ, orman, buzul, deniz, dünya, ülke, okyanus* gibi sözcüklerin örüntülediği görülmektedir. Bu da şiirin bir izlek etrafında şekillenmesini desteklemiş, şiirin bağdaşıklık ve tutarlılığına katkı sağlamıştır. Ayrıca şiirde devrikleşmelerden yararlanıldığı da görülmektedir. "*Kimi zaman dünya dar gelir bana (7)/ Nice nice dostlarım var çok uzaklarda (9)/ Köprüler kurarım okyanuslar üstüne (13)*" şeklinde bu devrik yapıları örneklendirmek mümkündür. Böylelikle anlatıma akıcılık kazandırılmaya çalışılmıştır.

Şiirin tutarlılığı ise hem bağdaşıklık unsurlarıyla hem de neden-sonuç ve karşıtlık ilişkileriyle oluşturulmuştur. Özellikle şiirin sonunda "*Kitaplarım var benim (18)*" denilerek aslında anlatılanların hepsinin kitap okumakla ilgili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca dizeler arasında karşıtlıklardan yararlanarak da konu tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. "*Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde (3)/ Kimi zaman gemilere, uçaklara binerim (4)/ Kimi zaman dünya dar gelir bana (7)*" dizelerinde bu karşıtlığı görmek mümkündür. Bu karşıtlık ilişkileriyle birbirine zıt gibi görünen olaylar ve durumlar birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Böylelikle şiirin tamamında kullanılan bağdaşıklık ve tutarlılık görünüşleriyle şiir metinsellik niteliği kazanabilmiştir.

4.1.2.2. "Atatürk Gülümsedi" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.2.1. Metnin Betimlenmesi

"Atatürk Gülümsedi" şiiri (Ek-10), Talat Tekin (2017, s. 22-23) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Özelde öğretmen ve öğrencilerin, genelde ise Türkiye' nin aydınlık ufuklara yürüyerek Atatürk' ü sevindirdiği gerçeğini dile getiren şiir, 10 kıtadan oluşmaktadır.

Şair, bir öğrencinin ağzından öğretmene seslenmektedir. Şiirin öznesi olan öğrencinin gözünden Atatürk' ün sevinçlerini ve üzüntüleri betimleyen şair, şiirin derin yapısında eğitim-öğretimin önemine değinmek istemiştir. Kendini yenileyen, yol gösteren, bilgili öğretmenlerin ve okuma isteğiyle dolup taşan öğrencilerin Türkiye' nin aydınlık geleceğinde önemli bir yeri olduğunu benimsetmeye çalışmaktadır. Tüm bunları aslında Atatürk' ün düşünceleri olarak ifade etmiş, çağın gereklerine uyum sağlamış, donanımlı öğretmenlerle birlikte tüm karanlıkların ve cehaletlerin yok olacağını dile getirmiştir. Ancak okumaktan, üretmekten ve çalışmaktan zevk alan bir neslin Atatürk' ü sevindirebileceği gerçeğini okur kitlesi olan çocuklara yansıtmıştır.

4.1.2.2.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirde birtakım ses benzerliklerinden yararlanılarak bir uyumun oluşturulduğu görülür. Dize sonlarında yer alan *girince/ yöntemince/ görünce, konca/ onca yeni/ sevincini, yolu/ dolu, kırpmamış/ okunmamış, sizde/ gözlerinizde, hızla/ bizle* vb. gibi sözcüklerde görüldüğü üzere ses benzerliklerine dikkat edilerek ahenk oluşturulmuştur. Şiir geleneksel şiir biçimine uygun olarak oluşturulmuş olsa da kimi dizelerin çok kısa olması kimilerinin içerisinde üç cümle barındırması gibi nedenlerden dolayı serbest şiir biçiminin özelliklerini de barındırmaktadır. Bu bakımdan yazımsal sapmalardan yararlanıldığını söylemek mümkündür.

Önceleme unsurları bazı dil kullanımları sonucunda devrikleşmelere, sapmalara, yinelemelere sebep olduğu için okuyucu veya dinleyicinin ilk anda dikkatini çeken dil öğeleridir. Şiirde sık sık önceleme unsurlarından yararlanıldığı görülür. "*Atatürk gülümsedi öğretmenim*" dizesinde olduğu gibi aynı söz diziminin veya "*baktı ki*" şeklinde söz öbeklerinin şiirin tamamında sıklıkla kullanılması şiirde söz dizimsel önceleme unsurlarına yer verildiğinin açık göstergeleridir. Bu şekilde şiirde önceleme unsurlarına yer verilerek ilk anda okuyucunun dikkati bu unsurlar üzerine çekilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu incelemelerle şiirde bir ses uyumunun yakalandığı ve şiir diline uygun bir anlatımın gerçekleştirildiği de görülmüştür.

- **İmge-Alışılmamış Bağdaştırma-Benzetme-Deyim Aktarması**

Şiirin anlatımında duygusal etki oluşturmak adına imgelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan, benzetmelerden yararlanıldığı görülür. Şiir dilinde kullanılan bu yapılar, anlatıma yoğunluk ve duygusallık katmak için bire bir yapılarıdır. "*Kapkara bulutlar inmiş/ ışıklı gözlerine* (17), "*sımsıcak bir sevgi gözlerinde* (26)" dizelerinde görüldüğü üzere şair, "*ışıklı*" ve "*gözler*" ile "*sımsıcak*" ve "*sevgi*" sözcüklerini birleştirerek günlük dilde rastlanmayan, duyulmadık, alışılmamış söylemler meydana getirmiştir. Şiirin anlatımına böylelikle zenginlikler kazandırmıştır.

Şair, kimi dizelerde benzetme unsurlarına yer vermiştir. Örnek olarak "*bora gibi kasırğa gibi Atatürk' ün/ sanırım yönelmiş bilgisizliğe* (18)" dizesinde yer alan "*bora gibi kasırğa gibi Atatürk*" söz diziminde bora, kasırğa ve Atatürk sözcükleri eşit biçimde öncelenerek öne çıkarılmıştır. Böylelikle anlatıma bir güç katılmış, okuyucunun zihninde Atatürk' e yönelik güçlü tasarımlar oluşturmak amaçlanmıştır. Şiirin genelinde ise çok çeşitli imgeleme örneklerine rastlamak mümkündür. "*Atatürk gülümsedi öğretmenim/ siz sınıfa girince* (1)" söz diziminde de görüldüğü üzere öğretmenin sınıfa girmesiyle Atatürk' ün mutlu olduğu anlamı yaratılmaktadır. Bu imgeleme şiirin geneline hâkimdir. Yine ardından gelen "*dağıldı kara bulutlar* (2)", "*açıldı konca* (3)" dizelerinde de imgelemeye başvurulduğu görülmekte 'bulutların dağılması' ve 'goncaların açması' öğretmenin sınıfa girmesiyle ilişkilendirilmektedir. "*Kapkara bulutlar inmiş/ ışıklı gözlerine* (17)" dizesinde aynı imgelemeye başvurulduğu görülmektedir. **Kara bulutlar**ın okuyucunun zihninde oluşturduğu tasarımlar Atatürk' ün gözleriyle ilişkilendirilerek bir üzüntü içinde olduğu ifade edilmek istenmiştir. Ayrıca şiirde ses bilimsel bir sapma örneğine de yer verildiği görülmektedir. "*Açıldı konca* (3)" dizesinde **konca** sözcüğü sesbilimsel bir sapma örneğidir. Şair sözcüğün içerisinde olmayan bir sesi kullanarak sapmaya yer vermiş, dikkat çekici bir dil kullanım gerçekleştirmiştir.

4.1.2.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde Atatürk, öğretmen ve anlatıcı olmak üzere üç farklı unsur göze çarpmaktadır. Bu bakımdan gönderimlerin bu üç öge arasında değişiklik göstererek kullanıldığı tespit edilmiştir.

Atatürk' e gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø baktı... (4), ...Ø saklıyamadı... (7), ...Ø baktı... (8), ...Ø sevindi... (11), ...Ø baktı... (12), ...Ø baktı... (19), ...Ø baktı... (23), ...Ø baktı... (27), ...Ø övünüyor... (29)

Atatürk' e iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...sevinci... (7), ...gözlerine... (17), ...Türkiye' si...(27)

Atatürk' e yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...sevincini... (7)

Öğretmene zamirlerle art gönderim yapanlar: ...siz... (5), ...sizde... (24), ...siz... (30)

Öğretmene kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gençsiniz... (8), ...eğitiyorsunuz... (9), ...çiziyorsunuz... (12), ...girmişsiniz... (23), ...başlıyorsunuz... (25)

Öğretmene iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gözlerinizde... (26)

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bizle... (29)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...varmışız... (20)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...karşımıza... (12), ...Türkiye' miz...(27)

• Bağlaçlar

Şiirde sıklıkla iki ya da üç düşünceyi birbirine bağlayan bağıntı ögelerinden yararlandığı görülür.

- ✓ Baktı **ki** okul yenidir (4) (açıklama)
- ✓ Baktı **ki** gençsiniz bilgili (8) (açıklama)
- ✓ Baktı **ki** geçmiş karşımıza/ çiziyorsunuz yolu (12) (açıklama)
- ✓ **Çünkü** boşmuş sıralar (15) (sebep)
- ✓ **Çünkü** harf okunmamış (16) (sebep)
- ✓ **Ama** baktı **ki** gün doğmuş (19) (sonuç-açıklama)
- ✓ Baktı **ki** zil çalmış sınıfa girmişsiniz (23) (açıklama)
- ✓ Baktı **ki** Türkiye' si Türkiye' miz/ aydın ufuklara yürüyor hızla (27) (açıklama)
- **Eksilti**

Şiirde kimi söz dizimi unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*Atatürk*) baktı (4), (*Atatürk*) saklıyamadı (7), (*Atatürk*) sevindi (11), (*Atatürk*) baktı (12), (*Atatürk*) baktı (19), (*Atatürk*) baktı (23), (*Atatürk*) baktı (27) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki Atatürk sözcüğünün kullanılmadığı, eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*kendi*) sevincini (7), (*Atatürk' ün*) gözleri (17), (*sizin*) gözlerinizde (26) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki tamlayan unsurunun yüzey yapıda eksiltildiği görülmektedir.

Nesnesi eksiltili yapılar: (*bizi*) eğitiyorsunuz (9) dizesinde parantez içindeki nesnenin eksiltildiği görülür.

Yüklemi eksiltili yapılar: Şiirde bazı dizelerde yüklemi eksiltili kimi cümlelere rastlamak mümkündür.

- ✓ Bir iştah kızda oğlanda (22)
- ✓ Sımsıcak bir sevgi gözlerinizde (26)

dizelerinde anlatımı yoğunlaştırmak adına yüzey yapıda yüklem kullanılmadığı görülür. Bu da şiire etkileyici bir üslup kazandırmaktadır.

- **Koşutluk**

Şiirde dizeler arasında koşutluk sağlayan yapılara rastlanmaktadır.

- ✓ 6, 10, 13, 28 ve 31. dize ve sözcelerde "*Atatürk gülümsedi öğretmenim*" söz dizimsel yapısının olduğu gibi tekrarlandığı görülmektedir. Bu da şiirde koşutluğun öncelendiğini göstermektedir.
- ✓ 4, 8, 12, 19, 23 ve 27. dize ve sözcelerde "*Baktı ki...*" söz öbeğinin ön yineleme unsuru olarak yinelenmesi de şiirin koşutluğu açısından önemli bir unsurdur. Bu sözcüksel ön yineleme ile şiirin bütününde koşutluk sağlanmıştır.
- ✓ 1 ve 30. dize ve sözcelerde "*Siz sınıfa girince*" söz öbeğinin de yinelendiği görülür. Söz dizimsel art yineleme olarak kabul edilen bu yapı sayesinde birbirinden uzak dizeler arasında koşutluk ilişkisi sağlanmıştır.
- ✓ 2 ve 30. dizelerde "*Dağıldı kara bulutlar*" söz öbeğinin yinelenmesi de yine bir koşutluk örneğidir. Böylece söz dizimsel yineleme ile dizeler arasında ilişki kurulmuştur.
- ✓ Ayrıca sözcüksel koşutluk örneklerine de rastlanmaktadır. "...*kırpmamış* (14), ...*okumamış* (16); ...*yönelmiş* (18), ...*açılmış* (21); ...*inmiş* (17), ...*çalmış* (23), ...*demiş* (25)"; "...*hızla* (27), ...*bizle* (29)"; "...*girince* (30), ...*görünce* (31)" şeklinde sınıflandırılan sözcük grupları aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Aynı sözcüksel yapıdaki bu sözcüklerin farklı dize ve sözcelerde kullanılması şiirde koşut yapıların olduğunu göstermektedir. Aynı dilsel yapının farklı sözcüklerle ifade edilmesi de anlatıma zenginlik kazandırmıştır.

- **İşlevsel Cümle Görüngeşi**

Şiirin neredeyse tamamında devrikleşmiş yapılardan yararlanıldığı görülmektedir. Hatta sıklıkla bölümlenmiş cümlelere yer verilmiş, cümlelerin devamı bir alt dizede yer almıştır. Böylelikle dize sonlarında ses uyumu yaratmak amaçlanmıştır.

- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ Siz sınıfa girince (1)
- ✓ Dağıldı kara bulutlar (2)
- ✓ Açıldı konca (3)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim (6)
- ✓ Saklıyamadı sevincini (7)
- ✓ Baktı ki gençsiniz bilgili (8)

- ✓ Eğitiyorsunuz yolunca yöntemince (9)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim (10)
- ✓ Sevindi onca (11)
- ✓ Baktı ki gençmiş karşımıza/ Çiziyorsunuz yolu (12)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ Gözleri dolu dolu (13)
- ✓ Çünkü boşmuş sıralar (15)
- ✓ Çünkü harf okunmamış (16)
- ✓ Kapkara bulutlar inmiş/ Işıklı gözlerine (17)
- ✓ Bora gibi kasırga gibi Atatürk' üm/ Sanırım yönelmiş bilgisizliğe (18)
- ✓ Bir koşu varmışız okula (20)
- ✓ Özlemle açılmış kitaplar (21)
- ✓ Baktı ki Türkiye' si Türkiye' miz/ Aydın ufuklara yürüyor hızla (27)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim (28)
- ✓ Övünüyor bizle (29)
- ✓ Dağıldı kara bulutlar/ Siz sınıfa girince (30)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ Kürsüde kendini görünce (31)

Şiirde hem bölümlenmiş cümlelere yer verilmiş hem de devrik yapılar oluşturulmuştur. Bu devrikleşmeler yardımıyla hem dize sonlarında ses uyumu yaratılmış hem de anlatıma akıcılık kazandırılmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde eylem zamanlarının görülen ve duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman şeklinde çeşitlendiği görülmektedir. Tüm eylem çekimleri de yalnızca metinde anlatılanların zamanını çekimlediği için hepsini aynı öbekte incelemek yerinde olacaktır.

"...gülümsedi... (1), ...dağıldı...(2 ve 30.), ...açıldı... (3), ...baktı... (4, 8, 12, 19, 23 ve 27.), ...gülümsedi... (6, 10, 13, 28 ve 31.), ...saklıyamadı... (7), ...sevindi... (11)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimine; "...kırpmamış... (14), ...boşmuş... (15), ...okunmamış... (16), ...inmiş... (17), ...yönelmiş... (18), ...varmışız... (20), ...açılmış... (21), ...çalmış... (23), ... demiş... (25)" şeklinde duyulan geçmiş zaman çekimine; "...eğitiyorsunuz... (9), ...çiziyorsunuz... (12) ...başlıyorsunuz... (25), ...yürüyor... (27), ...övünüyor... (29)" şeklinde şimdiki zaman çekimine yer verildiği görülür.

4.1.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

Şiirde sık sık sözcüklerin yinelenmesinden, eş dizimlilik örüntülerinden yararlanılarak bağdaşıklığın sağlandığı görülmektedir.

- **Yinelemeler**

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Atatürk gülümsedi öğretmenim" söz dizimi unsurunun toplamda 6 defa yinlendiği tespit edilmiştir.
- ✓ "Baktı ki" söz öbeğinin toplamda 6 defa yinlendiği görülmektedir.
- ✓ "Siz" zamirinin 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Sınıf" sözcüğü 3 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde kimi sözcükler aynı kavram alanından seçilerek bir örüntü oluşturulmuştur.

- ✓ Okul kavramı etrafında *Atatürk, öğretmen, sınıf, bilgi, eğitmek, okul, sıra, harf, kitap, ders, kürsü* sözcüklerinin örüntülediği görülmektedir. Böylece okuyucunun zihninde okul kavramına yönelik tasarımlar oluşturmak amaçlanmıştır.

4.1.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1, 9, 23 ve 25. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ siz sınıfa girince (1)
- ✓ Eğitiyorsunuz yolunca yöntemince (9)
- ✓ Baktı ki zil çalmış sınıfa girmişsiniz (23)
- ✓ Günaydın demiş derse başlıyorsunuz (25)

Yukarıdaki dizelerde öğretmenin sınıfa girmesi özelleştirilerek anlatılmış ve açıklanmıştır.

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

Şiirde sınırlı sayıda neden-sonuç ilişkisine rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları derin yapıda görülmektedir.

1, 2 ve 3. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ siz sınıfa girince (1)
- ✓ Dağıldı kara bulutlar (2)
- ✓ Açıldı konca (3)

Yukarıdaki dizelerde öğretmenin sınıfa girmesi sonucunda Atatürk' ün gülümsediği, sınıftaki kara bulutların dağıldığı ve goncaların açıldığı dile getirilmektedir.

8, 9 ve 10. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Baktı ki gençsiniz bilgili (8)
- ✓ Eğitiyorsunuz yolunca yöntemince (9)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim (10)

Yukarıdaki dizelerde öğretmenin genç, bilgili olması ve yöntemlere uyarak eğitim öğretimi gerçekleştirmesi sonucunda Atatürk' ün gülümsediği dile getirilmiştir.

12 ve 13. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Baktı ki geçmiş karşımıza/ Çiziyorsunuz yolu (12)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim (13)

Öğretmenin yol gösterici tutumundan dolayı Atatürk' ün gülümsediği ifade edilmiştir.

14. sözce ile 15 ve 16. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Anlaşılan bütün yaz/ Atatürk gözünü kırpmamış (14)
- ✓ Çünkü boşmuş sıralar (15)
- ✓ Çünkü harf okunmamış (16)

Atatürk' ün gözünü kırpmaması okulun tatilde olmasına bağlanmıştır. Dizeler arasında tutarlılık ilişkisine dikkat edilmiştir.

27 ve 31. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Baktı ki Türkiye' si Türkiye' miz/ Aydın ufuklara yürüyor hızla (27)
- ✓ Atatürk gülümsedi öğretmenim/ Kürsüde kendini görünce (31)

Yukarıdaki dizelerde de Türkiye' nin aydınlık bir geleceğe yürümesi, Atatürk' ün kendini kürsüde görmesi gibi nedenler Atatürk' ün gülümsemesinin nedeni olarak sunulmaktadır.

4.1.2.2.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde yoğun olarak bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüne yer verildiği görülmektedir. Bağdaşıklık unsurlarından art gönderimden sık sık yararlanılmış; Atatürk' e, öğretmene ve öğrencilere "siz, biz" gibi çeşitli zamirlerle ve iyelik, kişi ekleriyle gönderimlerde bulunulmuştur. Böylece söylem varlıklarının şiir boyunca yinelenmesi ve sürekliliği sağlanmıştır.

Şiirde sıklıkla "Atatürk gülümsedi öğretmenim" ve "baktı ki..." şeklinde söz dizimi ve söz öbeklerinden yararlanılarak koşut yapılar yer verilmiş ve anlatım zenginleştirilmiştir. Ayrıca "Dağıldı kara bulutlar (2)", "Açıldı konca (3)" gibi devrik yapılardan da yararlanılarak anlatıma akıcılık kazandırılmıştır. Ayrıca şiire bir ritim vermek adına "baktı ki..." gibi aynı türden ve yapıdan ekleyici, nedenleyici gibi bağlaçların yardımıyla da dizeler arasında bağlantı kurulmuş; konu akışı belirli bir düzen dâhilinde ilerlemiştir. Yine şiirde "okul, öğretmen, sıra, kitap..." gibi aynı kavram alanından sözcükler kullanılarak sözcüksel bağdaşıklıktan yararlanılmış böylelikle şiirin tek bir konu etrafında, tutarlı bir bütün olması kolaylaşmıştır.

Şiirin genel olarak tamamında neden-sonuç ilişkilerine rastlamak mümkündür. Ancak bu ilişki derin yapıda tespit edilmektedir. "Atatürk gülümsedi öğretmenim/ siz sınıfa girince (1), Dağıldı kara bulutlar (2), Açıldı konca (3)" dizeleriyle bunu somutlaştırmak mümkündür. Örnek dizelerde herhangi bir neden-sonuç bağlacı bulunmamasına rağmen bu ilişkinin kurulduğu görülür. Neden-sonuç ilişkileri kurularak metnin kopukluktan uzak, tutarlı bir bütün olması desteklenmiştir. Ayrıca "Baktı ki zil

çalmış sınıfa girmişsiniz (23), Günaydın demiş derse başlıyorsunuz (25)" gibi kimi dizelerde özelleştirme bağlantısıyla da birbiriyle ilişkili kimi konuların detaylandırılarak aktarıldığı görülmektedir. Tüm bunlar şiirin bağdaşıklık ve tutarlılığında önemli bir görevi karşılamış, şiirin bir konu etrafında birlik ve bütünlük göstermesini kolaylaştırmıştır. Bu şekilde metinselliğin sağlandığı da söylenebilmektedir. Ancak tutarlılık görünülerinden genelleştirme, karşılaştırma, karşıtlık görünülerine yer verilmemesi şiirin metinselliği açısından bir eksiklik olarak görülebilir.

Şiirde tespit edilen önemli bir unsur ise yazım yanlışlarıdır. Metinde yer alan "saklıyamadı" sözcüğünün "saklayamadı" şeklinde düzeltilmesi gerekmektedir. Metinlerde yer alan yazım yanlışları ana dili eğitimini olumsuz yönde etkiler.

4.1.2.3. "Canyoldaşıma Mektuplar" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.3.1. Metnin Betimlenmesi

"Canyoldaşıma Mektuplar" şiiri (Ek-11), Jülide Gülizar Ergüven (2017, s. 26) tarafından Kurtuluş Savaşı dönemindeki vatan sevgisi üzerine kaleme alınmış bir şiirdir. Şiir 5 bentten oluşmaktadır.

Şiirin konusu vatan sevgisidir. Şair, okuyucudaki vatan sevgisini uyandırmayı ve bu duyguyu güçlendirmeyi amaçlamıştır. Şiirin ilk üç kıtasında vatanın içinde bulunduğu kötü durumu betimlemiş, savaş ortamının yarattığı olumsuz havayı çeşitli imgelerle okura sezdirmiştir. Şiirin diğer yarısında ise Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ü şiire dâhil etmiş ve olayların seyrini değiştirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk sayesinde Türk milletinin imkânsız olan şeyleri başararak âdeta şahlandığını, tüm zorlukların üstesinden geldiğini ve yeniden doğduğunu okur kitlesine benimsetmeye çalışmıştır.

4.1.2.3.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirde şiirselliği hâkim kılmak adına bazı ses uyumlarına dikkat edildiği görülmektedir. Bu ses uyumları dize sonlarında yer alan sözcüklerdeki ses benzerliğine dayanmaktadır. *Gelir gibiydi/ ezilir gibiydi/ eksilir gibiydi/ esir gibiydi/ gösterir*

gibiydi/ devir gibiydi/ bir gibiydi, yakın/ akın, kader/ beşer, ayağı/ parmağı vb. gibi sözcüklerinde görüldüğü üzere bazı seslerin bire bir tekrar etmesi şiirin âhengine büyük bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca her kıtanın sonunda "*gibiydi*" şeklinde benzetme edatına yer verilmesiyle de bu ses öğelerinin benzerliği zenginleştirilmiştir.

Serbest bir ölçüyle yazıldığı görülen şiirde yazımsal bakımdan birtakım aykırılıklar göze çarpmaktadır. Şiir, geleneksel şiir biçimlerinden farklı bir yapıya sahiptir. Her dizenin aynı düşey çizgide olmadığı dikkat çeken bir husustur.

Nal sesleri vardı zamanda/

Uzak yakın... (4)

Geceden sabaha doğru sesler/

dizelerinde de olduğu gibi kimi dizelerin diğerlerine oranla daha uzun bir aradan sonra yerleştirilmesi bir tür yazımsal sapma olarak değerlendirilebilir.

• İmgeler- Benzetmeler- Alışılmamış Bağdaştırmalar

Şiirde anlatımı yoğunlaştırmak adına güçlü imgelerden, benzetmelerden, alışılmamış bağdaştırmalardan yararlanıldığı görülmektedir. Şair, anlatıma lirizm katmak için sözcüklerin çağrışım güçlerinden yararlanmış, sık sık imgelemelere başvurmuştur.

İlk kıta da yer alan "*Atlıların ayaklarında zaman/ Ezilir gibiydi (3)*" cümlesinde şair, özgün bir imgeleme örneği vermiştir. Zamanın atlıların ayaklarında ezilmesi mümkün değildir. Bu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Şair bu dizelerle atlıların normalden daha hızlı ve daha güçlü bir şekilde hareket ettiklerini, bu hareketlilik karşısında zamanın işlevini yitirdiğini imgeli bir şekilde dile getirmiştir. Ardından gelen "*Nal sesleri vardı zamanda/ uzak yakın.. (4)*" dizesi de önceki dizeye gönderimde bulunarak imgeyi devam ettirmiş, atlıların ayak seslerini nal sesleri şeklinde değiştirerek zamanın içine yerleştirmiştir. Her an, uzak ya da yakın, dört bir yanda nal seslerinin olduğunu düşsel olarak okuyucuya hissettirmiştir. Şair son kıtada "*Bir vatan şahlanmıştı balam (14)*" dizesinde ise bir benzetmeden yararlanarak imgelemeye başvurmuştur. Şahlanmak bir atın ön ayaklarını kaldırarak arka ayakları üzerinde yükselmesi,

kükreyerek coşkulu hareketlerde bulunması olarak bilinir. Bu dizelerde de vatanın tıpkı bir at gibi şahlanarak yükseldiği, şaha kalktığı ifade edilmiştir. Yine son kıtada "*Devir, tarihe hükmeden devir gibiydi (15)*" dizesinde bir milletin tarihinin değiştiği devir olmasından ötürü şair devri "tarihe hükmeden devir" olarak betimlemiştir. Böylelikle şair, şiirselliği metne hâkim kılmıştır.

4.1.2.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde Gazi' ye yönelik bazı art gönderim unsurlarından yararlanıldığı görülmektedir.

Gazi' ye iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...ayağı... (11), ...başında... (12), ...parmağı... (13)

• Bağlaçlar

Şiirde yalnızca bir dizede bağıntı unsuruna rastlanmaktadır.

✓ Baksan **ki** Gazi' nin gözlerinde/ Ölmekle yaşamak bir gibiydi (17) (açıklama-sıralama)

Sözcesindeki "ki" bağlacı sözce içindeki cümleleri birbirine bağlamaktadır. 'ile' bağlacı ise iki sözcüğü sıralamaktadır.

• Eksilti

Şiirde eksilteli yapılara rastlamak mümkündür.

Öznesi eksilteli yapılar: (*ben*) gördüm (1), (*ben*) gördüm (10), (*sen*) baksan (17) şeklinde numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksilteli yapılar: (*Gazi' nin*) sağ ayağı (11), (*Gazi' nin*) başı (12), (*Gazi' nin*) parmağı (13) şeklinde numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

Yüklemi eksiltili yapılar: Şiirde bir dizede yüklemi eksiltili bir cümle tespit edilmiştir.

- ✓ Başında bir kara kalpak (12)

dizesinde okuyucu bağlamdan yola çıkarak zihninden eksik olan ögeyi tamamlayabilmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluk sağlayan kimi dil unsurlarına rastlamak mümkündür.

- ✓ "...gelir gibiydi (2), ...gösterir gibiydi (13); ...ezilir gibiydi (3) ...eksilir gibiydi (5); ...esir gibiydi (9), ...devir gibiydi (15) ...bir gibiydi (13)"

Yukarıdaki örneklerde aynı dilsel yapının değişik sözcüklerle yinlendiği görülür. Art yineleme şeklinde oluşturulan bu tekrarlama şiirin koşutluğuna katkı sağlamaktadır. Benzer ses ve söz öbeklerinden yararlanarak hem dizeler ve bentler arasında ilişki kurulmuş hem de şiirin anlatımına zenginlik kazandırılmıştır.

- **İşlevsel Cümle Görüngeşi**

Şiirde devrikleşmelerden sıklıkla yararlanıldığı görülür.

- ✓ Nal sesleri vardı zamanda/ Uzak yakın (4)
- ✓ Tel örgülerde diken dikendi kader (6)
- ✓ Sakarya, Sakarya değildi artık (7)
- ✓ Serpilivermiş ovaya üçer beşer/ Mehmetler (8)
- ✓ Bir tümseğe dayanmış sağ ayağı (11)
- ✓ Bir vatan şahlanmıştı balam (14)
- ✓ Bu miller ölür mü, ölür müydü hiç (16)

Dizelerinde görülen devrikleşmiş yapılarda dikkat yargıya çekilmektedir. Dize sonuna yer yer özne, nesne, dolaylı tümleç gibi dil öğelerinin yerleştirildiği görülmektedir. Bu devrikleşmeler yardımıyla şair, dize sonlarında ses uyumlarının âhenginden yararlanmış böylelikle şiire akıcılık kazandırmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde görülen geçmiş ve duyulan geçmiş zaman olmak üzere iki farklı fiil çekimine yer verildiği görülür. Bu zaman çekimleri metnin zamanıyla sınırlandırıldığı için aynı öbekte incelenebilir. Çünkü her iki zaman çekimi de metnin kurgusuna aittir.

Şiirde yer alan görülen geçmiş zamanı "... gördüm... (1), ... gibiydi... (2, 5, 9, 13, 15 ve 17.) ...dikendi... (6)" gibi çekimlerle duyulan geçmiş zamanı; "... serpilivermiş... (8), ...dayanmış... (11) " gibi çekimlerle örneklendirmek mümkündür. Bu zaman çekimleri şiirin konusuyla bağlantılı olarak şiir içerisinde yerini almaktadır.

4.1.2.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yineleme**

Aynı sözcüğün tekrarıyla:

✓ "Gibiydi" sözcüğü dize sonlarında 7 defa yinelenmiştir.

Kısmi yineleme:

✓ "At" sözcüğü 'atlılar, atlar, atlıların' şeklinde kısmi olarak 3 defa yinlendiği görülmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirin konusuna bağlı olarak aynı kavram alanından bazı sözcüklerin tek bir kavram etrafında örüntülendiği görülmektedir.

✓ Savaş kavramı etrafında *atlılar, atlar, nal, Sakarya, Mehmetler, savaş, süngü, Kocatepe* sözcükleri kullanılarak şiirde savaş motifi işlenmiştir.

4.1.2.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 ve 2. dizeler arasında özelleştirme bağlantısının kullanıldığı görülür.

✓ Atlılar gördüm (1)

✓ Yağız atlar.. doru atlar.. kır atlar/ Tâ ötelerden gelir gibiydi (2)

1. cümlede geçen atlılar sözcüğü, 2. sözcüde "yağız atlar, doru atlar, kır atlar" şeklinde açıklanmış, örneklendirilerek özelleştirilmiştir.

10 → 13. dize ve sözcükler arasında özelleştirmeden yararlanılmıştır.

- ✓ Gazi' yi gördüm (10)
- ✓ Bir tümseğe dayanmış sağ ayağı (11)
- ✓ Başında bir kara kalpak (12)
- ✓ Kocatepe' de kalkan parmağı/ Akdeniz' i gösterir gibiydi (13)

10. dizede yer alan "Gazi" ardından gelen dize ve sözcüklerde açıklanmış, detaylandırılarak anlatılmıştır.

• Karşılıklı Bağlantısı

Şiirde karşılıklı ilişkilerinden yararlanıldığı görülür.

4, 5 ve 17. sözcüklerde karşılıklıklardan yararlanılmıştır.

- ✓ Nal sesleri vardı zamanda/ *Uzak yakın...* (4)
- ✓ Gecedен sabaha doğru sesler/... /*Artar, eksilir* gibiydi (5)
- ✓ Baksan ki Gazi' nin gözlerinde/ *Ölmekle yaşamak* bir gibiydi (17)

Yukarıdaki dizelerde uzak-yakın, artmak-eksilmek, ölmek-yaşamak gibi karşıt kavramlara yer verildiği görülür.

4.1.2.3.3. Metnin Yorumlanması

Şiirin bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünden bazı öğeleri barındırarak bir bütün oluşturduğu görülür. Ancak dizelerin bazen bağımsız düşüncelerden meydana getirilmesi art ve ön gönderimlerin sayısını etkilemiştir. Sayısı az olmakla birlikte gönderimlerin Gazi' ye olduğu tespit edilmiştir. Bu da yalnızca "*ayağı, parmağı, başı*" gibi sözcüklerdeki iyelik ekleriyle mümkün olabilmiştir. Böylelikle söylem varlığının metin boyunca sürekliliği sağlanmıştır.

Dize sonlarında "*-ir gibiydi*" şeklinde geniş zaman + gibiydi şeklinde bir art yineleme unsuru yardımıyla da koşutluk sağlanmış, dizeler ve bentler arasında ilişki kurmak kolaylaşmıştır. Aynı dilsel yapının farklı sözcüklerle ifade edilmesi şeklinde

görülen bu koşutluk sayesinde anlatım zenginleştirilmiştir. Şiirde yer yer devrik yapılarla da rastlanmaktadır. "*Tel örgülerde diken dikendi kader (6), Sakarya, Sakarya değildi artık (7)*" gibi dizelerde bu devrikleşmeleri görmek mümkündür. Böylelikle şiirde ses uyumu ve anlatımın akıcılığı yakalanmaya çalışılmıştır. Bağlaçlara ise şiirde çok fazla rastlanmamaktadır. Yalnızca "*Baksan ki Gazi' nin gözlerinde/ Ölmekle yaşamak bir gibiydi (17)*" sözcesinde "ki" bağlacının varlığı tespit edilmiştir. Bağıntı unsurlarına çok fazla yer verilmemesinde dizelerin ve sözcelerin genellikle birbirinden bağımsız düşünceler etrafında meydana getirilmesi etkili olmuştur. Bu da bağdaşıklık için bir eksiklik olarak görülebilir. Ancak *at, nal, savaş, süngü* gibi aynı kavram alanından sözcüklerin kullanılması ve "*atlular*", "*gibiydi*" bazı sözcüklerin bire bir tekrar etmesi yollarıyla kıtalar arasında bağdaşıklık sağlanmaya çalışılmış; şiirin tutarlı bir görünüm kazanması kolaylaşmıştır.

Şiirde tutarlılık görünümüne çok fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. "*Atlular gördüm (1)Yağız atlar.. doru atlar.. kır atlar/ Tâ ötelerden gelir gibiydi (2)*" şeklinde tespit edilen özelleştirme bağlantısına ve *ölmek-yaşamak, artmak-eksilmek* şeklinde karşıtlık ilişkisine yer verildiği görülür. Bu özelleştirme ve karşıtlık bağlantıları sayesinde dizeler arasında tutarlılık sağlanmaya çalışılmış, metnin konu sürekliliği desteklenmiştir. Yalnızca özelleştirme ve karşıtlık bağlantılarına yer verilmesi, neden-sonuç, genelleştirme, karşılaştırma gibi tutarlılık görüntülerinden yararlanılmaması ise şiirin metinselliği açısından bir nevi eksiklik olarak düşünülebilir. Bunun yanında metnin başlığında yer alan "canyoldaşı" söz öbeğinin yanlış yazıldığı görülmektedir. "Can yoldaşı" şeklinde ayrı yazılması gereken sözcüğün bitişik yazılması ana dili eğitimini olumsuz yönde etkileyecektir.

4.1.2.4. "Dostlar Beni Hatırlasın" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.4.1. Metnin Betimlenmesi

"Dostlar Beni Hatırlasın" (Ek-12), Aşık Veysel Şatıroğlu (2017, s. 34) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Dünya hayatının geçiciliği ve dostlar tarafından unutulmama isteği üzerine yazılan şiir, 3 kıtadan meydana gelmektedir.

Şiirin konusu, hayatın bir gün son bulması ve son bulduktan sonra insanlar tarafından hatırlanma arzusudur. Şiirin genelinde insanoğlunun fâniliği ve dünya

hayatının gelip geçiciliği lirik bir dille okuyucuya aktarılmıştır. Şaire göre önemli olan unutulmamaktır. İnsanlar bu dünyadan göçüp gitse de mutlaka hatırlanmak arzusunu duyacaklardır. Günlerin, ayların, yılların geçmesi hatırlamak için engel değildir. Önemli olan arkada iyi bir isim bırakmak, dostlar tarafından iyi bir adla yaşatılmaktır. Şairin üzerinde durduğu bu görüşler, şiirin geneline duygusal bir havanın hâkim olmasına neden olmuştur. Okur kitlesi bir nevi hislendirilmek istenmiştir.

4.1.2.4.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Ögeleri**

Şiir ses ögeleri bakımından oldukça zengindir. Her dizenin sonunda kafiye ve redif kullanımıyla ses uyumu oluşturulmuş, aynı söz dizimi tüm kıtalarda tekrarlanarak şiire bir ritim kazandırılmıştır. *Kalır/ gelir, uçar/ göçer/ geçer, olur/ gelir/ kalır* gibi sözcüklerde bu ses uyumunu görmek mümkündür. Ayrıca şair geleneksel şiir şekline bağlı kalmış, dörtlüklerden ve dizelerdeki hece sayısı eşitliğinden de yararlanmış. 4+4 durak yapısına sahip olan şiir, 8' li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Bu bakımdan şiirde her anlamda ses uyumlarına dikkat edildiği söylenebilir.

- **İmgeler ve Benzetmeler**

Şair, anlatımı güçlü kılmak adına imgelerden ve benzetmelerden yararlanmaktadır. Özellikle benzetmeden yararlanarak imgelemeler gerçekleştirdiği görülmektedir. Örnek olarak "*Can kafeste durmaz uçar (5)*" dizesinde şair insan ruhunu bir kuşa benzetmiş ve bu yolla imgeleme gerçekleştirmiştir. Can diyerek insanın ruhunu, kafes diyerek de bedenini imgeleyen şair, her ruhun bir gün bedenden ayrılacağını ifade etmek istemektedir. Yine "*Dünya bir han konan göçer (6)*" dizesinde şair, dünyayı bir hana benzetmiş ve insanları da konaklamak için geçici bir şekilde bu handan yararlanan yolcular olarak betimlemiştir. Böylece anlatımı etkileyici kılmıştır. Ayrıca "*Veysel gider, adı kalır (11)*" dizesinde de yine ölüme gönderim yapmış; insanın, bu dünyadan göçse bile, adıyla yaşamaya devam edebileceğini ifade etmek istemiştir. Örneklerde de görüldüğü üzere şair hem açık, anlaşılır bir dille hem de söz oyunları, güçlü imgeler ve benzetmelerle anlatıma yoğunluk katmıştır.

4.1.2.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin anlatıcıya yapıldığı tespit edilmiştir. Şiirde yalnızca bir art gönderim unsuruna rastlanmaktadır.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...beni... (12)

- **Ön Gönderim İlişkileri**

Şair Aşık Veysel, şiir boyunca kendine ön gönderim yapmıştır:

Anlatıcıya (Aşık Veysel) zamirlerle art gönderim yapanlar: ...ben... (1), ...beni... (2), ...beni... (4), ...beni... (8)

Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...beni... (2), ...beni... (4), ...beni... (8)

- **Bağlaçlar**

Şiirde yalnızca bir dizede bağıntı ögesinin kullanıldığı görülmektedir.

✓ Gör **ki** başa neler gelir (10) (açıklama)

- **Eksilti**

Şiirde çok fazla eksilti unsuruna rastlanmamakla birlikte tamlayanı düşmüş isim tamlamalarının yer yer kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (benim) adım (1), (Veysel' in) adı (11) şeklinde numaralandırılmış cümlelerde parantez içindeki tamlayan unsurunun yüzey yapıda eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde göze çarpan koşutluk örneği söz dizimsel yapıda gözlenmektedir.

✓ "Dostlar beni hatırlasın"

Her kıtanın sonunda 4 defa bu söz dizimsel yapıya yer verilmesi dizeler arasında koşutluğu sağlamıştır.

Yine şiir boyunca aynı dilsel yapının art yinleme unsuru olarak kullanılması yani geniş zaman çekimiyle çekimlenmiş farklı eylemlerin varlığı koşutluk için birer örnektir.

- ✓ "...kılır... (1), ...gelir... (2), ...uçar... (5), ...göçer... (6) ...geçer... (7) ...olur... (9) ...gelir... (10) ...kılır... (11)"

Aynı biçim bilgisel sınıfa ait bu sözcükler yardımıyla şiirde koşutluğun sağlandığı görülmektedir.

• Zaman ve Görünüş

Şiirin genelinde geniş zaman görünümünün olduğu görülmektedir. Şair genel durumlardan ve eylemlerden bahsettiği için "...kılır... (1), ...gelir... (2), ...uçar... (5), ...göçer... (6) ...geçer... (7) ...olur... (9) ...gelir... (10) ...kılır... (11)" şeklinde geniş zaman çekimlerine şiirde yer vermiştir. Bu fiil çekimi şiirin konusuyla bütünlük gösterebilmiştir.

4.1.2.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yineleme

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Dostlar beni hatırlasın" söz diziminin olduğu gibi toplamda 4 defa yinelendiği görülmektedir.

Zıt kavramların tekrarı yoluyla:

- ✓ "gitmek-kalmak (1), konmak-göçmek (6)" şeklinde kimi zıt sözcüklerin tekrar ettiği görülmektedir.

Kısmi yineleme:

- ✓ "Ben" zamiri 'ben, beni' şekillerinde toplamda 4 defa yinelendiği görülmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirin konusu etrafında bazı sözcüklerin bir örüntü oluşturduğu görülmektedir.

- ✓ Zaman kavramı etrafında *ay, yıl, gün, ikindi, akşam* sözcüklerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Hatırlanmak arzusu, zaman kavramıyla ilişkili olarak bu sözcüklerle desteklenmiştir.

4.1.2.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Karşıtlık Bağlantısı**

Şiirin genelinde cümle içlerinde birbirine zıt kavramların kullanılmasıyla bir karşıtlık ilişkisinin kurulduğu görülür.

1. dizede gitmek-kalmak fiilleriyle karşıtlık ilişkisi oluşturulmuştur.

- ✓ Ben giderim adım kalır (1)

6. dizede konmak-göçmek fiilleriyle karşıtlık ilişkisi oluşturulmuştur.

- ✓ Dünya bir han konan göçer (6)

9. dizede gün ve akşam sözcükleriyle karşıtlık ilişkisi oluşturulmuştur.

- ✓ Gün ikindi akşam olur (9)

11. dizede gitmek-kalmak fiilleriyle karşıtlık ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Veysel gider adı kalır (11)

4.1.2.4.3. Metnin Yorumlanması

Her dizenin bağımsız bir bütün şeklinde sıralanması şiirin bağdaşıklık görünümünü biçimlendirmiştir. Şiirde gönderim unsurlarına fazla rastlanmamaktadır. Yalnızca anlatıcıya zamirler, iyelik ekleri gibi unsurlarla gönderim yapılmaktadır. "*Ben giderim adım kalır (1), Dostlar beni hatırlasın (2)*" dizelerinde bu gönderimleri görmek mümkündür. Bu da söylem varlığının metin boyunca sürekliliğini sağlamaktadır.

Bunun yanında bazı sözcük ilişkilerinden ve yinelemelerden yararlanarak bağdaşıklıkla sağlandığı söylenebilir. Zaman kavramı etrafında *ay, yıl, gün, ikindi, akşam* gibi bazı sözcüklerin bir arada kullanılması şiirin bir konu etrafında bütün olmasını sağlamıştır. Yine "*Dostlar beni hatırlasın*" söz diziminin her kıtanın sonunda tekrar etmesi hem metnin yüzey yapısında bütünlük oluşturmuş hem de metnin tutarlılığına katkı sağlamıştır. Bu dizinin olduğu gibi tekrarlanması bağdaşıklık unsurlarından koşutluğun da kullanıldığına işaret etmektedir. Ayrıca "*...kalır... (1), ...gelir... (3), ...uçar... (5)*" gibi aynı dilsel yapının farklı sözcüklerle tekrarlanması yoluyla da anlatıma zenginlik kazandırılmıştır. Şiirde devrik yapıların olmayışı da dikkat çeken bir diğer unsurdur. Şiirin akıcılığı koşut yapıların dize sonlarında tekrarlanmasıyla sağlanmıştır. Ayrıca şiirin bütünde bir karşıtlık ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. *Ben giderim adım kalır (1), Dünya bir han konan göçer (6)* dizelerinde görüldüğü üzere *gitmek-kalmak, konmak-göçmek* gibi zıt kavramlar bir arada kullanılarak karşıtlığa yer verilmiş ve bu durum şiirin tamamına hâkim olmuştur. Bu da şiire tutarlı bir görünüm kazandırmış, dizelerin ve kıtaların birbiriyle ilişki içinde olmasını sağlamış ve şiirin tek bir konu etrafından şekillenmesine yardımcı olmuştur. Tüm bu unsurlar şiirin metinselliğini güçlendirmiş ve desteklemiştir.

4.1.2.5. "İnsana Saygı" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.5.1. Metninin Betimlenmesi

"İnsana Saygı" şiiri (Ek-13), A. Necmeddin Çanga (2017, s. 37) tarafından kaleme alınan bir şiirdir. İnsanın değerli bir varlık oluşu üzerine oluşturulan şiir, 3 kıtadan ve iki bağımsız dizeden meydana gelmektedir.

Şiirin konusu, dünya üzerindeki her insanın yalnızca 'insan' olduğu için sevgi ve saygı görmesi gerektiğidir. Şiir, insanın ait olduğu toplum ve doğduğu coğrafya gibi aidiyet duygusunu şekillendiren kimi özelliklerinin dikkate alınmadan sırf insan olduğu için değer görmesi gerektiğini okur kitlesine benimsetmek istemektedir. Şair, insanlar arasında dil, din, ırk ayrımı yapılmadan herkesin eşit görüldüğü, dayanışma ve kardeşliğin öncelendiği, birlik ve beraberlik duygularının hâkim olduğu bir dünya istemektedir. İnsanların hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz kalmadan yaşamlarını sürdürebilmeyi hak ettiklerini dile getirmektedir. Şaire göre insanın onuruna, gururuna,

varlığına hiçbir engel tanımadan saygı duyulmalıdır; ona değer verilmelidir. Dünya üzerinde görülen kimi olumsuzluklar ise ancak gönüllere sevgi yerleştirmekle yok olacaktır.

4.1.2.5.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirde dize sonlarında bazı seslerin benzerliğinden yararlanılarak bir ahenk oluşturma çabası göze çarpmaktadır. *Doğmayacak/ olmayacak/ kurulacak*, *batılı yok/ buralı yok* vb. gibi sözcüklerde bu benzerlikleri görmek mümkündür. Bu kafiye/ uyak sesleri örneğin -AcAk biçiminde olduğu gibi şiire hâkim olan ana duygu etrafında şekillenerek konu bütünlüğüne de katkı sağlamaktadır. Ayrıca şiirde sözcük yinelemelerinden yararlanılarak da bir ses uyumunun oluşturulduğu görülmektedir. Şiirin çoğu dizesinin sonunda "yok" sözcüğü olduğu gibi yinelenmiştir. Bu sözcüğün toplamda 7 defa dize sonlarında bu şekilde yinelenmesi hem bir art yinelemenin hem de bir öncelemenin yapıldığını göstermektedir. "Yok" sözcüğü, dizeyle bağlantılı olarak yinelenirken okurun dikkatini çekmektedir. Bu da duygusal bir his uyandırmak adına etkili bir yöntemdir. Ayrıca şiir serbest ölçüyle kaleme alınmıştır.

• İmgeler-Alışılmamış Bağdaştırmalar

Şiirin genelinde göze çarpan bazı imgelemeler ve alışılmamış bağdaştırma unsurları vardır. Özellikle "*Benim maviye dönüşen karanlığında/ zıdlar çelişkiler yok (9)*" sözcüğü özgün bir alışılmamış bağdaştırma örneğidir. Şairin imge dünyasının bir ürünü olan bu bağdaştırma örneği okuyucu veya dinleyiciyi etkilemek adına önemli bir işleve sahiptir. Şairin "mavi" sözcüğüyle "karanlık" sözcüklerini alışılmamış ve duyulmamış bir şekilde bir araya getirmesiyle bu yapı oluşmuştur. Günlük dilde rastlanılmayan bu türde alışılmamış bağdaştırma örnekleri anlatımı güçlendirmekte ve yoğunlaştırmaktadır. Yine "*Aramızda ne için setdi ne utanç duvarı (7)*" dizesinde "utanç" ile "duvar" sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle alışılmamış bağdaştırma örneği verildiği görülmektedir. Birbirinin kavram alanına girmeyen iki sözcük bu şekilde bir araya getirilerek günlük dilde kullanılmayan yeni ifadeler yaratılmıştır.

4.1.2.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin anlatıcıya (ben) olduğu tespit edilmiştir.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...benim... (9), ...bizimle... (10)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle gönderimde bulunanlar: ...karanlığında... (9)

- **Bağlaçlar**

Şiirde yalnızca bir cümlede bağıntı ögesinin kullanıldığı görülmektedir.

✓ Aramızda **ne** çin setdi **ne** utanç duvarı (7) (sıralama)

şeklinde görevdeş sözcüklerin "ne... ne" bağlacıyla bağlandığı görülmektedir.

- **Eksilti**

Şiirde öznesi, nesnesi ve tamlayanı eksilteli yapıların olmadığı görülür. Yalnızca 7. dizede yüklem olmaması cümleyi eksilteli bir yapı hâline getirmektedir.

Yüklemi eksilteli yapılar:

✓ Aramızda ne çin setdi ne utanç duvarı (7)

şeklinde yüklemsiz bir yapının varlığı göze çarpmaktadır. Ancak okuyucu gerek cümlede kullanılan bağlaçtan gerek de bağlamdan yola çıkarak anlamı tamamlayabilmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde sıklıkla koşut yapılardan yararlandığı görülmektedir. Bu örnekleri aşağıda detaylandırmak yerinde olacaktır.

✓ *Doğulu batılı yok* (2)

✓ *İnsanın siyahı beyazı yok* (4)

- ✓ *Oralı buralı yok* (6)
- ✓ *Ayrılık gayrılık yok* (8)
- ✓ *...Zıdlar çelişkiler yok* (9)
- ✓ *Nötrona atoma gerek yok* (11)
- ✓ *Öldürmeye savaşa gerek yok* (13)

Yukarıdaki dizelerde ilk göze çarpan unsur '**yok**' sözcüğünün art yineleme unsuru olarak tüm dizelerin sonunda olduğu gibi tekrar etmesidir. Ancak bir diğer dikkat çeken unsur ise 'yok' sözcüğünden önceki söz öbeklerinin "*Doğulu batılı, oralı buralı...*" gibi ikileme şeklinde oluşturulmasıdır. Bu bakımdan **ikileme+ yok** şeklinde bir dizilimle şiirde koşut yapıların kullanıldığı görülmektedir.

Aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerin varlığıyla da sözcüksel koşutluk örneği verilmiştir.

- ✓ *"...doğmayacak... (1), ...olmayacak... (3)"*

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde yalnızca bir tane devrikleşmiş yapıya rastlanmaktadır.

- ✓ *Seviler çoğalsın tüm gönüllerde* (12)

Bu dizede öznenin öncelendiği dolaylı tümlecine dize sonunda yer aldığı görülmektedir. Ses uyumu ve akıcılık için böyle bir yola başvurulduğu düşünülebilir.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirin zamanı, şairin düşsel olarak yarattığı bir evrenin zamanını ifade etmektedir. Şair üç zaman diliminden bahsetmektedir: "*..yok... (2, 4, 6, 8, 9, 12 ve 13.), ...bizimle... (10)*" sözcüklerinde ek eylemin geniş zamanı; "*...doğmayacak... (1), ...olmayacak... (3), ...kurulacak... (5)*" fiillerinde gelecek zaman çekimi; ve "*...çoğalsın (12)*" fiilinde emir kipi şeklindedir. Şiirde bu çekimlerin varlığıyla şairin hayal dünyasında yer edinen bir dünya anlatılmaya çalışılmıştır. Bu zaman çekimleri metnin kurgusuna yönelik olduğu için hepsini tek öbekte incelemek yerinde olacaktır.

4.1.2.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yineleme**

Şiirde bire bir sözcük tekrarlarına, zıt anlamlı sözcüklerin tekrarına, yakın anlamlı sözcüklerin tekrarına yer verilmiştir.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

✓ "Yok" sözcüğü dize sonlarında toplamda 7 defa yinelenmektedir.

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı yoluyla:

✓ "oralı-buralı (6)", "ayrılık-gayrılık (8)", "zıt-çelişki (9)" sözcükleri yinelenmektedir.

Zıt kavramların tekrarı yoluyla:

✓ "doğu-batı (2)", "gece-gündüz (3)", "siyah-beyaz (4)" sözcükleri yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanından kimi sözcüklere rastlanmaktadır.

✓ Dünya kavramı etrafında *güneş, doğu, batı* gibi bazı sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.2.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 → 3. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

✓ Bir gün güneş doğmayacak (1)

✓ Doğulu batılı yok (2)

✓ Gece gündüz olmayacak (3)

1. dizede yer alan "güneşin doğmaması" söz öbeği "doğulu, batılı, gece, gündüz" gibi aynı kavram alanına giren sözcüklerle detaylandırılarak açıklanmıştır.

• Neden-Sonuç Bağlantısı

Şiirin bazı kıtalarında kıta içinde neden-sonuç bağlantısının kullanıldığı görülmektedir.

1, 2 ve 3. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Bir gün güneş doğmayacak (1)
- ✓ Doğulu batılı yok (2)
- ✓ Gece gündüz olmayacak (3)

Yukarıdaki dizelerde derin yapıda bir neden-sonuç bağlantısının kullanıldığı görülmektedir. Bir gün güneşin doğmaması sonucunda doğu, batı, gece , gündüz gibi kavramların olmayacağı okuyucu veya dinleyiciye sezdirilmek istenmektedir.

5 ve 6. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Dünya yeni baştan kurulacak (5)
- ✓ Oralı buralı yok (6)

Şair dünya yeni baştan kurulacağı için oralı buralı gibi söylemlerin olmayacağını derin yapıda neden-sonuç ilişkisi kurarak anlatmaya çalışmıştır.

4.1.2.5.3. Metninin Yorumlanması

Şiirde çok fazla bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünün kullanılmadığı tespit edilmiştir. Özellikle şiirde gönderim unsurlarının azlığı dikkat çekmektedir. Her bir dizenin kendi içinde anlamını tamamlaması, dizeler arasında gönderim unsurlarının kullanılmamasına neden olmuştur. Bu durum şiirin bağdaşıklık özelliğini az çok zedelemektedir. Ancak şiirde gönderime yer verilme de diğer bağdaşıklık unsurlarıyla bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

"*Aramızda ne çin setdi ne utanç duvarı (7)*" şeklinde bağlaçlar; "*İnsanın siyahı beyazı yok (4)/ Oralı buralı yok (6)/ Ayrılık gayrılık yok (8)*" gibi dizelerde yer alan ikileme+yok şeklinde oluşturulan koşut yapılar; "*oralı-buralı*", "*ayrılık-gayrılık*", "*zıt-çelişki*" gibi yineleme unsurları; *gün, güneş, doğu- batı* gibi aynı kavram alanından sözcüklerin varlığıyla şiirin bağdaşıklığı desteklenmiştir. Böylelikle şiirin birlik ve

bütünlüğü, konu sürekliliği ve akışı desteklenmiş; metinselliği sağlanmıştır. Ayrıca "*Seviler çoğalsın tüm gönüllerde (12)*" şeklinde devrik yapılardan da yararlanılarak anlatıma akıcılık kazandırılmıştır. Tüm bunların yanında şiirde tutarlılık görünümlerine de rastlanmaktadır. "*Bir gün güneş doğmayacak (1)/ Doğulu batılı yok (2)/ Gece gündüz olmayacak (3)*" şeklinde özelleştirmeler ve bu dizelerin derin yapısında tespit edilen neden-sonuç ilişkileriyle şiirde tutarlılık oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak bunların görünümleri yeterli düzeyde değildir. Genel olarak bağdaşıklık görünümleriyle şiirin hem bağdaşık hem de tutarlı kılındığı söylenebilir.

Bunun yanında "Çin Seddi" şeklinde yazılması gereken sözcüğün "çin setdi" olarak yazılması şiirde yazım yanlışlarına yer verildiğini göstermektedir. Bu yazım yanlışları ana dili eğitimi olumsuz yönde etkileyecektir.

4.1.2.6. "Türküler Dolusu" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.6.1. Metnin Betimlenmesi

"Türküler Dolusu" şiiri (Ek-14), halk kültürü ve sanatından yararlanan ressam şair Bedri Rahmi Eyüboğlu (2017, s. 59) tarafından kaleme alınmış; dörder, beşer hatta yer yer altışar dizeden meydana gelen 7 kıtadan oluşmaktadır. Serbest bir ölçüyle yazılan şiirin bazı kıtalarının kısaltıldığı görülmektedir.

Şiir, türkülerin kültürümüzdeki yeri ve önemi üzerine oluşturulmuştur. Halk kültürüne sıkı sıkıya bağlı olan şairin bu tutumunu şiirin tamamında görmek mümkündür. Halk şiiri ve halk şairi önünde daima saygıyla eğildiğini içten ve samimi anlatımıyla dile getiren şair, türkülerini hakiki şiir olarak betimlemiştir. Şiirde türkülerin saf, temiz, içten, doğal ve katıksız olduğunu ifade etmiştir. Anadolu insanının acılarını, sevinçlerini, umutlarını, heyecanlarını kısaca yaşamlarını acısı ve tatlısıyla gerçekçi bir şekilde türkülerde bulabileceğimizin altını çizmiştir. Kim tarafından oluşturulduğu belli olmasa da içerisinde yürekten gelen hisler barındırdığı için halk şiirini ve köy türkülerini diğer türlerden üstün tutmuştur. Böylelikle Anadolu insanını ve Türk kültürünü yakından tanımak adına daima türkülerle başvurulması gerektiğini, bir milletin kültürel dokusunun en güzel yansımalarının türkülerde bulunabileceğini okura sezdirmeye çalışmıştır.

4.1.2.6.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Ögeleri**

Serbest bir ölçüyle oluşturulan şiirde kafiye ve redif gibi ahenk unsurlarından yararlanıldığı görülmektedir. Geleneksel halk şiirinin temel yansımalarından olan kafiye ve redif kullanımı şairin halk şiirine bağlılığının açık göstergelerindedir. Dize sonlarında yer alan *tanırım/ utanırım, türkülerimiz/ temiz/ memleketimiz, türküleri/ biberi/ haberi, Yemen' i/ gelmeyeni, toprak/ çırılçıplak/ bıçak* vb. gibi sözcüklerde bu ses benzerliklerini görmek mümkündür. Bunun yanında şiirde ses uyumunu ve âhengi sağlamak adına aynı sözcüklerin ve söz öbeklerinin sık sık yinelendiği göze çarpmaktadır. "*Ah bu türküler köy türküleri*" dizesinin olduğu gibi tekrar etmesi bunun tipik örneğidir. Ayrıca şiirde bazı yazımsal sapma örneklerine de rastlamak mümkündür. Şiirin kimi kıtalarının dize sayılarının farklı olması, kıta içerisinde dizelerden birinin çok kısa diğerinin daha uzun oluşturulması yazımsal sapmalardan yararlanıldığını göstermektedir. Bu da şiirin ritmine renk katmakta, şiirin biçimini etkilemektedir. Şairin bu şekilde söz dizimsel yinelemelerden, yazımsal sapmalardan, kafiye ve redif kullanımından yararlanarak şiirde belli bir ritim ve özel bir biçim oluşturduğunu söylemek mümkündür.

- **İmgeler-Deyim Aktarmaları-Benzetmeler**

Şiirlerinde halk kültürü ve sanatından beslenen Bedri Rahmi, "Türküler Dolusu" şiirinde de sözü edilen halk kültürü ve sanatını çağdaş sanatın imgeleriyle, benzetmeleriyle yoğurmuş ve anlatımını canlı kılmıştır.

Öncelikle şiirin başarısını dilinde aramak gereklidir. İçtenlik, açık anlaşılır bir üslup, samimi bir anlatım, yüksek seviyede hissedilen lirizm ve şairin türkülerle ilgili oluşturduğu özgün tasarımlar şiirin başarısına etki etmektedir. Şiir, zengin bir imge dünyasının somutlaşmış bir biçimidir. Şair imgelerden, benzetmelerden, deyim aktarmalarından yararlanarak anlatımını hem özgünleştirmiş hem de yoğunlaştırmıştır. Türkülerin kültürümüzdeki önemli yerini sözcüklerin uzak çağrışımlarından yararlanarak anlatmış ancak bunu yaparken zorlama ve yapmacılıktan uzak durmuştur. Şiirin her kıtası aynı güçlü söyleyişlere sahiptir. İlk kıtada "*şairim (1)*" dizeleriyle okuyucunun dikkatini çeken şair, "*zifiri karanlıkta gelse şiirin hası/ ayak seslerinden*

tanırım (2)" dizeleriyle şiirin hasını canlı bir varlık gibi betimleyerek asıl konuya girmiştir. "*Ne zaman bir köy türküsü duysam/ şairliğimden utanırım (2)*" şeklinde köy türkülerinin şiirin en hası olduğunu, türküler karşısında kendi şiirlerini bile yetersiz bulduğunu içten bir üslupla dile getirmiştir.

Şair üçüncü kıtada benzetme unsurlarıyla desteklediği özgün imgelerden yararlanmıştır. Türküleri "*ana sütü gibi candan/ ana sütü gibi temiz (8)*" şeklinde benzetmelerden yararlanarak betimlemiştir. Ana sütü ve türküleri doğal ve temiz olmaları bakımından ortak bir çerçevede buluşturmuştur. Yine "*ah bu türküler köy türküleri/ dilimizin tuzu biberi (10)*" dizeleriyle türkülerin konuştuğumuz dili yavanlıktan, kuruluştan kurtaran izlere sahip olduğunu belirtmiştir. Beşinci kıtada şair "*ah bu türküler köy türüleri/ mis gibi insan kokar mis gibi toprak (14)*" dizeleriyle türkülerle insan ve toprağı özdeşleştirmiş; insanın tüm canlılığıyla ve gerçekçiliğiyle türkülerde işlendiğini "*dişisi dişi erkeği erkek (16)*", "*kaşı kaş, gözü göz yarası yara (17)*" dizeleriyle sezdirmeye çalışmıştır. Altıncı kıtada ise türküleri çiçeklere benzetip "*kiminin reyhasından geçilmez (20)*", "*kimi zehir kimi zemberek gibi (21)*" dizeleriyle bazı türkülerin güzellikler barındırırken bazılarının acı şeyleri işlediğini dile getirmek istemiştir. Şair tüm bunları aktarırken anlatımı güçlendirmek adına örneklerde görüldüğü gibi imgelerden, benzetmelerden sık sık yararlanmıştır.

4.1.2.6.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.6.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde sıklıkla birinci kişi anlatımı olan 'anlatıcıya' e ve 'türküler' e art gönderim yapılmıştır. Bu bakımdan bu öğeleri ayrı ayrı incelemek yerinde olacaktır.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderimde bulunanlar: ...ben... (13)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...şairim... (1), ... tanırım... (2), ...duysam...utanırım... (3), ...şairim... (4), ...bulmuşum... (5), ...gülmüşüm... (7)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...şairliğimden... (3), ...dilim... (6)

Türkülere zamirlerle art gönderim yapanlar: ...onlardan... (11), ...kiminin... (20), ...kimi...kimi... (21)

Türkülere gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø kokar...(14)

Türkülere iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...dişisi...erkeği... (16), ...kaşı...gözü...yarası... (17), ...bıçağı... (18), ...düzeni...yazanı... (23), ...altlarında...içlerinde... (24)

- **Bağlaçlar**

Şiirde bağıntı öğelerinin kullanıldığı görülmektedir.

- ✓ Ne düzeni belli ne yazanı (23) (sıralama)
- ✓ Altlarında imza yok ama/ İçlerinde yürek var (24) (sonuç)

- **Eksilti**

Şiirde eksiltilmiş dil unsurlarına rastlanmaktadır.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) şairim (1), (*ben*) tanırım (2), (*ben*) duysam, utanırım (3), (*ben*) şairim (4), (*ben*) bulmuşum (5), (*ben*) gülmüşüm (7), (*sen*) sor (11), (*sen*) ara (12) numaralandırılmış cümle veya sözcelerde parantez içindeki dil unsurlarının yüzey yapıdan eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) dilim (6), (*bizim*) köyümüz, köylümüz, memleketimiz (9), (*bizim*) dilimiz (10) numaralandırılmış cümle veya sözcelerde parantez içindeki dil unsurlarının yüzey yapıdan eksiltildiği görülmektedir.

- **Değiştirim**

10. sözce kendi içinde değiştirmeye sahiptir.

- ✓ Ah bu türküler köy türküleri/ Dilimizin tuzu biberi (10)

Yukarıdaki sözcede "köy türküleri", ikinci dizede "dilimizin tuzu biberi" şeklinde farklı sözcüklerle ifade edilmiştir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşutluk sağlayan dil unsurlarına rastlanmaktadır.

- ✓ "*Ah bu türküler, köy türküleri*" söz öbeği 8, 10, 14, 19 ve 22. dizelerde olduğu gibi yinelenmektedir. Bu yineleme şiirde koşut yapılardan yararlandığını göstermektedir.
- ✓ "*Şairim*" söz öbeği 1 ve 4. dizelerde kıta başında yinelenmektedir. Böylece farklı dizeler arasında koşutluktan yararlanılmaktadır.

Aşağıdaki dizelerde aynı görevde farklı sözcükler art arda sıralanmıştır. Aynı dilsel yapının farklı sözcüklerle yinlendiği böylelikle koşutluğun oluşturulduğu görülmektedir.

- ✓ *Dişisi dişi, erkeği erkek* (16)
- ✓ *Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara* (17)
- ✓ *Bıçağı bıçak* (18)

Aşağıdaki 8, 14, 19 ve 21. dizelerde '*gibi*' edatının yinelemesiyle, 20 ve 21. dizelerde '*kimi*' zamirinin ön yinelemesiyle dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

- ✓ ...Ana sütü *gibi* candan/ Ana sütü *gibi* temiz (8)
- ✓ ... Mis *gibi* insan kokar mis *gibi* toprak (14)
- ✓ ...Karanlık kuyularda açılmış çiçekler *gibi* (19)
- ✓ *Kiminin* reyhasından geçilmez (20)
- ✓ *Kimi* zehir *kimi* zemberek *gibi* (21)

Ayrıca aşağıda numaralanmış dizelerin sonlarında yer alan sözcük gruplarının da aynı biçim bilgisel sınıfa ait oldukları görülmektedir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle tekrarlanmıştır. Bu da sözcüksel koşutluk örneği olarak verilebilir.

- ✓ "...tanırım... (2), ...utanırım... (3)"; ...bulmuşum... (5), ...gülmüşüm... (7); ...Yemen' i... (12), ...gelmeyeni... (12), ...haberi... (13)"

• İşlevsel Cümle Görünüşü

Şiirin genelinde, dizelerde tamamlanmamış cümlelere yer verilmiş ve devrik yapılardan yararlanılmıştır.

- ✓ Türkülerle yunmuş yikanmış dilim (6)
- ✓ Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla/ Köyümüz, köylümüz, memleketimiz (9)

- ✓ Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen' i/ Öleni kalanı gidip gelmeyi (12)
- ✓ Ben türkülerden aldım haberi (13)
- ✓ Ne düzeni belli ne yazanı (23)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere şiirde devrikleşmiş yapılardan yararlanılmıştır. Bu devrikleşmeler daha çok dize sonlarında ses uyumunu yakalamak adına gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu şekilde şiirin akıcılığı da kolaylaştırılmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde geniş zaman, duyulan geçmiş zaman, şart kipi, emir kipi gibi çeşitli çekimler yer almaktadır. Bu eylem çekimlerini üç öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte şairin kendisine yönelik betimlemeler yaptığı eylemler göze çarpmaktadır. "...tanırım... (2), ...utanırım... (3)" fiillerinde geniş zaman çekimini; "...bulmuşum... (5), ...yıkanmış... (6), ...ağlamış, gülmüşüm... (7)" fiillerinde duyulan geçmiş zaman çekimini bu duruma örnek olarak vermek mümkündür. Şair, geniş zaman ve duyulan geçmiş zaman çekimleriyle kendi niteliklerini betimlemiştir.

2. öbekte türkülerde yönelik kimi genel bilgilere yer verildiği görülür. "...tüter... (9), ...kokar... (14), ...geçilmez... (20)" şeklinde fiillerin geniş zaman çekimine"; "...candan... (8), ...temiz... (8), ...tuzu biberi... (10), ...dişi, erkek... (16), ...kaş, göz, yara... (17), ...bıçak... (18), ...gibi... (19 ve 21.), ...belli... (23), ...yok, var... (24)" şeklinde ek eylemin geniş zaman çekimine rastlanmaktadır. Bu eylem çekimleriyle şair türkülerin genel ve değişmeyen niteliklerini betimlemiştir.

3. öbekte ise dış dünyadaki bireylere yönelik kimi eylem çekimlerine yer verilmiştir. "...sor... (11), ...ara... (12)" sözcüklerinde emir kipini görmek mümkündür. Dış dünya gerçeklerine uygun bir biçimde emir kipine yer verilerek okuyucuya seslenildiği görülmektedir.

4.1.2.6.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Şiirde doğrudan ya da kısmi olarak bazı dil unsurlarının yinelendiği görülmektedir.

Aynı sözcüklerin tekrarlanması:

- ✓ "Şairim" sözcüğü toplamda 2 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Ah bu türküler köy türküleri" söz öbeği toplamda 5 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Gibi" benzetme edatı 6 defa yinelenmektedir.

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı:

- ✓ 11' de ahval, 13' te haber sözcükleri yinelenmiştir.

Kısmi yineleme:

- ✓ "Türkü" sözcüğü 'türküsü, türkülerimizde, türkülerle, türküler, türkülerimiz, türkülerde, türküler, türküleri, türkülerden, türkülerde, türküler, türküleri, türküler, türküleri, türküler, türküleri' şeklinde toplamda 16 defa kısmi olarak yinelenmektedir.

• **Eş Dizimlilik**

Şiirde sözcüklerin bazı kavramlar etrafında örüntülendiği tespit edilmiştir.

- ✓ Coğrafya kavramı etrafında *dağ, yayla, köy* gibi kavramlar bir arada kullanılarak bir bütünlük sağlanmıştır.
- ✓ İletişim kavramı etrafında *dil, ahval, kitap, ara-, sor-, haber almak* sözcükleri ve söz öbekleri bir arada kullanılmıştır.
- ✓ Temizlik kavramı etrafında *yun-, yıkan-, temiz, mis* gibi sözcükler bir arada kullanılmıştır.
- ✓ İnsan kavramı etrafında *dişi, erkek, kaş, göz, yara* sözcükleri bir arada kullanılmıştır.

4.1.2.6.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

• **Özelleştirme Bağlantısı**

14 → 17. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Ah bu türküler köy türküleri/ Mis gibi insan kokar mis gibi toprak (14)
- ✓ Hilesiz hurdasız çırılçıplak (15)
- ✓ Dişisi dişi erkeği erkek (16)

- ✓ Kaşı kaş gözü göz yarası yara (17)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere türkü kavramı detaylandırılarak özelleştirilmiştir. Dişi, erkek, kaş, göz gibi sözcüklerle türkülerin görünümüleri betimlenmiştir.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

12. sözce kendi içinde karşılaştırma örneğine yer vermiştir.

- ✓ Kitaplarda değil, Türkülerde ara Yemen' i/ Öleni kalanı gidip gelmeyi (12)

Yukarıdaki sözcede görüldüğü gibi hem derin hem de yüzey yapıda 'türküler' ve 'kitaplar' karşılaştırılmıştır.

4.1.2.6.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılığın etkin kılındığı görülmektedir. Dizeler arasında şaire ve türkülere yönelik kimi gönderim unsurlarına rastlanmaktadır. Böylece söylem varlıklarının metin boyunca sürekliliği sağlanmıştır. Ancak genel olarak bağdaşıklık ve tutarlılığın özellikle koşutluklar ve sözcük ilişkileri yoluyla sağlandığı görülür. "*Ah bu türküler köy türküleri*" ve "*Şairim*" şeklinde söz öbeklerinin şiir boyunca yinelenmesi koşutluğun tipik unsurlarındandır. Ayrıca *dağ, yayla, köy, memleket* ya da *dil, ahval, kitap, ara-, sor-, haber almak* gibi aynı kavram alanına giren sözcüklerin eş dizimsel bir biçimde sık sık kullanılmasıyla metnin birlik ve bütünlüğü oluşturmuştur. Konu akışı ve sürekliliği sağlanmıştır.

Gereksiz sözcük tekrarı önlemek adına eksilteli yapılardan da yararlanıldığı görülmektedir. "*(ben) şairim (1), (ben) tanırım (2), (ben) duysam, utanırım (3)*" şeklinde örneklendirilebilecek bu eksilteli yapıların daha çok özne ve tamlayan yapılarında olduğu tespit edilmiştir. Özellikle öznesi eksilteli yapıların çok olmasının nedeni eylemlere getirilen kişi ekleridir. Bu eklerin varlığıyla cümlelerde öznelerin eksiltildiği ve daha özlü anlatımların gerçekleştirildiği görülür. Ayrıca şiirde tutarlılık görünümüleri de tespit edilmiştir. "*Ah bu türküler köy türküleri/ Mis gibi insan kokar mis gibi toprak (14), Hilesiz hurdasız çırılçıplak (15), Dişisi dişi erkeği erkek (16)*" dizelerinde görüldüğü üzere türküler açıklanarak anlatılmış bir nevi özelleştirme

yapılmıştır. Şiirde bu tarz örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu bakımdan özellikle sözcüksel bağdaşıklık ve özelleştirme görünümleriyle şiirin metinselliğinin sağlandığı söylenebilmektedir.

4.1.2.7. "Ağustos Böceği ile Karınca" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.7.1. Metnin Betimlenmesi

"Ağustos Böceği ile Karınca" şiiri (Ek-15), Yeşim Karaal (2017, s. 65) tarafından kaleme alınmıştır. Şiir, geleneksel şiir biçimlerinden farklı olarak serbest şiir tarzıyla okur kitlesine seslenmektedir.

Şiirin konusu, herkes tarafından bilinen "Ağustos Böceği ile Karınca" hikayesinin konusundan farklıdır. Eğlenceyle vakit harcamanın verdiği zarar, çalışmanın önemi üzerine şekillenen daha önce yazılmış "Ağustos Böceği ile Karınca" metninin aksine bu şiirde "paylaşmanın önemi" vurgulanmaktadır. Şair, öncelikle ağustos böceğinin yaz boyu dostlarını eğlendirmek için çalıp söylediğini dile getirerek konuya giriş yapmıştır. Havaların soğumasıyla birlikte en çok eğlendirdiği ve dostu bildiği karıncadan borç yiyecek isteyen ağustos böceği, iyiliklerinin karşılığını alamamıştır. Çünkü yaptığı iş dostu tarafından küçük görülmüştür. Ancak ağustos böceği bu durum karşısında işine daha sıkı sarılmış; yalnızca paylaşmayı bilen, müziğini duyan, hayatın güzelliklerini görebilen insanlara seslenmeyi kendine bir görev edinmiştir.

Şair, fabl türünde yazdığı bu şiirle biri zor durumda kaldığı, yardım istediği zaman el uzatmak gerektiğini okur kitlesine sezdirmeye çalışmaktadır. Hayat, işkoliklerin yaşadığı gibi yalnızca çalışmaktan ibaret değildir. İnsanlar bir arada yaşadıkları için hayatın her alanında birbirlerinin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yardımı yalnızca maddi olarak düşünmemek gerekir. Çünkü mutlu olmak, hayatın güzelliklerini görmek için insanların duygusal olarak da birbirlerini desteklemesi gerekmektedir. Bu anlamda yapılan işler, gösterilen iyilikler küçük görülmeden insanlara yaklaşılmalıdır. Şair, yardımsever ve paylaşımcı olmayı bu şiirle okur kitlesine benimsetmeyi amaçlamıştır.

4.1.2.7.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Ögeleri**

Şiir, içerisinde olay örgüsü barındırdığı için düz yazıya yakın yazımsal özelliklere sahiptir. Ancak şair, şiir dilinin ses ve ahenk özelliklerine yer yer bağlı kalmayı da ihmal etmemiştir. Dize sonlarında yer alan *çalışırken/ ilgilenirken, iyiliğini/ kendini/ çevresini/ geleceğini, söylemiş/ eğlendirmiş/ gelmiş/ çekmiş/ gelmiş/ istemiş/ etmiş/ seslendirmiş, söylemekten/ eğlendirmekten, şarkısını/ yanlarını* vb. gibi sözcüklerde de görüldüğü üzere ses benzerliklerinden ve ses uyumlarından yararlanmıştır. Böylelikle şiirsellikten kopmamış, şiire bir ahenk kazandırmıştır. Ayrıca serbest bir ölçüyle kaleme alınması, kimi dizelerin uzun kimilerinin kısa aralıklarla oluşturulması şiirde yazımsal sapmalardan yararlandığını da göstermektedir.

- **İmgeler-Deyim Aktarmaları**

Fabl türünün en önemli özelliği kahramanları insan dışındaki varlıklardan seçilmesidir. Şiirde de bu özelliği görmek mümkündür. Şair, okuyucuya ders vermek maksadıyla ağustos böceği ve karıncayı kahraman olarak seçmiş; konuşmak, şarkı söylemek, cimri olmak, akla sahip olmak, aşağılamak gibi insana ait kimi özellikler vererek onları kişileştirmiş (teşhis) ve konuşturmuştur (intak). Bu bakımdan şiirin en dikkat çekici unsuru insandan doğaya şeklinde gerçekleştirilen deyim aktarmalarıdır. "*Ağustos böceği yiyecek sıkıntısı çekmiş (7), Dostları aklına gelmiş (8), Karıncadan biraz borç yiyecek istemiş (9)*" gibi kimi dizelerde bu deyim aktarmalarının bir kısmını görmek mümkündür. Böylece insan dışındaki farklı varlıklardan yararlanarak okur kitlesinin zihninde bazı kavramlar somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

4.1.2.7.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.7.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiirde birbirinden farklı varlıklar yer aldığı için art gönderimleri bu varlıklara göre sınıflandırmak yerinde olacaktır.

Ağustos böceğine zamirlerle art gönderim yapanlar: ...onun... (2), ...kendini... (3)

Ağustos böceğine gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø esirgememiş... (1), ...Ø çalmış...söylemiş... (4), ...Ø eğlendirmiş... (5), ...Ø çekmiş... (7), ...Ø istemiş... (9), ...Ø eğlendirmiş...(11), ...Ø demiş...(15), ...Ø dönmüş... (19), ...Ø vazgeçmemiş... (20), ...Ø dikkat etmiş... (21), ...Ø seslenmiş... (22), ...Ø eğlendirmiş... (23), ...Ø anlatıyor... (24)

Ağustos böceğine iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...amacı...çevresini... (2), ...geleceğini...çevresini... (3), ...dostları... (8), ...yiyeceğini... (12)...arkadaşlarını... (15), ...eli... (19), ...şarkısını... (21), ...şarkısını... (24)

Ağustos böceğine yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...çevresini... (2), ...kendini...geleceğini...çevresini... (3), ...yiyeceğini... (12), ...arkadaşlarını... (15), ...şarkısını... (21), ...şarkısını... (24)

Karıncaya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...onu... (11)

Karıncaya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø razı olur... (10)

Karıncaya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...paylaşmadın... (12)

Karıncaya iyelik ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...aklının... (11), ...yiyeceğini...(12)

Diğer art gönderim ilişkileri:

9. dize → 10. sözceden art gönderim vardır.

✓ Karıncadan biraz borç yiyecek istemiş (9)

✓ Ah cimri karınca/ Razı olur mu hiç **buna** (10)"

9. cümlenin tamamına 10. sözcedeki "bu" zamiriyle art gönderim yapılmaktadır

• Bağlaçlar

Şiirde bazı bağlaçlara rastlamak mümkündür. Bu bağıntı öğeleri daha çok birleşik cümle oluşturmada kullanılmıştır.

- ✓ Ağustos böceği, onu eğlendirmiş olsa **da**/ Paylaşmak aklının ucundan geçmez asla (11) (pekiştirme)
- ✓ Hadi yiyeceğini paylaşmadın **da** (12)/ Aşağılamak sığar mı arkadaşlığa (13) (pekiştirme)
- ✓ **Madem** türkü çaldın söyledin (17) (sebebe) + Haydi şimdi **de** biraz oyna (18) (pekiştirme)
- ✓ Sizin **de** anlayacağınız gibi/ Eli boş dönmüş zavallı ağustos böceği (19) (pekiştirme)
- ✓ **Ancak** vazgeçmemiş şarkı söylemekten/ Başkalarını eğlendirmekten (20) (pekiştirme)
- ✓ Siz **de** duyarsanız şarkısını / Bilin **ki** anlatıyor hayatın güzel yanlarını (24) (pekiştirme-açıklama)

- **Eksilti**

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ağustos böceği*) istemiş (3), (*ağustos böceği*) çalmış söylemiş (4), (*ağustos böceği*) eğlendirmiş (5), (*ağustos böceği*) istemiş (9), (sen) paylaşmadın (12) (*ağustos böceği*) dönmüş (19), (*ağustos böceği*) vazgeçmemiş (20), (*ağustos böceği*) dikkat etmiş (21), (*ağustos böceği*) seslenmiş (22), (*ağustos böceği*) eğlendirmiş (23), (*ağustos böceği*) anlatıyor (24) şeklinde numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*kendi*) çevresini (2), (*kendi*) geleceğini, çevresini (3), (*kendi*) aklına (8), (*onun*) aklının ucu (11), (*kendi*) yiyeceğini (12), (*kendi*) arkadaşları (15), (*kendi*) şarkısı (21), (*onun*) şarkısı (24) numaralandırılmış cümle ve sözcelelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde ses uyumları ve uyaklar yardımıyla sözcüksel anlamda koşut yapıların oluşturulduğu görülür.

- ✓ "...esirgememiş... (1), ...vazgeçmemiş... (20); ...istemiş... (3) ...çalmış söylemiş... (4), ...gelmiş... (6), ...çekmiş... (7), ...gelmiş... (8), ...istemiş... (9), ... demiş... (14), ... demiş... (15), ...dönmüş... (19)"

Yukarıda görüldüğü gibi şeklinde şiir boyunca kullanılan fiiller, çoğunlukla duyulan geçmiş zaman çekimiyle çekimlenmiştir. Bu şekilde aynı dilsel yapılar farklı sözcüklerle yinelenmiştir. Aynı biçim bilgisel sınıfa giren bu sözcüklerle sözcüksel yapıda koşutluk sağlanmıştır.

• İşlevsel Cümle Görünüşü

Şiirin genelinde devrikleşmelerden yararlandığı görülür.

- ✓ Yazın sıcak günlerinde/ Herkes koşturup çalışırken/ Sadece kendisiyle ilgilenirken/
- ✓ İyi kalpli ağustos böceği/ Esirgememiş kimseden iyiliğini (1)
- ✓ Herkes koşturmada, düşünürken kendini/ Onun amacı, eğlendirmekmiş çevresini (2)
- ✓ Düşünmeden hiç kendini, geleceğini/ Dinlendirmek istemiş müzikle çevresini (3)
- ✓ Ah cimri karınca/ Rız olur mu buna? (10)
- ✓ Ağustos böceği onu eğlendirmiş olsa da/ Paylaşmak aklının ucundan geçmez asla (11)
- ✓ Aşağılamak sığar mı arkadaşlığa (13)
- ✓ "Söyle yaz boyu ne yaptın?" demiş karınca (14)
- ✓ Ağustos böceği arkadaşlarını eğlendirmiş olmanın gururuyla/
- ✓ "Türkü çalıp söyledim demiş mutlulukla (15)
- ✓ Fırsat bilmiş bu sözü karınca (16)
- ✓ Sizin de anlayacağınız gibi/ Eli boş dönmüş zavallı ağustos böceği (19)
- ✓ Ancak vazgeçmemiş şarkı söylemekten/ Başkalarını eğlendirmekten (20)
- ✓ Sadece dikkat etmiş/ "herkese"/...(21)
- ✓ Siz de duyarsanız şarkısını/ Bilin ki anlatıyor hayatın güzel yanlarını (24)

Yukarıdaki dize ve sözcelerde devrikleşmelerden yararlandığı görülür. Daha çok dize sonlarında yer alan "*kendini, çevresini, geleceğini...*" gibi sözcüklerle ses

uyumunu yakalamak ve akıcılık oluşturmak adına devrikleşmelere başvurulduğu görülür. Bu yapılar neredeyse şiirin tamamında rastlamak mümkündür. Dizeler arasında bölümlenmiş cümlelere yer verilmiş ve dize sonlarında ses uyumu oluşturacak sözcükler kullanılmıştır. Bu da şiirin genelinde devrikleşmelere yol açmıştır.

• Zaman ve Görünüş

Şiir fabl türünde yazıldığı ve masalsı bir kurguya sahip olduğu için daha çok duyulan geçmiş zaman ifadelerine yer verilmiştir. Ancak şiirde çeşitli zaman ve kip görünümlerine de rastlamak mümkündür. Bu zaman görünümlerini üç öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte metnin kurgusal evrenini betimleyen duyulan geçmiş zaman çekimine yer verilmiştir. "...esirgememiş... (1), ...eğlendirmekmiş... (2), ...istemiş... (3), ...çalmış..., ...söylemiş... (4), ...eğlendirmiş... (5), ...gelmiş... (6), ...çekmiş... (7), ...gelmiş... (8), ...istemiş... (9), ...eğlendirmiş... (11), ...demiş... (14), ...eğlendirmiş, demiş... (15), ...bilmiş... (16), ...dönmüş... (19), ...vazgeçmemiş... (20), ...etmiş... (21), ...seslenmiş... (22), ...eğlendirmiş... (23)" şeklinde duyulan geçmiş zaman çekimleri bunun örnekleridir. Bu zaman çekimi anlatıcının olayları aktarırken kullandığı zaman çekimidir.

2. öbekte metin içindeki karşılıklı diyaloglarda yani metin kahramanlarının konuşmalarında kullanılan geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve emir kiplerine yer verilmiştir. "...olur mu... (10), ...geçmez... (11)" şeklinde geniş zaman çekimini; "...paylaşmadın...(12), ...yaptın... (14), ...söyledim... (15), ...çaldın söyledin... (17)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimini; "...söyle... (14), ...oyna... (18)" şeklinde emir kipini örneklendirmek mümkündür. Bu farklı zaman ve kip görünümlerinin daha çok karşılıklı konuşmalarda, kahramanların devreye girdiği bölümlerde kullanıldığı görülür.

3. öbekte ise gerçek dünyadaki okuyucuya seslenirken kullanılan zamanlara yer verilmiştir. Bu zamanlar metnin zamanından bağımsızdır. "...anlatıyor... (24)" şeklinde şimdiki zaman çekimi; "...bilin...(24)" şeklinde emir kipiyle okuyucuya seslenilmektedir.

4.1.2.7.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yineleme

Şiirde bazı sözcük ve söz öbeklerinin sıklıkla tekrarlandığı görülmektedir.

Aynı sözcüğün tekrarlanması yoluyla:

✓ "Ağustos böceği" söz öbeği toplamda 5 defa yinelenmiştir.

Kısmi olarak yineleme:

✓ "Eğlendirmek" sözcüğü 'eğlendirmekmiş, eğlendirmiş, eğlendirmiş, eğlendirmiş, eğlendirmekten, eğlendirmiş' şeklinde 6 defa yinelenmiştir.

✓ "Paylaşmak" sözcüğü 'paylaşmak, paylaşmadın, paylaşmayı' şeklinde kısmi olarak 3 defa yinelenmiştir.

✓ "Herkes" sözcüğü 'herkes, herkese vb.' şekilde kısmi olarak 3 defa yinelenmiştir.

✓ "Duymak" sözcüğü 'duymasını, duyan, duyarsanız' şeklinde kısmi olarak 3 defa yinelenmiştir.

✓ "Çalmak söylemek" söz öbeği 'çalmış söylemiş, çalıp söyledim, çaldın söyledin' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

• Eş Dizimlilik

Şiirde bazı sözcüklerin ve söz öbeklerinin bazı kavramlar etrafında örüntülandığı göze çarpmaktadır.

✓ Dostluk kavramı etrafında *dostluk, arkadaşlık, iyi kalplilik, iyilik, çevre, paylaşmak* sözcük ve söz öbeklerinin örüntülandığı görülmektedir.

✓ Mevsim kavramı etrafında *yaz, ağustos, sıcak günler, soğuklar, yaz boyu* gibi sözcük ve söz öbeklerinin örüntülandığı görülmektedir.

✓ Müzik kavramı etrafında *eğlendirmek, dinlendirmek, müzik, çalmak söylemek, türkü, şarkı söylemek, seslenmek, şarkı* gibi sözcük ve söz öbeklerinin örüntülandığı görülmektedir.

✓ Yardımseverlik kavramı etrafında *iyilik, borç istemek, cimrilik, paylaşmak* gibi sözcük ve söz öbeklerinin örüntülandığı görülmektedir.

- ✓ Çalışmak kavramı etrafında *koşturmak*, *çalışmak*, *koşuşturma* gibi sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.2.7.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

8 ve 9. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ *Dostları* aklına gelmiş (8)
- ✓ *Karıncadan* biraz borç yiyecek istemiş (9)

8. dizede **dostlar** kavramı 9. dizede **karınca** şeklinde özelleştirilmiştir.

21 → 23. dizeler arasında özelleştirme bağlantısından yararlanılmıştır.

- ✓ Sadece dikkat etmiş: / *Herkese*, / Özellikle müziği duymasını bilmeyenlere, / Hayatın güzelliklerini kaçıran işkoliklere, /Şarkısını söylememeye. (21)
- ✓ Sadece duyan kulaklara seslenmiş (22)
- ✓ Paylaşmayı bilenleri eğlendirmiş (23)

Yukarıdaki dizelerde örneklendirme ve özelleştirme bağlantısını görmek mümkündür. 21. sözcüde ağustos böceğinin herkese şarkısını söylememeye dikkat ettiği dile getirilmiştir. "Özellikle müziği duymasını bilmeyenlere, işkoliklere" söylememeye dikkat ettiği, "duyan kulaklara, paylaşmayı bilenlere " seslenip onları eğlendirdiği örnek verilerek özelleştirilmiştir.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

Şiirde karşılaştırma bağlantısından yararlanıldığı görülür.

1 ve 2. sözcelerde karşılaştırmalardan yararlanıldığı görülmektedir.

- ✓ Yazın sıcak günlerinde/ Herkes koşturup çalışırken/ Sadece kendisiyle ilgilenirken/
İyi kalpli Ağustos böceği/ Esirgememiş kimseden iyiliğini (1)
- ✓ Herkes koşuşturmada düşünürken kendini/ Onun amacı eğlendirmekmiş çevresini (2)

1 ve 2. sözcelerde "ağustos böceği" ve "diğerleri" karşılaştırılmıştır.

5. sözcede ise karınca ve diğerlerinin karşılaştırıldığı görülmektedir.

✓ En çok durmadan çalışan/ Kimseyle vakit harcamayan karıncayı eğlendirmiş (5)

• Neden- Sonuç Bağlantısı

Şiirde neden- sonuç bağlantısından çok fazla yararlanılmamıştır.

6 ve 7. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

✓ Derken soğuklar gelmiş (6)

✓ Ağustos böceği, yiyecek sıkıntısı çekmiş (7)

Yukarıdaki dizelerde yüzey yapıda neden-sonuç ilişkisini kuran bir sözcük olmamasına rağmen derin yapıda soğukların gelmesi sonucunda ağustos böceğinin yiyecek sıkıntısı çektiği anlamı vardır.

4.1.2.7.3. Metnin Yorumlanması

Şiir bir olay etrafında yazıldığı için içerisinde oldukça fazla bağdaşıklık ve tutarlılık görünümü vardır. Kişilerin varlığı, diyaloglara yer verilmesi art gönderim unsurlarından yararlanılmasına neden olmuştur. Zamirler, kişi ekleri ve iyelik ekleriyle söylem varlıklarının metin boyunca yinelenmesi sağlanmıştır.

"Ah cimri karınca!/ Razi olur mu buna?" gibi bazı cümlelerde görüldüğü üzere dize veya sözcü sonlarında ses uyumu yakalamak adına devrik yapılardan yararlanılmıştır. Yine bazı dize ve sözcüklerin sonunda veya içinde "eğlendirmiş, gelmiş, çekmiş..." gibi aynı fiil çekimlerine yer verilerek şiirin bütününde koşutluk sağlanmıştır. Böylelikle aynı dilsel yapılar farklı sözcüklerle ifade edilerek anlatım zenginleştirilmiştir. Ayrıca "ağustos böceği, çalmak söylemek, paylaşmak..." gibi bazı sözcüklerin sık sık yinelenmesi, "iyilik, borç istemek, paylaşmak..." gibi aynı kavram alanından bazı sözcüklerin eş dizimlilik bakımından örüntülendiği görülmektedir. Bu da şiirde konu sürekliliği sağlanması için oldukça önemlidir. Ayrıca diğer bir dikkat çeken bağdaşıklık görünümü bağlaçlardır. *De, madem, ancak* gibi bazı nedenleyici, zamanlayıcı, ekleyici bağlaçlara yer verilerek dizeler birbiriyle ilişkilendirilmiş ve olay

akışı düzenlenmiştir. Böylece anlamsal ve mantıksal açıdan bütünlüğün sağlanması kolaylaşmıştır.

Yine sık sık tutarlılık görünümünden yararlanılmıştır. "*Dostları aklına gelmiş (8) Karıncadan biraz borç yiyecek istemiş (9)*" dizelerinde de görüldüğü üzere "dostlar-karıncıca" şeklinde genel-özel kavramlara yer verilerek özelleştirmelerden yararlanılmış böylelikle dizeler arasında tutarlılık sağlanmıştır. Bunun yanında "*karıncıca ve diğerleri*" ve "*ağustos böceği ve diğerleri*" şeklinde varlıklar arasında karşılaştırmalara da yer verilmiştir. Ayrıca "*Derken soğuklar gelmiş (6), Ağustos böceği, yiyecek sıkıntısı çekmiş (7)*" dizelerinde görüldüğü gibi derin yapıda neden-sonuç ilişkilerine yer verilerek de anlamsal açıdan tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Tüm bu unsurların varlığıyla birlikte şiirin birlik ve bütünlük oluşturduğu ve metinselliği sağlayabildiği tespit edilmiştir.

4.1.2.8. "Ay Şairi" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.8.1. Metnin Betimlenmesi

"Ay Şairi" şiiri (Ek-16), çocuk edebiyatı yazarlarından Aytül Akal (2017, s. 68-69) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Düşsel öğelerle yoğrulmuş şiir, serbest şiir tarzında oluşturulmuştur.

Hayal gücü gelişmiş, duygulu ve duyarlı insanların şair olabilmesi, şiirde işlenen esas konudur. Şair, bir çocuğun ağzından okur kitlesine seslenmektedir. Çeşitli düşsel öğelerle çocuğun düş dünyasını yansıtan şair böylelikle hayal gücü gelişen insanı betimlemeye çalışmıştır. Şiirin sonlarına doğru ise özelde şiir genelde de sanatla ilgilenmenin temel yolunun yaratıcı düşünmekten geçtiğini okur kitlesine benimsetmeye çalışmaktadır.

4.1.2.8.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiir serbest tarzda yazılmış bir şiirdir. Geleneksel şiir biçimlerinden farklı olarak ses öğelerine ve şiirin biçimsel özelliklerine çok fazla dikkat edilmediği görülür. *Ağaçlar/ papatyalar/ uçurtmalar/ yapraklar, konu/ oldu/ kayboldu, geldi/ kaldı/ dedi, sürüye sürüye/ göstere göstere* gibi dize sonlarındaki bazı sözcüklerin ses

benzerliğinden yararlanarak bir ahenk oluşturulduğu görülür. Bölümlenmiş cümlelerden dolayı bazı dizeler uzun bazıları daha kısadır. Bu yüzden şiirde yazımsal sapmalara başvurulduğu da görülmektedir.

- **İmgeler-Deyim Aktarmaları**

Şiirde birçok deyim aktarması vardır. İnsandan doğaya şeklinde yapılan bu aktarmalarla kişileştirmelere (teşhis) başvurulmuştur. Şair bu deyim aktarmalarını kullanırken imgelemelerden de yararlanmış, şiir dilini etkileyici kılmıştır. "*Danstaydı o sıra uçurtmalar (8)*", "*Güldü Aydede /dişlerini göstere göstere (9)*", "*Yıldızlar koştu geldi/ karanlığı sürüye sürüye (10)*" şeklinde örnek dizelerde kimi varlıkların kişileştirildiği görülmektedir. Okurun yaratıcı düşünme gücünü geliştirmek adına önemli bir işlevi karşılayan aydedenin gülmesi, yıldızların koşması gibi bu aktarmalar, anlatıma da canlılık kazandırmıştır. Yine "*Üzüldüm/ arkadaşım neden göremesin ki/ düşlerin uçtuğunu (14)*" dizelerinde **düşlerin uçması** şeklinde özgün bir imgelemeye yer verilmiştir. Böylelikle şairin düşsel imgelerden sık sık yararlanarak şiirsel bir dil kullandığı görülmüştür.

4.1.2.8.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.8.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

- **Art Gönderim İlişkileri**

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin anlatıcıya (ben) olduğu görülür.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ... sen... (12)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...yazdım... (1), ...okudum... (2), ...olursun... (12), ...üzüldüm... (13), ...üzüldüm... (14)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...şiirimde... (3), ...şiirim...arkadaşım... (11), ...arkadaşım... (15)

Arkadaşa iyelik ekiyle art gönderim yapanlar: ...parmağıyla... (12)

Arkadaşa gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø dedi... (12)

Diğer art gönderim ilişkileri:

5 → 6. dizeden art gönderim vardır.

✓ Bulut bir roket oldu (5)

✓ Ø Mavi resimde kayboldu (6)

5. cümledeki bulut sözcüğüne 6. cümledeki gizli o zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

• **Bağlaçlar**

Şiirde sadece 14. sözcüde bağıntı unsuruna rastlanmıştır.

✓ Arkadaşım neden göremesin **ki**/ Düşlerin uçtuğunu (14) (açıklama)

"ki" bağlacı kullanılarak söz öbekleri bağlanmıştır.

• **Eksilti**

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) yazdım (1), (*ben*) okudum (2), (*bulut*) kayboldu (6), (*o*) dedi (12), (*ben*) üzüldüm (13), (*ben*) üzüldüm (14) şeklinde numaralandırılmış sözce veya cümlelerde parantez içindeki dil unsurları yüzey yapıdan eksiltiştir.

Nesnesi eksiltili yapılar: (*şiiri*) okudum (2) cümlesinde parantez içindeki nesne eksiltiştir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) şiirim (3), (*kendi*) dişlerini (9), (*benim*) şiirim, sıra arkadaşım (11), (*kendi*) parmağıyla (12), (*benim*) arkadaşım (15) şeklinde numaralandırılmış cümle veya sözcelerde parantez içindeki dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Yüklemi eksiltili yapılar: Şiirde 3. sözcüde yüklemi eksiltili bir yapının varlığı göze çarpmaktadır.

✓ Şiirimde dağlar, ağaçlar/

Gelincikler, papatyalar... (3)

Okuyucu bağlamdan yola çıkarak zihninden eksilteli yapıyı "var" şeklinde tamamlayabilmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşut yapıların varlığı tespit edilmiştir.

13 ve 14. dize ve sözcelerde aynı dilsel yapıya sahip olan söz dizimi unsurlarıyla koşutluk sağlanmıştır.

✓ *Üzüldüm/...* (13)

✓ *Üzüldüm* (14)

Ayrıca şiirde aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerin kullanımı yoluyla da koşutluk yaratılmıştır. Böylece anlatım zenginleştirilmiştir.

✓ *"...yazdım... (1), ...okudum... (2); ...kondu...(4), ...oldu... (5), ...güldü... (9), ...koştu... (10), ...kaldı... (11), ...dedi... (12)"*

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirin genelinde tamamlanmamış cümlelere ve devrikleşmiş yapılara rastlanmaktadır.

✓ *Uçuştun tüm yapraklar* (7)

✓ *Danstaydı o sıra uçurtmalar* (8)

✓ *Güldü Aydede/ Dişlerini göstere göstere* (9)

✓ *Yıldızlar koştu geldi/ Karanlığı sürüye sürüye* (10)

✓ *Şiirim yarım kaldı/ Gülünce sıra arkadaşım* (11)

✓ *Üzüldüm/ Yalnız şairler mi görür diye/ Aydede' nin güldüğünü* (13)

✓ *Arkadaşım neden göremesin ki/ Düşlerin uçtuğunu* (15)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere kimi cümleler bir alt dizede tamamlanmıştır. Bu da devrik yapıların oluşmasına neden olmuştur. Cümlenin alt dizede tamamlanması ve devrik yapıların varlığıyla dize sonlarında "yapraklar, uçurtmalar, göstere, sürüye" gibi sözcüklerde ses benzerlikleri oluşmuştur. Böylelikle şiir dilinin akıcılığı sağlanmış ve bir ahenk oluşturulmuştur.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirin tamamında yalnızca görülen geçmiş zaman çekimi kullanılmıştır. "Dün bir şiir yazdım (1)" dizeleriyle başlayan şiir, devamında da "...okudum... (2), ...kondu... (4), ...oldu... (5), ...kayboldu... (6), ...güldü... (9), ...koştı... (10), ...kaldı... (11), ...dedi... (12), ...üzüldüm... (13), ...üzüldüm... (14)" gibi fiil çekimleriyle de bu zamana bağlı kalınmıştır.

4.1.2.8.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Şiirde bazı sözcüklerin yinelendiği görülmektedir.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

✓ "Üzüldüm" cümlesi toplamda 2 defa tekrar edilmiştir.

Kısmi yineleme yoluyla:

✓ "Uçmak" sözcüğü 'uçtu, uçtu, uçtuğunu' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

✓ "Şiir" sözcüğü 'şiir, şiirimde, şiirim' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

✓ "Gülmek" sözcüğü 'güldü, gülünce, güldüğünü' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanlarından bazı sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

✓ Gökyüzü kavramı etrafında *bulut, roket, uçurtma, aydede, yıldızlar, karanlık, uçuşmak* sözcüklerinin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir.

✓ Doğa kavramı etrafında *dağlar, ağaçlar, gelincikler, papatyalar, yapraklar* sözcüklerinin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir.

✓ Şiir kavramı etrafında *şiir, yazmak, okumak, şair* sözcükleri örüntülenmiştir.

✓ Okul kavramı etrafında *okumak, yazmak, sınıf, sıra arkadaşım* sözcük ve söz öbekleri örüntülenmiştir.

4.1.2.8.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

• Özelleştirme Bağlantısı

Şiirin genelinde özelleştirme bağlantısının kullanıldığı görülmektedir.

1 → 10. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Dün bir şiir yazdım (1)
- ✓ Şiirimde dağlar, ağaçlar/ Gelincikler papatyalar... (3)
- ✓ Güvercin uçtu, buluta kondu (4)
- ✓ Bulut bir roket oldu (5)
- ✓ Uçuştur tüm yapraklar (6)
- ✓ Danstaydı o sıra uçurtmalar (8)
- ✓ Güldü Aydede/ Dişlerini göstere göstere (9)
- ✓ Yıldızlar koştu geldi/ Karanlığı sürüye sürüye (10)"

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü üzere ilk dizede "şiir yazdım" diye okuyucuya seslenen şair, ardından gelen dizelerde şiirin içeriğini açıklarak, özelleştirerek anlatmaktadır.

• Neden- Sonuç Bağlantısı

Şiirde bazı dizeler arasında neden- sonuç ilişkisiyle bağlantı kurulduğu görülür.

11. sözcüde neden-sonuç ilişkisine yer verilmiştir.

- ✓ Şiirim yarım kaldı/ Gülünce sıra arkadaşım (11)

11. sözcüde derin yapıda neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. Şiirin yarım kalmasının nedeni sıra arkadaşının gülmesi olarak açıklanmıştır.

13. sözcüde neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir.

- ✓ Üzüldüm.../

Yalnız şairler mi görür diye/ Aydede' nin güldüğünü (13)"

Çocuğun üzülmesinin nedeni 'yalnızca şairlerin Aydede' nin güldüğünü görmesi' şeklinde açıklanmıştır.

14. sözcüde neden-sonuç ilişkisine yer verilmiştir.

✓ Üzüldüm.../

Arkadaşım neden göremesin ki/ Düşlerin uçtuğunu? (14)

Numaralandırılmış sözcüde çocuğun üzülmesinin nedeni 'arkadaşının düşlerin uçtuğunu görememesi' şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.8.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde hem gönderimler hem de sözcük ilişkileri yoluyla bağdaşıklık ve tutarlılık görünümlerinin etkin kılındığı görülmektedir. Şiirin metinselliğinin özellikle sözcük ilişkileri ve aynı kavram alanından sözcüklerle sağlandığı görülür. *Okumak, yazmak, sınıf, sıra arkadaşı* gibi aynı kavram alanından sözcüklere yer verilmesi ya da *uçmak, şiir, gülmek* gibi sözcüklerin kısmi olarak şiir boyunca yinelenmesi bağdaşıklık ve tutarlılık sağlamak adına önemli bir işlevi yerine getirmektedir. "*yazdım, okudum*" gibi eylemlerde görüldüğü üzere kişi eklerine yer verilmesi ise söylem varlığının sürekliliğini sağlamıştır. Böylelikle şiirin bir konu etrafında bütün oluşturması ve konu sürekliliğinin sağlanması kolaylaşmıştır.

Farklı dizelerde "*üzüldüm...*" şeklinde yinelemeye rastlanması da şiirde koşutluklardan ve yinelemelerden yararlanıldığını böylelikle aynı dilsel yapılarla anlatımın bütünleştirildiğini göstermektedir. Şiirde devrikleşmiş yapılara yer verildiği de görülmektedir. Daha çok bölümlenmiş cümleler şeklinde görülen bu devrik yapılar sayesinde hem anlatım akıcı olmuş hem de dize sonlarında ses benzerlikleri meydana getirilmiştir. "*Yıldızlar koştı geldi/ Karanlığı sürüye sürüye (10)*" gibi tamamlanmadan bir alt dizeye geçilen bölümlenmiş cümleler sayesinde bu ses uyumları da yakalanmıştır. Tutarlılık görünümlerinden ise özelleştirme ve neden-sonuç bağlantısından yararlanıldığı görülür. "*Dün bir şiir yazdım (1), Şiirimde dağlar, ağaçlar/ Gelincikler papatyalar... (3), Güvercin uçtu, buluta kondu (4), Bulut bir roket oldu (5)*" şeklinde özelleştirmelerden; "*Şiirim yarım kaldı/ Gülünce sıra arkadaşım (11)*" gibi dizelerde de derin yapıda neden- sonuç ilişkilerinden faydalanılmıştır. Bu tutarlılık görünümleri de bağdaşıklık unsurlarıyla birlikte metnin bir bütün olabilmesini kolaylaştırmıştır. Genelleştirme, karşılaştırma gibi diğer görünümlerin eksikliği ise şiirin metinselliği için bir eksiklik değildir. Ancak bu durum şiirin tutarlılığı için büyük bir

engel değildir. Çünkü gerek bağdaşıklık görünümüleriyle gerekse de özelleştirme ve neden- sonuç bağlantısının şiirin geneline yansıtılmasıyla şiir, birlik ve bütünlüğe sahip olabilmıştır.

4.1.2.9. "Memleket İsterim" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.9.1. Metnin Betimlenmesi

"Memleket İsterim" şiiri (Ek-17), Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatının öz şiir tarzında yazan şairlerinden olan Cahit Sıtkı Tarancı (2017, s. 76) tarafından kaleme alınmış bir şiirdir. Memleket özlemi üzerine şekillenen şiir, 4 bentten oluşmaktadır.

Şiirde şairin özlediği ve hayalini kurduğu memleket konusu işlenmektedir. Şair, herkesin mutlu, huzurlu, dertsiz tasasız, kardeşçe yaşadığı, insan ayrımının yapılmadığı, ölüm dışında başka hiçbir şeyden şikâyetin olmadığı bir memleket dilemektedir. Hayalini kurduğu memlekette huzurun simgesi olarak gök mavi, yeniliğin göstergesi olarak doğa yeşildir. Bu memlekette yaşamak, ona göre sevmek gibi güzel duygularla bezenmelidir.

4.1.2.9.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiir, geleneksel şiir biçimlerine uygun tarzda yazılmıştır. Üçlükler hâlinde, kısa dizelerin 6' lı; uzun dizelerin 12' li hece ölçücüsüyle yazıldığı tespit edilmiştir. Bu şekilde bir uzun bir kısa dizelerden oluşması yazımsal sapmadan yararlanıldığı göstermektedir. Şiirde ses ve söz öbekleri yinelemelerinden yararlanılarak bir ritim ve ahenk oluşturulmuştur. Dize sonlarında *sarı/ diyarı, hasret/ nihayet, farkı/ barkı, gönülden/ ölümden* sözcüklerindeki ses benzerlikleri kafiye; *olsun* sözcüğü de redif olarak kullanılmıştır. Yine belli dizelerde *memleket isterim* söz öbeğinin yinelenmesi şiirde ses uyumuna dikkat edildiğinin açık göstergelerindedir.

• İmgeler-Benzetmeler

Şiir, birtakım isteklerin ifadesi olarak yazılmıştır. Bu bakımdan şiirde yoğun bir anlatımın olmadığı görülmektedir. Şair sözcükleri daha çok göndergesel işleviyle

kullanmış, günlük dil kullanımlarından yararlanmış, sözcüklere çağrıştırdığı anlamlardan farklı bir anlam yüklememiştir. Sadece "*Ne başta dert ne gönülde hasret olsun (5)*" gibi bazı dizelerde imgelemelerden yararlandığı görülmektedir. Şair bu dizeyle aslında kimsenin derdinin olmadığı, kimsenin herhangi bir şeye hasret çekmediği bir dünya dilemektedir. Ayrıca kimi yerlerde benzetmelerden yararlandığı görülmektedir. "*Yaşamak sevmek gibi gönülden olsun (11)*" dizesinde şair, yaşamayı sevmek duygusuna benzetmiş, onun gibi huzur dolu olmasını temenni etmiştir.

4.1.2.9.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.9.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin anlatıcıya (ben) olduğu görülmektedir.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...isterim... (1. 4. 7. 10.)

• Bağlaçlar

Şiirde bazı dizelerde bağlaçlar görülmektedir.

- ✓ **Ne** başta dert **ne** gönülde hasret olsun (5) (sıralama)
- ✓ **Ne** zengin fakir, **ne** sen ben farkı olsun (8) (sıralama)

• Eksilti

Şiirde bazı eksilteli yapıların olduğu tespit edilmiştir.

Öznesi eksilteli yapılar: 1, 4, 7 ve 10. dizelerde tekrar eden "memleket isterim" cümlesinde "ben" öznesinin eksiltildiği görülmektedir.

• Koşutluk

Şiirde koşut yapılarla sıklıkla yer verilmiştir.

- ✓ "*Memleket isterim*" cümlesinin 1, 4, 7 ve 10. dizelerde olduğu gibi tekrarlanması şiirde söz dizimsel olarak koşut yapının kullanıldığına bir örnektir.

✓ 2, 3, 5 ve 6. dizelerin sonlarında "...olsun..." sözcüğünün yinelenmesi art yineleme unsuru olarak bir başka koşutluk örneğidir.

8 ve 9. dizelerin sonlarında art yineleme unsuru olarak "yükleme hâli eki+olsun" şeklinde söz öbeğiyle koşutluğun sağlandığı görülür.

✓ ...farkı *olsun* (8)

✓ ...barkı *olsun* (9)

11 ve 12. dizelerin sonlarında yine art yineleme unsuru olarak "-den+olsun" şeklinde söz öbeğiyle koşutluğun sağlandığı görülür.

✓ ...gönülden *olsun* (11)

✓ ...ölümden *olsun* (12)

5 ve 8. dizelerde "ne.. ne..." bağlaçlı yapının kullanılması da dizeler arasında koşutluğu sağlamaktadır.

✓ *Ne* başta dert ne gönülde hasret *olsun* (5)

✓ *Ne* zengin fakir, ne sen ben farkı *olsun* (8)

Bağlaçların ön yineleme, 'olsun' sözcüğünün art yineleme unsuru olarak kullanımıyla aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yeniden yinelenmiştir. Bu da koşutluk için önemli bir adımdır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde zaman ve kip görünümelerini iki öbeğe ayırmak mümkündür: şairin içinde bulunduğu gerçek dünyanın zamanı olarak geniş zaman ve şairin hayalini kurduğu evrenin zamanı olarak emir kipi.

1. öbekte şair, kendisine ait genel bir düşünceden bahsettiği "*Memleket isterim*" dizelerinde geniş zaman çekimini kullanmıştır.

2. öbekte hayalini kurduğu evreni betimlediği dizelerde ise "...olsun..." şeklinde emir kipini kullanmıştır.

4.1.2.9.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yineleme

Şiirde hem söz öbekleri hem de bazı sözcüklere yinelenmektedir.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Memleket isterim" söz öbeği toplamda 4 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Olsun" sözcüğü toplamda 8 defa yinelenmiştir.

Zıt kavramların yinelenmesi yoluyla:

- ✓ "zengin-fakir (8)"
- ✓ "yaşamak-ölmek" şeklinde zıt kavramların yinlendiği görülür.

Eş ve yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı yoluyla:

- ✓ "dert-hasret (5)"
- ✓ "ev-bark (9)" şeklinde yakın anlamlı sözcüklerin yinlendiği görülür.

• Eş Dizimlilik

Şiirde belli kavramlar çerçevesinde bazı sözcüklerin örüntülediği görülmektedir.

- ✓ Tabiat motifi etrafında *gök, dal, tarla, kuşlar, çiçekler* sözcüklerinin örüntülediği görülmektedir.
- ✓ Aynı olumsuz duyguları ifade eden *dert, hasret, kardeş kavgası* gibi sözcük ve söz öbeklerinin örüntülediği görülmektedir.

4.1.2.9.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

• Özelleştirme Bağlantısı

Şiirin her kıtası memleketin görünümünü detaylı olarak anlatan bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan şiirde özelleştirmelerden yararlandığı söylenebilir.

1 → 12. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Memleket isterim (1)

- ✓ Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun (2)
- ✓ Kuşların çiçeklerin diyarı olsun (3)
- ✓ Ne başta dert ne gönülde hasret olsun (5)
- ✓ Kardeş kavgasına bir nihayet olsun (6)
- ✓ Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun (8)
- ✓ Kış günü herkesin evi barkı olsun (9)
- ✓ Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun (11)
- ✓ Olursa bir şikâyet ölümden olsun (12)

Şiirin ilk dizesinde yer alan "memleket isterim" cümlesinin içeriği,nasıl olması gerektiği ardından gelen dizelerin hepsinde detaylandırılarak betimlenmiştir. Bu da özelleştirme bağlantısının şiirin tamamında kullanıldığının açık bir göstergesidir.

- **Karşıtlık Bağlantısı**

11 ve 12. dizeler arasında karşıtlık ilişkisinin kurulduğu görülür.

- ✓ Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun (11)
- ✓ Olursa bir şikâyet ölümden olsun (12)

dizelerinde görülen *yaşamak* ve *ölmek* sözcükleri zıt anlamlı sözcüklerdir. Bu sözcüklerin karşıtlığından yararlanılmıştır.

4.1.2.9.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde çeşitli bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüne rastlamak mümkündür. Birinci kişi anlatımı kullanıldığı için gönderimlerin varlığı tespit edilmiştir. "*Memleket isterim*" dizesinde görüldüğü üzere kişi eki birinci kişi anlaticıya gönderim yapmaktadır. Bu gönderimler sayesinde söylem varlığının şiir boyunca yinelenmesi sağlanmıştır.

Şiirde bazı dizelerde bağlaçların varlığı göze çarpmaktadır. "*Ne başta dert ne gönülde hasret olsun (5), Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun (8)*" şeklinde örneklendirilebilecek olan bağlaçlar sayesinde birbiriyle ilişkili ve görevdeş bazı sözcük ve söz öbekleri birbirine bağlanmıştır. Böylelikle dizeler arasında anlamsal bir bağıntının kurulmasına ve konu akışının bozulmamasına dikkat edilmiştir. Bunun

yanında şiirde koşut yapılara da rastlanmaktadır. Şiir genel olarak bağdaşıklığını koşut yapılarla sağlamıştır. "*Memleket isterim*" dizesinin söz dizimsel olarak her bentte tekrar etmesi ve "...olsun" sözcüğünün "*yükleme hâli eki+ olsun*" ya da "*ayrılma eki+olsun*" şeklinde art yineleme unsuru olarak dize sonlarında kullanılmasıyla koşutluk sağlanmıştır. Böylece aynı dilsel yapının farklı sözcüklerle yinelenmesi yoluna başvurulmuş ve bağdaşıklık görünümü desteklenmiştir. Yine şiirde zaman görüşleri dikkat çeken diğer bir bağdaşıklık unsurudur. Şiirin konusuyla bir bütün oluşturacak şekilde geniş zaman ve emir kipine yer verildiği görülür. Memlekete yönelik isteklerin ifadesi olduğu için "*...isterim*" şeklinde geniş zamanı ve "...olsun" şeklinde emir kipini kullanmak metnin başlığıyla ve konusuyla, metnin bütünlüğüyle uyumlu bir biçimde kullanılmıştır.

Şiirde bağdaşıklığın sözcük ilişkileri yoluyla daha güçlü kılındığı görülür. Gönderimlerin eksikliği sözcüksel bağdaşıklık unsurlarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Aynı sözcüğün ya da eş veya zıt sözcüklerin tekrarlanması bunun açık göstergelerindedir. Şiirde özellikle aynı sözcük ve cümle tekrarına rastlanmaktadır. "*Memleket isterim*" cümlesinin her kıtanın başında tekrarlanması buna örnektir. Yine *zengin-fakir, yaşamak-ölmek* şeklinde zıt ya da *ev-bark, dert-hasret* gibi eş ve yakın anlamlı sözcüklerin kullanımı yoluyla da sözcük ilişkileri kuvvetlendirilmiştir. Bununla birlikte aynı kavram alanından sözcüklere de yer verilmiştir. Tabiat kavramı etrafında *gök, dal, tarla, kuşlar, çiçekler* sözcükleri örüntülenmiştir. Başka bir örnek ise aynı olumsuz duyguları ifade eden *dert, hasret, kardeş kavgası* gibi sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır. Böylece metnin başlığıyla ve konusuyla bağlantı kurulmuş ve birbiriyle ilişkili sözcüklerin varlığı ile metnin bütünlüğü desteklenmiştir.

Şiirde bağdaşıklık yanında tutarlılık görünümüne de yer verildiği görülür. Şiirin neredeyse tamamında özelleştirme bağlantısından yararlandığı görülür. Şair "*Memleket isterim*" dizesinden sonra her kıtada nasıl bir memleket istediğini detaylandırarak anlatmıştır. "*Ne başta dert ne gönülde hasret olsun (5), Kardeş kavgasına bir nihayet olsun (6)*" şeklinde sıraladığı bu istekler özelleştirme bağlantısının kullanıldığını göstermektedir. Bu da şiirin tek bir konu etrafında örüntülendiğini göstermektedir. Yine şiirde "*Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun (11), Olursa bir şikâyet ölümden olsun (12)*" şeklinde karşıtlıklardan yararlandığı

görülmektedir. Böylece karşıt kavramlar arasında bağlantı kurularak metnin tutarlılığı güçlendirilmiştir. Neden-sonuç, karşılaştırma, genelleştirme gibi diğer tutarlılık görünümlerine ise rastlanmamıştır. Bu görünümlere rastlanmaması şiirin yetersizliği olarak görülmemelidir. Yer verilen bağdaşıklık ve tutarlılık görünümleriyle şiirin metinselliği sağlanmıştır. Bu görünümlerle birlikte metnin birlik ve bütünlüğü oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.1.2.10. "Oyuncakların Oyunağı Olmak" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.2.10.1. Metnin Betimlenmesi

"Oyuncakların Oyunağı Olmak" (Ek-18), çocuk edebiyatın alanında verdiği eserlerle tanınan Mustafa Ruhi Şirin (2017, s. 91) tarafından kaleme alınan bir şiirdir. Günümüzdeki sanal oyuncakların çocukluk yaşantısını olumsuz yönde etkilediği konusunun işlendiği şiir, geleneksel şiir biçimlerinden farklı olarak serbest tarzda oluşturulmuştur.

Şair bu şiirde eski oyuncakların çocuklara daha fazla mutluluk verdiğini, onları özgürleştirdiğini; şimdiki oyuncakların ise çocukları esir aldığını, onlara bir şey katmadığını ifade etmektedir. Şaire göre günümüz oyuncakları çocukların kişisel, ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmamakta, onlara zevk vermemekte, onları eğlendirmemektedir. Özellikle "oyuncakların oyunağı olmak" sözüyle günümüzün sanal oyuncaklarının çocukları robotlaştırdığını ve yaratıcı düşüncelerini engellediğini dile getirmektedir. Ayrıca geçmişte yaşamış insanların daha özgün, daha yaratıcı özelliklere sahip oyuncaklarla tanışma fırsatı bulduğu için şanslı olduklarını belirtmektedir. Şair, teknolojinin her alanda olduğu gibi oyuncakları da sarıp sarmaladığını sezdirmiş ve sanal oyuncakların çocuklara ait olmaktan ziyade sahip olduğunun altını çizmiştir.

4.1.2.10.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiirde birbirine yakın veya uzak dizeler arasında bazı ses benzerliklerinden yararlanıldığı görülmektedir. *İçeri/ geri/ elleri, seni/ sanki, yuvarlak/ olacak, dünya/*

baba, kırık/ bozuk, oyuncakları/ çocukları sözcükleri gibi kimi sözcüklerde ses benzerliklerine yer verilerek bir ahenk oluşturma çabası göze çarpmaktadır. Yine bazı dizelerde "baba" sözcüğü bir seslenme unsuru olarak sıklıkla kullanılmaktadır. "Baba" sözcüğünün böyle tekrarlanması bu dil unsurunun öncelenmesiyle ilgilidir. Şair böylelikle okuyucunun ilk anda dikkatini çekmeye çalışmaktadır.

Şiirde yazımsal sapmalara başvurulduğu görülür. Bazı dizeler büyük harfle başlarken bazı dizelerin küçük harfle başladığı göze çarpmaktadır. Yeni bir cümle başlasın ya da başlamasın dize başlarında küçük harflerin kullanıldığı görülmektedir. Yine tüm dizelerin aynı düzey çizgide yer almadığı görülmektedir. Uzun bir dizenin ardından iki sözcükten oluşan bir dizenin geldiğini görmek de mümkündür. Tüm bunlar yazım kurallarıyla alakalı olduğu için şiirde yazımsal sapmalara yer verildiği söylenebilir.

• İmgeler-Alışılmamış Bağdaştırmalar-Benzetmeler

Şiirde anlatımı güçlü kılmak adına alışılmamış bağdaştırmalardan, imgelerden ve benzetmelerden yararlandığı görülmektedir. Şiir dilinde kullanılan bu yapılar anlatıma yoğunluk katmak için önemli birer unsurdur. Şairin "oyunların altın çağı", "çocukluğun altın çağı" gibi söz öbeklerinde kullandığı altın çağ alışılmamış bağdaştırmanın tipik örneklerindedir. Şairin oluşturduğu bu alışılmamış bağdaştırma örneği bir nevi anlamsal sapmayı da örneklendirmektedir. 'Altın' sözcüğünün çağrıştırdığı kıymetli, değerli olma durumu 'çağ' sözcüğünü betimlemektedir. Yine şair "söyle baba/ kim kurtaracak çocukları/ sanal oyuncakların/ oyuncağı olmaktan kim?(22)" dizelerinde yer alan "oyuncakların oyuncağı" deyişiyle de alışılmamış bağdaştırma örneğine başvurmuştur. *Oyuncakların oyuncağı* günlük dilde rastlanmayan anlamsal bir sapmadan yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu şekilde alışılmamış bağdaştırmalar ile şiirde söz oyunları somutlaşmaktadır.

Şiirin genelinde de imgeleme unsurlarına rastlamak mümkündür. "Girer girmez müzeden içeri/ ödünç alır babam/ tahta attan çocukluğunu geri (1)" sözcüğüyle başlayan şiir düşsel unsurları barındırdığının işaretlerini bu şekilde okuyucuya vermektedir. Oyuncaklarla aynı ortama girdiği zaman büyük bir bireyin bile çocukluğuna döndüğü ifade edilmek istenmiştir. "Topraktan kuşa üfleyince, niçin/ küçülür babamın kocaman

elleri?" dizesinde de imgesel bir yapının olduğu görülmektedir. Babanın çocukluğuna dair bir oyun aletini eline alır almaz tıpkı bir çocukmuş gibi davranabildiği, çocuksu hareketlerle oyun dünyasına dâhil olabildiği anlatılmak istenmiştir. Şiirde bahsi geçen konu etrafında bu imgeleme örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bu benzetmeli ve imgeli dil kullanımlarıyla şiirin daha estetik bir görünüme kavuştuğu görülmektedir.

4.1.2.10.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.2.10.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde birinci kişi anlatımı kullanıldığı için hem anlatıcıya (çocuk) hem de şiirde bahsi geçen 'baba' ya art gönderimlerin yapıldığı görülür.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...anlıyorum...(6)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...babam... (1), ...anlayamadığım... (4), ...babamın... (5), ...fotoğrafımı... (11), ...trenimin... (13), ...çevirmemi...yaşadığımız... (18)

Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...fotoğrafımı... (11), ...çevirmemi... (18)

Babaya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...seni... (6), ...sana... (7), ...senin...(8), ...sen... (11), ...sen... (19)

Babaya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gördüğünde... (7), ...Gülüyorsun... (8), ...diyorsun... (9), ...istersin... (11), ...karşısın... (12), ...istesen... (18), ...yaşadın... (19), ...bilsen... (20)

Babaya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...çocukluğunu... (1), ...elleri... (5), ...resmin... (8), ...sevdiğin... (10), ...çocukluğunu... (19)

Babaya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...çocukluğunu... (1), ...çocukluğunu... (19)

Diğer art gönderim şekilleri aşağıdaki gibidir:

8. sözce kendi içinde art gönderime sahiptir.

✓ *Gülüyorsun ya hemen/ bu da senin en güzel resmin* (8)

'Bu 'sözcüğü 'babanın gülmesine' art gönderim yapmıştır.

9. sözce → 10. sözceden art gönderim yapılmıştır.

✓ *Hani, diyorsun ya, dünya/ durmadan dönen/ içi dolu bir yuvarlak* (9)"

✓ *Bu yüzden baba/ en çok sevdiğin/ fotoğraf bu olacak* (10)

9. sözcedeki "dünya durmadan dönen içi dolu bir yuvarlak" söz öbeğine 10. sözcedeki "bu" zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

• Ön Gönderim İlişkileri

4. dize → 5. sözce arasında ön gönderim ilişkisi kurulmuştur.

✓ *Yine de anlayamadığım bir şey var* (4)

✓ *Topraktan kuşa üfleyince, niçin/ küçülür babamın kocaman elleri* (5)

4. dizede yer alan "bir şey" söz öbeğiyle 5. sözcenin tamamına ön gönderim yapılmış ve "bir şey" söz öbeği 5. sözcede açıklanmıştır.

• Bağlaçlar

Şiirde bağlaçların kullanıldığı görülür.

✓ **Yine de** anlayamadığım bir şey var (4) (zıtlık-üsteleme)

✓ Bir uçurtma gördüğünde **sanki/** görünmez bir kuklacı/ uzatıyor sana/ ipin yumağını (7) (benzerlik)

✓ Gülüyorsun **ya** hemen/ bu **da** senin en güzel resmin (8) (denkleştirme-pekileştirme)

✓ Hani, diyorsun **ya**, dünya/ durmadan dönen/ içi dolu bir yuvarlak (9) (denkleştirme)

✓ **Bu yüzden** baba/ en çok sevdiğin/ fotoğraf bu olacak (10) (sonuç)

✓ Okulun bahçesinde/ tek bir oyuncak **bile** yok (16) (pekileştirme)

✓ Çember çevirmemi istesen **de/** yaşadığımız kentte/ **artık** bu **da** imkânsız (18) (pekileştirme-açıklama-pekileştirme)

- ✓ Oyunların gizli dilini/ bilsen **de**/ Çocukluğun altın çağı/ bir daha yaşanmayacak (20) (pekiştirme)

- **Eksilti**

Şiirde yüzey yapıdan kimi sözcüklerin eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) anlıyorum (6), (*sen*) gülüyorsun (8), (*sen*) diyorsun (9), (*sen*) karşısın (12), (*sen*) bilsen (18), (*sen*) bilsen (20) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki özne unsurunun eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*kendi*) çocukluğunu (1), (*senin*) sevdiğin (10), (*benim*) fotoğrafım (11), (*benim*) trenim (13), (*benim*) çember çevirmem, (*bizim*) yaşadığımız kent (18), (*senin*) çocukluğun (19) şeklinde numaralandırılmış cümle veya sözcelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

- ✓ Şiir boyunca sayısı çok olmamakla birlikte "...baba şimdi.. (6)", "...bu yüzden baba... (10)", "...baba sen... (19)", "...söyle baba... (22)" şeklinde "baba" sözcüğünün seslenme unsuru olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu da şiirde sözcüksel olarak koşut yapılardan yararlanıldığını göstermektedir.

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde genel olarak devrik yapılardan yararlanıldığı görülmektedir.

- ✓ Girer girmez müzeden içeri/ ödünç alır babam/ tahta attan çocukluğunu geri (1)
- ✓ Alkış alkış koşup gelir yanına çınçın (2)
- ✓ Selam verir/ nöbetini unutan kurşun asker (3)
- ✓ Topraktan kuşa üfleyince, niçin/ küçülür babamın kocaman elleri (5)
- ✓ Baba şimdi/ daha iyi anlıyorum seni (6)
- ✓ Bir uçurtma gördüğünde sanki/ görünmez bir kuklacı/ uzatıyor sana/ ipin yumağını (7)
- ✓ Gülüyorsun ya hemen/ bu da senin en güzel resmin (8)
- ✓ Hani, diyorsun ya, dünya/ durmadan dönen/ içi dolu bir yuvarlak (9)
- ✓ Sen hangi oyuncakla/ çekmek istersin fotoğrafımı? (11)

- ✓ Uzak, çok uzak lunapark (17)
- ✓ Baba sen/ oyuncakların altın çağında/ yaşadın çocukluğunu (19)
- ✓ Söyle baba/ kim kurtaracak çocukları/ sanal oyuncakların/ oyuncağı olmaktan kim? (22)

Yukarıdaki sözceler anlamlı bir cümle oluşturan dizelerden meydana getirilmiştir. Görülen bu diziliş ise devrikleşmelerden yararlanıldığı göstermektedir. Dize sonlarında bazı ses benzerliklerinden yararlanmak ve anlatıma akıcılık kazandırmak adına bu yola başvurulduğu söylenebilir.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde çeşitli zaman çekimlerine rastlanmıştır. Bu zaman çekimlerini iki öbekte incelemek mümkündür:

1. öbekte metnin kurgusuna dâhil olan zaman çekimleri yer almaktadır. Yani bu zaman çekimleri düşsel, gerçek olmayan, metin içi zaman çekimleridir. Bir babanın düşsel bir zamanda yaşadıklarını ve çocuğun bu düşsel zamanda gözlemlediklerini ifade eden "...alır... (1), ...gelir... (2), ...verir... (3), ...küçülür... (5) şeklinde geniş zaman çekimine; "...uzatıyor... (7), ...gülüyorsun... (8), ...diyorsun... (9)" şeklinde şimdiki zaman çekimine yer verilmiştir. Bu öbekte yer alan geniş zaman ve şimdiki zaman çekimleri metin içi zamanın görünümleridir.

2. öbekte ise metin dışı zamana seslenen eylem çekimleri yer almaktadır. Daha çok babaya seslenme şeklinde görülen bu eylemlerin metin dışındaki zamanları ifade ettiği görülmektedir. Bu zaman görünümleri ise gelecek zaman, geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart kipidir. "...olacak... (10), ...yaşanmayacak... (20), ...kurtaracak... (22)" şeklinde gelecek zaman çekimi; "...istersin... (11), ...karşısın... (12)" şeklinde geniş zaman çekimi; "...istesen de... (18), ...bilsen de... (20)" şeklinde şart kipi ve "...kırdı... (21)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimi, bu zaman görünümüne örnektir.

4.1.2.10.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yineleme**

Şiirde daha çok kısmi olarak bazı sözcüklerin yinelenmesi göze çarpmaktadır.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ "Baba" sözcüğü 'babam, babamın, baba' vb. olarak toplamda 6 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Oyuncak" sözcüğü 'oyuncakla, oyuncak, oyuncakların, oyuncakları, oyuncaklar, oyuncakların ve oyuncacı' şekillerinde kısmi olarak 7 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Çocuk" sözcüğü 'çocukluğunu, çocukluğunu, çocukluğun, çocuklar' şeklinde toplamda 4 defa kısmi olarak yinelenmektedir.
- ✓ "Sen" zamiri 'seni, sana, senin, sen, sen' olmak üzere toplamda 5 defa kısmi olarak yinelenmiştir.

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin yinelenmesi:

- ✓ Şiirde 'kırık, bozuk, paslı' şeklinde yakın anlamlı yinelemeler göze çarpmaktadır.
- ✓ Şiirde 'resim, fotoğraf' şeklinde yakın anlamlı yinelemenin olduğu tespit edilmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

- ✓ Oyun ve oyuncak kavramları etrafında *tahta at, kurşun asker, topraktan kuş, uçurtma ve kukla, lego, tren, salıncak, lunapark, çember çevirmek, çamur oyuncaklar, demir oyuncaklar, sanal oyuncaklar* sözcük ve söz öbeklerinin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.2.10.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

11 → 15. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Sen hangi oyuncakla/ çekmek istersin fotoğrafımı? (11)

- ✓ Legolara karşısın (12)
- ✓ Trenimin rayları kırık (13)
- ✓ Salıncağın biri bozuk (14)
- ✓ Diğerinin zinciri paslı (15)

11. dizesinde oyuncak kavramı verildikten sonra ardından gelen dizelerde oyuncaklara örnekler verilmiş ve kavram detaylandırılmıştır.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

Şiirin derin yapısında eski zamanlardaki çocukluk ile günümüzdeki çocukluk karşılaştırılmaktadır.

- ✓ Çamur oyuncakları/ demir oyuncaklar kırdı (21)

Dizesinde şair, eski zamanlara ait 'çamur oyuncaklar' ın yaşadığımız yüzyılın bir getirisi olan 'demir oyuncaklar' etkisiyle işlevini kaybettiğini dile getirmiş ve karşılaştırma yapmıştır.

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

9 ve 10. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Hani diyorsun ya, dünya/ durmadan dönen/ içi dolu bir yuvarlak (9)
- ✓ *Bu yüzden* baba/ en çok sevdiğin/ fotoğraf bu olacak (10)

9. sözcüde dile getirilen durum 10. sözcüde 'bu yüzden' nedenleyici bağlacıyla neden-sonuç ilişkisi bakımından ilişkilendirilmiştir.

4.1.2.10.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde çocuk ve baba şeklinde iki şahsın olduğu görülmektedir. Bu bakımdan gönderimler bu iki unsura yöneliktir. "*Baba şimdi/ daha iyi anlıyorum seni (6), Bir uçurtma gördüğünde sanki/ görünmez bir kuklacı/ uzatıyor sana/ ipin yumağını (7)*" şeklinde çocuğun ağzından aktarılmış dizelerde hem babaya hem de çocuğun kendisine zamirler, iyelik ve kişi ekleriyle art gönderimlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu gönderimler metnin dil bilgisel bütünlüğü sağlaması adına oldukça önemlidir. Ayrıca

söylem varlıkları olan baba ve çocuğun metin boyunca yinelenmesini ve süreklilik oluşturmasını sağlamıştır.

Şiir serbest tarzda oluşturulduğu için içerisinde bağlaçlara da oldukça fazla yer verilmiştir. Tamamlanmamış cümlelerin varlığı dizeleri birbirine bağlamak adına bağlaçlardan yararlanmayı gerekli kılmıştır. "Bir uçurtma gördüğünde *sanki/* görünmez bir kuklacı/ uzatıyor sana/ ipin yumağını (7), *Gülüyorsun ya hemen/ bu da* senin en güzel resmin (8)" şeklinde çeşitli bağlaçlarla dizeler birbirine bağlanmış ve dizeler arasında hem yüzey hem de derin yapıda ilişki kurulmuştur. Bu ekleyici, zamanlayıcı, nedenleyici bağlaçların varlığıyla şiirde çeşitli anlam örgüleri oluşturulmuştur. Bununla birlikte gereksiz sözcük tekrarını önlemek ve anlatımı yoğunlaştırmak adına kimi dil unsurlarının yüzey yapıdan eksiltildiği görülmektedir. "*(ben) anlıyorum (6), (sen) gülüyorsun (8), (sen) diyorsun (9)*" şeklinde parantez içindeki yapıların düşürüldüğü görülmektedir. Böylelikle kişi ekleri veya iyelik ekleri gibi diğer dil unsurlarıyla parantez içindeki yapıların karşılandığı anlatımlara yer verilmiştir.

Şiirde bağdaşıklığı sağlamak adına koşut yapılardan da yararlanılmıştır. Şiir içerisinde seslenme unsuru olarak sık sık '*baba*' sözcüğünün geçtiği tespit edilmiştir. "*Baba sen... (19)*", "*Söyle baba... (22)*" şeklinde görülen bu seslenme şiirde koşut yapıların varlığını göstermektedir. Böylelikle aynı dilsel yapı farklı dizelerde kullanılarak anlatım zenginleştirilmiştir. Yine şiirde bir başka dikkat çeken unsur devrik yapılardır. Bu yapıların varlığı şiirin dil bilgisel bütünlüğüne etki etmektedir. "*Girer girmez müzeden içeri/ ödünç alır babam/ tahta attan çocukluğunu geri (1), Alkış alkış koşup gelir yanına çınçın (2)*" şeklinde örneklendirilecek bu devrik yapılar sayesinde anlatıma akıcılık kazandırmak amaçlanmıştır. Şiirde sözcüksel anlamda da bağdaşıklığın sağlandığı görülmektedir. *Baba, oyuncak, çocuk* sözcüklerinin metin içerisinde sık sık yinelenmesi yoluyla konu bütünlüğünün sağlanmaya çalışıldığı görülür. Bu yolla konu akışının tutarlı bir biçimde oluşturulmaya çabaladığı tespit edilmiştir. Yine oyuncak kavramı etrafında *tahta at, kurşun asker, topraktan kuş, uçurtma, kukla, lego, tren, salıncak, lunapark* gibi aynı kavram alanından sözcükler kullanılmıştır. Bu da metnin tek bir konu etrafında örüntülenmesini desteklemiş ve konu bütünlüğünü sağlamıştır.

Şiirde kimi tutarlılık görünümlerine de rastlamak mümkündür. Örnek olarak oyuncaklarla ilgili olarak detaylandırmaya gidilmiş "*Legolara karşısın (12), Trenimin rayları kırık (13), Salıncağın biri bozuk (14)*" şeklinde özelleştirmeler yapılmıştır. Böylelikle metnin izleği etrafında alt kavramlara da yer verilmiş ve tutarlılığı desteklenmiştir. Yine şiirin derin yapısında karşılaştırmalar yapıldığı da görülmektedir. Şiirin derin yapısında eski zamanlardaki çocukluk ile günümüzdeki çocukluk karşılaştırılmaktadır. "*Çamur oyuncakları/ demir oyuncaklar kırdı (21)*" örnek dizesinde eski zaman oyuncaklarıyla günümüz oyuncakları karşılaştırılmıştır. Yine bazı bağlaçların varlığıyla şiirde neden-sonuç ilişkisi kurulduğu görülmektedir. "*Bu yüzden baba/ en çok sevdiğin/ fotoğraf bu olacak (10)*" şeklinde neden-sonuç ilişkisiyle dizeler arasında bağlantının kurulduğu ve metnin bir bütün olduğu görülmektedir. Tüm bu bağdaşıklık ve tutarlılık görünümlerinin tamamıyla şiirin metinsellik niteliğini taşıdığını söylemek mümkündür.

4.1.3.7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi

4.1.3.1. "Türküler Dolusu" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.3.1.1. Metnin Betimlenmesi

"Türküler Dolusu" şiiri (Ek-19), halk kültürü ve sanatından yararlanan ressam şair Bedri Rahmi Eyüboğlu (2017, s. 14-17) tarafından kaleme alınmış, serbest tarzda oluşturulmuş bir şiirdir. Şiir, farklı dize sayılarına sahip 8 bentten oluşmaktadır.

Şiir, türkülerin kültürümüzdeki yeri ve öneminden bahsetmektedir. Halk şiiri ve halk şairi önünde daima saygıyla eğildiğini içten ve samimi anlatımıyla dile getiren şair, türkülerini hakiki şiir olarak betimlemiştir. Şiirde türkülerden saf, temiz, içten, doğal ve katıksız ürünler olarak bahsetmektedir. Anadolu insanının acılarını, sevinçlerini, umutlarını, heyecanlarını kısaca yaşamlarını acısı ve tatlısıyla gerçekçi bir şekilde türkülerde bulabileceğimizin altını çizmiştir. Oluşturana, yazanı belli olmasa da içerisinde yürekte gelen hisler barındırdığı için halk şiirini ve köy türkülerini diğer türlerden üstün tutmuştur. Böylelikle Anadolu insanını ve Türk kültürünü yakından tanımak adına daima türkülere başvurulması gerektiğini, bir milletin kültürel dokusunun en güzel yansımalarının türkülerde bulunabileceğini okura sezdirmeye çalışmıştır.

4.1.3.1.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Öğeleri**

Serbest bir ölçüyle oluşturulan şiirde kafiye ve redif gibi ahenk unsurlarından yararlanıldığı görülmektedir. Geleneksel halk şiirinin temel yansımalarından ses benzerliklerine yer verilmesi, şairin halk şiirine bağlılığının açık göstergelerindedir. Dize sonlarında yer alan *nar/ var/ kadar/ damar/ çavdar, düşmez/ gitmez/ ermez, nakışlarım/ karışlarım, tanırım/ utanırım, erkekçesine/ dercesine, türkülerimiz/ temiz/ memleketimiz, türküleri/ biberi/ haberi, Yemen' i/ gelmeyen, toprak/ çırılçıplak/ bıçak, içim/ biçim* vb. gibi sözcüklerde ses benzerliklerine rastlanmaktadır. Kafiye ve redif kullanımının yanında şiirde ses uyumunu ve âhengi sağlamak adına aynı sözcüklerin ve söz öbeklerinin de sık sık yinelendiği göze çarpmaktadır. "*Ah bu türküler köy türküleri*" dizesinin olduğu gibi tekrar etmesi bunun tipik örneğidir. Örnekleri "*canıma ciğerime, taşına toprağına, yerliyim, şairim*" söz öbekleri ve cümlelerle çoğaltmak da mümkündür. Bu yinelemeler ve öncelemeler sayesinde şiir dili canlanmış, şiirde dikkat çekici unsurlara yer verilmiştir. Ayrıca şiirde kimi kıtaların dize sayılarının farklı olması, kıta içerisinde dizelerden birinin çok kısa diğerinin daha uzun olması yazımsal sapmalardan yararlandığını göstermektedir. Bu da şiirin ritmine renk katmakta, şiirin biçimini etkilemektedir. Şairin bu şekilde söz dizimsel yinelemelerden, yazımsal sapmalardan, kafiye ve redif kullanımından yararlanarak şiirselliğe hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

- **İmgeler- Deyim Aktarmaları- Benzetmeler**

Şiirlerinde halk kültürü ve sanatından beslenen Bedri Rahmi, "Türküler Dolusu" şiirinde de sözü edilen halk kültürü ve sanatını çağdaş sanatın imgeleriyle, benzetmeleriyle yoğurmuş ve anlatımını canlı kılmıştır.

Öncelikle şiirin başarısını dilinde aramak gereklidir. İçtenlik, açık anlaşılır bir üslup, samimi bir anlatım, yüksek seviyede hissedilen lirizm ve şairin türkülerle ilgili oluşturduğu özgün tasarımlar şiir dilinin başarısına etki etmektedir. Şiir, zengin bir imge dünyasının somutlaşmış bir biçimidir. Şair imgelerden, benzetmelerden, deyim aktarmalarından yararlanarak anlatımını hem özgünleştirmiş hem de yoğunlaştırmıştır. Türkülerin kültürümüzdeki önemli yerini sözcüklerin uzak çağrışımlarından

yararlanarak anlatmış ancak bunu yaparken yapmacıklıktan uzak durmuş, içten bir anlatımı tercih etmiştir. Şiirin her dizesi aynı güçlü söyleyişlere sahiptir. "*Elma dalından uzağa düşmez (5)*", "*İlmik ilmik, damar damar/ Yerliyim/ Bir dilim Trabzon peyniri/ Bir avuç tiftik/ Bir çimdik çavdar/ Bir tutarm şile bezi gibi (11)*" şeklinde örneklendirmeler ve çeşitli benzetmelerle içindeki memleket sevgisini betimleyen şair böylelikle bir yandan somutlaştırmalara da başvurmuştur. "*Dişimden tırnağıma kadar/ Ressamım (12)*", "*Yurdumun taşından, toprağından sürüp gelir nakışlarım (13)*" dizelerinde de memleketin her bir dokusuna eserlerinde yer vermiş, vatan aşkını etkileyici anlatımıyla okura aktarmıştır.

Ressamım dedikten sonra "*Şairim (20)*" dizeleriyle okuyucunun dikkatini yeniden çeken şair, "*Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası/ Ayak seslerinden tanırım (21)*" dizeleriyle şiirin hasını canlı bir varlık gibi betimleyerek asıl konuya girmiştir. "*Ayak sesinden tanımak*" deyimine yer vererek de gerçek şiiri çok iyi tanıdığını güçlü bir biçimde anlatmıştır. "*Ne zaman bir köy türküsü duysam/ şairliğimden utanırım (22)*" şeklinde köy türkülerinin şiirin en hası olduğunu, türküler karşısında kendi şiirlerini bile yetersiz bulduğunu içten bir üslupla dile getirmiştir. Şair, benzetme unsurlarıyla desteklediği özgün imgelerden de yararlanmıştır. Türküleri "*Ana südü gibi candan/ Ana südü gibi temiz (31)*" şeklinde benzetmelerden yararlanarak betimlemiştir. Ana sütü ve türküleri doğal ve temiz olmaları bakımından ortak bir çerçevede buluşturmuştur. Yine "*Ah bu türküler köy türkülerini/ Dilimizin tuzu biberi (33)*" dizeleriyle türkülerin konuştuğumuz dili yavanlıktan, kuruluştan kurtaran izlere sahip olduğunu belirtmiştir. "*İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum (17)*", "*Ah bu türküler köy türkülerini/ Mis gibi insan kokar mis gibi toprak (37)*" dizeleriyle türkülerle insan ve toprağı özdeşleştirmiş, insanın tüm canlılığıyla ve gerçekçiliğiyle türkülerde işlendiğini sezdirmeye çalışmıştır. Ayrıca türküleri çiçeklere benzetip "*Kiminin reyhasından geçilmez (43)*", "*Kimi zehir, kimi zemberek gibi (44)*" dizeleriyle bazı türkülerin güzellikler barındırırken bazılarının acı şeyleri işlediğini dile getirmek istemiştir. Şiirin sonuna doğru şair, yazanı belli olmasa da içerisinde yoğun hisler taşıyan türküleri "*İşte söz, işte ses, işte biçim (48)*" şeklinde somutlaştırarak ifade etmiştir. Anlatımı güçlendirmek adına örneklerde görüldüğü gibi imgelerden, benzetmelerden sık sık yararlanmıştır.

4.1.3.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.3.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde çeşitli art gönderim unsurları tespit edilmiştir. Şiir, şairin ağzından dile getirildiği için şiir boyunca birinci kişi anlatıcının varlığı hissedilmektedir. Bu bakımdan art gönderimlerin anlatıcıya (ben) ve diğer unsur olan 'türküler' e yapıldığı söylenebilir.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...benim... (3), ...ben... (36)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gitsem... (6), ...bağlanmışım... (8), ...yerliyim... (10), ...yerliyim... (11), ...ressamım... (12), ...karışlarım... (14), ...şairim... (15), ...vurgunum... (17), ...şairim... (20), ...tanırım... (21), ...utanırım... (22), ...şairim... (23), ...bulmuşum... (24), ...gülmüşüm... (26), ...varım... (29), ...gidersem yanarım... (30), ...aldım...(36)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...yüreğimde...memleketim... (3), ...canıma ciğerime... (4), ...gözümünden... (7), ...yerimden... (8), ...aklım... (9), ...dişimden tırnağıma...(12), ...yurdumun...nakışlarım... (13), ...taşım, toprağıma... (14), ...canım... (16), ...kabulüm... (19), ...şairliğimden... (22), ...dilim... (25), ...içim... (46)

Türkülere zamirlerle art gönderimde bulunanlar: ...onlarla... (26), ...hepsinde... (29), ...onlar... (30), ...onlardan... (34), ...kiminin... (43), ...kimi...kimi... (44)

Türkülere iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...dişisi...erkeği... (39), ...kaşı...gözü...yarası... (40), ...bıçağı... (41), ...düzeni...yazanı... (54), ...altlarında...içlerinde... (55)

Diğer art gönderim ilişkileri:

17 → 18. dizeden art gönderim yapılmıştır.

✓ İçersine insan kokusu sinmiş *mısralara* vurgunum (17)

✓ Ø Bıçak gibi kemiğe *dayansın* yeter (18)

17. cümlede yer alan "mısralar" sözcüğüne 18' deki "gizli o" zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

49 → 50. dizeden art gönderim yapılmıştır.

✓ Uzun *kavak* gıcım gıcım gıcılar (49)

✓ *İliklerine* kadar işlemiş sızı (50)

49. cümledeki 'kavak' a 50. cümledeki 'iliklerine' sözcüğündeki iyelik ekiyle art gönderim yapılmıştır.

• **Bağlaçlar**

Şiirde bazı bağlaçlar yardımıyla dizeler arasında ilişki kurulduğu görülmektedir.

✓ **Ne** düzeni belli **ne** yazanı (54) (sıralama)

✓ Altlarında imza yok **ama/** İçlerinde yürek var (55) (sonuç)

• **Eksilti**

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) gitsem (6), (*ben*) bağlanmışım (8), (*ben*) yerliyim (10), (*ben*) yerliyim (11), (*ben*) ressamım (12), (*ben*) karışlarım (14), (*ben*) şairim (15), (*ben*) vurgunum (17), (*ben*) şairim (20), (*ben*) tanırım (21), (*ben*) utanırım (22), (*ben*) şairim (23), (*ben*) bulmuşum (24), (*ben*) ağlamış, gülmüşüm (26), (*ben*) varım (29), (*ben*) gidersem, yanarım (30) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) memleketim (3), (*benim*) canıma, ciğerime (4), (*benim*) gözümünden (7), (*benim*) yerimden (8), (*benim*) aklım (9), (*benim*) dişimden, tırnağıma (12), (*benim*) yurdumun, nakışlarım (13), (*benim*) taşıma, toprağıma (14), (*benim*) canım (16), (*şiiirin*) hasına (16), (*benim*) kabulüm (19), (*benim*) şairliğim (22), (*bizim*) türkülerimiz (24), (*benim*) dilim (25), (*bizim*) türkülerimiz (32), (*bizim*) köyümüz, köylümüz, memleketimiz (32), (*bizim*) dilimizin (33), (*türkülerin*) dişisi, erkeği (39), (*türkülerin*) kaşı, gözü, yarası (40), (*türkülerin*) bıçağı (41), (*benim*) içim (46), (*türkülerin*) ucundan (47), (*kavak ağacının*) iliklerine (50), (*türkülerin*) yazanı,

düzeni (54), (*türkülerin*) altlarında, içlerinde (55) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülür.

Yüklemi eksilteli yapılar: Şiirde bazı söz öbeklerinde yüklem eksiltilerek yoğun bir anlatımın oluşturulduğu gözlenmektedir. Ancak okurun bunları bağlamdan yola çıkarak tamamlayabildiği düşünülebilir.

- ✓ Kirazın derisinin altında kiraz (1)
- ✓ Narın içinde nar (2)

dizeleri eksilteli cümlelerdir. Ancak bu dizelerin ardından gelen "... memleketim var" cümlesinin yüklemine, bu cümlelerle de ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

• Değişirir

33. sözce kendi içinde değişirime sahiptir.

- ✓ Ah bu türküler,/ Köy türküler/ Dilimizin tuzu biberi (33)

Yukarıdaki sözcede "köy türküler" söz öbeği "dilimizin tuzu biberi" söz öbeğiyle farklı şekilde yeniden ifade edilmiştir.

• Koşutluk

Şiirde sıklıkla koşut yapılardan yararlanıldığı görülmektedir.

- ✓ "...Yerliyim... (11), ...Ressamım... (12), Şairim (20), Şairim (23)" şeklinde aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerle sözcüksel koşutluk örneği verilmiştir.
- ✓ "Ah bu türküler, köy türküler" söz dizimsel yapısına 31, 33, 37, 42, 45 ve 53. dize veya sözcelerinde toplamda 6 defa rastlanmaktadır. Böylelikle söz dizimsel olarak aynı söz öbeğinin tekrarıyla koşutluk sağlanmıştır.
- ✓ "...şile bezi gibi... (11), ...bıçak gibi... (18), ...ana südü gibi... (31), ...mis gibi...(37) ...çiçekler gibi (42), ...zemberek gibi... (44)" şeklinde "sözcük+gibi" şeklinde art yineleme unsurundan yararlanılmıştır. Aynı dilsel yapılarla koşutluklar sağlanmıştır.

Ayrıca aşağıda verilen dizelerde görüldüğü üzere aynı görevde farklı sözcüklerin art arda sıralanmasıyla da söz dizimsel koşutluk örneklendirilmiştir. Bu söz dizimleri aynı dilsel yapıyı temsil etmektedir.

- ✓ *Dişisi dişi, erkeği erkek* (39)
- ✓ *Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara* (40)
- ✓ *Bıçağı bıçak* (41)

Yine aşağıdaki dizelerde de aynı dilsel yapıların farklı sözcüklerle yinelendiği görülmektedir. Böylelikle söz dizimsel koşutluk örneği verilmiştir.

- ✓ *Yerliyim yerli olmasına* (10)
- ✓ *Şairim şair olmasına* (15)

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirin genelinde dizelerde tamamlanmamış cümlelere yer verilmiş ve devrik yapılardan yararlanılmıştır.

- ✓ *Ne yana gitsem nafile* (6)
- ✓ *Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir nakışlarım* (13)
- ✓ *Canım kurban şiirin gerçeğine hasına* (16)
- ✓ *Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim* (25)
- ✓ *Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla/*
- ✓ *Köyümüz, köylümüz, memleketimiz* (32)
- ✓ *Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen' i/*
- ✓ *Öleni kalanı gidip gelmeyi* (35)
- ✓ *Ben türkülerden aldım haberi* (36)
- ✓ *Olgun bir karpuz gibi yarılır içim* (46)
- ✓ *İliklerine kadar işlemiş sızı* (50)
- ✓ *Artık iflah olmaz kavak ağacı* (51)

Yukarıdaki dizeler şiir boyunca rastlanan devrik yapılardır. Bu devrik yapıların varlığı ile birlikte dize sonlarında ses uyumları yakalanmaya çalışılmıştır. Yer yer cümlelerin bir alt dizede tamamlandığı da görülmektedir. Bu da hem devrikleşmelere yol açmak hem de anlatımın akıcılığını kolaylaştırmak adına gerçekleştirilmiştir.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde geniş zaman, duyulan geçmiş zaman, şart kipi, emir kipi gibi çeşitli çekimler yer almaktadır. Bu zaman görünüşlerini üç öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte şairin kendisine yönelik betimlemeler yaptığı eylemler göze çarpmaktadır. "...gitmez... (7), ... ermez... (9), ...yerliyim... (10), ...ressamım... (12), ...şairim... (15), ...karışlarım... (14), ...tanırım... (21), ...utanırım... (22), ...varım... (29), ...yanarım... (30)," şeklinde geniş zamana ve ek fiilin geniş zaman çekimine; "...işlemiş... (4), ...bağlanmışım... (8), ...bulmuşum... (24), ...yıkanmış... (25), ...ağlamış, gülmüşüm... (26)" şeklinde duyulan geçmiş zaman çekimine; " ...gelse... (21), ...duysam... (22)" gibi fiillerde şart kipine rastlanmaktadır. Şair; geniş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart kipiyle kendi niteliklerini betimlemiştir.

2. öbekte türkülerle yönelik kimi genel bilgilere yer verildiği görülür. "...candan... (31), ...temiz (31), ...tüter... (32), ...tuzu biberi.. (33), ...kokar... (37), ...çırılçıplak... (38), ...dişi, erkek... (39), ...kaş, göz, yara...(40), ...bıçak... (41), ...gibi... (42), ...geçilmez... (43), ...gibi... (44), ...belli... (54), ...yok, var... (55)" şeklinde geniş zamana ve ek fiilin geniş zaman çekimine yer verilmiştir. Bu fiil ve isim çekimleriyle şair türkülerin genel ve değişmeyen niteliklerini betimlemiştir.

3. öbekte ise dış dünyadaki bireylere yönelik kimi eylem çekimlerine yer verilmiştir. "...sor... (34), ...ara... (35)" sözcüklerinde emir kipini görmek mümkündür. Dış dünya gerçeklerine uygun bir biçimde emir kipine yer verilerek okuyucuya seslenildiği görülmektedir.

4.1.3.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Şiirde hem aynı sözcüğün tekrarı yoluyla hem de kısmi olarak bazı söz ve söz öbeklerinin tekrarlandığı görülmektedir.

Aynı sözcüğün veya söz öbeğinin tekrarı yoluyla:

✓ "Şairim" cümlesi toplamda 3 defa tekrarlanmaktadır.

✓ "Ah bu türküler, köy türkülerimiz" söz öbeği toplamda 6 defa tekrarlanmaktadır.

✓ "Gibi" edatı toplamda 7 defa tekrarlanmaktadır.

Kısmi olarak yineleme:

✓ "Türkü" sözcüğü 'türkü, türkülerimizde, türkülerle, türküler, türkü, türküler, türkülerimiz, türkülerde, türküler, türküler, türkülerde, türkülerden, türküler, türküler, türküler, türküler, türküler, türküler, türkünün, türküler, türküler' şekillerinde toplamda 21 defa kısmi olarak yinelenmiştir.

Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı:

✓ "Taş-toprak" yakın anlamlı sözcüklerinin 13 ve 14. dizelerde yinlendiği görülür.

✓ "Yunmuş yıkanmış" şeklinde yakın anlamlı sözcüklerin 25. dizede tekrarlandığı görülmektedir.

✓ 34' te "ahval" 36. dizede "haber" yakın anlamlı sözcükleri yinelenmiştir.

Zıt anlamlı sözcüklerin yinelenmesi:

✓ "ağlamış-gülmüşüm (26)" şeklinde zıt anlamlı sözcüklerin tekrarından yararlanılmıştır.

• **Eş Dizimlilik**

Şiirde bazı sözcüklerin aynı kavram alanından seçilerek kullanıldığı göze çarpmaktadır.

✓ Memleket kavramı etrafında *yerli, Trabzon peyniri, tiftik, çavdar, şile bezi, yurt, taş, toprak, dağ, yayla, köy, memleket* sözcük ve söz öbeklerinin örüntülediği görülmektedir.

✓ İnsan kavramı etrafında *insan, çivilçiplak, hilesiz hurdasız, dişi, erkek, kaş, göz, yara* sözcük ve söz öbeklerinin örüntülediği görülmektedir.

✓ İletişim kavramı etrafında *dil, ahval, kitap, aramak, sormak, haber* sözcüklerinin örüntülediği görülmektedir.

- ✓ Türkü kavramı etrafında *düzen, yazan, imza, mürekkep, ses, söz, biçim, sahici, gerçek* gibi sözcüklerin örüntülediği görülmektedir.

4.1.3.1.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

Şiirde özelleştirme ve örneklendirmelerden yararlanıldığı görülmektedir.

11. sözcüde özelleştirmeden yararlanılmıştır.

- ✓ İlmik ilmik, damar damar/ Yerliyim/ Bir dilim Trabzon peyniri/
Bir avuç tiftik/ Bir çimdik çavdar/ Bir tutam şile bezi gibi (11)

11. sözcüde kendi içinde örneklendirme ve özelleştirmelere sahiptir. Yerliyim dedikten sonra şair; Trabzon peyniri, tiftik, çavdar, şile bezi gibi sözcüklerle durumu örneklendirmiştir.

37 → 40. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Ah bu türküler köy türküleri/ Mis gibi insan kokar mis gibi toprak (37)
- ✓ Hilesiz hurdasız çırılçıplak (38)
- ✓ Dişisi dişi, erkeği erkek (39)
- ✓ Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara (40)

37. dizede yer alan insan kavramı; dişi, erkek, kaş, göz, yara sözcükleriyle detaylandırılmış ve özelleştirilmiştir.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

35. sözcüde bir karşılaştırma örneği göze çarpmaktadır.

- ✓ Kitaplarda değil, Türkülerde ara Yemen' i/ Öleni kalanı gidip gelmeyi (35)

Sözcenin hem derin hem de yüzey yapısında türkülerle kitaplar karşılaştırılmıştır.

4.1.3.1.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılığın etkin kılındığı görülmektedir. Dizeler arasında birinci kişi anlatımı kullanması bakımından gönderim unsurlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Hem türkülere hem de anlatıcıya yapılan bu gönderimler şiirin bağdaşıklığı açısından önemli bir görevi üstlenmektedir. Gönderim unsurlarının varlığıyla söylem varlıkları olan şair ve türkülerin sürekliliği sağlanmıştır. Ancak bağdaşıklıkla özellikle sözcük ilişkileri, koşutluklar ve devrik yapılar yoluyla da sağlandığı görülür. "*Ah bu türküler köy türküleri*", "*Şairim*", "*Yerliyim*", "*Ressamım*" gibi yinelemelerden yararlanarak şiir içerisinde koşut yapılara yer verildiği ve anlatımın zenginleştirildiği görülür.

Aynı zamanda aynı kavram alanına giren sözcüklerin eş dizimsel bir biçimde sık sık kullanılması yoluyla da şiirde birlik ve bütünlük oluşturmuştur. Örnek olarak memleket kavramı etrafında *yerli*, *Trabzon peyniri*, *tiftik*, *çavdar*, *şile bezi*, *yurt*, *taş* gibi sözcüklerin; türkü kavramı etrafında *düzen*, *yazan*, *imza*, *mürekkep*, *ses*, *söz*, *biçim*, *sahici*, *gerçek* gibi sözcüklerin örüntülendiği görülür. Bu da şiirin konusunu öne çıkarmak ve şiiri konuyla tutarlı kılmak adına oldukça önemlidir. Bağdaşıklıkla birlikte şiirin tutarlı bir görünüm elde ettiğini de söylemek mümkündür. Şiirde, "*İlmik ilmik, damar damar/ Yerliyim/ Bir dilim Trabzon peyniri/ Bir avuç tiftik/ Bir çimdik çavdar/ Bir tutam şile bezi gibi (11)*" şeklinde örneklere ver verilerek özelleştirmelerin yapılması; "*Kitaplarda değil, Türkülerde ara Yemen' i/ Öleni kalanı gidip gelmeyi (35)*" şeklinde yer yer karşılaştırmalardan yararlanılması şiirin tutarlılığını destekleyen görünümlerdir. Bu şekilde karşılaştırma, özelleştirme gibi bazı tutarlılık görünümüne yer verilse de neden-sonuç bağlantısı, karşıtlık, genelleştirme gibi görünümünden yararlanılmadığı görülür. Bunlar metinsellik açısından bir eksiklik olarak görülebilir. Ancak bu tutarlılığın sağlanamadığı anlamına gelmemelidir. Çünkü şiirin güçlü bir bağdaşıklık görünümüne sahip olması tutarlı kılınması için oldukça yeterlidir. Hem çoğunlukla sözcüksel bağdaşıklık unsurlarından hem de tutarlılık görünümünden yararlanarak şiirin metinselliği sağlayabildiği tespit edilmiştir.

4.1.3.2. "Görgü" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.3.2.1. Metnin Betimlenmesi

"Görgü" şiiri (Ek-20), Cazibe Irmak (2017, s. 23) tarafından kaleme alınan, görgü kuralları etrafında oluşturulan öğretici bir şiirdir. Didaktik şiirin özelliklerini taşıyan şiir, 7' li hece ölçüsüyle yazılmış ve 4 kıtadan oluşturulmuştur.

Şiirde görgü kurallarına uymanın yeri ve önemi konusu işlenmektedir. Okur kitlesinde görgü kurallarına uyma farkındalığı yaratmak isteyen şiir, kısa ve öz bir anlatıma sahiptir. Güzel sözler söylemek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, ödünç alınan eşyaları zamanında teslim etmek, insanlara kırıncı ve aşağılayıcı şakalar yapmaktan uzak durmak, büyüklere saygı duymak ve küçükleri sevmek şeklinde örneklenen görgü kurallarını çok iyi bilmek gerektiği okuyucu veya dinleyiciye sezdirilmeye çalışılmıştır.

4.1.3.2.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiir, mani tarzında oluşturulan dörtlüklerden meydana getirilmiştir. Kısa ve öz bir anlatımın tercih edildiği şiirde 7' li hece ölçüsü kullanılarak bir ritim oluşturulmuş, dize sonlarında yer alan bazı ses benzerlikleriyle bir ahenk yaratılmaya çalışılmıştır. *Söyleyelim/ edelim/ bilelim, arkadaşın/ yıpranmasın, olsun/ düşün, şakalar/ zarar, öğrenelim/ sevelim* şeklinde ses benzerlikleri şiirin âhengi açısından önem taşımaktadır. Ancak şiirin öğreticiliği ön planda tutulmuş, devrikleşmelere, yinelemelere, öncelemelere, ses ve söz oyunlarına, şiirin âhengine gereken önem verilmemiştir.

• İmge-Alışılmamış Bağdaştırma

Görgü şiiri, hedef kitlede görgü kurallarına dair tasarımlar oluşturmayı amaçlayan, öğretici yönü ağır basan didaktik bir şiirdir. Bu bakımdan şiirde söz ve anlam oyunlarına çok fazla başvurulmadığı görülür. Hedef kitleyi hislendirme ve duygulandırmaktan ziyade özellikle bir konuda bilinçlendirmeyi amaçladığı için açık, sade, süssüz bir dil kullanımına özen gösterilmiştir. Bu bakımdan sözcüklerin sözlük anlamları dışına çıkılmamış, çağrışımlardan yararlanılmamıştır. Yalnızca bir dizede *"Yaşamın tadı olsun/ Yaptığımız şakalar (6)"* şeklinde mecazlı bir söyleyişe yer

verildiği görülmektedir. "*Yaşamın tadı*" söz öbeği alışılmamış bağdaştırma olarak şiirde yerini almıştır. Anlamsal bir sapma örneği de sayılan bu söz öbeği yaşamın güzelliklerini, zevklerini, eğlenceli yanlarını ifade etmek istemektedir. Bu söz öbeği dışında şiirde herhangi bir imgeli anlatıma başvurulmamıştır.

4.1.3.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.3.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkisi

Şiir birinci kişi anlatımıyla dile getirildiği için şiir boyunca *anlatıcıya (biz)* art gönderim yapılmaktadır. Bunun yanında metin dışındaki 'alıcıya' ve şiirde bahsi geçen *kitaba* da art gönderimlerin yapıldığı görülmektedir.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...söyleyelim... (1), ...bilelim... (2), ...yardım edelim... (3), ...öğrenelim... (9), ...sevelim... (10)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...Yaptığımız...(6)

Kitaba zamirlerle art gönderim yapanlar: ...onu... (4)

Kitaba gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø yıpranmasın... (5)

Alıcıya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ... Ø ver... (4), ...Ø düşün... (7)

Alıcıya iyelik ekiyle art gönderim yapanlar: ...arkadaşım... (5)

• Eksilti

Şiirde bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (biz) söyleyelim (1), (biz) bilelim (2), (biz) yardım edelim (3), (o) yıpranmasın (5), (sen) düşün (7), (biz) öğrenelim (9), (biz) sevelim (10) şeklinde numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*senin*) arkadaşın (4), (*bizim*) yaptığımız (6) şeklinde numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

Nesnesi eksiltili yapılar: 7. cümle nesnesi eksiltili bir cümledir.

✓ Yaparken iyi düşün (7)

Cümlede "neyi, kimi" sorularının cevabı bulunmamaktadır. Ama okuyucu derin yapıdan "şakayı" olduğunu anlamaktadır.

- **Koşutluk**

Şiirde sözcüksel anlamda koşutluklardan yararlanılmıştır.

✓ Dize sonlarında yer alan "...söyleyelim... (1),...bilelim... (2), ...edelim... (3), ...öğrenelim... (9), ...sevelim... (10)" sözcükleri aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yinelenmiştir. Bu da şiirde sözcüksel koşutluklardan yararlandığını gösterir.

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde yalnızca bir dizede devrik yapıya rastlanmaktadır.

✓ Kimse görmesin zarar (8)

Bu dizedeki devrikleşmede dize sonlarındaki ses benzerliğine uyum sağlamak amaçlanmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde emir, şart ve istek kiplerinin varlığı göze çarpmaktadır. Bu çekimlerin tamamı dış dünyadaki okuyucuya seslenme şeklindedir. Dilek kipleri başlığı altında değerlendirilen bu kipleri "... söyleyelim... (1), ...bilelim... (2), ...edelim... (3), ...öğrenelim... (9), ...sevelim... (10)" fiillerinde istek kipini, "...vermişse... (4)" şart kipini, "...ver... (4), ...olsun... (6), ... düşün... (7), ...görmesin... (8)" fiillerinde emir kipini görmek mümkündür.

4.1.3.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram etrafında bazı sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

- ✓ Görgü kavramı etrafında *güzel söz söylemek, dinlemeyi bilmek, yardım etmek, zarar vermemek, görgü kuralları, büyüğe saygı duymak, küçüğü sevmek* gibi sözcük ve söz öbeklerinin kullanıldığı görülmektedir.

4.1.3.2.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

7 ve 8. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Yaparken iyi düşün (7)
- ✓ Kimse görmesin zarar (8)

Şair, yapılan şakalardan kimsenin zarar görmemesi için yaparken iyi düşünmek gerektiğini neden- sonuç ilişkisi içinde aktarmıştır.

- **Genelleştirme Bağlantısı**

Şiir görgü kuralları üzerinde durmaktadır. İlk kıtadan son kıtaya değin görgü kuralları örneklerle anlatılmıştır.

9. sözcede ise genel bir ifadeye yer verilerek genelleştirmeden yararlanılmıştır.

- ✓ Görgü kurallarını/ Çok iyi öğrenelim (9)

1' den 8' e kadar özel bir şekilde aktarılan bazı görgü kuralları, 9. sözcede genel bir ifadeyle dile getirilmiştir. Şair detaylı bir şekilde aktardığı görgü kurallarını şiirin sonunda "görgü kurallarını çok iyi bilelim" şeklinde genelleştirmiştir.

4.1.3.2.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde dizelerin genelde birbirinden bağımsız olması nedeniyle bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüne sık sık rastlanmamıştır. Şairin birinci kişi anlatımıyla

seslenmesi şiir boyunca "biz" zamirine gönderim yapılmasına neden olmuştur. "...söyleyelim (1), ...bilelim (2), ...edelim (3)" gibi dil unsurlarında bunu görmek mümkündür. Böylelikle söylem varlığının metin boyunca sürekliliği sağlanmıştır. Dize sonlarında "söyleyelim, bilelim, edelim" gibi aynı dilsel yapıya ait sözcüklere yer verilmiştir. Bu koşut yapılar sayesinde anlatım zenginleştirilmiştir.

Şiirde yinelemelerden, değiştirim unsurlarından ve bağlaçlardan yararlanılmamıştır. Aynı kavram alanına giren bazı söz ve söz öbeklerinin kullanımıyla bu eksiklik tamamlanmaya çalışılmıştır. Görgü kavramı etrafında güzel *söz söylemek, dinlemeyi bilmek, yardım etmek, zarar vermemek, görgü kuralları, büyüğe saygı duymak, küçüğü sevmek* gibi söz ve söz öbekleri örüntülenerek konu sürekliliği sağlanmıştır. Ayrıca devrikleşmelerden de sıklıkla yararlanılmadığı görülmektedir. "*Kimse görmesin zarar (8)*" cümlesi ise şiirde rastlanan tek devrik yapıdır. Bu da şiirde ses benzerliği ve anlatıma akıcılık kazandırmak için kullanılmıştır. Yine dizelerin birbirinden bağımsız olması nedeniyle tutarlılık görünümüne yeterince yer verilmemiştir. Yalnızca bir kıtada "*Yaparken iyi düşün (7)/ Kimse görmesin zarar (8)*" şeklinde derin yapıda rastlanan neden-sonuç ilişkisi tespit edilmiş, şiirin genelinde görgü kurallarından bahsedildikten sonra şiirin sonunda "*Görgü kurallarını/ Çok iyi öğrenelim (9)*" şeklinde genelleştirmeden yararlanıldığı görülmüştür. Böylelikle şiir tutarlı kılınmaya çalışılmıştır. Karşılaştırma, karşıtlık gibi diğer tutarlılık görünümlerinden yararlanılmaması ise şiirin metinselliği açısından eksiklik olarak değerlendirilebilir.

4.1.3.3. "Atatürk Kurtuluş Savaşında" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.3.3.1. Metnin Betimlenmesi

"Atatürk Kurtuluş Savaşında" şiiri (Ek-21), Cahit Külebi (2017, s. 36-38) tarafından kaleme alınan, Mustafa Kemal Atatürk' ten ve Kurtuluş Savaşı' nın Türk tarihindeki öneminden övgüyle bahseden bir şiirdir. Şiir, geleneksel şiir tarzlarının dışında serbest bir biçimde oluşturulmuştur.

Kısaltılarak ders kitabına alınan şiir, birbirinden bağımsız olarak numaralandırılmış dört ayrı bölümden meydana gelmiştir. Türk milleti ağızından Kemal Paşa' ya bir sesleniş olarak dile getirilen şiirde genel olarak Mustafa Kemal Atatürk' ün

Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği üstün başarılarından, Cumhuriyetin kurulmasından ve Türk milletinin mücadelecilik kimliğinden bahsedilmektedir. Şiirde olaylar belirli bir tarihsel düzen dikkate alınarak gruplandırılmış ve sıralandırılmıştır. V ile numaralandırılan ilk bölümde Kemal Paşa'nın Kurtuluş Savaşı'na Türk milletiyle katılmasından, onları kazanmaya güdülemesinden; VI. bölümde Erzurum ve Sivas'a gitmesinden, Türk milletinin büyük bir azimle düşmana direnmesinden; VIII. bölümde Türk milletinin hiçbir zaman kimseye boyun eğmemesinden, vatanına bağlılığından; XII bölümde ise Kemal Paşa'nın Türk milleti için yaptığı işlerden ve getirdiği yeniliklerden bahsedilmektedir. Böylelikle şair sıralanan olaylar zinciriyle okurun zihninde Kurtuluş Savaşı ve sonrasına dair tasarımlar oluşturmayı amaçlamıştır.

4.1.3.3.2. Metnin Çözümlemesi

- Ses Öğeleri

Şiirde ritim ve ahenk oluşturmak ve okuyucuya estetik bir haz vermek adına bazı ses benzerliklerinden ve hece eşitliklerinden yararlanıldığı görülmektedir. Yer yer 11'li hece ölçüsünün varlığı tespit edilse de şiir genel olarak serbest ölçüyle kaleme alınmıştır. Dize sonlarında yer alan *geldi/ vardı/ saldı, komutan/ olsan/ kurtaran, kurumadan/ Erzurum' dan/ karından/ arkasından/ daldasından/ Savaşı' ndan, bize/ içimize/ hâlimize, sorulmamıştır/ eğilmemiştir/ girememiştir/ görülmemiştir/, meleşir/ söyleşir/ güreşir, davranı, fermanı/ kızanı, sardın/ kurtardın/ yapıcıydın, engin/ gözlerin, kalmış/ almış, yeniden/ güven, yurdun/ kurdun, derinden/ içinden, ellerin/ Kemallerin vb.* gibi sözcüklerdeki ses benzerlikleriyle bir ahenk oluşturulmaya çalışılmıştır. Yine şairin bazen 11'li hece ölçüsünü kullanması bazen de serbest ölçüyle yazması şiirde bir ritim yaratmak amacını göstermektedir. Bazen bölümlenmiş cümlelere başvurmuş böylelikle dizeler aynı düşey ekseninde yer almamıştır. Bu da yazımsal sapmalardan yararlandığını göstermektedir. Ayrıca şiirde "*Sana borçluyuz ta derinden*" cümlesinin çeşitli kıtalarda sık sık yinelendiği böylelikle öncelendiği görülmektedir. Bu da aynı söz ya da söz öbeğinin tekrarı yoluyla anlatımda dikkat çeken bir dil unsuru olarak kullanılmıştır.

• İmgeler- Benzetmeler- Deyim Aktarmaları

Kurtuluş Savaşı mücadelesinin ve Mustafa Kemal Atatürk' ün başarılarının işlendiği şiirde etkili ve coşkulu bir anlatımın olduğu görülmektedir. Epik duygular etrafında oluşturulan şiirde yazar, okuyucu veya dinleyiciyi etkilemek ve hislendirmek adına çeşitli söz ve anlam oyunlarına başvurmuş, şiir dilinin gücünden yararlanmayı başarabilmiştir.

Günlük dilin kullanıldığı şiirde çeşitli benzetme unsurları, deyim aktarmaları ve imgelerin varlığı göze çarpmaktadır. "*Savaşa girer gibi yetiş bize (5)*", "*Bir selam gibi gitti Erzurum' a*", "*Bir selam gibi geldi Sivas' a Erzurum' dan (12)*" dizelerinde bu benzetmeli ve imgeli anlatımları görmek mümkündür. Bu dizelerde Atatürk' ün gidişinin bir selam gibi hızlı, vakitsiz, zamandan bağımsız gerçekleştiği dile getirilmek istenmiştir. Kemal Paşa' nın yer değiştirmesi "*selam göndermek*" söyleşindeki çabukluğa benzetilmektedir. "*Dağlar alçaldı yol vermeye (13)*", "*Çeşmemiz var, gece gündüz söyleşir (23)*" gibi dizelerde ise insandan doğaya şeklinde deyim aktarmalarına başvurulmuş, cansız varlıklar kişileştirilmiştir (teşhis). Böylelikle okuyucunun dikkatini çekmek, anlatımı yoğunlaştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca şiirde "*Analar bacılar yola döküldü (15)*" dizesinde "**yola dökülmek**" deyiminden de yararlanıldığı görülmektedir. Bu da farklı kavram alanlarından sözcüklerin bir arada kullanılması yoluyla anlamsal bir sapmadan yararlanıldığını göstermektedir. Yine "*Işığısın bu yurdun (41)*", "*Derinlerle yüceltti, çok yüceltti/ Bu milleti temiz ellerin (48)*" gibi dizelerde imgeli anlatımlara başvurulduğu görülmektedir. Kemal Paşa' ya beslenen minnet duygusu; yoğunlaştırılmış, etkili ve özgün anlatımlarla dile getirilmiştir. Genel olarak kahramanlık duygusunun hâkim olduğu şiirde çeşitli söz ve anlam oyunları ile anlatımın güçlendirildiği, şiirselliğin etkili kılındığı görülmektedir.

4.1.3.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.3.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde çeşitli art gönderim unsurlarına rastlanmıştır. Şiirde iki öznen bahsedildiği görülmektedir: "Kemal Paşa" ve "Biz". Bu bakımdan gönderimlerin ikiye ayrılarak verilmesi yerinde olacaktır.

Kemal Paşa' ya zamirlerle art gönderimde bulunanlar: ...sana...(29), ...sana...(29), ...sen... (30), ...sana...(40), ...sen... (43), ...sen... (44), ...sana... (47), ...sana...(49)

Kemal Paşa' ya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø yetiş... (5), ...Ø yetiş... (6), ...Ø doldur... (7), ...Ø gitti... (11), ...Ø geldi... (12)

Kemal Paşa' ya kişi ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...sardın... (32), ...yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın... (33), ...sanatkârdın... (34), ...dedin... (36), ...dedin... (38), ...ışığıydın... (41), ...öğrettin... (42), ...dedin... (45), ...yetiştirdin... (46), ...görseydin ağlardın... (9)

Kemal Paşa' ya iyelik ekleri yardımıyla art gönderimde bulunanlar: ...arkasından... (16), ...gözlerin... (35), ...ellerin... (48)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...içimize... (7), ...yurdumuzu... (8), ...hâlimize... (9), ...işimiz... (20), ...başımız... (21), ...kuzumuz...(22), ...çeşmemiz... (23), ...yazımız... (24), ...yurdumuzu... (30), ...yaralarımız... (32), ...dilimizi, ulusallığımızı... (42), ...Cumhuriyetimizi... (43), ...içimize... (44)

Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...yurdumuzu... (8), ...yurdumuzu... (30), ...yaralarımızı... (32), ...dilimizi, ulusallığımızı... (42), ...Cumhuriyetimizi... (43),

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...borçluyuz... (29), ...düşmüştük... (31), ...borçluyuz... (40), ...halkçıyız... (45), ...borçluyuz...(47), ...borçluyuz... (49)

Diğer art gönderim ilişkileri:

13 → 14. cümleden art gönderim yapılmıştır.

✓ *Dağlar* alçaldı yol vermeye (13)

✓ Ø Temizlendi *ilkımından karından* (14)

13. cümlede yer alan "dağlar" sözcüğüne 14' teki "temizlendi" sözcüğündeki gizli o zamiriyle; "ilkımından, karından" sözcüklerindeki iyelik ekleriyle art gönderim yapılmaktadır.

15 → 16. cümleden art gönderim yapılmaktadır.

✓ *Analar bacılar* yola döküldü (15)

✓ Ø Cephane *taşıldı* arkasından (16)

15. cümlede yer alan "analar bacılar" söz öbeğine 16' daki gizli o zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

• **Bağlaçlar**

Şiirde kimi dizelerde bağlaçlara rastlamak mümkündür.

✓ **Ne** bulutlar gitti, **ne** padişahlardan bir haber geldi (1) (sıralama)

✓ Bu sefer **de** millet türkülerle Kemal Paşa' ya haber saldı (3) (pekiştirme)

✓ Yetiş bize, çöllerde **bile** olsan! (6) (pekiştirme)

✓ Bu ne inançtı **ki** Kemal Paşa/ Atının teri kurumadan/ Sürünüp geldin yeni yeni savaşların peşinde (10) (açıklama)

✓ Davranı **da** deli gönül davranı (26) (pekiştirme)

✓ Sana borçluyuz ta derinden (29) + **Çünkü** yurdumuzu sen kurtardın (30) (açıklama-sebep)

✓ Dedin **ki**: Bu millet, bu büyük millet/ Yüzyıllar boyunca geri kalmış (36) (açıklama)

- ✓ Dedin **ki**: Bir güzel savaşmalı/ Kurmak için yeniden (38) (açıklama)
- ✓ **Çünkü** Cumhuriyetimizi sen kurdun (43) (açıklama-sebep)

- **Eksilti**

Şiirde yüzey yapıdan bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*sen*) yetiş bize (5), (*sen*) yetiş (6), (*sen*) doldur (7), (*sen*) ağlardın (9), (*Kemal Paşa*) gitti (11), (*Kemal Paşa*) geldi (12), (*dağlar*) temizlendi (14), (*analar bacılar*) taşıdı (16), (*biz*) borçluyuz (29), (*biz*) yorgun düşmüştük (31), (*sen*) sardın (32), (*sen*) yığittin, inanç doluydun, yapıcıydın (33), (*sen*) sanatkârdın (34), (*sen*) dedin (36), (*sen*) dedin (38), (*biz*) borçluyuz (40), (*sen*) ışığıydın (41), (*sen*) öğrettin (42), (*sen*) dedin (45), (*sen*) yetiştirdin (46), (*biz*) borçluyuz (47), (*biz*) borçluyuz (49) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*bizim*) içimize (7), (*bizim*) yurdumuz (8), (*bizim*) hâlimize (9), (*dağların*) ilkimından, karından (14), (*Kemal Paşa'nın*) arkasından (16), (*bizim*) işimiz (20), (*bizim*) başımız (21), (*bizim*) kuzumuz (22), (*bizim*) çeşmemiz (23), (*bizim*) yazımız (24), (*bizim*) yurdumuz (30), (*bizim*) yaralarımız (32), (*senin*) gözlerin (35), (*bizim*) dilimiz, ulusallığımız (42), (*bizim*) Cumhuriyetimiz (43), (*senin*) ellerin (48) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki dil unsurlarının eksiltildiği tespit edilmiştir.

- **Değiştirim**

Şiirde bazı değiştirim unsurları tespit edilmiştir.

- ✓ Kemal Paşa, yenilmez yiğit, şanlı komutan! (4)
- ✓ Bin kere yurdumuzu kurtaran! (8)

Yukarıdaki dizelerde "Kemal Paşa" söz öbeği "*yenilmez yiğit, şanlı komutan, yurdumuzu kurtaran*" gibi farklı sözcüklerle yeniden ifade edilmektedir.

- **Koşutluk**

5. cümlenin sonunda 6. cümlenin ise başında '*yetiş bize*' söz öbeği yinelenerek söz dizimsel anlamda koşut yapıdan yararlanılmıştır.

- ✓ Savaşa girer gibi *yetiş bize!* (5)
- ✓ *Yetiş bize*, çöllerde bile olsan! (6)

11 ve 12. cümlelerin başında '*bir selam gibi*' söz öbeğinin ön yinelenmesi yoluyla dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

- ✓ *Bir selam gibi* gitti Erzurum' a (11)
- ✓ *Bir selam gibi* geldi Sivas' a Erzurum' dan (12)

22, 23 ve 24. dizelerde ise sözcüksel anlamda koşutluktan yararlanılmıştır. "*Kuzumuz, çeşmemiz, yazımız*", "*meleşir, söyleşir, güreşir*" sözcükleri aynı biçim bilgisel sınıfa girdiği için koşut yapılar olarak değerlendirilebilir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yinelenmiştir.

- ✓ *Kuzumuz* var, yaylalarda *meleşir* (22)
- ✓ *Çeşmemiz* var, gece gündüz *söyleşir* (23)
- ✓ *Yazımız* var, pehlivanlar *güreşir* (24)

36 ve 38. sözcelerde '*dedin ki*' sözcüğünün ön yinelenmesi yoluyla dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

- ✓ *Dedin ki*: Bu millet, bu büyük millet/... (36)
- ✓ *Dedin ki*: Bir güzel savaşmalı/... (38)

29, 40, 47 ve 49. dizelerde ise aynı söz dizimi öğelerinin kullanıldığı görülür.

- ✓ "*Sana borçluyuz ta derinden*" söz dizimsel yapısının bire bir tekrarlanması yoluyla dizeler arasında koşutluk sağlanmıştır.

Şiirde sözcüksel anlamda koşutluklardan da yararlanıldığı görülür.

- ✓ "...*gitti...* (1), ...*geldi...* (1), ...*saldı...* (3); ...*alçaldı...* (13), ...*döküldü...* (15); ...*sorulmamıştır...* (20), ...*eğilmemiştir...* (21), ...*görülmemiştir...* (28); ...*kurtardın...* (30), ...*sardın...* (32), ...*kurdun...* (43); ...*yiğittin, yapıcıydın...* (33), ...*sanatkârdın...* (34); ...*kalmış...* (36), ...*almış...* (37); ...*yaydın...* (44), ...*dedin...* (45)" gibi sınıflandırılan sözcük grupları aynı biçim bilgisel sınıfa aittir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle, koşut olarak yinelenmiştir.

• İşlevsel Cümle Görüngesi

Şiirde oldukça fazla devrik yapının varlığı tespit edilmiştir.

- ✓ Savaşa girer gibi yetiş bize! (5)
- ✓ Yetiş bize, çöllerde bile olsan! (6)
- ✓ İnanç doldur, güç doldur içimize! (7)
- ✓ Bir görseydin ağlardın hâlimize! (9)
- ✓ Bu ne inançtı ki Kemal Paşa/ Atının teri kurumadan/ Sürüp geldin yeni yeni savaşların peşinde! (10)
- ✓ Bir selam gibi gitti Erzurum' a (11)
- ✓ Bin selam gibi geldi Sivas' a Erzurum' dan (12)
- ✓ Dağlar alçaldı yol vermeye. (13)
- ✓ Temizlendi ilkimından karından. (14)
- ✓ Cephane taşıdı arkasından. (16)
- ✓ Yer gök inledi bir yol daha/ Kurtuluş Savaşı' ndan. (18)
- ✓ Biz biliriz bizim işlerimizi (19)
- ✓ Kemal Paşa dinlemiyor fermanı! (27)
- ✓ Sana borçluyuz ta derinden! (29)
- ✓ Kimsenin görmediğini görürdü/ Sevgiyle bakan gözlerin. (35)
- ✓ Dedin ki: Bir güzel savaşmalı/ Kurmak için yeniden; (38)
- ✓ Sana borçluyuz ta derinden! (40)
- ✓ Işığısın bu yurdun. (41)
- ✓ Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize, (42)
- ✓ Hürriyeti sen kaydın içimize, (44)
- ✓ Halkçıyız dedin halk içinden, (45)
- ✓ İnançla hür yetiştirdin bizi, (46)
- ✓ Borçluyuz sana ta derinden! (47)
- ✓ Derinlerle yüceltti, çok yüceltti,/ Bu milleti temiz ellerin. (48)
- ✓ Sana borçluyuz ta derinden (49)
- ✓ En büyüğü Mustafa Kemallerin! (50)

Yukarıdaki dize ve sözcülerinin tamamında devrikleşmelerden yararlanılmıştır. Devrikleşme sayesinde dize sonlarında ses uyumu ve ses benzerlikleri oluşturulmuştur. Böylece akıcı bir dil meydana getirilmiştir.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde çeşitli zaman çekimlerine rastlanır. Bu çekimleri iki öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte Atatürk' e yönelik eylemler dikkati çeker. Metnin kurgusuna ait olan bu zaman çekimleriyle Atatürk' ün geçmişte yaptığı büyük işler betimlenir. "...gitti... (1), ...saldı... (3), ...ağlardın... (9), ...geldin... (10), ...gitti... (11), ...geldi... (12), ...kurtardın... (30), ...sardın... (32), ...yiğittin...doluydun...yapıcıydın... (33), ...sanatkârdın... (34), ...görürdü... (35), ...dedin... (36), ...öğrettin... (42), ...kurdun... (43), ...yaydın... (44), ...dedin... (45), ...yetiştirdin... (46), ...yüceltti... (48)" şeklinde geçmiş zaman çekimi; "...ışığıydın... (41)" şeklinde ek fiilin geniş zaman çekimi; "...yetiş... (5), ...yetiş... (6), ...doldur... (7)" şeklinde emir kipine yer verildiği görülür.

2. öbekte Türk milletine yönelik eylemler dikkat çeker. Metnin kurgusuna yönelik olan bu zaman çekimleriyle Türk milletinin içinde bulunduğu durum, gerçekleştirdiği eylemler betimlenmiştir. "...döküldü... (15), ...taşıdı... (16)" şeklinde görülen geçmiş zaman çekimi; "...sorulmamıştır... (20), ...eğilmemiştir... (21), ...görülmemiştir... (28)" şeklinde duyulan geçmiş zaman çekimi; "...düşmüştük..." şeklinde duyulan geçmiş zamanın hikâyesi çekimi; "...meleşir... (22), ...söyleşir... (23), ...güreşir... (24), ...borçluyuz... (29. 40. 47. 49))" şeklinde geniş zaman çekimine yer verildiği görülür.

4.1.3.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelenmeler**

Şiirde bazı sözcük ve söz öbekleri olduğu gibi, bazıları da kısmi olarak yinelenmektedir.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

✓ "Sana borçluyuz ta derinden" cümlesi toplamda 4 defa yinelenmektedir.

- ✓ "Kemal Paşa" söz öbeği toplamda 5 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Millet" sözcüğü toplamda 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Dedin ki" cümlesi 2 defa yinelenmektedir.

Kısmi yineleme:

- ✓ "İnanç" sözcüğü 'inanç, inançtı, inanç, inançla, inançla' şekillerinde toplamda 5 defa yinelenmektedir.
- ✓ "Yurt" sözcüğü 'yurdumuzu, yurdumuzu, yurt, yurdumuz, yurdun' şekillerinde toplamda 6 defa yinelenmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanından bazı sözcüklerin kullanılmasıyla bir örüntü oluşturulmuştur.

- ✓ Kemal Paşa kavramı etrafında *yiğit, şanlı komutan, yurdumuzu kurtaran, yiğit, inanç dolu, yapıcı, sanatkâr, ışık, Cumhuriyeti kuran* gibi sözcük ve söz öbeklerinin bir araya getirildiği görülmektedir.
- ✓ Kurtuluş Savaşı kavramı etrafında *at, Erzurum, Sivas, cephane, Kurtuluş Savaşı, kılıç, mızrak, top, tüfek, savaşmak, yurdu kurtarmak* söz öbeklerinin ve sözcüklerinin bir araya getirildiği görülmektedir.
- ✓ Cumhuriyet kavramı etrafında *ulusallık, Cumhuriyet, hürriyet, halkçılık, inanç, hür, yücelmek, millet* sözcüklerinin kullanıldığı görülmektedir.

4.1.3.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Neden- Sonuç Bağlantısı**

Şiirde hem yüzey yapıda hem de derin yapıda neden-sonuç bakımından dizeler arasında ilişkilerin kurulduğu görülmektedir.

29 → 35. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ *Sana borçluyuz ta derinden! (29)*
- ✓ *Çünkü yurdumuzu sen kurtardın (30)*
- ✓ *Yaralarımızı iyice sardın (32)*
- ✓ *Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın (33)*

- ✓ Sanatkârdın, denizler kadar engin (34)
- ✓ Kimsenin görmediğini görürdü/ Sevgiyle bakan gözlerin (35)

40 → 46. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ ***Sana borçluyuz ta derinden! (40)***
- ✓ Işığsın bu yurdun (41)
- ✓ Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize (42)
- ✓ Çünkü Cumhuriyetimizi sen kurdun (43)
- ✓ Hürriyeti sen yaydın içimize (44)
- ✓ Halkçılığın dedin halk içinden (45)
- ✓ İnançla hür yetiştirdin bizi (46)

"*Sana borçluyuz ta derinden*" dizesinin nedenleri diğer dizelerde açıklanmıştır. Yurdu kurtarması, yaraları sarması, ulusallığı öğretmesi, yapıcı ve inanç dolu olması, Cumhuriyeti kurması gibi nedenlerden ötürü Türk milleti kendini Kemal Paşa' ya borçlu hissetmektedir.

- **Karşılaştırma Bağlantısı**

35. sözcüde karşılaştırma bağlantısına yer verildiği görülür.

- ✓ Kimsenin görmediğini görürdü/ Sevgiyle bakan gözlerin (35)

dizelerinde Kemal Paşa' nın olayları ve durumları görebilme gücü diğer insanlarla karşılaştırılarak yüceltilmiştir.

4.1.3.3.3. Metnin Yorumlanması

Şiir, hem içerik hem de biçimsel olarak dikkat çeken unsurlara sahiptir. Hem numaralandırmalardan hem de şiirin başında kullanılan üç noktadan kısaltıldığı anlaşılan şiirde anlam bütünlüğünün bozulmamasına dikkat edilmiştir. Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünden yoğun bir biçimde faydalandığı görülmektedir. "*Sana, sen, bizim, gözlerin, kurtardın...*" gibi sözcüklerde de görüldüğü üzere zamirler, iyelik ekleri ve kişi eklerinin yardımıyla Kemal Paşa' ya, Türk milletine gönderimler yapılmıştır. Böylece metinselliğin önemli bir gereği yerine getirilmiştir.

Söylem varlıklarının metin boyunca yinelenmesine özen gösterilerek şiirin bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Şiirde devrik yapılardan sık sık yararlanılarak anlatıma akıcılık kazandırılmıştır. "*Sana borçluyuz ta derinden*" dizesinin de şiir boyunca olduğu gibi tekrarlandığı böylelikle kıtalar arasında koşut yapılara yer verilerek bağdaşıklığın etkin kılındığı görülmüştür. Yine şiirde değiştirim unsurlarından yararlanıldığı görülür. "*Kemal Paşa*" söz öbeğinin "*yenilmez yiğit, şanlı komutan...*" gibi farklı sözcüklere ifade edilmesi bu değiştirmeye örnektir. Ayrıca bunların yanında *cumhuriyet* kavramı etrafında *hürriyet, ulusallık, millet, Kemal Paşa* kavramı etrafında *yiğit, yapıcı, sanatkâr* gibi sözcüklerin örüntülendiği de görülmektedir. Böylece kısaltılmış olsa bile şiirin bir bütünlük içinde olması kolaylaşmıştır.

Bununla birlikte dizelerin ve hatta kıtaların birbirine neden-sonuç ilişkisiyle bağlanması da şiiri tutarlı bir görünüme kavuşturmuştur. "*Sana borçluyuz ta derinden*" dizelerinden sonra açıklayıcı bir şekilde "*Çünkü yurdumuzu sen kurtardın (30), Yaralarımızı iyice sardın (32)*" dizelerine yer verilmesi derin yapıda neden-sonuç ilişkisinin kurulduğunu göstermektedir. Bu da şiirin tutarlılığında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca "*Kimsenin görmediğini görürdü/ Sevgiyle bakan gözlerin (35)*" dizelerinde de görüleceği üzere karşılaştırmalardan yararlanılması da metnin bütünlüğüne katkı sağlamaktadır. Bu şekilde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümlerinin yoğun bir biçimde kullanılması şiirin birlik ve bütünlüğünü desteklemiştir. Ancak tutarlılık görünümlerinden özelleştirme, genelleştirme, karşıtlık gibi diğer görünümlere yer verilmemesi şiirin metinselliği için bir eksiklik olarak görülebilir.

4.1.3.4. "Dört Ahbaplar" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.3.4.1. Metnin Betimlenmesi

"Dört Ahbaplar" şiiri (Ek-22), Duhter Bayraktar Uçman (2017, s. 66-68) tarafından kaleme alınan fabl içerikli bir şiirdir. Dostluk konusu etrafında oluşturulan şiir, serbest tarzda yazılmıştır.

Şiir, fabl olması sebebiyle kişi, olay, yer, zaman gibi bazı hikaye unsurlarına sahiptir. Fare, karga, ceylan ve kaplumbağanın başına gelen olaylar, bu dostların yola

çıkmasıyla başlar. Ancak aralarından ceylanın ortadan kaybolmasıyla diğer dostlar endişeye kapılır. Fare ve karga onu aramaya koyulurlar. Kaplumbağayı ise yavaş hareket etmesinden ötürü yanlarına almazlar. Ceylanı bir çölün ortasında tuzağa yakalanmış bir halde bulurlar. Ceylanı kurtarmaya çalışırken arkalarında kaplumbağayı görürler. Ancak tuzağı kuran avcı ceylandan sonra kaplumbağayı esir alır. Dostlar bu seferde kaplumbağayı kurtarmak için el birliği ederler ve onu kurtarırlar. Böylelikle kötü zamanlarda bir araya gelerek, yardımlaşarak tüm zorlukların üstesinden gelmenin mümkün olduğu okuyucuya sezdirilmiş olur.

4.1.3.4.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Öğeleri**

Şiir biçimsel olarak geleneksel şiir biçimlerinden farklı bir yapıya sahiptir. Fabl türünde yazıldığından içerisinde bir olay örgüsü barındırmak zorundadır. Ancak bu olay örgüsü şiir diline uygun bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır. Şiir diline uyum sağlamak adına cümlelerde devrikleşmeye gidilmiş ve dize sonlarında ses benzerliklerinden yararlanılmıştır. Yanlarına/ yola/ kaplumbağa, ceylan/ yoldan/ duman/ kapan, alır/ yolların, sen/ evden, ağı/ çağı, peşlerinden/ yerden, çavuş/ yokuş, olur/ kurtulur, oracıkta/ açıkta, tepe/ serpe vb. gibi dize sonlarında yer alan bazı sözcüklerde ses uyumuna dikkat edildiği görülmektedir. Bu şekilde şiire bir ritim ve ahenk kazandırılmıştır. Yine her dizinin aynı hece sayısına sahip olmaması, serbest bir ölçüyle kaleme alınması dizelerin düşey eksende aynı çizgide olmamasına neden olmuştur. Bu da şiirde yazımsal sapmalardan yararlanıldığını göstermektedir.

- **Benzetme- Alışılmamış Bağdaştırma- Deyim Aktarmaları**

Şiir, fabl türünde yazıldığı için içerisinde olay örgüsü barındırmış ve ders verme amacıyla kaleme alınmıştır. Bu bakımdan imgeli bir anlatıma yer verilmemiştir. Sözcükler çoğunlukla ilk anlamlarıyla kullanılmış, göndergesel işlevde olmalarına dikkat edilmiştir. Bu bakımdan açık, anlaşılır, günlük bir dilin kullanıldığını söylemek mümkündür. Ancak yer yer bazı benzetme, alışılmamış bağdaştırma örneklerinden de yararlanıldığı görülmektedir. Benzetmeyi "*ok gibi çıkıp giderler evden (10)*" dizesinde, alışılmamış bağdaştırmayı "*dostluk kara günde belli olur (31)*" dizesinde geçen **kara gün** söz öbeğinde somutlaştırmak mümkündür. Şiirde göze en çok çarpan unsur deyim

aktarmalarının varlığıdır. Kahramanların hayvanlardan seçilmiş olması insandan doğaya şeklinde deyim aktarmalarına başvurmayı gerekli kılmaktadır. Karga, fare, kaplumbağa ve ceylanın tıpkı insanmış gibi kişileştirildiği (teşhis) ve konuşurduğu (intak) görülmektedir. "*Kaplumbağaya derler: Sen gelme (7), Otur buralarda bizleri bekle (8)*" gibi cümlelerde bunu görmek mümkündür. Teşhis ve intak olarak adlandırılan bu edebi sanatlar şiiri dikkat çekici kılmakta, okur kitlesine hitap edebilmektedir.

4.1.3.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.3.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir içerisinde bir olay barındırdığı için art gönderim unsurlarına rastlamak mümkündür.

Fare, karga, ceylan ve kaplumbağaya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...çıkarlar...(1), ...giderler... (2), ...giderler... (3)

Fare, karga, ceylan ve kaplumbağaya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...peşlerinden... (17)

Karga ve fareye kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...derler... (7), ...giderler... (10), ...geçerler... (11), ...bakarlar... (13)

Karga ve fareye zamirle art gönderim yapanlar: ...bize... (9)

Karga ve fareye iyelik ekiyle art gönderim yapanlar: ...önlerine... (12)

Karga, fare ve ceylana kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...bakarlar... (16), ...çıkarlar... (22), ...göremezler... (24), ...derler... (25)

Avcıya gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø alır... (18), ...Ø der... (20), ...Ø çekiyor (35), ...Ø der... (39), ...Ø dursun... (40)

Kaplumbağaya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...sen... (7), ...sen... (9), ...sensin... (19), ...sana... (20)

Fareye zamirlerle art gönderim yapanlar: ...senin... (26), ...ona... (28)

Fareye gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø Koş! Yetiş!... (25), ...Ø kesiverir... (42)

Ceylana zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bende... (29)

Ceylana kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...biliyorum... (30)

Ceylana gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø bırakmaz... (33)

Ceylana iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...dostum... (30)

Fare ve ceylana kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...bakarlar... (34), ...düşünürler... (36)

Fare ve ceylana iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kuyrukları... (36)

Kapana iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...içinde... (13)

• Eksilti

Öznesi eksiltili yapılar: (*Fare, Karga, Ceylan, Kaplumbağa*) giderler (2), (*Fare, Karga, Ceylan, Kaplumbağa*) giderler, (*Karga ile Fare*) derler (7), (*sen*) otur, bekle (8), (*Karga ile Fare*) giderler (10), (*Karga ile Fare*) geçerler (11), (*Karga ile Fare*) bakarlar (13), (*Karga, Fare, Ceylan*) bakarlar (16), (*avcı*) alır (17), (*avcı*) der (20), (*sen*) gir (21), (*üç ahbap çavuş*) dönüp bakarlar (23), (*üç ahbap çavuş*) göremezler (24), (*üç ahbap çavuş*) derler (25), (*ben*) biliyorum (30), (*biz*) verirsek (32), (*ceylan*) bırakmaz (33), (*Fare ve Ceylan*) bakarlar (34), (*avcı*) sorguya çekiyor (35), (*avcı*) der (39), (*fare*) kesiverir (42) numaralandırılmış cümle ve sözcelerinde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*Karga ve Fare' nin*) önlerine (12), (*kapanın*) içinde (13), (*onların*) arkalarında (16), (*onların*) peşleri (17), (*senin*) suçunu (20), (*onların*) gerilerine (23), (*benim*) dostum (30), (*bizim*) dostumuz (32), (*kaplumbağanın*) üzerine (35), (*kendi*) işini (41) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği tespit edilmiştir.

• Bağlağlar

Şiirde biręok bağıntı unsuruna rastlamak mümkündür.

- ✓ Fare **ile** kargayı alarak yanlarına/ Çıkarlar uzun bir yola/ Ceylanla Kaplumbağa (1) (sıralama)
- ✓ Karga **ile** Fare hemen yollanır (6) (sıralama)
- ✓ Otur buralarda bizleri bekle (8)/ **Çünkü** bize ayak uyduramazsın sen (9) (açıklama-sebep)
- ✓ ... Tam işleri bitip yol alacakları sıra/ **Bir de** bakarlar arkalarında kaplumbağa (16) (üsteleme)
- ✓ Dönüp bakarlar üçü birden gerilerine(23)/ Kaplumbağayı göremezler bu defa **yine** (24) (üsteleme)
- ✓ **Ancak** bu senin kavrayacağıın bir iş (26)
- ✓ Ceylan **da** katılır ona (28) (pekiştirme)
- ✓ **Ancak** el ele verirse dostumuz kurtulur (32)
- ✓ Bakarlar **ki** avcı başında molla beyin (34) (açıklama)

• Değiştirim

Şiirde sık sık değiştirim unsurlarından yararlanıldığı görülür.

6 ve 7. cümlelerde geçen Karga, Fare, Kaplumbağa 5. cümlede 'dostlar' olarak ifade edilmiştir.

- ✓ Dostları bir tasa alır (5)
- ✓ Karga ile Fare hemen yollanır (6)
- ✓ Kaplumbağaya derler: Sen gelme (7)

6' da yer alan 'karga ile fare' 14' te 'ikisi' şeklinde değiştirilerek kullanılmıştır.

- ✓ Karga ile Fare hemen yollanır (6)
- ✓ Hemen işe koyulurlar ikisi iki yerde (14)

18. cümlede yer alan 'kaplumbağa', 19' da 'güçük Molla', 34' te 'molla bey' olarak ifade edilmiştir.

- ✓ Kaplumbağayı alır tortop yerden (18)

- ✓ Sensin demek işleri çeviren güdük Molla (19)
- ✓ Bakarlar ki avcı başında molla beyin (34)

22. sözcüde 'üç ahbap çavuş' olarak ifade edilen 'Karga, Fare ve Ceylan', 23. cümlede 'üçü' olarak değiştirilmiştir.

- ✓ Öbür yandan üç ahbap çavuş/ Çıkarlar çetin bir yokuş (22)
- ✓ Dönüp bakarlar üçü birden gerilerine (23)

27 ve 28' de yer alan 'ceylan ve fare', 36' da 'iki kafadar' şeklinde değiştirilerek ifade edilmiştir.

- ✓ Fare durmaz, çıkar yola (27)
- ✓ Ceylan da katılır ona (28)
- ✓ Kuyrukları sıkışan iki kafadar/ Hemen bir akıl düşünürler oracıkta (36)

30' da geçen 'kaplumbağa', 32' de 'dostumuz', 35' te 'hayvancağız' olarak ifade edilmiştir.

- ✓ Biliyorum kaplumbağa dostum tehlikede (30)
- ✓ Ancak el ele verirsek dostumuz kurtulur (32)
- ✓ Sorguya çekiyor hayvancağızı sine sine/... (35)

• İşlevsel Cümle Görünüşü

Şiirin neredeyse tamamında devrik yapılardan yararlanılmıştır.

- ✓ Fare ile Kargayı alarak yanlarına,/ Çıkarlar uzun bir yola./ Ceylanla Kaplumbağa. (1)
- ✓ Günlerden bir gün güzel gözlü Ceylan,/ Gelmez olur gittiği irak yoldan... (4)
- ✓ Kaplumbağaya derler: "Sen gelme, (7)
- ✓ Çünkü bize ayak uyduramazsın sen." (9)
- ✓ Ok gibi çıkıp giderler evden... (10)
- ✓ Bir çölün ortasından geçerler toz, duman, (11)
- ✓ Önlerine çıkar büyükçe bir kapan. (12)
- ✓ Bakarlar, ceylan variçinde. (13)
- ✓ Hemen işe koyulurlar ikisi iki yerde. (14)

- ✓ Karga bekçilik yapar. Fare keser ağı, (15)
- ✓ Güneşli bir kuşluk çağı,/ Tam işleri bitirip yol alacakları sıra,/ Bir de bakarlar, arkalarında kaplumbağa. (16)
- ✓ Çıkışmaya kalmaz, avcı yetişir peşlerinden. (17)
- ✓ Kaplumbağayı alır tortop yerden: (18)
- ✓ "Sensin demek işleri çeviren güdük Molla (19)
- ✓ Suçunu söyleteceğim der sana zorla. (20)
- ✓ Haydi gir bakalım şu ağın içine." (21)
- ✓ Öbür yandan üç ahbap çavuş, / Çıkarlar çetin bir yokuş. (22)
- ✓ Dönüp bakarlar üçü birden gerilerine, (23)
- ✓ Kaplumbağayı göremezler bu defa yine. (24)
- ✓ Fareye derler "Koş! Yetiş! (25)
- ✓ Fare durmaz çıkar yola, (27)
- ✓ Ceylan da katılır ona. (28)
- ✓ "Şimdi yardım sırası bende, (29)
- ✓ Bırakmaz peşini farenin. (33)
- ✓ Bakarlar ki avcı başında molla beyin. (34)
- ✓ Sorguya çekiyor hayvancağızı sine sine,/ Çifteyi nişan alıp üzerine... (35)
- ✓ Kuyrukları sıkışan iki kafadar,/ Hemen bir akıl düşünürler oracıkta, (36)
- ✓ Ceylan tortop olur yatar bir açıkta...(37)
- ✓ Derken avı, bırakıp kaplumbağayı seğirtir öbür yana, (38)
- ✓ Bir ok fırlatayım der şu güzel ceylana.(39)
- ✓ Koşa dursun peşinde dere tepe, (40)
- ✓ Fare işini yapar sere serpe. (41)

Oluşturulan bu devrik yapılar sayesinde dize sonlarında ses uyumu oluşturulmuş ve şiir diline akıcılık kazandırılmıştır. Ayrıca düz yazıya yakın bir kurguya sahip olan metnin şiirselliği desteklenmiştir.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde çeşitli zaman çekimlerine rastlanır. Bu zaman çekimlerini üç öbekte incelemek mümkündür.

1. öbekte metnin kurgusal zamanını betimleyen eylem çekimlerine rastlanır. "...çıkırlar... (1), ...giderler... (2), ...giderler... (3), ...gelmez... (4), ...alır... (5), ...yollanır... (6), ...derler... (7), ...giderler... (10), ...geçerler... (11), ...çıkırlar... (12), ...bakarlar... (13), ...koyulurlar... (14), ...yapar... (15), ...bakarlar... (16), ...yetişir... (17), ...alır... (18), ...der... (20), ...çıkırlar... (22), ...bakarlar... (23), ...göremezler... (24), ...derler... (25), ...durmaz... (27), ...katılır... (28), ...kurtulur... (32), ...bırakmaz... (33), ...bakarlar... (34), ...düşünürler... (36), ...olur... (37), ...seğirtir... (38), ...der... (39), ...yapar... (41), ...kesiverir... (42)" şeklinde geniş zaman çekimlerine metin boyunca yer verildiği görülür.

2. öbekte metin içinde yer alan diyaloglarda yer verilen fiil çekimlerine rastlanır. Bu eylem çekimleri de metnin kurgusuna dâhildir. "...gelme... (7), ...bekle... (8), ...gir... (21), ...koş, yetiş... (25)" şeklinde emir kipine; "...biliyorum..." şeklinde şimdiki zaman çekimine yer verilmiştir.

3. öbekte ise metin dışı zaman betimlenir. Metnin kurgusuna dâhil olmayan fiil çekimlerine yer verilir. "...olur... (31), ...kurtulur... (43), ...olur... (44)" şeklinde geniş zaman çekimlerine yer verilmiştir.

4.1.3.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yinelemeler

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ 'Fare' sözcüğü toplamda 7 defa yinelenmiştir.
- ✓ 'Kaplumbağa' sözcüğü toplamda 7 defa yinelenmiştir.
- ✓ 'Ceylan' sözcüğü toplamda 6 defa yinelenmiştir.
- ✓ 'Karga' sözcüğü toplamda 3 defa yinelenmiştir.
- ✓ 'Avcı' sözcüğü toplamda 3 defa yinelenmiştir.

Kısmi yineleme yoluyla:

- ✓ "Dost" sözcüğü 'dostum, dostluk, dostumuz' şekillerinde toplamda 3 defa kısmi olarak yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde bazı kavramların öncelendiği ve bazı sözcüklerle örüntülendiği görülmektedir.

- ✓ Dostluk kavramı etrafında *dostlar, ahbap, dostum, kara gün, el ele vermek, el birliği etmek* gibi bazı sözcük ve söz öbeklerinin örüntülendiği görülmektedir.
- ✓ Av kavramı etrafında *kapan, bekçi, ağ, avcı, çifte, nişan almak, ok, ip* gibi bazı sözcük ve söz öbeklerinin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.3.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

5, 6 ve 7. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Dostları bir tasa alır (5)
- ✓ Karga ile Fare hemen yollanır (6)
- ✓ Kaplumbağaya derler: Sen gelme (7)

Dizelerinde 5. dizede geçen "dostlar" sözcüğü 6 ve 7. cümlelerde 'karga, fare, kaplumbağa' şeklinde örneklendirilerek detaylandırılmıştır.

- **Genelleştirme Bağlantısı**

Şiirde bazı kavramların genelleştirilerek anlatıldığı görülmektedir.

- ✓ Dostluk kara günde belli olur (31)
- ✓ El birliği etmekle insan çok beladan kurtulur (43)

Dostların başına gelen olaylardan bahseden şiirde, 31. cümlede "dostluk kara günde belli olur", 43. cümlede ise "el birliği etmekle insan çok beladan kurtulur" şeklinde bir genelleştirmeye başvurulmuştur.

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

4, 5 ve 6. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Günlerden bir gün güzel gözlü Ceylan/ Gelmez olur gittiği irak yoldan (4)

- ✓ Dostları bir tasa alır (5)
- ✓ Karga ile Fare hemen yollanır (6)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere 5. cümlede dostları bir kaygı almasının, 6. cümlede Karga ile Farenin hemen aramaya çıkmasının nedeni Ceylan' ın kaybolmasıdır.

7, 8 ve 9. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Kaplumbağaya derler: Sen gelme (7)
- ✓ Otur buralarda bizi bekle (8)
- ✓ Çünkü bize ayak uydurmazsın sen (9)

7. cümlede Kaplumbağaya "gelme" demelerinin nedeni 'kaplumbağanın onlara ayak uyduramaması' olarak açıklanmaktadır. Derin yapıda neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

12, 13 ve 14. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Önlerine çıkar büyükçe bir kapan (12)
- ✓ Bakarlar, ceylan var içinde (13)
- ✓ Hemen işe koyulurlar ikisi iki yerde (14)

14. cümlede karga ve farenin hemen işe koyulmasının nedeni kapanın içinde dostları ceylanı görmeleridir. Derin yapıda cümleler arasında ilişki kurulmuştur.

29, 30 ve 31. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

- ✓ Şimdi yardım sırası bende (29)
- ✓ Biliyorum kaplumbağa dostum tehlikede (30)
- ✓ Dostluk kara günde belli olur (31)

Ceylanın ağzından aktarılan yukarıdaki dizelerde derin yapıda neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. 31. cümlede dostluğun kötü zamanlarda belli olduğu dile getiren ceylan, bunun sonucu olarak 29. cümlede yardım etme sırasının kendisinde olduğunu ifade etmiştir.

4.1.3.4.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümlerine rastlamak mümkündür. Bu durum şiirin içerisinde olay örgüsü barındırması ile ilgilidir. Kişiler arasında diyaloglara yer verilmesi, olayların sıralanması özellikle gönderimlerden yararlanmayı zorunlu kılmıştır. Şiir içerisinde sık sık adı geçen kaplumbağa, fare, ceylan ve fareye kişi, iyelik ekleri ve zamirlerle gönderimler yapıldığı görülmektedir. "Kaplumbağaya derler: *Sen gelme (7)*", "Ok gibi çıkıp *giderler* evden (10)", "*Suçunu söyleteceğim der sana zorla (20)*" gibi cümlelerde zamirler, iyelik ekleri ve kişi ekleriyle belli kişilere gönderimler yapılmıştır. Böylelikle söylem varlıklarının metin boyunca sürekliliği sağlanmıştır.

Şiirde bağlaçlara da sıklıkla rastlanmaktadır. "*Çünkü... (9)*, *...bir de... (16)*, *Ceylana da... (28)*, *bakarlar ki... (34)*" gibi zamanlayıcı, nedenleyici, ekleyici bağlaçları cümle ve sözcelerde görmek mümkündür. Bu bağlaç kullanımıyla olay akışı anlamsal ve mantıksal olarak bir düzene sahip olmuştur. Şiirde özellikle değiştirim unsurlarına da rastlanmaktadır. Fare ve ceylan 36. cümlede "*iki kafadar*", karga ve fare 14. cümlede "*ikisi*" şeklinde ifade edilerek değiştirim yapılmıştır. Şiirde bu örnekleri arttırmak mümkündür. Böylelikle aynı içeriğin farklı sözcüklerle ifade edilmesi yoluyla anlatım zenginleştirilmiştir.

Ses benzerliklerinden yararlanmak ve anlatıma akıcılık kazandırmak maksadıyla neredeyse şiirin tamamında devrikleşmelerden yararlanılmıştır. "*Bırakmaz peşini farenin (33)*/*Bakarlar ki avcı başında molla beyin (34)*"*Koşa dursun peşinde dere tepe (40)*" gibi örnek cümlelerde bu devrik yapıları ve ses benzerliklerini görmek mümkündür. Bu şekilde dil bilgisel olarak gönderim, değiştirim, bağlaç gibi unsurların yardımıyla şiir bir bütün olabilmiştir. Yine *fare, karga, ceylan, kaplumbağa dostluk* gibi kimi sözcüklerin olduğu gibi ya da kısmi olarak yinelenmesi; *dostlar, ahbap, dostum, kara gün, el ele vermek, el birliği etmek* ya da *kapan, bekçi, ağ, avcı, çifte, nişan almak, ok, ip* gibi aynı kavram alanından bazı sözcüklerin kullanılmasıyla da bağdaşıklığın desteklendiği görülür. Tüm bunlar tutarlılık için de birer adım olarak kabul edilmelidir. Çünkü bağdaşıklık tutarlılığın olmazsa olmazıdır. Ayrıca "*Dostları bir tasa alır (5)*/*Karga ile Fare hemen yollarır (6)* örneğinde görüldüğü üzere dostlar-karga ve fare şeklinde özelleştirme; "*Dostluk kara günde belli olur (31)*" şeklinde genelleştirme; "*Otur buralarda bizi bekle (8)*/*Çünkü bize ayak uydurmazsın sen (9)*" gibi neden-sonuç

bağlantılarıyla da şiirin tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde şiirin tek bir konu etrafında bütünlük oluşturması kolaylaşmış, hem yüzey yapıda hem de derin yapıda anlamsal ve mantıksal olarak uyum sağlanmıştır.

4.1.3.5. "Ağaç Diyor Ki" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.3.5.1. Metnin Betimlenmesi

"Ağaç Diyor Ki" şiiri (Ek-23), Halim Yağcıoğlu (2017, s. 87) tarafından kaleme alınan, ağacın faydaları ve önemini anlatan bir şiirdir. Şiir, 4 kıtadan meydana gelmektedir.

Ağacın faydaları konusunun işlendiği bu şiirde anlatıcı, bir ağacın ağzından okuyucuya seslenmektedir. Çiçeği, dalı ve gölgesiyle hem insanlara hem de diğer varlıklara sayısız faydası dokunan ağacı şiirde olumlu yönleriyle betimlemektedir. Okurda özelde ağaç genelde de doğa sevgisi oluşturmayı amaçlayan şiir, ağaçlara ve doğaya zarar verilmemesi gerektiğinin de altını çizmektedir.

4.1.3.5.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiir geleneksel şiir tarzına bağlı bir anlayışla oluşturulmuştur. Bu anlayışla bazı ses ögelerinin uyumuna ve hece ölçüsüne dikkat edilmiş, ritim ve ahenk unsurlarına özellikle yer verilmiştir. Dize sonlarında yer alan *bahçesinde/ çiçeklensin de, yararlıyım/ gölgem, söylerler/ gelirler, kırmayın/ açmayın* sözcükleriyle bir ses uyumunun yakalandığı görülür. Ayrıca şiirde 8' li hece ölçüsü kullanılmıştır. Dizelerin aynı hece sayısından oluşturulması şiirin ritmi açısından önemli bir unsurdur.

• İmgeler-Alışılmamış Bağdaştırmalar-Deyim Aktarmaları

Şiir, günlük bir dille okuyucuya seslendiği için içerisinde imgeli anlatımlara pek yer verilmemiştir. Sözcükler çoğunlukla sözlük anlamlarıyla kullanılmış, sözcüklerin çağrışım güçlerinden yararlanılmamıştır. Şiirde göze en çok çarpan unsur deyim aktarmalarıdır. İnsandan doğaya şeklinde görülen bu aktarmalarla ağaç kişileştirilmiş (teşhis), konuşturulmuş (intak) böylelikle insana özgü niteliklerle okuyucuya

sunulmuştur. Şiirde ağacın yanında diğer varlıklarda da kişileştirilmeye başvurulduğu görülmektedir. "Kuşlar mutlu şarkısını/ Hep dalımda söylerler (5)", "Şen arılar vızır vızır/ Kokuma koşup gelirler (6)" dizelerinde bu kişileştirmeleri görmek mümkündür. Şiirde alışılmamış bağdaştırma unsuruna da rastlanmaktadır. 8. sözcüde geçen "**derin yaralar**" alışılmamış bir bağdaştırma örneğidir. Şairin 'derin' sözcüğüyle 'yara' sözcüğünü birleştirmesiyle ortaya anlamsal bir sapma örneği olan alışılmamış bağdaştırma örneği çıkmıştır. Bu şekilde hem okuyucunun zihninde güçlü tasarımlar oluşturulmuş hem de anlatıma bir yoğunluk kazandırılmıştır. Deyim aktarmaları ve alışılmamış bağdaştırmaların kullanımıyla şiirsel dil canlı kılınmıştır.

4.1.3.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.3.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir, birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin çoğunlukla anlatıcıya (ben) olduğu görülür. Ayrıca şiirde seslenen 'çocuklar' a da art gönderimler yapılmıştır.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...ben...(1)

*Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...ağacı**m**... (1), ...yararlı**yım**... (3)*

*Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...yurdu**m**un... (1), ...dalları**m**... (2), ...her şeyimle...çiçeğ**im**...yaprağ**ım**...gölge**m**...zerdalimle... (3), ...dalı**m**da... (4), ... koku**m**a... (5), ...dalı**mızı**... (6), ...gövdem**izle**... (7)*

*Anlatıcıya yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...dalı**mızı**... (6)*

*Çocuklara kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kırmay**ın**... (6), ...açmay**ın**... (7)*

*Çocuklara iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...çakın**ızla**... (7)*

• Bağlaçlar

Şiirde yalnızca 2. sözcüde bağlaca rastlanmaktadır.

✓ Topraklar tüterken görün/ Dallarım çiçeklensin **de** (2) (pekiştirme)

• **Eksilti**

Şiirde yüzey yapıda bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülür.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) yararlıyım (3), (*siz*) açmayın (7) şeklinde numaralandırılmış sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*Benim*) yurdum (1), (*benim*) dallarım (2), (*benim*) her şeyim, çiçeğim, yaprağım, gölgem, iri dallı zerdalim (3), (*benim*) dalım (4), (*benim*) kokum (5), (*bizim*) dalmız (6), (*sizin*) çakınız (7), (*bizim*) gövdemiz (7) şeklinde numaralandırılmış sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

• **Değiştirim**

Şiirde 3. sözcede bir değiştirim unsuruna rastlanmıştır.

✓ Her şeyimle yararlıyım/ İnsanoğluna dünyada/
Çiçeğim, yaprağım, gölgem/ İri dallı zerdalimle (3)

Değiştirim 3. sözcenin kendi içindedir. İlk dizede **her şeyim** şeklinde ifade edilen kavram; *çiçeğim, yaprağım, gölgem, iri dallı zerdalim* şeklinde diğer dizelerde farklı söz öbekleriyle dile getirilmektedir.

• **Koşutluk**

Şiirde ses uyumları ya da uyaklar yardımıyla koşut yapılar yer verildiği görülmektedir. Aşağıdaki sözcükler aynı biçim bilgisel sınıfa girdikleri için aynı biçimsel yapıdadırlar. Biçimsel yapıdaki bu benzerlikler şiirin koşutluğu açısından önemli bir işlevi karşılamaktadır.

✓ "...çiçeğim, yaprağım, zerdalim... (3)"; "...söylerler... (4), ...gelirler... (5)" ;
"...kırmayın... (6), ...açmayın... (7)" sözcükleri ile özellikle sözcüksel yapıda koşutluk sağlanmıştır.

- **İşlevsel Cümle Görünge**

Şiirde devrik cümlelerden yararlanıldığı görülmektedir. Şair, devrik cümleleri daha çok ses uyumları oluşturmak ve okuyucunun dikkatini çekmek maksadıyla kullanmıştır.

- ✓ Ben bir küçük ağacım/ Yurdumun bir bahçesinde (1)
- ✓ Topraklar tüterken görün/ Dallarım çiçeklensin de (2)
- ✓ Her şeyimle yararlıyım/ İnsanoğluna dünyada/
Çiçeğim, yaprağım, gölgem/ İri dallı zerdalimle (3)

Yukarıdaki dizelerde bazı sözcükler ve söz öbekleri, ses uyumluluğu ve akıcılık için cümlelerin sonuna alınmış böylelikle devrik yapılardan yararlanılmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde zaman çekimlerini iki öbekte incelemek mümkündür.

1. öbekte ek fiilin geniş zamanına ve fiillerin geniş zaman çekimine yer verilmiştir. "...ağacım... (1), ...yararlıyım... (3)" şeklinde ek fiilin geniş zamanına; "...söylerler... (4), ...gelirler... (5)" şeklinde fiillerin geniş zaman çekimine rastlanmaktadır. Bu zaman çekimi metin içi zamanı belirtir.

2. öbekte ise dış dünyadaki okuyucuya seslenen emir kipinin varlığı göze çarpmaktadır. "...görün... (2), ...kırmayın... (6), ...açmayın... (7)" şeklinde emir kipiyle çekimlenmiş eylemlerle metin dışındaki okuyucuya seslenilmektedir.

4.1.3.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yineleme**

Şiirde bire bir yineleme unsuruna rastlanmamakla birlikte bazı sözcüklerin kısmi olarak yinelendiği görülmektedir.

Kısmi yineleme yoluyla:

- ✓ "Dal" sözcüğü 'dallarım, dallı, dalımda, dalımızı' şeklinde toplamda 4 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavramlar etrafında bazı sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

- ✓ Ağaç kavramı etrafında *dal, çiçek, çiçeklenmek, yaprak, zerdali, gövde, ağaç, gölge, bahçe* sözcüklerinin örüntülendiği görülmektedir.

4.1.3.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme**

Şiirde 3. sözcenin tamamında özelleştirme bağlantısı tespit edilmiştir.

- ✓ Her şeyimle yararlıyım/ İnsanoğluna dünyada/
Çiçeğim, yaprağım, gölgem/ İri dallı zerdalimle (3)

3. sözcenin ilk dizisinde yer alan **her şeyim** sözcüğü; *çiçeğim, yaprağım, gölgem, iri dallı zerdalim* şeklinde açıklanarak ardından gelen dizelerde örneklendirilmiş ve özelleştirilmiştir.

4.1.3.5.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümüne, sık olmamakla birlikte, rastlanmaktadır. Birinci kişi anlatımı kullanıldığından "*Ben küçük bir ağacım/ Yurdumun bir bahçesinde (1)*" sözcesinde de görüldüğü üzere iyelik eki, kişi ekleri ve zamirlerle anlatıcıya art gönderimlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu yolla özelle dizeler ve sözcükler genelde ise kıtalar arasında bağdaşıklık sağlanmış ve şiirin bir bütün olabilmesi kolaylaşmıştır. Ayrıca söylem varlığının metin boyunca yinelenmesi sağlanmıştır.

Şiirde ses uyumları yakalamak ve bağdaşıklığa katkı sağlamak adına koşutluklardan ve devrik yapılardan da yararlandığı görülmektedir. Sözcüklerin sonlarında yer alan "*...kırmayın (6), ...açmayın (7)*" gibi aynı biçimsel yapıdaki sözcükler kullanılarak koşutluk sağlanmış ve şiir bağdaşık bir görünüm elde etmiştir. Yine ses uyumu ve akıcılık oluşturmak amacıyla "*Topraklar tüterken görün/ Dallarım çiçeklensin de (2)*" şeklinde devrik yapılara yer verildiği görülmüştür. Ayrıca şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık sağlamak amacıyla özellikle sözcüksel bağdaşıklık

unsurlarından yararlanıldığı görülmektedir. *Ağaç, gölge, çiçek, dal...* şeklinde aynı kavram alanından sözcükler kullanılmış; *dallarım, dallı, dalımda..* şeklinde aynı sözcüğün kısmi olarak yinelenmesine yer verilmiş böylelikle kıtalar arasında bir bütünlük oluşturulmuş, konu sürekliliği desteklenmiştir. Bunların dışında şiirde özel olarak tutarlılık görünümlerinden özelleştirmeye yer verilmiştir. 3. sözcüde *her şeyim* şeklinde ifade edilen kavram; *çiçeğim, yaprağım, gölgem...* şeklinde açıklanarak örneklendirilmiştir. Bu da sözcenin kendi içinde tutarlılığı sağlamasında önemli bir işleve sahip olmuştur. Genelleştirme, karşılaştırma neden-sonuç gibi diğer tutarlılık görünümlerine rastlanmaması ise şiirin metinselliği açısından bir eksiklik olarak görülebilir.

4.1.4.8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı' ndaki Şiirlerin Analizi

4.1.4.1. "Yaşlılardan Gençlere" Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.4.1.1. Metnin Betimlenmesi

"Yaşlılardan Gençlere" şiiri (Ek-24), Naim Yalnız (2017, s. 65) tarafından kaleme alınan, yaşlılara gösterilen sevgi ve saygının önemi üzerine şekillenen, serbest tarzda yazılmış bir şiirdir.

Şiir, okuyucu veya dinleyicide yaşlılara yardım etme, onlara saygı ve sevgiyle yaklaşma duygusunu oluşturma amacıyla yazılmıştır. Başlığından da anlaşılacağı üzere yaşlılardan gençlere tavsiyeler şeklinde oluşturulan şiirde yaşlılar, hayatta sahip çıkılması gereken yegâne varlıklar olarak görülmektedir. Yaşlılığın hayatın zor bir süreci olduğunu sezdirmeye çalışan şair, bu şiirle onlara yardımcı olmada, hizmette, sevgi ve saygıda kusur edilmemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Şaire göre gençler, yaşlılara gereken saygı ve hürmeti göstermezlerse kendi geleceklerinden, görecekları kıymetten endişe duymalıdır.

4.1.4.1.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Öğeleri

Şiir, serbest tarzda oluşturulmuş bir şiirdir. Geleneksel şiir şekillerinden farklı olduğundan şiire özgü kimi biçimsel özellikleri taşımamaktadır. Bazı dizelerin

sonlarında yer alan *yaşlanacaksınız/ umacaksınız, ayaklarınız/ gözleriniz/ kulaklarınız, gençtik/ eğlendik/ esirgemedik/ büyüdük/ şereflendik, oluyorsunuz/ ediyorsunuz* vb. gibi sözcüklerdeki ses benzerlikleriyle şiire uygun bir dil kullanımı gerçekleştirilmiştir. Her dizenin aynı düşey ekseninde tamamlanmaması, bazı kıtaların uzun bazılarının daha kısa oluşturulması ise yazımsal sapma oluşumunu desteklemektedir. Bu sapmalar aracılığıyla şiir, geleneksel şiir biçimlerinden uzaklaşmaktadır.

• İmgeler-Sapmalar- Deyim Aktarmaları

Şiir, yoğun ve imgeli bir anlatıma sahip değildir. Daha çok okuyucuyu bir konu hakkında bilinçlendirme söz konusu olduğu için sözcükler göndergesel işlevde kullanılmıştır. Ancak bazı deyim kullanımları, deyim aktarmaları, duygusal bazı anlatımlara yer verilmesi şiir diline etkileyicilik kazandırmaktadır. Örnek olarak "*Uçan kuştan yardım ummak*" deyiminin şiir içinde kullanımı, anlatımda somutlaştırmalardan yararlandığını göstermektedir. Soyut olan çaresiz kalma durumu mecazlı bir anlatımla dile getirilmiştir. "*Bizlere gösterdiğiniz bu sıcak ilginin karşılığını... (15)*" sözcesinde kullanılan *sıcak ilgi* söz öbeği de tipik bir duyular arası aktarma örneğidir. Ayrıca şiirde ses bilimsel bir sapma örneği de göze çarpmaktadır. *Mutlandık* sözcüğünde bu sapmayı görmek mümkündür. Yazarın ses değişikliğinden yararlanarak oluşturduğu bu yeni sözcük okuyucunun dikkatini çekmek adına önemli bir işleve sahiptir.

4.1.4.1.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.4.1.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde 'anlatıcı' ve 'gençler' yer aldığı için gönderimlerin ikisine olduğu görülür.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...çocuktuk, gençtik... (9), ...güldük, gezdik, eğlendik... (10), ...esirgemedik... (11), ...büydük... (12), ...mutlandık, şereflendik... (13), ...görüyor isek... (14)

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bizler... (9), ...bizlere... (15), ...bizleri... (18)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...yaşlılarımızdan... (11), ...gösterdiğimiz... (14), ...evlatlarımız... (17)

Gençlere zamirlerle art gönderim yapanlar: ...sizler... (1), ...sizi... (7), ...sizin... (8), ...sizler... (10), ...sizlerden... (14), ...sizler... (15), ...sizleri... (19)

Gençlere iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...elleriniz, ayaklarınız... (2), ...gözleriniz... (3), ...kulaklarınız... (4), ...yerinizden... (5), ...velinimetiniz... (6), ...yemeğinizi...giysinizi...evinizi...keyfinize... (7), ...tacınızdır...kalbiniz... (8), ...gösterdiğiniziz... (15), ...hâlinizle... (16), ...sağlığınız, saygınlığınız ve başarılarınız... (20)

Gençlere kişi ekleriyle art gönderimde bulunanlar: ...yaşlanacaksınız... (1), ...umacaksınız... (5), ...yaşlandığınız...göreceksiniz... (15), ...oluyorsunuz... (16), ...sağ olunuz... (17), ...ediyorsunuz... (18)

Diğer art gönderim ilişkileri:

6. sözcce → 8. sözceden art gönderim yapılmaktadır.

✓ Çeşmeden bir yudum su/ Fırından bir somun ekmek/ Getiriveren/
Ya bir çocuk/ Ya bir büyük/ Her kimse/ Velinimetiniz olacak (6)

✓ Onlar/ Baştacınızdır sizin/ Eğer/ Kalbinizi incitmeden/ Hizmet ediyorlar ise...
(8)

6. sözcede yer alan "ya bir çocuk, ya bir büyük, her kimse" söz öbeğine 8. cümledeki "onlar" zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

11 → 12, 13 ve 14. sözcelerden art gönderim vardır.

✓ Yaşlılarımızdan hizmet ve saygımızı esirgemedik (11)

✓ Hep/ Onların dualarıyla büyüdük (12)

✓ Onların dualarıyla/ Mutlandık, şereflendik (13)

✓ Şimdi/ Sizlerden sevgi, saygı görüyor isek/ Onlara gösterdiğimiz sevgiden,
saygıdandır (14)

11. sözcede yer alan "yaşlılarımız" sözcüğüne 12, 13 ve 14. sözcelerdeki "onlar" zamiriyle art gönderim yapılmıştır.

• Bağlaçlar

Şiirdeki bağlaçlar aşağıda verilmiştir:

- ✓ Bir gün sizler **de** yaşlanacaksınız (1) (pekiştirme)
- ✓ ...**Ya** bir çocuk/ **Ya** bir büyük/ Her kimse/ Velinimetiniz olacak (6) (denkleştirme-karşılaştırma-seçme)
- ✓ **Hele**/ Yemeğinizi pişiren/ Giysinizi yıkayıp ütüleyen/ Sizi yıkayıp temizleyen/ Evinizi silip süpüren olursa/ Dokunulmasın keyfinize (7) (üsteleme)
- ✓ Onlar/ Başınızın tacıdır sizin/ **Eğer**/ Kalbinizi incitmeden/ Hizmet ediyorlar ise... (8) (Eğer bağlacı, başında bulunduğu cümleyi kendinden önceki cümleye bağlama görevindedir.)
- ✓ **Elbette**/ Yıllar önce/ Bizler **de** çocuktuk, gençtik (9) (açıklama-pekiştirme)
- ✓ Tabii, eğlenirken **de**/ Yaşlılarımızdan hizmet **ve** saygımızı esirgemedik (11) (pekiştirme-sıralama)
- ✓ Sizler **de**/ Bizlere gösterdiğiniz bu sıcak ilginin karşılığını/ Yaşlandığınız zaman/ Göreceksiniz mutlaka gelecek kuşaklardan (15) (pekiştirme)
- ✓ **Çünkü**/ Bu seçkin hâlinizle/ Onlara iyi yönde örnek oluyorsunuz (16) (açıklama-sebep)
- ✓ Allah sizleri **de** mutlu etsin (19) (pekiştirme)
- ✓ Sağlığınız, saygınlığınız **ve** başarınız/ Hep artsın (20) (sıralama)

• Eksilti

Şiirde eksiltili yapılar tespit edilmiştir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*siz*) umacaksınız (5), (*biz*) güldük, gezdik, eğlendik (10), (*biz*) esirgemedik (11), (*biz*) büyüdük (12), (*biz*) mutlandık, şereflendik (13), (*biz*) görüyor isek (14), (*siz*) oluyorsunuz (16), (*siz*) sağ olunuz (17) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki özne yapılarının eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*sizin*) elleriniz, ayaklarınız (2), (*sizin*) gözleriniz (3), (*sizin*) yeriniz (5), (*sizin*) velinimetiniz (6), (*sizin*) yemeğiniz, giysiniz, eviniz, keyfiniz (7), (*bizim*) yaşlılarımız, saygımız (11), (*sizin*) hâliniz (16), (*bizim*) evlatlarımız

(17), (*sizin*) sağlığını saygılığınız, başarınız (20) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki tamlayan yapılarının eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde sözcüksel koşutluk örneklerine rastlanmıştır. Aşağıdaki sözcük gruplarının aynı biçim bilgisel sınıftan olduğu görülmektedir. Aynı biçimsel sınıfa ait olmaları sözcüksel olarak koşutluk meydana getirmektedir.

- ✓ "...umacaksınız... (5), ...göreceksiniz... (15)"; "...titreyecek... (2), ...görecek... (3), ...duyacak... (4), ...olacak... (6)"; "...çocuktuk, gençtik... (9)"; "...güldük, gezdik, eğlendik... (10), ...büyüdük... (12),"; "...oluyorsunuz... (16), ...ediyorsunuz... (18)" şeklinde sınıflandırılan sözcük grupları bunun örnekleridir.

Şiirde söz dizimsel koşutluk örneğine de rastlanmaktadır. 3 ve 4. dizelerde "*az*" sözcüğünün ön yineleme unsuru olarak kullanılması ve diğer sözcüklerin de aynı biçim bilgisel sınıfa ait olmaları sebebiyle dizeler arasında söz dizimi düzeyinde bir koşutluğun oluştuğu söylenebilir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle yinelenmiştir

- ✓ *Az görececek gözleriniz* (3)
- ✓ *Az duyacak kulaklarınız* (4)

- **İşlevsel Cümle Görünge**

Şiirde yer alan devrik yapılar aşağıdaki gibidir:

- ✓ *Titreyecek elleriniz, ayaklarınız* (2)
- ✓ *Az görececek gözleriniz* (3)
- ✓ *Az duyacak kulaklarınız* (4)
- ✓ *Uçan kuştan yardım umacaksınız/ Yerinizden kalkamadığınız zaman* (5)
- ✓ *Hele/ Yemeğinizi pişiren/ Giysinizi yıkayıp ütöleyen/ Sizi yıkayıp temizleyen/*
- ✓ *Evinizi silip süpüren olursa/ Dokunulmasın keyfinize* (7)
- ✓ *Onlar, / Baş tacınızdır sizin/ Eğer/ Kalbinizi incitmeden/ Hizmet ediyorlar ise...* (8)
- ✓ *Sizler de bizlere gösterdiğiniz bu sıcak ilginin karşılığını/*

✓ Yaşlandığınız zaman/ Göreceksiniz mutlaka, gelecek kuşaklardan. (15)

Yukarıdaki cümle ve sözcelerde devrikleşmiş yapılar kullanılmıştır. Bunlarda fiilin, zarf tümlecinin, dolaylı tümlecini, öznenin öncelendiği görülmektedir. Ama şiirde bulunan bu devrikleşmelerin esas nedeni anlatıma akıcılık kazandırmak ve şiirde ahenk yaratmaktır.

• Zaman ve Görünüş

Şiirde çeşitli zaman çekimlerine yer verilmiştir. Bu zaman çekimlerini iki öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte yaşlıların geçmiş zamandaki kimi eylemlerine yer verilmiştir. "...çocuktuk, gençtik... (9), ...güldük, gezdik, eğlendik... (10), ...esirgemedik... (11), ...büyüydük... (12), ...şereflendik... (13)" sözcüklerinde görülen geçmiş zaman çekimini görmek mümkündür.

2. öbekte ise yaşlı bireylerin gençlerle ilgili genel fikir ve düşüncelerinden bahseden, onlara tavsiyelerde bulunan eylemlere yer verilmiştir. "...oluyorsunuz... (16), ...ediyorsunuz... (18)" sözcüklerindeki şimdiki zaman çekimi; "...dokunulmasın... (7), ...etsin... (19), ...artsın... (20), ...eksilmesin... (21)" sözcüklerindeki emir kipi çekimi; "...olursa... (7), ...ediyorlar ise... (8), ...görüyor isek... (14)" sözcüklerindeki şart kipi çekimiyle bu zaman ve kip görünüşleri örneklendirilmiştir. Ayrıca "...baş tacınızdır... (8), ...saygıdandır... (14)" şeklinde ek fiilin geniş zamanına; "...yaşlanacaksınız... (1), ...titreyecek... (2), ...görecek... (3), ...duyacak... (4), ...olacak... (6), ...göreceksiniz... (15)" şeklinde gelecek zaman çekimine de yer verildiği görülmektedir.

4.1.4.1.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

• Yineleme

Şiirde bazı sözcüklerin daha fazla yinelendiği görülmektedir. Ancak bunlar bire bir yinelemeler değildir.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ "Siz" zamiri 'sizler, sizi, sizin, sizler, sizlerden, sizler, sizleri' şeklinde toplamda 7 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Biz" zamiri 'bizler, bizlere, bizleri' şekillerinde toplamda 3 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Saygı" sözcüğü 'saygımızı, saygı, saygıdandır, saygınlığınız' şeklinde 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Yaşlanmak" sözcüğü 'yaşlanacaksınız, yaşlılarımızdan, yaşlandığınız' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde bazı kavramlar etrafında sözcüklerin bir araya getirildiği görülmektedir.

- ✓ Yaşlılık kavramı etrafında *ellerin ayakların titremesi, gözlerin az görmesi, kulakların az duyması, yardım ummak, yerinden kalkamamak, hizmet etmek, sevgi ve saygı göstermek* sözcük ve söz öbekleri kullanılmıştır.
- ✓ Gençlik kavramı etrafında *çocuk, genç, gülmek, gezmek, eğlenmek, büyümek, mutlanmak, gelecek kuşak, örnek olmak* sözcük ve söz öbekleri kullanılmıştır.
- ✓ Sevgi kavramı etrafında *baş tacı etmek, kalp incitmemek, hizmet ve saygıyı esirgememek, mutlanmak, sıcak ilgi göstermek, mutlu etmek* sözcük ve söz öbekleri kullanılmıştır.

4.1.4.1.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 → 5. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1)
- ✓ Titreyecek elleriniz, ayaklarınız (2)
- ✓ Az göreceğ gözleriniz (3)
- ✓ Az duyacak kulaklarınız (4)
- ✓ Uçan kuştan yardım umacaksınız/ Yerinizden kalkamadığınız zaman (5)

1. sözcüde yaşlılıktan bahseden şair, ardından gelen dizelerde yaşlılığı detaylandırarak anlatmıştır. Yaşlılık kavramını örnekler vererek betimlemiştir.

9 → 13. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Elbette/ Yıllar önce/ Bizler de çocuktuk, gençtik (9)
- ✓ Sizler gibi/ Hep güldük, gezdik, eğlendik (10)
- ✓ Tabii, eğlenirken de/ Yaşlılarımızdan hizmet ve saygımızı esirgemedik (11)
- ✓ Hep/ Onların dualarıyla büyüdük (12)
- ✓ Onların dualarıyla/ Mutlandık, şereflendik (13)

9. sözcüde bahsi geçen gençlik kavramı, ardından gelen dizelerde özelleştirilerek anlatılmıştır. Gençliğe özgü eylemler ya da kavramlar kullanılarak gençlik olgusu betimlenmiştir.

• Neden- Sonuç Bağlantısı

1, 2, 3, 4 ve 5. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülür.

- ✓ Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1)
- ✓ Titreyecek elleriniz, ayaklarınız (2)
- ✓ Az göreceğ gözleriniz (3)
- ✓ Az duyacak kulaklarınız (4)
- ✓ Uçan kuştan yardım umacaksınız/... (5)

dizelerinde derin yapıda bir neden-sonuç bağlantısının olduğu görülür. Yaşlanmanın sonucunda ellerin ayakların titreyeceği, gözlerin az göreceği, kulakların az duyacağı belirtmiştir. Bu da dizeler arasında neden-sonuç ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

14. sözcenin kendi içinde neden-sonuç ilişkisine yer verildiği görülür.

- ✓ Şimdi/ Sizlerden sevgi, saygı görüyor isek/ Onlara gösterdiğimiz sevgiden, saygıdandır (14)

Yaşlıların sevgi saygı görmesinin nedeni geçmişte onların da yaşlılara gösterdiği sevgi saygı olarak ifade edilmiştir. İki durum neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır.

15 ve 16. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur.

✓ Sizler de/ Bizlere gösterdiğiniz bu sıcak ilginin karşılığını/ Yaşlandığınız zaman/

Göreceksiniz mutlaka gelecek kuşaklardan (15)

✓ Çünkü/ Bu seçkin hâlinizle/ Onlara iyi yönde örnek oluyorsunuz (16)

Sözcelerinde hem derin yapıda hem de yüzey yapıda neden-sonuç ilişkisini görmek mümkündür. 'Çünkü' nedenleyici bağlacıyla iki sözcü birbirine bağlanmıştır.

18 ve 19. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisine yer verildiği görülür.

✓ Bizleri/ Son derece mutlu ediyorsunuz (18)

✓ Allah da sizleri mutlu etsin (19)

Yukarıdaki dizelerin derin yapısında neden-sonuç ilişkisi kurulmuştur. Yaşlıların dua etmesinin sebebi gençlerin onları mutlu etmesidir.

• Karşıtlık Bağlantısı

Şiirde gençler ve yaşlılar ele alındığı için genel olarak bir karşıtlığın olduğu göze çarpmaktadır.

✓ Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1)

✓ Bizler de çocuktuk, gençtik (9)

Şiirin birbirinden uzak kıtaları içinde geçen bu dizeler şiirde iki karşıt kavramın işlendiğini göstermektedir.

4.1.4.1.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde yoğun bir biçimde bağdaşıklık ve tutarlılık görünümünden yararlanıldığı görülür. Bağdaşıklık görünümünden daha çok art gönderim unsurlarına rastlanmaktadır. Şiirde yaşlılar ve gençler olmak üzere iki kavrama zamirler, kişi ekleri ve iyelik ekleriyle gönderimler yapılmaktadır. "Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1), Titreyecek elleriniz, ayaklarınız (2), Az göreceğ gözleriniz (3), Az duyacak kulaklarınız (4)" şeklinde örnek dizelerde bu unsurları somutlaştırmak mümkündür. Böylelikle birbirinden bağımsız dizeler arasında bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır. Sürekli

yaşlılar ve gençlere bu şekilde gönderimler yapılması metnin konusunu da belirginleştirmektedir. Ayrıca söylem varlıkları olan yaşlı ve gençlerin metin boyunca yinelenmesi sağlanmıştır.

Şiirde bağdaşıklığı sağlamak adına sık sık "*Elbette/ Yıllar önce/ Bizler de* çocuktuk, gençtik (9), *Tabii, eğlenirken de/ Yaşlılarımızdan hizmet ve saygımızı* esirgemedik (11)" şeklinde örneklendirilebilecek bağlaçlardan yararlanılmıştır. Bu yolla olay akışını sağlamak, dizeler arasında anlamsal ve mantıksal bağlantı kurmak kolaylaşmıştır. Ayrıca *yaşlılık, gençlik, saygı, sevgi* gibi bazı sözcüklerin yinelenmesinden yararlanıldığı görülmektedir. Bu unsurların varlığı şiirin konusuyla uyumlu bir biçimde bütünlüğe katkı sağlamaktadır. Konu sürekliliğini sağlamak adına bu yapılar önemli bir işleve sahiptir. Şiirde esas dikkat çeken unsur tutarlılık görünümüdür. Tutarlılığın özelleştirme, neden-sonuç ve karşıtlık gibi bazı türlerine yer verilerek konu bütünlüğünün sağlandığı söylenebilir. "*Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1), Titreyecek elleriniz, ayaklarımız (2), Az göreceğ gözleriniz (3)*" şeklinde özelleştirmelere yer verilmesi; "*Bir gün/ Sizler de yaşlanacaksınız (1), Bizler de çocuktuk, gençtik (9)*" şeklinde karşıtlıklardan yararlanılması bunlara örnektir. Böylelikle şiirin bir konu etrafında oluşturulması kolaylaşmış, metinsellik sağlanabilmiştir. Diğer tutarlılık görünümüne yer verilmemesi ise şiirin metinselliği açısından eksiklik olarak görülebilir.

4.1.4.2. "Macera" Adlı Metnin Bulguları ve Yorumu

4.1.4.2.1. Metnin Betimlenmesi

"Macera" şiiri (Ek-25), serbest şiirin öncülerinden olan Orhan Veli Kanık (2017, s. 73) tarafından kaleme alınan ve yaşam macerası üzerine şekillenen bir şiirdir. Şiir, 4 kıta ve iki bentten meydana gelmektedir.

Şair, büyürken yaşadığı maceraları şiirin konusu olarak işlemektedir. Şiir iki karşıt durum üzerine şekillenmektedir. Şair, ilk iki kıtada küçükken yaşadığı mutlu, huzurlu, dertsiz günlerin betimlemesini yaparken şiirin geri kalanında büyüdüğünde karşılaştığı geçim derdi, işsizlik, açlık gibi olumsuzlukları dile getirmektedir. Bu bakımdan şairin çocukluk günleriyle büyüdüğü zamanları karşılaştırdığı ve çocukluğuna

özlem duyduğu anlaşılmaktadır. Şiir öznesi, büyümekle birlikte karşılaştığı zorluklardan, üzerine binen sorumluluklardan mutsuzluk duymaktadır.

4.1.4.2.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Orhan Veli, Garip akımının öncülerindedir. Etkisinde kaldığı bu şiir akımıyla hayatın bütün sahnelerini şiirlerinde kullanmış, geleneksel şiir anlayışını yıkmış, şiirde ölçü-kafiye-redif üçlüsünün zorunluluğunu yok etmiştir. Macera şiirinde de Garip akımının güçlü etkilerini görmek mümkündür. Şiirde ölçü ve kafiyeye karşı çıkan şair, dize sonlarında az da olsa bazı sözcüklerin ses uyumundan yararlanmayı ihmal etmemiştir. Küçüktüm/ gördüm/ kaldım, denize/ renginde/ gökyüzüne/ içine gibi sözcüklerde bazı ses uyumlarına dikkat edildiği görülmektedir. Ancak şiirin genelinde bu ses uyumlarının çok fazla görülmediği tespit edilmiştir. Yine Garip akımının bir gereği olarak şiir serbest ölçüyle kaleme alınmıştır.

• İmge- Alışılmamış Bağdaştırma- Deyim Aktarması

Garip akımı temsilcileri, şiirde ölçü ve kafiyeye karşı çıktıkları gibi söz ve anlam olaylarına da karşı çıkmışlardır. Günlük olayları, sıradan insanları şiirin konusu olarak seçmiş; günlük konuşma dilini şiirlerinde kullanmışlardır. Orhan Veli' nin de bu şiirde imgelerden, söz ve anlam olaylarından uzak durduğu göze çarpmaktadır. Sıradan bir insanın yaşam savaşında karşılaştığı zorlukların işlendiği şiirde küçük mutluluklara, çocukluk anlarına, geçim derdine, işsizliğe, insanlara yer verilmiştir. Şair, etkisinde kaldığı akımla birlikte şiirde imgelerden, benzetmelerden kısacası sanatlı anlatımlardan yeterince yararlanmamıştır. Yalnızca "*Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı (5)*" dizesinde özgün bir imgeden yararlandığı görülmektedir. Okuyucuda güçlü tasarımlar oluşturmak adına şair, uçurtmayı bir geline benzeterek tasvir etmiştir. Bunun dışında şiirde imgeli, yoğun bir anlatıma rastlanmamaktadır.

4.1.4.2.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.4.2.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için şiir boyunca anlatıcıya (ben) art gönderim yapılmıştır.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...küçüktüm, küçücüktüm... (1), ...attım... (2), ...gördüm... (4), ...yaptım... (5), ...salıverdim... (7), ...gördüm... (8), ...büyüdüm...kaldım...kaldım... (9), ...girdim... (11), ...gördüm... (12), ...geçerim... (13), ...diyorum... (16)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gördüğüm... (14)

Uçurtmaya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...kuyruğu... (6)

• Bağlaçlar

Şiirde bazı bağıntı öğelerine rastlamak mümkündür.

✓ **Ne** yârdan geçerim, **ne** serden/ **Ne** denizlerden, **ne** gökyüzünden **ama...** (13) +
Bırakmıyor son gördüğüm (14) (sıralama-açıklama)

13. sözcüde "ne...ne" bağlacıyla görevdeş sözcükler birbirine bağlanmaktadır. Yine 13. sözcüde açıklama yapan 'ama' bağlacıyla 14. cümleye bağlanmıştır.

• Eksilti

Şiirin yüzey yapısında bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*Ben*) küçüktüm, küçücüktüm (1), (*ben*) attım (2), (*ben*) gördüm (4), (*ben*) yaptım (5), (*ben*) salıverdim (7), (*ben*) gördüm (8), (*ben*) büyüdü, kaldım (9), (*ben*) girdim (11), (*ben*) gördüm (12), (*ben*) geçerim (13), (*ben*) diyorum (16) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*onun*) kuyruğu (6), (*benim*) gördüğüm (14) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki yapıların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde bazı koşut yapılardan yararlanıldığı görülmektedir.

4, 8 ve 12. dizeler sırasıyla kıtaların sonunda yer almaktadır. Bu dizelerde "*yükleme hâli eki+gördüm*" şeklinde söz dizimi yapısına yer verilerek koşut yapıların oluşturulduğu görülmektedir. Aynı dilsel yapılar farklı sözcüklerle yinelenmiş ve anlatım zenginleştirilmiştir.

- ✓ *Denizi gördüm* (4)
- ✓ *Gökyüzünü gördüm* (8)
- ✓ *İnsanları gördüm* (12)

15 ve 16. dizeler de art arda gelen koşut yapılardandır. Ön yineleme şeklinde '*bırakmıyor*' sözcüğünün yinelenmesiyle bu koşutluk oluşturulmuştur.

- ✓ *Bırakmıyor* son gördüğüm (15)
- ✓ *Bırakmıyor* geçim derdi (16)

- **İşlevsel Cümle Görüngeşi**

Şiirde bazı devrik yapılara yer verildiği görülmektedir.

- ✓ *Oltayı attım denize* (2)
- ✓ *Bir üşüşüverdi balıklar* (3)
- ✓ *Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı* (5)
- ✓ *Bir salıverdim gökyüzüne* (7)
- ✓ *Girdim insanların içine* (11)
- ✓ *Bırakmıyor* son gördüğüm (15)
- ✓ *Bırakmıyor* geçim derdi (16)
- ✓ *Oymuş diyorum, zavallı şairin/ Görüp göreceği* (17)

Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere neredeyse şiirin tamamında devrikleşmelerden yararlanılmıştır. Bazen nesneyi bazen yüklemi önceleyerek yapılan

bu devrikleşmeler şiir dilini akıcı kılmak ve dize sonlarında ses uyumlarından yararlanarak anlatıma ahenk kazandırmak maksadıyla tercih edilmiştir.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde yaşam serüvenine yer verildiği için hem geçmiş zamandan hem geniş zamandan hem de şimdiki zamandan yararlanıldığı görülür. Bu bakımdan zaman görünüşlerini iki öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte geçmiş zaman çekimlerine rastlanır. "...küçüktüm... (1), ...attım... (2), ...üşüşüverdi... (3), ...gördüm... (4), ...yaptım... (5), ...salıverdim... (7), ...gördüm... (8), ...büyüdüm, kaldım... (9), ...gerekti... (10), ...girdim... (11), ...gördüm... (12)" şeklinde geçmiş zaman çekimini örneklendirmek mümkündür. Anlatıcı bu çekimlerle geçmişte içinde bulunduğu zamanı betimlemiştir.

2. öbekte ise anlatıcının içinde bulunduğu zaman betimlenmiştir. "...geçerim... (13)" şeklinde geniş zaman çekimine; "...bırakmıyor... (15), ...bırakmıyor... (16), ...diyorum... (17)" şeklinde şimdiki zaman çekimine yer verildiği görülür.

4.1.4.2.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

✓ "Gördüm" sözcüğü dize sonlarında toplamda 3 defa olduğu gibi tekrar etmektedir.

Kısmi yineleme:

✓ "Deniz" sözcüğü 'denize, denizi, denizlerden' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.
✓ "Gökyüzü" sözcüğü 'gökyüzüne, gökyüzünü, gökyüzünden' şeklinde 3 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde bazı sözcüklerin aynı kavram etrafında örüntülendiği görülmektedir.

- ✓ Çocukluk kavramı etrafında *küçük, uçurtma* gibi sözcüklerin bir arada kullanıldığı görülmektedir.
- ✓ Büyüme kavramı etrafında *büyüme, işsizlik, para kazanmak, insanların içine girmek, geçim derdi* gibi sözcük ve söz öbeklerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir.
- ✓ Deniz kavramı etrafında *olta, deniz, balık* sözcükleri birlikte kullanılmıştır.

4.1.4.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 → 7. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Küçüktüm, küçüktüm (1)
- ✓ Oltayı attım denize (2)
- ✓ Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı (5)
- ✓ Bir salıverdim gökyüzüne (7)

Şair, ilk dizede dile getirdiği 'küçüktüm' söz öbeğini detaylandırarak anlatmıştır. Okuyucunun zihninde çocukluğa dair tasarımlar oluşturmak amacıyla örneklendirmelere başvurmuş ve çocukluğunu tasvir etmiştir.

9 → 12. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım (9)
- ✓ Para kazanmak gerekti (10)
- ✓ Girdim insanların içine (11)
- ✓ İnsanları gördüm (12)

Şair, 9. dizede 'büyüdüm' dedikten sonra bu cümleyi detaylandırarak "aç kaldım, işsiz kaldım, para kazanmak gerekti, insanların içine girdim ve onları tanıdım" cümleleriyle anlatmıştır. Böylece büyümenin yarattığı olumsuzluklar ve hayatın yüklediği sorumluluklar özelleştirilerek anlatılmıştır.

- **Karşıtlık Bağlantısı**

Şiirde karşıt kavramların varlığı göze çarpmaktadır. Şiir esasında "küçük" ve "büyük" şeklinde iki zıt kavramın karşıtlığı üzerine şekillenmektedir. İlk iki kıtada çocuk olmanın yani küçüklüğün verdiği huzur, mutluluk durumu işlenirken diğer kıtalarda konunun yönü değişmiş ve büyümenin zorlukları üzerinde durulmuştur. Şiirin bütününe bakıldığında bu karşıt kavramların varlığı tespit edilmektedir.

- ✓ Küçüktüm, küçücüktüm (1)

...

- ✓ Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım (9)

4.1.4.2.3. Metnin Yorumlanması

Şiire birinci kişi anlatımı hâkim olduğu için birtakım gönderim unsurlarından yararlanıldığı görülür. Bunlar daha çok kişi ekleri ve iyelik eklerinin "gizli ben" öznesine yaptığı art gönderimlerden oluşmaktadır. "*Küçüktüm, küçücüktüm* (1), *Oltayı attım* denize (2), *Denizi gördüm* (4)" dizelerinde yer alan kişi ekleri anlatıcıya yapılan gönderimlerin somut örneğidir. Bu gönderimlerin varlığı ile dizeler arasında ilişki kurulmuş ve metnin bütünlüğü desteklenmiştir. Ayrıca söylem varlığının metin boyunca yinelenmesini sağlamıştır.

Şiirde kısmen bağlaçlardan yararlanılarak dizeler arasında ilişkilerin kurulduğu görülmektedir. "*Ne yârdan geçerim, ne serden/ Ne denizlerden, ne gökyüzünden ama... (13)/ Bırakmıyor son gördüğüm (14)*" dizelerinde ve sözcüklerinde bağlaçlarla kurulan bu ilişkiyi görmek mümkündür. Böylelikle metnin olay akışı belirli bir düzen dâhilinde şekillenmiştir. Yine bir bağdaşıklık unsuru olan eksiltiden de yararlanıldığı görülmektedir. "*(ben) gördüm (12), (ben) geçerim (13), (ben) diyorum (16), (onun) kuyruğu (6)*" şeklinde parantez içindeki dil unsurlarının düşürülmesiyle anlatım gereksiz sözcük tekrarı kurtarılmış ve dil bilimsel bütünlüğü sağlamak kolaylaşmıştır. Özellikle öznesi eksiltili yapılara rastlanması kişi eklerinin aynı işlevi karşılmasıyla açıklanabilir. Ayrıca farklı dizelerde yer alan koşut yapılar yardımıyla metnin bütünlüğünün desteklendiği de görülmektedir. "*Denizi gördüm (4), Gökyüzünü gördüm (8)*" gibi koşut yapılar şiirin bağdaşıklığında önemli bir işlevi karşılamaktadır. Böylelikle aynı dilsel yapılar farklı sözcükler yinelenmiş ve anlatım zenginleştirilmiştir.

Şiir yaşam serüvenini anlattığı için zaman çekimlerinin de çeşitlendiği görülmektedir. "kaldım... (9), ...gerekti... (10)" vb. şeklinde geçmiş zaman çekimine; "...geçerim... (13)" vb. şeklinde geniş zaman çekimine rastlanmaktadır. Bu zaman çekimleri şiirin konusuyla uyumlu olarak metnin dokusuna yerleştirilmiştir.

Bağdaşıklık görünümlerinin sözcük ilişkileri yoluyla da desteklendiği görülmektedir. *Olta, deniz, balık* gibi veya *işsizlik, para kazanmak, insanların içine girmek, geçim derdi* gibi aynı kavram alanından sözcüklerin art arda kullanılması da şiirin bağdaşıklık kazanmasında önemli unsurlardır. Bunların yanında tutarlılık görünümlerinin de varlığı tespit edilmiştir. Örnek olarak "*Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım (9), Para kazanmak gerekti (10), Girdim insanların içine (11), İnsanları gördüm (12)*" şeklinde şiir içerisinde detaylandırmalara gidilerek özelleştirme yapılmış, konu bütünlüğü sağlanmıştır. Şiirde bir diğer dikkat çeken tutarlılık görünümü ise karşıtlıktır. Şiirin genelinde karşıtlık ilişkisinden yararlanılmıştır. "küçük" ve "büyük" gibi iki karşıt kavramın etrafında ifade edilmek istenenler dile getirilmiştir. Bu da metnin birlik ve bütünlüğüne katkı sağlamıştır.

4.1.4.3. "Deniz Hasreti" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.4.3.1. Metnin Betimlenmesi

"Deniz Hasreti" şiiri (Ek-26), Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı sanatçılarından Ömer Bedrettin Uşaklı (2017, s. 100) tarafından kaleme alınan ve deniz sevgisi üzerine oluşturulan bir şiirdir. Geleneksel şiir tarzında meydana getirilen şiir, 4 kıtadan oluşmaktadır.

Şiirde denize duyulan özlem konusu işlenmiştir. Şiirin öznesi konumunda yer alan şair, denizin kendisi üzerinde bıraktığı izlenimleri estetik bir biçimde dile getirmiştir. Şair, çok sevdiği denizi uzun zamandır görmemesi nedeniyle büyük bir üzüntü içerisinde. Söz konusu olan denize duyduğu hasret öyle kuvvetlidir ki bunu şiirin tüm kıtalarında görmek ve hissetmek mümkündür.

4.1.4.3.2. Metnin Çözümlemesi

- **Ses Ögeleri**

Şiir, geleneksel şiir tarzında oluşturulmuştur. Dörtlüklerden meydana getirilmesi, dize sonlarındaki ses uyumlarına ve hece eşitliğine dikkat edilmesi bunun en açık göstergeleridir. *Taşıyor/ yaşıyor, yanıyorum/ sallanıyorum, uzak/ sallanarak, fenerin/ gemilerin, rüzgârı/ ışıkları, yeşil/ değil, akacak mıyım/ bakacak mıyım, derinden/ bahçelerinden* sözcüklerinde görüldüğü üzere şiirde ses benzerliklerinden yararlanılmıştır. Ses uyumunun yanında her dizenin 14' lü hece ölçüsü dikkate alınarak oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca 7+7 şeklinde duraklamanın tüm dizelerde hâkim olması şiirin ritmine katkı sağlamaktadır. Bu şekilde kafiye, redif kullanımı ve hece sayısı eşitliği gibi ahenk unsurlarının varlığı şiire estetik bir değer kazandırmaktadır.

- **İmgeler-Benzetmeler-Deyim Aktarmaları-Alışılmamış Bağdaştırmalar**

Şiir, adından da anlaşılacağı üzere, denizden uzak kalmış bir insanın hissettiklerinin ifadesidir. Şair hislerini etkileyici bir üslupla okura aktarmış; bunu yaparken de anlatımı yoğunlaştırmak adına imgelerden, benzetmelerden, deyim aktarmalarından sıklıkla yararlanmıştır. Ayrıca canlı betimlemeler yapmaktan geri durmamış, manzaraları hayalleriyle süslemeyi başarmıştır. Kendisini bir hasretin etkisine kaptıran şair, öncelikle denizi kişileştirerek okurun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Şiirde sıklıkla "*ey deniz*" diyerek kişileştirdiği denize seslenen şair, bu şekilde bir yandan yinelemeden yararlanmış bir yandan da 'deniz' unsurunu öncelemiştir. Şair duygularını anlatıma zenginlik katmak adına sözcüklerin çağrışım gücünden ve benzetmelerden yararlanarak betimlemeye çalışmıştır. "*Çöllerde kalmış gibi yanıyor, yanıyorum (2)*", "*Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum (4)*", "*Bir gün nehirler gibi çağlayarak derinden/ Dağlardan, ormanlardan sana akacak mıyım? (12)*" dizelerinde bunu görmek mümkündür. Şair; çöl, deniz, nehir gibi sözcüklerden yararlanarak hislerini anlatma yoluna başvurmuştur. "*Sevmiyorum suyunda yıkanmamış rüzgârı (8)*" dizesinde ise "*yıkanmamış rüzgâr*" söz öbeğiyle anlamsal bir sapmadan başka bir deyişle alışılmamış bağdaştırmadan yararlanıldığı görülmektedir. Denizden esen rüzgâra duyulan sevgi bu dizelerle aktarılmıştır. Yine şair, "*Gözümden bir damla su deniz olup taşıyor (1)*, *Bütün gemicilerin ruhu bende yaşıyor (2)*" dizelerinde

mübalağaya başvurmuştur. Şiirin genelinde özgün imgelemelerden, mübalağalı ve etkileyici anlatımlardan yaralanan şair tüm dizelerde denize duyduğu özlemi dile getirmeye çalışmış; bu unsurlardan yararlanarak şiiri dikkat çekici kılmıştır.

4.1.4.3.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.4.3.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiirde gönderimlerin anlatıcıya (ben) ve 'deniz' e yapıldığı görülmektedir.

Anlatıcıya zamirlerle art gönderim yapanlar: ...bende...(3)

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...yanıyorum... (2), ...sanıyorum... (4), ...yaşayacağım... (5), ...sevmiyorum... (8), ...akacak mıyım... (12), ...bakacak mıyım... (13)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...gözümde... (1), ...başımdaki... (4), ...gözlerimde... (6), ...gözümde... (9), ...içimi... (10)

Denize zamirlerle art gönderim yapanlar: ...senden... (5), ...sensiz... (10), ...sana... (12)

Denize iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...fenerin... (6), ...gemilerin... (7), ...suyunda... (8), ...dalgaların... (9), ...ufkunda... (11)

• Eksilti

Şiirin yüzey yapısında bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (ben) yanıyorum (2), (ben) sanıyorum (4), (ben) yaşayacağım (5), (ben) sevmiyorum (8), (ben) akacak mıyım (12), (ben) bakacak mıyım (13) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (benim) gözümde (1), (benim) başımdaki (4), (benim) gözlerimde (6), (senin) fenerin (6), (senin) gemilerin (7), (senin) suyun (8), (senin) dalgaların (9), (benim) gözüm (9), (benim) içimi (10), (senin) ufkunda (11)

numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde çeşitli koşut yapılar rastlanmıştır. Aşağıdaki sözcükler aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerdir. Sözcüksel yapıdaki bu benzerlik dizeler ve kıtalar arasında koşut yapılar bulunduğunu göstermektedir. Aynı dilsel yapı farklı sözcüklerle ifade edilmiş ve anlatım zenginleştirilmiştir.

- ✓ "...taşıyor... (1), ...yaşıyor... (3)"; ...yanıyorum... (2), ...saniyorum... (4);
...akacak mıyım... (12), ...bakacak mıyım... (13)"

Şiirde birbirinden uzak kıtalar arasında bazı sözcüklerin yinelenmesiyle koşutluğun sağlandığı görülmektedir.

- ✓ ... ey deniz... (5)
- ✓ Ey deniz... (13)

Yukarıdaki numaralandırılmış cümlelerde 'ey deniz' söz öbeğinin bir seslenme unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir.

- **İşlevsel Cümle Görünüşü**

Şiirde yer yer devrikleşmelerden faydalanılmıştır.

- ✓ Nasıl yaşayacağım ey deniz, senden uzak? (5)
- ✓ Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin!.. (6)
- ✓ Uyuyor mu limanda her gece sallanarak
Altından çivilerle çakılmış gemilerin? (7)
- ✓ Sevmiyorum suyunda yıkanmamış rüzgârı; (8)
- ✓ Dalgaların gözümde tütüyor mavi yeşil... (9)
- ✓ İçimi güldürmüyor sensiz ay ışıkları; (10)
- ✓ Ey deniz, şöyle bir gün sana bakacak mıyım?
Elma bahçelerinden, fındık bahçelerinden... (13)

Dizelerinde görüldüğü gibi cümlelerde ve sözcelerde devrikleşmelerden yararlanılmıştır. Bu devrikleşmeler daha çok dize sonlarında belli sesleri bir araya getirmek ve bir ahenk oluşturmak amacıyla tercih edilmiştir. Böylece şiire estetik bir görünüm ve akıcılık kazandırılmaya çalışılmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şair içinde bulunduğu ruh durumunu çeşitli zaman çekimleriyle ifade etmiştir. "...taşıyor... (1), ...yanıyor, yanıyorum... (2), ...yaşıyor... (3), ...sarıyorum... (4), ...sönüyor... (6), ...uyuyor... (7), ...sevmiyorum... (8), ...tütüyor... (9), ...güldürmüyor... (10)" şeklinde şimdiki zaman çekimi; "...yaşayacağım... (5), ...akacak mıyım... (12), ...bakacak mıyım... (13)" şeklinde gelecek zaman çekiminden yararlanılmıştır. Bu zaman görünümlerinin hepsi şairin ruhsal durumunu betimlediği için öbeklendirmeye gerek duyulmamıştır.

4.1.4.3.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Şiirde yineleme unsurlarına rastlanmaktadır.

Aynı sözcüğün tekrarı yoluyla:

- ✓ "Ey deniz" söz öbeği toplamda 2 defa tekrar etmektedir.
- ✓ "Deniz" sözcüğü toplamda 2 defa tekrar etmektedir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanından bazı sözcükler kullanılmıştır.

- ✓ Deniz kavramı etrafında *damla, su, deniz, taşmak, gemiciler, fener, liman, gemiler, dalgalar, ufuk, nehir, akmak* sözcüklerinin bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirildiği görülmektedir.

4.1.4.3.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

Şiirin derin yapısında bazı neden-sonuç ilişkilerine yer verildiği görülmektedir.

Şair denizden uzak kalması nedeniyle bazı sıkıntılar yaşamaktadır ve bunları aşağıdaki dizelerde dile getirmektedir.

- ✓ Gözümde bir damla su deniz olup taşıyor (1)
- ✓ Çöllerde kalmış gibi yanıyor, yanıyorum. (2)
- ✓ Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum (4)
- ✓ Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin!... (6)
- ✓ Dalgaların gözümde tütüyor mavi, yeşil... (9)
- ✓ İçimi güldürmüyor sensiz ay ışıkları; (10)

Yukarıdaki dizelerde şair, denizden uzak kalmasının ve deniz hasreti çekmesinin sonuçlarını ifade etmektedir. Böylelikle şiirin derin yapısında neden-sonuç ilişkisine yer verildiği söylenebilir.

4.1.4.3.3. Metnin Yorumlanması

Ömer Bedrettin Uşaklı sembolizm ve empresyonizm etkisiyle eserler kaleme alan bir şairdir. Bu edebiyat akımlarının etkisini tüm şiirlerinde olduğu gibi "Deniz Hasreti" şiirinde de görmek mümkündür.

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık bakımından çeşitli görünümlere rastlamak mümkündür. Özellikle birinci kişi anlatımından dolayı gönderimlerin anlatıcıya yapıldığı görülmektedir. "*Bütün gemicilerin ruhu bende yaşıyor (3), Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum (4), Nasıl yaşayacağım ey deniz, senden uzak? (5)*" gibi dizelerde bu gönderimleri görmek mümkündür. Anlatıcıya yapılan bu gönderimler sayesinde söylem varlığının metin boyunca sürekliliği sağlanmıştır. Şiirde koşut yapılar da rastlanmaktadır. "*taşıyor, yaşıyor*", "*yanıyorum, sanıyorum*", "*akacak mıyım, bakacak mıyım*" gibi aynı dilsel yapıların farklı sözcüklerle ifade edilmesi anlatımı zenginleştirmiştir. Sözcüksel yapılardaki bu benzerlikler şiirin bağdaşık bir görünüm elde etmesini kolaylaştırmıştır. Denizin işlendiği şiirde aynı zamanda *damla, su, deniz, taşmak, gemiciler, fener* gibi aynı kavram alanından sözcüklere de yer verilerek metnin bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Bu unsurların varlığı şiirde konu sürekliliğini ve tutarlılığı sağlamak adına önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bunun yanında özel olarak özelleştirme, genelleştirme, neden-sonuç ilişkisinden yararlanma, karşılaştırmalara yer verme gibi tutarlılık görünümlerinden yararlanılmadığı tespit

edilmiştir. Bunlar şiirin metinselliği açısından bir eksikliktir. Ancak bu görünümünün varlığına rastlanmaması şiirin tutarlılığının yetersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Bağdaşıklık unsurlarının varlığı şiirin hem bağdaşıklık hem de tutarlılık bakımından yeterli olmasını sağlamıştır.

4.1.4.4. "Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.4.4.1. Metnin Betimlenmesi

"Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü" şiiri (Ek-27), Coşkun Ertepinar (2017, s. 109) tarafından kaleme alınmış, yaşama sevincinin işlendiği bir şiirdir. Serbest tarzda yazılan bu şiir, sırasıyla 5, 6, 7 ve 8 dizeden oluşan 4 kıtadan meydana gelmektedir.

Şiirin konusu yaşamın önemidir. Şair, insanların yaşam mücadelesinde çeşitli zorluklarla karşılaşabileceğini ancak engellerle karşılaşınca hemen pes etmemesi gerektiğini dile getirmektedir. Hayatın güzelliklerini görmeli, bu güzellikleri yakalayınca çevredekilerle de paylaşmalıdır. Çünkü ona göre paylaşmak yaşama sevincine sahip olmak için önemlidir. Okurda ağaç sevgisi, doğaya duyulan hayranlık duygularının oluşumunu da kolaylaştıran bu şiir, ağaca seslenerek tüm insanlara birtakım öğütler vermek amacıyla kaleme alınmıştır.

4.1.4.4.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiir serbest tarzda yazılmış, geleneksel şiirlerden farklı bir yapıya sahiptir. Şiirde ahenk oluşumunu sağlayan ses ögelerinden çok fazla yararlanılmadığı görülür. Dize sonlarında *bu/ kuşu/ olduğunu, yaşayacaksın/ salacaksın/ alacaksın, yaprakların/ dalların* şeklinde bazı ses benzerliklerine yer verildiği görülmektedir. Bu ses benzerlikleri şiirde ahenk oluşumu açısından önemli bir yere sahiptir. Yine şiirde göze çarpan ve ritim oluşumunu sağlayan diğer bir unsur yazımsal sapmalardır. Kimi dizelerin oldukça uzun olmasına karşın kimileri kısa tutulmuş; kıtadaki dizeler de 5, 6, 7, 8 dize olmak üzere arttırılarak devam etmiştir. Yazımsal sapmalarda sayılabilecek bu unsurların şiirin ritim ve âhengini zenginleştirmiştir.

• İmgeler- Deyim Aktarmaları

Şiirde yalın, sade, anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. Bu yüzden imgeli anlatımlara çok fazla başvurulduğu söylenemez. Ancak bazı dizelerde deyim aktarmalarıyla birlikte kimi imgelerden yararlanıldığı da görülmüştür. "*Yıldızlara dil dökceksin sessizce (5)*", "*yaşama şarkısı söyleyecek çirpınarak dalların (20)*", "*aşk ile şevk ile sallanacak dalların (21)*" dizelerinde bu imgeli anlatımları görmek mümkündür. Bu dizelerde bir yandan kişileştirme (teşhis) yapılırken bir yandan da mecazlı söyleyişlere yer verilmiştir. 5. dizede "*dil dökmek*" deyiminin kullanılması ise bir nevi anlamsal sapmadan yararlanıldığını göstermektedir. Birbirinin kavram alanına girmeyen iki sözcük bir araya getirilerek yepyeni bir anlam yaratılmıştır. "*Bir damla su için göklere bakacaksın bazen (4)*", "*rüzgar dallarını okşayacak (13)*" gibi şiirin çoğu kıtasında kişileştirmeden (teşhis) yararlanarak deyim aktarmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu sayede şiirin anlatımına canlılık kazandırılmış, okuyucunun zihninde değişik tasarımlar oluşturmak amaçlanmıştır.

4.1.4.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.4.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir birinci kişi anlatımıyla oluşturulduğu için gönderimlerin yer yer anlatıcıya, çoğunlukla da anlatıcı tarafından seslenen 'ağaç' a yapıldığı tespit edilmiştir.

Ağaca zamirlerle art gönderim yapanlar: ...kendin... (11)

Ağaca kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...olmuşsun... (1), ...yaşayacaksın... (2), ...yaşayacaksın...olsan... (3), ...bakacaksın... (4), ...dökeceksin... (5), ...salacaksın... (6), ...yaşayacaksın... (8), ...değilsin... (11), ...çekeceksin... (12), ...yaşayacaksın... (16), ...yaşayacaksın... (17), ...alacaksın... (19)

Ağaca iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...damarlarını... (6), ...dallarını... (13), ...Gölgene... (12), ...nasibini... (19), ...yaprakları... (20), ...dallarını... (21)

Ağaca yükleme hâli ekiyle art gönderim yapanlar: ...damarlarını... (6), ...dallarını... (13), ...nasibini... (19)

Anlatıcıya (ben) kişi ekleriyle art gönderim yapanlar:...ağacım... (2. 7. 16.)

Rüzgara gizli zamirle art gönderim yapanlar: ...Ø bilecek... (14)

- **Bağlaçlar**

Şiirde yalnız bir cümlede bağıntı unsuruna rastlanmaktadır.

✓ Yaşayacaksın, Tek ağaç olsan **da** (3) (pekiştirme)

- **Eksilti**

Şiirde yüzey yapıda bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*sen*) olmuşsun (1), (*sen*) yaşayacaksın, olsan (3), (*sen*) bakacaksın (4), (*sen*) dökeceksin (5), (*sen*) salacaksın (6), (*sen*) yaşayacaksın (8), (*sen*) çekeceksin (12), (*rüzgar*) bilecek (14), (*sen*) yaşayacaksın (17), (*sen*) alacaksın (19) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülür.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) ağacım (2), (*senin*) damarlarını (6), (*senin*) gölgen (12), (*senin*) dalların (13), (*senin*) nasibin (19), (*senin*) yaprakların (20), (*senin*) dalların (21) numaralandırılmış cümle ve sözcelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

- **Koşutluk**

Şiirde koşut yapılara rastlanmaktadır.

Aşağıdaki cümle ve sözcelerde aynı söz dizimsel yapılara yer verilerek koşut yapı örneklendirilmiştir.

✓ Yaşayacaksın ağacım (2)

✓ Yaşayacaksın/...(3)

✓ Yaşayacaksın (8)

✓ Yaşayacaksın ağacım (16)

✓ Yaşayacaksın (17)

1 ve 11. sözcelerde ise 'bu kıvrın tepesinde' söz öbeği tekrarlanarak koşut yapılar oluşturulmuştur.

✓ Ağaç olmuşsun bir defa/ Bu kıvrın tepesinde (1)

- ✓ Sadece kendin sevinecek değilsin/ *Bu kırın tepesinde* (11)

9 ve 15. dizelerde de aynı söz dizimsel yapılar kullanılarak koşutluk sağlanmıştır.

- ✓ Yaşama sevinci bu (9)
- ✓ Yaşama sevinci bu (15)

Şiirin genelinde aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerden yararlanıldığı da göze çarpmaktadır. Aşağıda örneklenen aynı eylem çekimine sahip kimi sözcüklerle sözcüksel anlamda koşutluktan yararlanıldığı görülür.

- ✓ "...yaşayacaksın... (2. 3. 8. 16.), ...bakacaksın... (4), ...dökeceksin... (5), ...salacaksın... (6), ...çekeceksin... (12), ...alacaksın... (19); ...sevinecek... (11) ...sallanacak... (20); ...okşayacak... (13), ...bilecek... (14), ...söyleyecek... (20)"

• İşlevsel Cümle Görünüşü

Şiirde yer alan devrik yapılar aşağıdaki gibidir:

- ✓ Ağaç olmuşsun bir defa/ *Bu kırın tepesinde* (1)
- ✓ Yaşayacaksın ağacım (2)
- ✓ Yaşayacaksın/ Tek ağaç olsan da (3)
- ✓ Bir damla su için göklere bakacaksın bazen (4)
- ✓ Yıldızlara dil dökeceksin sessizce (5)
- ✓ Sadece kendin sevinecek değilsin/ *Bu kırın tepesinde* (11)
- ✓ Gölgene çekeceksin kurdu, kuşu (12)
- ✓ Seninle bilecek rüzgar olduğunu (14)
- ✓ Yaşayacaksın/ Cırcır böceklerinin şarkısını dinleyerek (17)
- ✓ Yaşama şarkısı söyleyecek çırpınarak yaprakların (20)
- ✓ Aşk ile şevk ile sallanacak dalların (21)

Yukarıdaki cümle ve sözcelerde devrik yapıların kullanıldığı görülmektedir. Bu devrikleşmeler kimi zaman fiili öncelemek ve dize sonunda ses uyumu yaratmak için yapılsa da çoğunlukla sözce oluşumundan kaynaklanmaktadır. Bir cümlenin bir dizede tamamlanmayıp alt dizelere sarkması yoluyla devrik yapılar oluşturulmuştur. Böylelikle anlatıma akıcılık katmak da amaçlanmıştır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirin genelinde gelecek zaman çekimine rastlanır. "...yaşayacaksın... (2), ...yaşayacaksın... (3), ...bakacaksın... (4), ...dökeceksin... (5), ...salacaksın... (6), ...yaşayacaksın... (8), ...sevinecek... (11), ...çekeceksin... (12), ...okşayacak... (13), ...bilecek... (14), ...yaşayacaksın... (16), ...yaşayacaksın... (17), ...alacaksın... (19), ...söyleyecek... (20), ...sallanacak... (21)" sözcüklerinde gelecek zaman çekimine yer verilmiştir. Ayrıca yer yer "...değil... (7), ...şey... (18)" şeklinde ek fiilin geniş zamanına, "...olmuşsun... (1)" şeklinde duyulan geçmiş zamana, "...olsan da... (3)" şeklinde şart kipine yer verildiği de görülür. Bunların hepsi metnin kurgusal zamanıyla ilgili olduğu için öbeklendirmeye gerek duyulmamıştır.

4.1.4.4.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yineleme**

Aynı sözcüğün ve söz öbeğinin tekrarı yoluyla:

- ✓ "Yaşayacaksın ağacım" cümlesi 2 defa tekrar etmektedir.
- ✓ "Yaşayacaksın" cümlesi 2 defa tekrar etmektedir.
- ✓ "Yaşama sevinci bu" cümlesi 2 defa yinelenmiştir.

Kısmi olarak yineleme:

- ✓ "Yaşamak" sözcüğü 'yaşayacaksın, yaşamak, yaşama, yaşamaktan' şeklinde kısmi olarak 4 defa yinelenmiştir.
- ✓ "Ağaç" sözcüğü 'ağaç, ağacım, ağaç, ağacım, ağacım' şeklinde kısmi olarak 5 defa yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde bazı kavramlar etrafında bazı sözcüklerin örüntülendiği görülmektedir.

- ✓ Ağaç kavramı etrafında *ağaç, gölge, dallar, yapraklar, incecik damarlarını sert derinliklere salmak* sözcük ve söz öbeklerinin bir araya getirildiği görülmektedir.
- ✓ Doğa kavramı etrafında *ağaç, kır, tepe, su, kurt, kuş, rüzgâr, cırcır böcekleri* sözcük ve söz öbekleri kullanılmıştır.

- ✓ Sevgi kavramı etrafında *sevinç*, *aşk*, *sevinmek*, *okşamak* sözcüklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.1.4.4.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

11 → 13. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Sadece kendin sevinecek değilsin/ Bu kırın tepesinde (11)
- ✓ Gölgene çekeceksin kurdu, kuşu (12)
- ✓ Rüzgâr, dallarını okşayacak (13)

11. dizede "sadece kendin sevinecek değilsin" dedikten sonra sevinecek diğer varlıklar örnek verilerek detaylandırılmıştır. Kurt, kuş, rüzgar gibi kavramlar buna örnektir.

- **Genelleştirme Bağlantısı**

4, 5, 6 ve 7. dizeler arasında genelleştirmeden yararlanıldığı görülür.

- ✓ Bir damla su için göklere bakacaksın bazen (4)
- ✓ Yıldızlara dil döneceksin sessizce (5)
- ✓ İncecik damarlarını/ Sert derinliklere salacaksın (6)
- ✓ Yaşamak kolay değil ağacım (7)

7. cümlede bir genelleştirme örneği vardır. Yaşamamanın zorlukları 4, 5 ve 6. dizelerde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. 7. cümlede ise genel bir ifadeye yer verilmiştir.

4.1.4.4.3. Metnin Yorumlanması

Şiirde bağdaşıklık ve tutarlılığın etkin kılındığı görülmektedir. Bağdaşıklık görünümünden dil bilgisel bağdaşıklığın bazı unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle art gönderim, şiirin temel bağdaşıklık görünümlerindenidir. "Yaşayacaksın/ Tek ağaç *olsan* da (3), Bir damla su için göklere *bakacaksın* bazen (4), Yıldızlara dil *döneceksin* sessizce (5), İncecik *damarlarını*/ Sert derinliklere *salacaksın* (6)" dizelerinde kişi ekleri ve iyelik ekler yardımıyla ağaca gönderimler yapıldığı

görülmektedir. Böylece metnin yüzey yapısında dil bilgisel bütünlük sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca söylem varlığı olan özellikle ağaç, metin boyunca yinelenerek sürekliliği sağlanmıştır.

Şiirin yüzey yapısından bazı dil unsurlarının eksiltilmesi yoluyla da anlatımın gereksiz sözcüklerden arındırıldığı görülmektedir. Örnek olarak *(benim) ağacım (2)*, *(senin) damarlarını (6)*, *(14)*, *(sen) yaşayacaksın (17)*, *(sen) alacaksın (19)* şeklinde parantez içindeki yapıların eksiltiştir. Bu da metnin bütünlüğüne katkı sağlamaktadır. Şiirin bağdaşıklığına etki eden diğer bir unsur ise koşut yapılarıdır. "*Yaşayacaksın ağacım*" cümlesinin çeşitli kıtalarda yinelenmesi; "*...bakacaksın... (4)*, *...dökeceksin... (5)*, *...salacaksın... (6)*, *...çekeceksin... (12)*" şeklinde aynı biçim bilgisel sınıfa ait sözcüklerin kullanılması bu koşut yapıların varlığına dikkat çekmektedir. Böylelikle aynı söz dizimi ya da sözcüksel yapılarla metnin dokusu şekillendirilmiş, anlatım zenginleştirilmiş ve bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Yine "*Ağaç olmuşsun bir defa/ Bu kırın tepesinde (1)*, *Yaşayacaksın ağacım (2)*, *Yaşayacaksın/ Tek ağaç olsan da (3)*" cümlelerinde görüldüğü üzere şiirin genelinde devrik yapılardan yararlandığı tespit edilmiştir. Bu şekilde anlatıma akıcılık kazandırmanın ve dize sonlarında ses uyumu yaratmanın amaçlandığı görülmüştür. Ayrıca şiirde sözcüksel olarak da bağdaşıklığın etkin kılındığı görülmektedir. Kimi sözcüklerin tekrarı yoluyla ya da aynı kavram alanından sözcüklere yer verilmesiyle bunun sağlandığı görülmektedir. "*Yaşamak, ağaç*" sözcüklerinin sık sık tekrarlanması ve *ağaç, gölge, dallar, yapraklar* ya da *kır, tepe, su, kurt, kuş, rüzgâr* gibi aynı kavram alanından sözcüklerin kullanılması yoluyla metnin sözcüksel bağdaşıklığı da desteklenmiştir.

Şiirde tutarlılık görünülerinden ise yalnızca özelleştirme ve genelleştirme bağlantılarına yer verildiği görülmektedir. Gerek şiirin kısa olması gerek bağdaşıklık unsurlarından yeterince yararlanılması bu durumun sebebi olarak düşünülebilir. Şiirde "*Sadece kendin sevinecek değilsin/ Bu kırın tepesinde (11)*, *Gölgene çekeceksin kurdu, kuşu (12)*, *Rüzgâr, dallarını okşayacak (13)*" şeklinde özelleştirmelere yer verilerek konunun detaylandırıldığı görülmektedir. Bu görünüme konu bütünlüğünü sağlamak için başvurulmuştur. Yine şiirde "*Yaşamak kolay değil ağacım (7)*" şeklinde bir genellemeye yer verilmesi anlatıları güçlü ve tutarlı kılmak adına önemlidir. Bu genelleştirme ile şiirde dile getirilen durumlar bir çatı altında toplanmaktadır. Böylelikle

dizeler ve kıtalar arasında konu bütünlüğü ve birliği sağlanarak anlatım tutarlı kılınmıştır. Şiirde karşılaştırma, karşıtlık, neden-sonuç gibi diğer tutarlılık görünümlerine ise rastlanmamıştır. Bunların eksikliği ise şiirin metinselliğini zedelemektedir.

4.1.4.5. "Kır Şarkısı" Metninin Bulguları ve Yorumu

4.1.4.5.1. Metnin Betimlenmesi

"Kır Şarkısı" şiiri (Ek-28), Behçet Necatigil (2017, s. 124) tarafından kaleme alınan bir doğa şiiridir. Geleneksel halk şiiri özelliklerine sahip olan şiir, 4 kıtadan meydana gelmektedir.

Şiirde doğa sevgisi işlenmektedir. Şiirin öznesi konumundan olan şair, bir kır ortamında geçirdiği anları betimlemekte ve tabiatın dinlendirici etkisini okuyucuya sezdirmeye çalışmaktadır. Açık, sade ve samimi bir üslubun kullanıldığı şiirde günlük dilden yararlanıldığı görülmektedir.

4.1.4.5.2. Metnin Çözümlemesi

• Ses Ögeleri

Şiirde ses ögelerinden vazgeçilmediği görülmektedir. Dize sonlarında *zamanlar/ onlar/ uçuyorlar, uzanıyorum/ dostum/ diyorum, bile/ vesaire, yüzü/ üstü, vakti/ bitti* gibi kimi sözcüklerin sıralanması bunun en açık göstergelerindedir. Serbest ölçüyle kaleme alınan şiirde, estetik bir değer katmak adına, yazımsal sapmalardan da yararlanıldığı görülmektedir. Kimi dizelerin diğer dizelerden daha kısa olması ve onlarla aynı düşey ekseninde bulunmaması yazımsal sapma olarak nitelendirilebilir.

• İmgeler- Deyim Aktarmaları

Şiirde etkili olarak kullanılan günlük dil, sözcüklerin daha çok sözlük anlamlarıyla kullanılmasını gerekli kılmıştır. Ama imgeli anlatımlardan da bütünüyle vazgeçilmediği görülmektedir. Şair yer yer imgelemelere ve deyim aktarmalarına yer vererek anlatımı canlandırmış ve şiiri yoğunlaştırmaya çabalamıştır. Ancak bu imgeli söyleyişler okur kitlesinin kolaylıkla anlayabileceği düzeyde tutulmuştur. "*Tabiatla*

haşır neşir/ Kırlarda geçen ikindi vakti (10)" sözcesinde bunun tipik örneğini görmek mümkündür. Şair kırlarda geçen zamanların, özellikle ikindi vakitlerinin, tabiatla kaynaşmak için bire bir olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Yine "*toprakta bir telaş, bir telaş (2)*" dizeleriyle doğanın canlılığı, toprağın yüzeyindeki karıncalar ve böceklerin hareketliliği, toprağın kişileştirilmesiyle (teşhis) anlatılmıştır. Ayrıca şiirde dikkat çeken önemli bir söz öbeği de "*Pan' ın teneffüsü*" olarak dile getirilmektedir. "*Pan' ın teneffüsü bile/ Ilık okşamakta yüzü (8)*" dizesinde okur, alışkın olmadığı bir kavramla karşılaşmaktadır. Yunan mitolojisinde kırların ve çobanların tanrısı olarak tanımlanan Pan, şiirde dikkat çekici bir sözcük olarak kullanılmıştır. Tabiat konusunun işlendiği böyle bir şiirde Yunan mitolojisinden yararlanmak da şairin başarılı ve etkileyici anlatımını ortaya koymaktadır.

4.1.4.5.2.1. Metnin Bağdaşıklık Görünümleri

4.1.4.5.2.1.1. Dil Bilgisel Bağdaşıklık

• Art Gönderim İlişkileri

Şiir boyunca anlatıcıya ve yer yer hanım böceklerine art gönderim yapılmıştır.

Anlatıcıya kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...uzanıyorum... (1), ...diyorum... (6)

Anlatıcıya iyelik ekleriyle art gönderim yapanlar: ...dostum... (3), ...ellerime... (4)

Hanım böceklerine kişi ekleriyle art gönderim yapanlar: ...uçuyorlar... (7)

Hanım böceklerine zamirlerle art gönderim yapanlar: ...onlar... (5)

Hanım böceklerine gizli zamirlerle art gönderim yapanlar: ...Ø konuyor... (4)

• Bağlaçlar

Şiirde bazı dizelerde bağlaçlardan yararlanıldığı görülür.

✓ **Ne şeker şey onlar!** (5) (pekiştirme)

✓ **Pan' ın teneffüsü bile/ Ilık okşamakta yüzü** (8) (pekiştirme)

4.1.4.5.2.1.1.3. Eksilti

Şiirde yüzey yapıdan bazı dil unsurlarının eksiltildiği görülmektedir.

Öznesi eksiltili yapılar: (*ben*) uzanıyorum (1), (*ben*) diyorum (6), (*onlar*) uçuyorlar (7) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki öznelerin eksiltildiği görülmektedir.

Tamlayanı eksiltili yapılar: (*benim*) dostum (3), (*benim*) ellerime (4) numaralandırılmış sözce ve cümlelerde parantez içindeki tamlayanların eksiltildiği görülmektedir.

• Değişirir

Şiirde bazı sözcük ve söz öbeklerinde değişirir unsurunun kullanıldığı tespit edilmiştir.

4 ve 5. dizelerde değişirimin varlığına rastlanmaktadır. 4. dizede "hanım böcekleri" olarak ifade edilen varlık, 5. dizede yalnızca "böcek" sözcüğüyle karşılanmaktadır. Bu bakımdan 5. dizede değişirir unsurunun kullanıldığı görülür.

✓ Ellerime hanım böcekleri konuyor (4)

✓ Uç böcek, uç böcek diyorum (5)

9. sözce ise kendi içinde bir değişirir unsurunu barındırmaktadır.

✓ Deve dikeni, çalılık vesaire/

Bir âlem bu toprakların üstü (9)

Sözce içinde yer alan "deve dikeni, çalılık" sözcükleri "toprakların üstü" olarak ifade edilmiştir. Bu da değişirir unsurunun kullanıldığını göstermektedir.

• Koşutluklar

Şiirde koşut yapılar çok fazla rastlanmamıştır. Bazı sözcüklerin aynı dilsel yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde aynı dilsel yapıya sahip farklı sözcüklerle koşutluklar yapılmıştır.

✓ "...yüzü (8), ...üstü (9)"

- **İşlevsel Cümle Görünge**

Şiirde bazı devrikleşmeler tespit edilmiştir.

- ✓ Pan' ın teneffüsü bile/ Ilık okşamakta yüzü (8)
- ✓ Deve dikeni, çalılık vesaire/ Bir âlem bu toprakların üstü (9)
- ✓ Tabiatla haşır neşir/ Kırlarda geçen ikinci vakti (10)
- ✓ Sakin, dinlenmiş, rahat / Bir gün daha bitti (11)

Yukarıdaki dizelerde devrik yapıların dize sonlarında ses benzerliği oluşturmak için tercih edildiği göze çarpmaktadır.

- **Zaman ve Görünüş**

Şiirde şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman ve ek fiilin geniş zamanına yer verilmiştir. Bu zaman görünümelerini iki öbekte incelemek yerinde olacaktır.

1. öbekte anlatıcıya yönelik kimi eylem çekimlerine yer verilmiştir. "...uzanıyorum... (1), ...konuyor... (4), ...diyorum... (6)," şeklinde şimdiki zaman çekiminin kullanıldığı görülür.

2. öbekte ise tabiata yönelik bazı betimlemelere yer verilmiştir. Genel ve olmuş bitmiş bazı eylemlere yer verildiği için bu öbekte geniş zaman ve görülen geçmiş zaman çekimlerine rastlanır. "...dostum... (3), ...şey... (5), ...âlem... (9), ...haşır neşir... (10)" şeklinde ek fiilin geniş zamanına ve "...bitti... (11)" şeklinde görülen geçmiş zamana yer verilmiştir.

4.1.4.5.2.1.2. Sözcüksel Bağdaşıklık

- **Yinelemeler**

Şiirde çok fazla yineleme unsuruna rastlanmamaktadır. Ancak bazı sözcüklerin kısmi olarak tekrarlandığı görülmektedir.

Kısmi olarak yineleme:

✓ "Uçmak" sözcüğü 'uç, uç, uçuyorlar' şeklinde 3 defa kısmi olarak yinelenmiştir.

- **Eş Dizimlilik**

Şiirde aynı kavram alanından bazı sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir.

✓ Doğa kavramı etrafında *ot, toprak, karınca, hanım böcekleri, deve diken, çalılık, tabiat, kır* sözcük ve söz öbekleri bir araya getirilmiştir.

4.1.4.5.2.2. Metnin Tutarlılık Görünümleri

- **Özelleştirme Bağlantısı**

1 → 11. dizeler arasında özelleştirme yapılmıştır.

- ✓ Tam otların sarardığı zamanlar/ Yere yüzükoyun uzanıyorum (1)
- ✓ Ellerime hanım böcekleri konuyor (4)
- ✓ Uç böcek, uç böcek diyorum (6)
- ✓ Uçuyorlar (7)
- ✓ Pan' ın teneffüsü bile/ Ilık okşamakta yüzü (8)
- ✓ Sakin, dinlenmiş, rahat/ Bir gün daha bitti (11)

Yukarıdaki dizelerde özelleştirme bağlantısının kullanıldığı görülür. 1. dizede şair, yere yüzükoyun uzandığını söyleyerek şiire başlamaktadır. Ardından gelen dizelerde ise ellerine hanım böceklerinin konması, "Uç böcek" demesi, böceklerin uçması, Pan' ın teneffüsünün yüzünü ılık okşamaması ve dinlenmiş bir şekilde gününün bitmesi şairin gözlemlerinin özelleştirilmesi olarak şiirde anlatılmaktadır.

- **Neden-Sonuç Bağlantısı**

6 → 7. dizeler arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulduğu görülmektedir.

- ✓ Uç böcek, uç böcek diyorum (6)
- ✓ Uçuyorlar (7)

Üç dizenin de birbiriyle derin yapıda neden- sonuç ilişkisi bakımından bağlandığı görülmektedir.

4.1.4.5.3. Metnin Yorumlanması

Metin dil bilim açısından bakıldığında şiirde birinci kişi anlatımın kullanılması cümle ve sözcükler arasında ilişki kurulmasını sağlamıştır. Bu da bağdaşıklık unsurlarından gönderimlere başvurulmasını gerekli kılmıştır. " ...uzanıyorum... (1), ...dostum... (3), ...ellerim... (4)" gibi sözcüklerde kişi ekleri, iyelik ekleriyle gönderimlerin anlatıcıya yapıldığı tespit edilmektedir. Böylece söylem varlıklarının sürekliliği sağlanmıştır.

Bununla birlikte (*ben*) *uzanıyorum* (1), (*ben*) *diyorum* (6), (*onlar*) *uçuyorlar* (7) şeklinde eksiltiye; *Ne şeker şey onlar!* (5) dizesinde olduğu gibi bağlaç kullanımına yer verildiği görülür. Böylelikle şiirin yüzey yapısında dil bilgisi unsurlarının yardımıyla dil bilgisel bütünlüğün sağlandığını söylemek mümkündür. Bu bütünlüğün sağlanmasında sözcük ilişkileri de oldukça önemlidir. Aynı kavram alanından *ot*, *toprak*, *karınca*, *hanım böcekleri*, *deve diken*, *çalılık*, *tabiat* gibi sözcüklerin kullanımıyla şiirin dokusu sağlamlaştırılmaya çalışılmış böylelikle şiir bir konu etrafında şekillendirilmiştir. Şiirde "*Ellerime hanım böcekleri konuyor* (4)/ *Uç böcek, uç böcek diyorum* (5)" dizelerinde görüldüğü üzere değiştirim unsurlarından yararlanıldığı da görülmektedir. İlk dizede hanım böcekleri şeklinde ifade edilen kavram, ikinci dizede yalnızca böcek şeklinde dile getirilmiştir. Bu da sözcük ilişkileri yoluyla dizeler arasında bağlantı kurulmasını kolaylaştırmış ve anlatımı zenginleştirmiştir. Şiirde ses uyumu yakalamak ve anlatıma akıcılık kazandırmak adına işlevsel cümle görüncesi olan devrikleşmelerden de yararlanıldığı görülmektedir. "*Tabiatla haşır neşir/ Kırlarda geçen ikindi vakti* (10)/ *Sakin, dinlenmiş, rahat / Bir gün daha bitti* (11)" dizeleriyle bunu örneklendirmek mümkündür. "...uzanıyorum... (1), ...konuyor... (4), ...bitti... (11)" şeklinde tespit edilen zaman görünüşleri ise şiirin belli bir zaman etrafında şekillenmesini kolaylaştırarak olay akışını biçimlendirmiştir.

Bağdaşıklık dışında diğer tutarlılık görünümlerinin ise fazla kullanılmadığı görülür. Yalnızca şiirin tamamında "*Ellerime hanım böcekleri konuyor* (4)/ *Uç böcek, uç böcek diyorum* (6)/ *Uçuyorlar* (7)" şeklinde görülen özelleştirme ve yine bu dizelerin derin yapısında görülen neden-sonuç bağlantılarına yer verildiği görülür. Bu unsurların varlığıyla şiirin bağdaşık ve tutarlı kılındığı kabul edilebilir. Genelleştirme, karşılaştırma, karşıtlık gibi tutarlılık görünümlerine yer verilmemesi ise şiirin bir

eksikliğidir. Ancak bu eksiklik metinselliği çok fazla zedelememiştir. Çünkü çoğu bağdaşıklık unsurunun varlığı şiirin tutarlı kılınmasında da önemli bir işlevi karşılamıştır.

4.2. Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgu Ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde Türkçe öğretmenlerine yönelik gerçekleştirilen nitel görüşmenin içerik analizi sonucunda elde edilen bulgular çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan veriler birtakım alt amaçlar çerçevesinde çözümlenmiş ve başlıklar hâlinde bir araya getirilmiştir. Çalışmanın ilk amacına yönelik olarak Türkçe öğretmenlerine "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bağdaşıklıkları (dil bilgisel bütünlük) hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 4. Türkçe öğretmenlerinin "Bağdaşıklık" ile ilgili görüşleri

Bağdaşıklık	F	
	Olumlu	Olumsuz
Bağdaşıklık	11	-
Devrik Cümleler	10	-
Dil Bilgisi Öğretimi	9	1
Dil Bilgisi Unsurlarını Yansıtırma	8	2
Ses Tekrarı	3	-
Sözcük Tekrarı	2	-
Gönderim	2	-
Metin İçi Bütünlük	1	-

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin bağdaşıklık niteliği hakkında sorulan soruya katılımcıların (K) çoğunluğunun olumlu (f=46), bazılarının olumsuz (f=3) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 1: Ders kitaplarında yer alan şiirler dil bilgisi unsurlarını içinde barındırmaktadır. Bu şekilde öğrenci dil bilgisi konularını, okuduğu şiirlerde yeniden görmektedir. Mesela iyelik ekleriyle, kişi ekleriyle veya zamirlerle öğrenci aslında neyin kast edildiğini görebilmektedir. Bazı şiirlerde örneğin "ben" zamiri sık sık tekrar edilerek şairin kendisine gönderimde bulunmaktadır veya diğer zamirlerle farklı kişilere gönderimde bulunmaktadır. Bunun gibi pek çok kelime veya ek tekrarıyla bağdaşıklık sağlanmaktadır. Ayrıca şiirler devrik cümlelerin en fazla kullanıldığı yazı türüdür. Bu yönüyle de günlük konuşma diline benzemekte ve öğrencinin dikkatini çekmektedir.

K. 3: Kitaplarda yer alan çoğu şiirin bağdaşıklık özelliğini taşıdığını düşünüyorum. Aslında az çok bağdaşıklığın ne olduğu hakkında bilgi sahibiyim. Bağdaşıklık şiirin dil bilgisi unsurları açısından bir bütünlük sağlaması. Şiirlerde bunu görebilmekteyiz. Şiirlerde özellikle ses ve sözcük tekrarlarıyla bu bütünlüğün yakalandığını söyleyebilirim. Öğrenciler şiiri okuduğunda anlatımın kim tarafından yapıldığını, kime seslendiğini, iyelik ve şahıs eklerinin işlevleri, devrik yapıların varlığını rahatlıkla kavrayabiliyorlar. Tabii bütün öğrencileri buna dâhil etmek yanlış olur. Sözcük tekrarlarına ayrıca değinmek isterim çünkü bunlar şiirin bir bütün olabilmesinde önemli bir yere sahip. Şiirin daha ilgi çekici olmasını sağlıyorlar. Ayrıca devrik yapıların şiiri düzyazıdan ayıran bir unsur olduğunu da çocuklar sezebiliyorlar.

K. 7: Şiirlerin bağdaşıklık düzeyi yeterlidir. Bağdaşıklık, bir metni metin dışı unsurlardan ayırır. Metni oluşturan bölümleri bir arada tutar. Metin içindeki anlama dayalı ilişkileri düzenler.

K. 11: Şiirler dil bilgisi unsurlarını yansıtmaya ve şiirin bir bütün olması bakımından yeterlidir. Devrik bile olsa biz o devrik şiirleri devrik cümle konusunu anlatırken örnek olarak da veriyoruz. Hem kurallı mısrayı seçiyoruz hem devrik mısrayı seçiyoruz etkinliklerde faydalanabiliyoruz. Özellikle şiirin bu bakımdan da bize faydası var.

K. 15: Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bağdaşıklık niteliğini karşılayabildiğini, dil bilgisi unsurlarını yansıtabildiğini düşünüyorum. Hatta bununla ilgili etkinliklerimiz de ders kitaplarında mevcuttur. Örnek verecek olursam hâl eklerinin şiir vasıtasıyla verildiği etkinlikler olduğunu söyleyebilirim. Bu tarz şiirlerin öğrencilerin hâl ekleri gibi konuları daha çabuk öğrenmesini sağladığını düşünüyorum. Hâl eklerini öğrenmelerini kolaylaştırdığını gözlemlemiştim. Bu bakımdan diğer metinlerde olduğu gibi şiirlerin de dil bilgisi öğretiminde kolaylıklar sağladığını düşünüyorum.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin bağdaşıklık niteliğine sahip olduğu noktasında olumlu (f=11) görüşte bulunmuştur. Bağdaşıklık niteliği ile birlikte katılımcıların çoğu, şiirlerde özellikle devrik cümlelerden yararlandığına dair olumlu (f=10); iyelik eki, kişi eki, zamirler gibi çeşitli dil bilgisi unsurlarının da yansıtıldığı ile ilgili olumlu (f=8) görüşlerde bulunmuştur. Bu görüşlere göre şiirlerin bağdaşıklığında devrik cümlelerin, zamirlerin vb. önemli bir işlevi vardır. Ayrıca bazı katılımcı görüşleri, kafiye ve redif gibi ses tekrarlarının (f=3) ve sözcük

tekrarlarının bağdaşıklığı olumlu (f=2) yönde etkilediği noktalarında birleşmiştir. Ses benzerliklerinin ve sözcük yinelemelerinin şiirlerin bütünlüğüne katkı sunduğunu dile getirmişlerdir. Yine metin içinde gönderimler yapılarak bağdaşıklığın sağlandığını dile getiren olumlu (f=2), şiirlerde metin içi bütünlüğün sağlandığı noktasında olumlu (f=1) görüşlerin varlığı da tespit edilmiştir. Bu görüşlerden hareketle katılımcıların büyük çoğunluğu, bağdaşıklık niteliğine sahip şiirlerden yola çıkılarak dil bilgisi öğretiminin gerçekleştirildiği noktasında olumlu (f=9) ve olumsuz (f=1) görüşler dile getirmişlerdir. Genel kabule göre dil bilgisel unsurların yardımıyla bir bütün olabilen şiirler dil bilgisi öğretiminde işlevsel bir araçtır. Metnin küçük yapısını oluşturduğu kabul edilen bağdaşıklık, cümleler arasındaki dil bilgisi bağlantılarına dayanır (Çelebi ve Gökçe, 2015, s. 193). Dilsel unsurların bir araya gelmesiyle metinler oluşmakta, oluşan metinler anlamlı bir yapı olarak algılanabilmektedir. Bu bakımdan bağdaşıklık; dil bilgisel, söz dizimsel, anlamsal ve mantıksal bağlantıların kurulmasına yardımcı olan dilsel öğelerin varlığıyla birlikte metnin uyumlu bir bütün olması şeklinde tanımlanmaktadır (Göçer, 2015, s. 20). Ders kitaplarında yer alan şiirlerde de bağdaşıklık önemli bir unsurdur. Anlamlı bir yapı olarak algılanabilmesi için şiirlerde öncelikle dil bilgisel bütünlüğe dikkat edilmeli, anlamsal ve mantıksal bütünlük göz ardı edilmemelidir.

Araştırmanın ikinci amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin tutarlılıkları (anlamsal bütünlük) ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 5. Türkçe öğretmenlerinin "Tutarlılık" ile ilgili görüşleri

Tutarlılık	F	
	Olumlu	Olumsuz
Tutarlılık	10	-
Konu Bütünlüğü	7	2
Anlam	6	2
Kısaltılmış Şiirler	5	4
Öğretmen Desteği	3	-

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tutarlılıkları hakkında sorulan soruya TÖ çoğunluğunun olumlu (f=31), bazılarının olumsuz (f=8) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 2: Ders kitaplarındaki şiirlerde konu ile ilgili olarak fark ettiğim şey: Her şiir bir konuya değiniyor. O konu etrafında tüm kıtalarda bir şeyler söyleniyor. Konu dışına çıkılmıyor. Öğrenciye verilmek istenen şiirin başında ne ise sonunda da o oluyor ve şiir kendi içinde tutarlılığı sağlıyor.

K. 5: Şiirler genel olarak tutarlı. Aktardıkları konular etrafında şekillenmiş. Mısralar veya kıtalar arasında herhangi bir kopukluk veya çelişkiye rastlamadım. Olaylar ve düşünceler şiirin tamamına yayılarak aktarılıyor. Örneğin şiirde vatan sevgisi işlenmişse bunu her dizede görmek mümkün. "Anadolu Sevgisi" adlı şiir bunun güzel bir örneğini oluşturuyor bence. Tabi bazı şiirlerde kısaltmalara da rastlıyoruz. Fakat bu kısaltmaların şiirin bütünlüğünü bozmayacak şekilde yapıldığını da görebiliyoruz. Çünkü her ne kadar kısaltılmış olsa bile bu şiirler, öğrencilere aktarılmak istenen duygu ve düşünceleri aktarmakta başarılı bir şekilde düzenleniyor bence. Bunu öğrencilerin algılamalarına dayanarak tespit edebiliyoruz.

K. 8: Tutarlılık açısından bir sıkıntı yok. Bazen kısaltmalar olabiliyor, bunlar da eksiklik olabiliyor. Biz de bazen ders kitabındaki şiirden farklı olarak şiirin aslını bulmak zorunda kalıyoruz. Kısaltmalar anlam olarak da şiirin bütünlüğünü bozuyor. Biz ekstra olarak şiirin bütününe tahtaya yazıyoruz, bakın şiirin geri kalan kısmı burası, boşlukları burası diye. Onlara dikkat edilmeli. Çünkü kısaltmalar şiirin bütününe bozuyor.

K. 13: Şiirlerin kendi içinde kopuklukları olduğunu düşünmüyorum. Ancak bazen kısaltma, sadeleştirme dediğimiz durumlarla karşılaşılıyor. Ancak bu durumun bir kopukluk yarattığına şiirlerde çok fazla rastlamadım. Diğer metinlerde oluyor ama şiirlerde çok göze çarpıyor. Mesela düz yazıda sadeleştirildiğinde öğrenci tam anlayamayabiliyor. O anlamda sıkıntılar yaşayabiliyoruz. Ama bunu şiir için söyleyemiyorum.

K. 14: Şiirlerde kopukluklar olduğunu düşünmüyorum. Şiirin başında söylenen ile sonunda dile getirilen aynı şeyler. Bu yüzden tutarlı olduğunu söyleyebilirim. Mesela bazı şiirler insan ilişkilerini anlatıyorsa içerisinde insan, insan ilişkilerinin bitmesi gibi kavramların olduğunu böylelikle konu bütünlüğün oluşturulduğunu görüyoruz. Ancak bunu tüm şiirlere genellezemem. Bazılarında o bütünlüğü göremeyebiliriz.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin tutarlılığa sahip olduğu noktasında olumlu (f=10) görüş bildirmiştir. Şiirlerin tutarlılık niteliğine sahip olduğunu düşünen katılımcılara göre şiirlerdeki konu bütünlüğü tutarlılığı olumlu (f=7) yönde etkiler. Tam tersi bazı katılımcı görüşleri ise bazı şiirlerde konu bütünlüğünün olmadığı, metnin içerisinde kopukluklara rastlandığı gibi olumsuz (f=2) görüşler etrafında toplanmıştır. Yine bazı katılımcı görüşleri öğrencilerin doğru anlama ulaşımlarının şiirlerin tutarlı olduğunu gösteren önemli bir ipucu olduğuna dair

olumlu (f=6) görüş etrafında şekillenirken bazıları anlama düzeyinde yaşanan sıkıntıların tutarsızlıklardan kaynaklandığına dair olumsuz (f=2) fikri desteklemektedir. Bu görüşlere göre tutarlı metinler öğrenciler tarafından daha kolay anlamlandırılmaktadır. Dikkat çeken diğer bir husus ise kısaltılmış şiirlerin tutarlılığı ve tutarsızlığı noktasında oluşan görüşlerdir. Katılımcılar bu konuda iki ayrı görüşe ayrılmıştır. Bir kısım katılımcı, şiirlerde görülen kısaltmaların şiirin bütünlüğüne zarar vermediğine yönelik olumlu (f=5) görüşte birleşmiştir. Bununla birlikte kısaltmaların metnin dokusuna zarar verdiğini, kopukluklar yarattığını ve tutarlılığın bozulduğunu dile getiren olumsuz (f=4) görüşlerin varlığı da göze çarpmaktadır. Ancak bu kopuklukların ve tutarsızlıkların şiirin tamamının sınıf ortamına getirilmesi ve öğrenciye ulaştırılması neticesinde yok olabildiğini dile getirerek öğretmen desteğini önceleyen olumlu (f=3) görüşlerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bir metnin iletişim işlevini yerine getirebilmesi için öncelikle bağdaşık ve tutarlı bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Ülper, 2011, s. 850). Görüldüğü gibi iletişim işlevi, bir metnin metin olabilmesini sağlayan temel koşuttur. Bu koşutu sağlayan esas ölçütler ise bağdaşıklık ve tutarlılık olarak dile getirilmiştir. Metin bölümleri arasındaki dil bilgisel ilişkiler bağdaşıklık olarak tanımlanırken metin bölümleri arasındaki mantıksal düzen ve bağlantılar tutarlılık olarak kabul edilir (Güven, 2014a, s. 602). Bu bakımdan bağdaşıklık ve tutarlılık kavramları birbirini bütünleyen kavramlar olsa da tamamen birbirinin aynı değildir. Tutarlılık daha çok metnin derin yapısındaki anlamsal ve mantıksal düzenle ilişkilidir. Ders kitaplarında yer alan genelde metinler özelden de şiirler bu ölçütleri sağlamalı ve kendi içinde tutarlı olmalıdır. Ancak bu şekilde şiirlerin vermek istediği ileti amacına ulaşacaktır.

Araştırmanın üçüncü amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin amaçlılıkları ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 6. Türkçe öğretmenlerinin "Amaçlılık" ile ilgili görüşleri

Amaçlılık	F	
	Olumlu	Olumsuz
Şiir Sevgisi	6	7
Şiir Yazma	6	6
Metnin Türünü Kavratma	2	-
Değerler Eğitimi	2	-
Estetik Bakış Açısı	2	-
Etkili Anlatım Becerisi	1	-
Türk Edebiyatını Tanıtmak	1	-
Temayı Desteklemek	-	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin amaçlılığı hakkında sorulan soruya katılımcıların çoğunluğunun olumlu (f=20), bazılarının olumsuz (f=14) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 4: Ders kitaplarında yer alan şiirlerin öğrencilere şiiri sevdirmeye, duygu ve düşüncelerini ahenkli, etkili bir şekilde anlatma alışkanlığı kazandırmayı amaçladığını düşünüyorum. Bence bu metinler öğretim programındaki kazanımları edindirmede büyük bir öneme sahip. Çoğu öğrencide fark ettiğim şey şu oluyor: Mesela ders kitabındaki şiiri okuyoruz. Şiir hakkında biraz konuşuyoruz. Bundan sonra öğrenci hemen duygu, düşünce, hayal ve isteklerini şiir yazarak ifade etmeyi istiyor. En çok da öğrenciyi şiir yazmaya yönlendiriyor bu metinler. Gerçekten de beceriyorlar çocuklar. Çoğu öğrencimiz şiir yazarak kendilerini daha rahat ifade edebiliyor.

K. 7: Asıl amaç aslında hem şiir sevgisi oluşturmak hem de bazı etkinlikler yardımıyla çocuğa şiir yazma cesareti verebilmek. Çünkü çocuğa şiir yaz dediğinde yazmıyor. Ama bazı şiirlerde, bu şiire bağlı etkinliklerde 'bu şiire bir dörtlükte siz ekleyin' şeklinde ifadeler görebiliyoruz. O zaman çocuk koca bir şiire bir dörtlük ekliyor. Ama yeniden, sıfırdan bir şiir yazmak çocuğa zor gibi geliyor. Özellikle bir şey yazma, bir bütüne küçük bir parça katma açısından şiirler ve şiir etkinlikleri çok fazla teşvik edici ve buna elverişli. Bazen de şiir ezberlemeye teşvik edebiliyor. Özellikle 5. sınıflarda bu çok var ilkokuldan gelen bir alışkanlık olsa gerek, çocuk şiiri ezberlemek istiyor. Çocuğa şiiri ezberletme açısından önemli bir yere sahip şiirler. Hem şiir yazma hem de ezberleme açısından uygun olduğunu düşünüyorum. Ama 7. ve 8. sınıflara gelince artık bu etkiler çok fazla görülüyor. Onlar sadece şiiri dinliyorlar. Ezberleme ve yazma konusunda çok fazla istekli değiller.

K. 8: Her metnin bir yazılış amacı olduğu gibi şiirlerin de yazılış amaçları vardır. Ders kitaplarındaki şiirlerin amacı çocuklara şiir sevgisi, estetik bakış açısı kazandırmaktır. Şiirlere baktığımızda çoğu şiirin bunları kazandırabildiğini görürken bazı şiirleri ise bu konuda yetersiz buluyorum. Uzun, şiirsel nitelikleri taşımayan, ölçsüz, kafiyesiz şiirlerin çocukları şiirlerden uzaklaştırdığını; daha kısa, ölçülü, ahenk unsurlarını taşıyan şiirlerin ise bu amaçları gerçekleştirebildiğini görüyorum

ben şahsen. Çocuklar böyle şiirleri okumaya daha hevesli. Bu şiirler çocukları şiir yazmaya, okumaya, ezberlemeye ve şiir defteri tutmaya teşvik edebiliyor. Ayrıca şiirlerde yer alan söz sanatları da programda kazandırılmak istenen amaçları karşılayabiliyor. Etkinlikler yoluyla bunları daha kalıcı hale getirebilmekteyiz.

K. 12: Kitaplardaki şiirler sanki daha çok milli, manevi ve insani değerleri öğrencilere kazandırmak amacıyla konulmuş gibi. Bununla birlikte öğrencide şiir zevki uyandırma, şiir okuma, yazma yetisi amaçlanmıştır. Fakat bence bu ikinci planda kalıyor.

K. 13: Bence şiirler tamamen temayı destekleme amacıyla seçilmiş şiirlerden oluşuyor. Mesela şiir sevgisi oluşturabildiğini düşünmüyorum. Ancak biz desteklersek şiir okuma, yazma, ezberleme gibi kazanımların amaçlarına ulaşılabilir. Onun dışında yalnızca kitaplardaki şiirlerle bu kazanımlar gerçekleşmiyor. Tek başına mümkün değil.

K. 15: Şiir yazar, şiir ezberler, şiir okur şeklinde şiir sevgisi oluşturma bakımından amaçlara ulaştıracak düzeyde değil ders kitaplarındaki şiirler. Şiir çeşitliliği yeterli düzeyde değil. Bir de öğrencinin çok da seviyesine hitap etmiyor. Şiir çeşitliliğinin yanı sıra şiirlerin sayısının da az olduğunu düşünüyorum. Bu bakımdan şiir sevgisi oluşturma, şiir okuma alışkanlıkları oluşturma bakımından sıkıntılar yaşıyoruz.

Türkçe öğretmenleri, ders kitaplarındaki şiirlerin amaçlılığı hakkında çeşitli görüşler dile getirmiştir. Katılımcılar şiirlerin özellikle şiir sevgisi oluşturma amacı üzerine iki ayrı görüşe ayrılmıştır. Bazı katılımcı görüşlerine göre şiirler şiir sevgisi oluşturma amacını taşır ve bu bakımdan olumlu (f=6) bir niteliğe sahiptir. Çoğu katılımcı ise şiirlerin şiir okuma, şiir defteri tutma şeklinde görülebilecek şiir sevgisini kazandırma amacı bakımından yetersiz olduğu noktasında olumsuz (f=7) görüş dile getirmiştir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu, şiirlerin şiir yazmaya teşvik etme amacı üzerine iki ayrı görüşte bulunmuştur. Bir kısım katılımcı, ders kitaplarındaki şiirlerin çocukları şiir yazmaya teşvik etme amacına sahip olduğu yönünde olumlu (f=6) görüş belirtirken diğer kısım katılımcı bu şiirlerin çocukları şiir yazmaya teşvik edici bir işleve sahip olmadığı noktasında olumsuz (f=6) görüş bildirmiştir. Şiirlerin diğer amaçlarına yönelik de farklı görüşlerin varlığı göze çarpmaktadır. Bazı katılımcı görüşleri, ders kitaplarındaki şiirlerin bir metin türü olarak şiir türünü kavratma amacına (f=2); milli, manevi, ahlâki içeriklere sahip olmasından dolayı değerler eğitimi gerçekleştirme amacına (f=2); çocuklara estetik bakış açısı kazandırma amacına (f=2) sahip olduğu noktalarında şekillenmektedir. Yine şiirlerin etkili anlatım becerisi kazandırma amacı olduğuna yönelik olumlu (f=1), Türk edebiyatını ve seçkin şairleri tanıtmaya amacına sahip olduğu yönünde olumlu (f=1) görüşlerin varlığı da göze çarpmaktadır. Ancak bunların aksine şiirlerin yalnızca temayı desteklemek maksadıyla

seçildiğini dile getiren olumsuz (f=1) bir görüşün varlığı da tespit edilmiştir. Programın amaç ve kazanımları incelendiğinde şiirlerle ilgili olarak **T. 5. 4. 1., T. 6. 4. 1., T. 7. 4. 1., T. 8. 4. 1.** şeklinde her sınıf düzeyinde "*Şiir yazar.*" kazanımı; **T. 5. 3. 2., T. 6. 3. 2., T. 7. 3. 2., T. 8. 3. 2.** şeklinde her sınıf düzeyinde "*Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.*" (Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlar.) kazanımına rastlanmaktadır (2018, s. 37-51). Bu kazanımları karşılayacak esas metinler ise şiirlerdir. Her metnin gerçekleştirmeyi hedeflediği birtakım amaçlar vardır. Her metin bir amaç çerçevesinde meydana getirilir. Ancak Karağaç edebiyat metinlerinde durumun biraz farklı olduğundan bahseder. Metin oluşturucu bilgi iletmek yerine öğretilemeli ve sanatlı bir dil kullanarak okuyucu veya dinleyicide bir duygu oluşturmayı, onun üzerinde bir etki bırakmayı amaçlamış olabilir (2013, s. 588). Bu da metnin daha dikkatli çözümlenmesi gereğini ortaya çıkarır. Bu düşünceyle kaleme alınan genelde metinlerin özelde de şiirlerin çocukta şiir yazma, şiir okuma, şiir ezberleme, şiir sevgisi oluşturma, estetik bakış açısı kazandırma, duygu ve düşüncelerini etkili bir biçimde ifade etme alışkanlığı kazandırma gibi amaçlarının olması da kaçınılmazdır.

Araştırmanın dördüncü amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin kabul edilebilirliği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 7. Türkçe öğretmenlerinin "Kabul Edilebilirlik" ile ilgili görüşleri

Kabul Edilebilirlik	F	
	Olumlu	Olumsuz
Açık Dil	13	1
Seviyeye Uygunluk	8	2
Nitelikli Eserler	4	-
İlgi Çekicilik	-	4
Anlam Kapalılığı	-	3
Öğretmen Desteği	3	-
Öğretim İlkelerine Uygunluk	1	-
Kabul Edilebilirlik	-	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin kabul edilebilirliği hakkında sorulan soruya katılımcıların çoğunluğunun olumlu (f=29), bazılarının olumsuz (f=11) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 1: Şiirlerin öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun olduğunu düşünüyorum. Mesela aynı temaya ait şiirlerin anlaşılabilirliği 5. sınıf ve 8. sınıf arasında hiyerarşik olarak ilerlemektedir. 5. sınıf kitaplarındaki şiirler daha basit, sade, anlaşılır ve bol örneklidir. 8'e doğru ise dil biraz daha ağırlaşmaktadır.

K. 3: Bir metin okuyucunun düzeyine, metni anlama ve anlamlandırma kapasitesine uygunsa bu metne kabul edilebilir metin diyebiliriz. Ders kitaplarında yer alan şiirlere baktığımızda sınıf düzeyleri dikkate alınarak kolaydan zora, somuttan soyuta, bilinenenden bilinmeyene doğru sayabileceğimiz öğretim ilkelerine dikkat edilerek şiirlerin seçildiğini ve düzenlendiğini görebiliriz. 5. ve 6. sınıflarda somut kavramlar yer alırken, 7. ve 8. sınıflarda soyut kavramların arttığını görüyoruz. Şiirler dillerinin açık ve anlaşılır olmasından dolayı da çocukların seviyelerine uygun. Özgün eserlerden seçilen örneklerde standart Türkçenin yansıtıldığını, arı ve duru bir dilin kullanıldığını görüyoruz. Bu yüzden öğrenciler şiirleri anlamakta güçlük çekmiyorlar. Fakat ara sıra bilmedikleri kelimeler de olabiliyor. Yine de genel itibarıyla şiirler seviyelere uygun.

K. 4: Bu şiirlerin kabul edilebilirliğinin de pek uygun olmadığını düşünüyorum. Şiirler açık ve anlaşılır fakat bence amacı yansıtmakta biraz yetersiz kalıyor. Amaç bence daha net bir şekilde verilmeli.

K. 9: Ben şiirlerin öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmadığını düşünüyorum. 6. sınıf kitaplarının özellikle hiç iyi olmadığını düşünüyorum. Dil konusunda bu sene çok fazla problem yaşamıyoruz. Ama konuların öğrencilerin dikkatini çekecek düzeyde olmadığını düşünüyorum. 6. sınıf kitabı çok kalın bir kitap. Bitirilebilme gibi bir şansı da yok. Zaten çocuklar baştan korktular ve bu nasıl bitecek düşüncesine kapıldılar. Türkçe dersinin çok daha ilginç metinlerle çok daha güzel hale getirilebileceğini düşünüyorum. Biz kendimiz açarak, başka konulara girerek ilgi çekici hale getirebiliyoruz aslında. Konuların öyle ilgi çekiciliği yok. Ama 5. sınıfların kitapları bu sene daha güzel.

K. 11: Şiirlerin öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine, öğrenme stillerine uygun olduğunu düşünüyorum. Genelde şiirler açık ve anlaşılır. Daha önceki yıllardaki şiirler bu denli değildi. Ancak bu yıl elimizde olan kitaplara bakıyorum. Şiirler düzeylerine uygun, milli değerlere uygun, içeriği dolu, güzel şiirler. Bu bakımdan uygundur diye düşünüyorum.

Kabul edilebilirlik kapsamında katılımcıların çoğu öncelikle açık ve anlaşılır dil üzerinde durmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kabul edilebilirliğin bir göstergesi olarak şiirlerin açık bir dile sahip olduğu noktasında olumlu (f=13) görüşte birleştiği görülmüştür. Bunun yanında şiirlerin bazılarında dilin açık olmadığını belirten olumsuz (f=1) bir görüş de tespit edilmiştir. Diğer görüş ise şiirlerin seviyeye uygunluğu noktasında şekillenmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı şiirlerin

öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu yönünde olumlu (f=8) bazıları ise bu şiirlerin bazen öğrencilerin seviyesinin altında ya da üstünde yer alabildiği şeklinde olumsuz (f=2) görüşe sahiptir. Yine nitelikli şiirlerden seçilmiş metinlerin kabul edilebilirliği desteklediği noktasında olumlu (f=4) görüşlerin varlığı da görülmektedir. Ancak şiirlerin ilgi çekicilikten yoksun (f=4) ve anlam kapalılığına (f=3) sahip olmasından dolayı kabul edilebilirliğin zedelenmesi noktasında olumsuz görüşlerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bu katılımcı görüşlerine göre öğrenciler ilgi çekicilikten uzak ve anlam kapalılığına sahip şiirlerden sıkılmakta ve bu şiirleri özümseyememektedir. Bazı görüşler ise şiirlerin öğrenciler tarafından özümseyebilmesi için öğretmen desteğine (f=3) ihtiyaç olduğu noktasında şekillenmektedir. Bu görüşlere göre öğretmenin yönlendirmesiyle şiirlerin vermek istediği iletiyi öğrencinin algılaması daha da kolaylaşmaktadır. Yine bu görüşlere ek olarak şiirlerin somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene şeklinde alt kavramları olan öğretim ilkelerine uygun olarak ders kitaplarında yerini aldığını dile getiren olumlu (f=1) bir görüşün varlığı tespit edilmiştir. Bu görüşe göre öğretim ilkelerine uyulması kabul edilebilirliği desteklemektedir. Ancak şiirlerde kabul edilebilirliğin göz ardı edildiğine, tam sağlanamadığına dair olumsuz (f=1) bir görüşün varlığı da göze çarpmaktadır. Okuyucu açısından kabul edilebilirlik bir yandan kendi öznel yanları olan eğitim durumu, yaşı, kültürel düzeyiyle diğer yandan da içinde bulunduğu toplumla olan ilişkileriyle ilgili bir durum olarak tanımlanır (Günay, 2013a, s. 133). Yani kabul edilebilir olmanın çeşitli değişkenleri vardır. Bir metnin kabul edilebilirliği metin içinden gerçek dünyaya yapılan gönderimlerin doğruluğundan ziyade katılımcıların bakış açıları bağlamında inandırıcılığına ve ilgililiğine bağlıdır (Dilidüzgün, 2017, s. 34). Gerek anlaşılır olmayan diliyle gerekse de içeriğiyle okuyucu veya dinleyicinin seviyesine hitap etmeyen, kültür düzeyiyle uyuşmayan, inandırıcılığı ve ilgi çekiciliği zayıf olan metinlerin kabul edilebilirliğinden söz edilemez.

Araştırmanın beşinci amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bilgilendiriciliği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 8. Türkçe öğretmenlerinin “Bilgilendiricilik” ile ilgili görüşleri

Bilgilendiricilik	F	
	Olumlu	Olumsuz
Milli-Manevi Konular	12	1
Yeni Bilgi	10	4
Farklı Kaynaklara Yönlendirme	8	2
Süslü Dil	3	-
Didaktik Şiir	1	-
Güncellik	-	1
Öğretim İlkelerine Uygunluk	1	-
Kabul Edilebilirlik	-	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bilgilendirici niteliği hakkında sorulan soruya katılımcıların çoğunluğunun olumlu (f=34), bazılarının olumsuz (f=8) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 6: Ders kitaplarındaki şiirlerin bilgilendirici özellik taşıdığını düşünüyorum. Şiirlerimiz öğrencinin bilgisinin üstüne yeni bilgiler katıyor yazıldığı konuyla ilgili olarak. Mesela konusu kitap olan bir şiir, kitabın ağaçtan yapıldığını veya kitap okuma alışkanlığının gelişmesi için kütüphanelerden faydalanmak gerektiğini öğrencilere öğretiyor ya da konusu doğa olan bir şiir doğadaki tüm şiirlerin önemli olduğunu kavratıyor öğrencilere. Yani şiirler ya öğrencilere yepyeni bilgiler kazandırıyor ya da bilgisinin üstüne yepyeni farklı bilgi katıyor. Şiirlere baktığımızda kültürümüzden izleri görmek mümkün. Geleneklerimizi, göreneklerimizi, türkülerimizi, toplumsal değerlerimizi kısaca bizi biz yapan her şeyi barındırıyor bu şiirler içinde. Ayrıca ders kitaplarındaki şiirler öğrencileri başka kaynaklara da yönlendirebiliyor. Öğrenci genel olarak anlamını bilmediği kelimeleri öğrenmek için sözlüğe başvuruyor.

K. 7: Şiirleri bilgilendiricilik bakımından yeterli görmüyorum. Kitaplarda yer alan şiirlerde çok fazla çeşitlilik yok. Çok güzel şiirler, önemli şairler var. Bunlara kitaplarda rastlayamıyorum. Kitaplarda genelde aynı şiirler, aynı şairler var. Bence farklılıklara yer verilmeli. Bu yüzden şiirlerin yeni ve beklenmedik bilgilere yer verdiğini söyleyemem.

K. 10: Bu şiirler pek az yeni bilgiye yer veriyor. Daha çok var olan bilgilerin mısralarla ifade edildiği gibi, öğrenciyi söz sanatlarına yönlendirme adına verimli. Az da olsa öğrenciyi sözlük kullanılmaya yönlendiriyor. Şüphesiz bu değerleri vermeye çalışıyor fakat yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bence kendini daha net ifade edebilen şiirler seçilmeli.

K. 11: Ders kitaplarındaki şiirlerin öğrenci açısından beklenmedik ve yeni bilgilere yer verdiğini düşünüyorum. Çocukların milli manevi duygularını uyandıran ve

güçlendiren şiirler olduğunu görüyoruz. Özellikle milli kültür temasındaki şiirler bu kazanımları gerçekleştirebiliyor.

K. 15: Ders kitaplarındaki şiirler bilgilendirici özellikleri taşıyabiliyor. İlk olarak şiirin yapısı, şiirde kullanılan imgeler, benzetmeler çocuklara katkı sağlıyor. Somut ve soyut kavramları, gerçek ve mecaz anlamları algılayabilmelerini güçlendiriyor şiirler. Bu da dilimizin esnekliğini, zengin kullanımlara imkân veren yapısını sezdiriyor çocuğa. Bazen çocukların anlamını bilmediği sözcüklere rastlandığı oluyor. Bu da çocukları sözlüklerden yararlanmaya, deyimlerin anlamını araştırmaya yönlendiriyor. Bazen de çocuklar beğendikleri şiirlerin şairlerinin hayatlarını, başka şiirlerini öğrenmeye hevesleniyor. Bunlar da çocukların bilgilenmesini kolaylaştırıyor. Ders kitaplarında özellikle milli, manevi, ahlâki konularda güçlü şiirlere rastlıyoruz. Bu konularda karşılaştıkları şiirlerin çocukları bilgilendirdiğini düşünüyorum.

Katılımcıların büyük çoğunluğu şiirleri bilgilendirici bulmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı şiirlerin özellikle milli ve manevi konularda bilgilendirici niteliğe sahip olduğu noktasında olumlu (f=12) bazıları ise bu konularda bilgilendirmenin eksik olduğu noktasında olumsuz (f=1) görüşte bulunmuştur. Yine katılımcıların çoğu şiirlerin yeni ve beklenmedik bilgilere yer vermesi üzerine olumlu (f=10) görüş bildirirken bazı görüşler şiirlerin yeni ve beklenmedik bilgilere imkân vermediği, bilgilendiriciliğin zayıf olduğu noktasında olumsuz (f=4) olarak şekillenmektedir. Bu olumsuz görüşe sahip olan katılımcılara göre şiir konularının güncellikten uzak olması bilgilendiriciliği olumsuz (f=1) olarak etkilemektedir. Ayrıca şiirleri bilgilendirici olarak niteleyen çoğu katılımcı görüşüne göre sözlük, kitap, dergi gibi farklı kaynaklara yönlendiren şiirlerin bilgilendiricilik üzerinde olumlu (f=8) bir etkisi vardır. Kimi görüşlere göre ise farklı bilgilere yer vermeyen, açık ve anlaşılır bir dilin hâkim olduğu şiirlerin çocukları farklı kaynaklara yönlendirme noktasında eksiklikleri vardır ve bu bilgilendiricilik için olumsuz (f=2) bir niteliktir. Bunların yanında edebi sanatların varlığını sezdirmediği ve benimsettiği için çocukların süslü dil kullanımında bilgilendirici bir işlevi olduğunu düşünen olumlu (f=3), didaktik şiirlerin varlığından ötürü şiirleri bilgilendirici bulan olumlu (f=1) görüşlerin varlığı da tespit edilmiştir. Bir metnin bilgilendiricilik rolünü karşılayabilmesi için okuyucu veya dinleyici için yeni ve beklenmedik bilgilere yer vermesi gerekmektedir (Dilidüzgün, 2017, s. 35). İçerisinde yeni bilgiye yer vermeyen metinlerin metinselliğinden söz edilemez. İşeri ise bilgilendiriciliği metnin bütünlüğü içerisindeki konu dağılımıyla ilişkilendirerek açıklamıştır. Konu; cümle, dizi ve metin düzeyinde değerlendirilmekte ve bu düzeylerde yeni konuya yer verilmesiyle metnin bilgiselliği sağlanmaktadır (İşeri, 2011, s. 104-

105). Günay ise bilgilendiriciliği bilgi toplama başlığıyla ifade etmiş, okuyucunun okuduğu metinle ilgili gereksinim duyabileceği açıklayıcı bilgiler olarak tanımlamıştır (2013a, s. 127). Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan şiirlerin yeni ve beklenmedik bilgilere yer vermesi, okuyucuları farklı kaynaklardan bilgi toplamaya teşvik edebilmesi bilgilendirici nitelikte ilişkilidir. Bu niteliklere sahip olan şiirler aracılığıyla çocukları bilgilendirmek kolaylaşmaktadır.

Araştırmanın altıncı amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin duruma uygunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 9. Türkçe öğretmenlerinin "Duruma Uygunluk" ile ilgili görüşleri

Durumsallık	F	
	Olumlu	Olumsuz
Türe Özgü Nitelikler	14	1
Konuya Özgü Nitelikler	11	-
Tema ile Uyum	10	2
Hedef Kitleye Uygunluk	-	4
Duruma Uygunluk	-	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin bilgilendirici niteliği hakkında sorulan soruya katılımcıların çoğunluğunun olumlu (f=35), bazılarının olumsuz (f=8) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 4: Ders kitaplarındaki şiirlerin temalara uygun olduğunu düşünüyorum. Yazıldığı tema ile ilgili olarak öğrenciye vermek istediği mesajı verebilmektedir şiirler. Şiirler oluşturulduğu konuya ve türe özgü nitelikleri taşımaktadır. Kimi şiirler eşit kıtalardan oluşabildiği gibi kimileri serbest kıtalardan oluşmaktadır. Ses benzerlikleri yapılarak türün özelliği yansıtılmaktadır çoğu şiirde.

K. 8: Duruma uygunluk zayıf kalıyor gibi. Şiirler seçilirken seslendiği grubun özelliklerinin dikkate alındığını pek sanmıyorum. Şiirler türünün özelliklerini yansıtmaya açısından yeterli bence.

K. 13: Benim kişisel görüşüm kitaplarda zaten yeterince şiir olmadığı ve şiirlerin de yaş grubuna uymadığı noktasında. 5 ve 6. sınıflara giriyorum ben. Onların yaş grubunun anlayabileceği ya da yorumlayabileceği tarzda şiirler olmadığını düşünüyorum. Şiirin yeterli olmadığını düşünüyorum. Ama olan şiirler yani seçilen şiirler de konuya ve türe özgü nitelikleri taşıyabiliyor. Temaları yansıtabiliyor. Bu noktada sıkıntı görmüyorum. Ama yaş grubuna hitap etmediği için çocuklar üzerinde çok da etkili olmadığını düşünüyorum.

K. 14: Şiirlerin genel tutumu öğrencilerin seviyesine uygunluk bakımından yeterli ama değerler eğitimine biraz daha fazla önem verilmesi daha güzel olur. O konu biraz daha eksik kalmış. Bazı sınıflarda özellikle beşinci ve altıncı sınıflarda çocukların yaş seviyesine uygun olmayan şiirler de var. Bunu da biraz gözden kaçırmışlar sanırım. Şiirler türe özgü nitelikleri yansıtırsa da bunlar tamamen çocuklarla örtüşmüyor. Çocukların yaş seviyelerine pek uygun olmayan şiirler seçilmiş. Mesela beşinci sınıfta bentler var. Çocuklar onu anlamakta baya zorluk çekiyor.

Duruma uygunluk başlığı altında katılımcıların çoğu ders kitaplarındaki şiirleri gerek geleneksel biçimde gerekse de serbest biçimde oluşturulmuş olsun kafiye ve redif gibi türe özgü nitelikleri taşıması bakımından olumlu (f=14) olarak nitelendirmiştir. Bazı şiirlerin türe özgü nitelikleri yansıtma bakımından yetersiz olduğunu dile getiren olumsuz (f=1) bir görüşün varlığı da tespit edilmiştir. Yine duruma uygunluk başlığı altında katılımcılar, şiirlerin oluşturuldukları konuya özgü niteliklere sahip olmaları bakımından olumlu (f=11) olarak değerlendirmiştir. Bunun yanında temaya uygunluk da dikkat çeken diğer bir görüştür. Duruma uygunluk başlığı altında katılımcıların çoğu, şiirleri ait oldukları temaları yansıtma bakımından olumlu (f=10) olarak değerlendirmiş; bazı katılımcılar ise bazı şiirlerin temalara uygun olarak seçilmediği, yalnızca temayı destekleme amacıyla bazı şiirlere yer verildiği noktasında olumsuz (f=2) görüş bildirmiştir. Ayrıca bazıları, şiirlerin hedef kitleye hitap etmediğini dile getirmiş ve şiirleri duruma uygunluk bakımından olumsuz (f=4) olarak nitelendirmiştir. Bunun dışında şiirlerin duruma uygunluğunun yetersiz olduğunu ifade eden (f=1) bir de olumsuz görüş göze çarpmaktadır. Duruma uygunluk, metin ile metnin kullanıldığı ortam ve ayrıca ortamın öğeleri olan hedef kitle ve metnin amacı arasındaki uyumdur (Karaağaç, 2013, s. 588). Çeşitli değişkenlerin kurduğu bütünlüktür. Başka bir deyişle duruma uygunluk; metnin konusu, hedef kitlesi ve türüne uygun bir biçimde anlatılmasıdır. Ders kitaplarındaki şiirlerin de duruma uygun olabilmesi için öncelikle temaya, konuya ve türe özgü nitelikleri yansıtması ve bu konuda süreklilik göstermesi gereklidir. Bu nitelikleri yansıtmayan ayrıca hedef kitleye hitap etmeyen şiirlerin duruma uygun olmayacağı tartışılmaz bir gerçektir.

Araştırmanın yedinci amacına yönelik olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinlerarasılığı hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir:

Tablo 10. Türkçe öğretmenlerinin "Metinlerarasılık" ile ilgili görüşleri

Metinlerarasılık	F	
	Olumlu	Olumsuz
Diğer Metinlerle İlişki	15	-
Metinden Hareketle Yeni Metin Oluşturma	6	1
Metinleri Karşılaştırma	3	-

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinlerarası niteliği hakkında sorulan soruya katılımcıların çoğunluğunun olumlu (f=24), bazılarının olumsuz (f=1) yönde görüş bildirdiği belirlenmiştir.

K. 5: Ders kitaplarındaki şiirlerle aynı temada yer alan diğer metinlerarasında konu bakımından benzerlikler var. Bazı etkinliklerde öğrencinin okuduğu şiir ile aynı temada yer alan diğer metinleri konuları bakımından karşılaştırmaları istenmektedir. Dolayısıyla öğrenci de karşılaştırma yapınca metinlerarasındaki benzerliği fark edebilmektedir. Ders kitaplarındaki şiirler öğrenciyi yeni bir şiir yazmaya ya da başka metin türleriyle ilgili yazı yazmaya yönlendirmektedir. Bununla ilgili etkinlikler bulunmaktadır.

K. 7: Bazen şu tarz etkinliklere rastlıyorduk Bir şiir veriliyordu. Siz bu düşünceyi farklı bir türle anlatın deniliyordu. Mesela çocuğa bir düz yazı verip deneme verip siz burada anlatılan şiir şeklinde ifade edin gibi etkinliklere yer veriliyordu. Yani duyguyu farklı türlerde anlatabilme aslında güzel bir amaç, güzel bir kazanım ama henüz öyle bir etkinliğe rastlamadım. Ama olması çok da mantıklı. Genel olarak şöyle diyebilirim. Şiirler aynı temadaki diğer metinlerle uyumlu. Bir temada erdemler varsa diğerinde dürüstlük var, bir diğerinde sevgi var, yani temalar da birbiriyle bütünlük oluşturuyor. Sadece metinlerin niteliği, konuyu, temayı nasıl yansıttığı farklıdır.

K. 12: Bu şiirlerin metinlerarasılık düzeyinin iyi olduğunu söyleyebilirim. Temadaki diğer metinlerle şiirlerin konuları birbirine yakın. Şiirlerin temadaki diğer metinlerle bağı bence iyi.

K. 13: Türkçe ders kitabında yer alan şiirler aynı temada yer alan diğer metinlerle uyumlu. Konuları arasında benzerlikler mevcut. Şiirlerden hareketle yeni metin yazma etkinlikleri olduğunu görüyoruz. Fabl türünde metinler var, bunlar düz yazıya

çevrilebilir. Şiirin konusundan yola çıkarak yeni türler kaleme alınabiliyor. Şiirlerin bu konuda teşvik edici bir nitelik taşıdığını düşünüyorum.

K. 15: Bazı şiirler diğer metinlerle ilişkilidir.

Metinlerarasılık başlığı altında katılımcılar, genel olarak aynı temada yer alan diğer metinlerle ilişki kurmuşlardır. Katılımcılar tamamı (f=15) şiirlerin aynı temada yer alan diğer metinlerle içerik olarak ilişkili olduğu noktasında olumlu görüş bildirmişlerdir. Katılımcılara göre aynı temada yer almasının bir sonucu olarak bu ilişki doğal ve gereklidir. Yine bazı katılımcılara göre metinden hareketle yeni metin yazma etkinlikleri şiirleri metinlerarası ilişki bakımından olumlu (f=6) olarak etkilemektedir. Öğrenciler bir şiirden hareketle bir öykü veya bir deneme yazabilmekte, bir öyküyü şiir olarak ifade edebilmektedirler. Bu da metinlerarası ilişkiyi güçlendirmektedir. Ancak bu konuda olumsuz (f=1) bir görüşün varlığı da dikkat çekmektedir. Bu görüşe göre şiirler, yeni metin oluşturma bakımından teşvik edici bir işlevi karşılayamamaktadır. Ayrıca bazı katılımcılar da aynı veya farklı türde metinleri karşılaştırma etkinliklerinin metinlerarası ilişkiyi güçlendirdiği şeklinde olumlu (f=3) görüşe sahiptir. Bu görüşe sahip bazı katılımcılara göre bir şiirin farklı şiirlerle ya da metinlerle biçim, tür, konu gibi değişkenler açısından karşılaştırılması, öğrencinin "metinlerarasılık" kavramı üzerine söz söyleyebilmelerini sağlamaktadır. Metinlerarasılık ölçütüne göre bir metin başka bir metne alıntı, gönderge ve anıştırma gibi birçok biçimde çağrışımda bulunabilir (Kaba, 2013, s. 339). Bu çağrışımlar neticesinde metinlerarasında bağlantı kurulur. Hiçbir metin tek başına oluşmamıştır. Her metin kendisinden önce oluşturulmuş metinlerden izler taşır. Bu bakımdan ders kitaplarındaki şiirlerin de metinlerarasılık ölçütünü karşılaması gerekmektedir. Programda metinlerarasılık ölçütünü sezdirme bağlamında bazı amaç ve kazanımlara yer verildiği de görülmektedir. **T. 5. 3. 27., T. 6. 3. 25., T. 7. 3. 25., T. 8. 3. 23.** şeklinde her sınıf düzeyinde "*Metinlerarasında karşılaştırma yapar.*" kazanımının yer aldığı tespit edilmiştir (2018, s. 38-50). Bu karşılaştırmaların içerik, tema, tür, ileti vb. değişkenler açısından yapılması öngörülmüştür. Şiirlerin de bu amaç ve kazanımlara hizmet etmesi metinlerarasılık bakımından önemli bir işlevi yerine getirecektir.

Son olarak katılımcılara "Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerle ilgili başka görüş ve önerileriniz varsa paylaşınız" önerisi sunulmuştur:

Tablo 11. Türkçe öğretmenlerinin şiirler ile ilgili görüş ve önerileri

Görüş ve Öneriler	F	
	Olumlu	Olumsuz
Türk Edebiyatı Şairlerinden Yararlanma	-	2
Şiir Çeşitliliği	-	2
Şiir Sayısı	-	2
Fon Müzik	-	1
Türklük Bilinci	-	1
Şairleri Tanıtıcı Bilgi	-	1

Türkçe öğretmenlerinin şiirlere ilişkin görüş ve önerilerinden bazıları şunlardır:

K. 2: Ben bu yıl ki şiirlere baktığımda en çok 5. sınıftaki şiirleri çok beğendim. Özellikle Cahit Zarifoğlu, Cahit Sıtkı Tarancı, Abdurrahim Karakoç' un ilk defa şiirlerini gördüm. Yani Türk edebiyatının en çok bilinen isimlerini en çok 5. sınıf kitaplarında gördüm. Mesela Türk edebiyatında en çok bilinen şiirlere yer verilebilir. Bir de 6 ve 7. sınıflarda aynı şiire yer vermişler. Mesela Türküler Dolusu, Yüksek Evde Oturanın Türküsü gibi şiirlere farklı ders kitaplarında yer verilmiş. Hatta bazen aynı şiirler farklı temalarda bile yer alabiliyor. Çünkü ortak temalar olmuyor sınıflarda. Bence güzel, herkesin bilmesi gereken şiirlere yer verilebilir.

K. 3: Şiire daha fazla ağırlık verilebilir. Edebiyatımızda önemli yere sahip, Türklük bilincini yansıtan şairlerin şiirlerine yer verilebilir. Ayrıca şairleri tanıtan bilgiler çok az hatta neredeyse yok gibi. Bunun üzerinde de biraz daha açıklayıcı bilgiler verilmeli diye düşünüyorum.

K. 6: Göreve ilk başladığım yıldan beri şiirlerin işleniş tarzına da karşıyım. Mesela fon müziği eşliğinde derste öğrencilerle işlenmesi çok faydalı. Bu hem çocuklarda bir farklılık yaratıyor hem de çocuklarda bir şiir okuma ve dinleme zevki yaratıyor. Fakat bakanlığımız kesinlikle ders kitaplarında bunlara yer vermiyor. Örneğin bir cd hazırlayıp seçkin şiirlerimizi, seçkin şairlerimizin şiirlerini şu fon müzikleriyle işleyin diye bir çalışma içerisinde değil. Bu büyük bir eksiklik bana göre.

K. 10: Kitaplardaki şiirlerin yeterli olmadığını düşünüyorum. Çeşitlilik noktasında sıkıntılar var. Hep aynı şiirleri görüyoruz. Özellikle şiir sayısının az olduğunu düşünüyorum.

K. 11: Şiirlerde daha çok özgün eserlerden yararlanılmalı diye düşünüyorum. Tanınmış, Türk edebiyatında yer edinmiş yerli şairlerin eserlerine daha fazla rastlamalıyız.

Katılımcılar; Türk edebiyatından şairler (f=2), şiir çeşitliliği (f=2), şiir sayısı (f=2), fon müzik (f=1), Türklük bilinci (f=1), şairleri tanıtıcı bilgi (f=1) değişkenleri etrafında olumsuz görüşler belirtmişlerdir. Bu noktada şiirlerin Türk edebiyatının özgün şairlerinden seçilmediği, şiir sayısının yetersiz olduğu, şiir çeşitliliğinin az olduğu, şiirlerin fon müziği ile birlikte işlenmesi gerektiği, Türklük bilincini yeterince yansıtmadığı ve şairleri tanıtan bilgilere yeterince yer verilmediği öne çıkan eleştirilerdendir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Doküman Analizine Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

Ders kitaplarında yer alan metinler ana dili eğitiminin başat materyalleridir. Ana dili eğitiminin bilimsel ve sistematik bir biçimde gerçekleşebilmesi için bu metinlerin metin dil bilimsel ölçütler dikkate alınarak seçilmesi gereklidir. Etkili ve verimli bir ana dili eğitimi verebilmek ise bu metinlerin metin dil bilimsel yöntemlerle incelenmesi ve değerlendirilmesiyle mümkün olacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Türkçe ders kitaplarında yer alan 28 şiirin metin dil bilimsel yöntemlere bağlı kalarak yapılan çözümlenmelerinden elde edilen sonuçlara ve bu sonuçların diğer çalışmalarla karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Alan yazında başarılı bir ana dili eğitimi için, Türkçe dersinin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirebilmek adına Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna yönelik çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür (Köçer, 2010; Şahin, 2015; Lüle Mert, 2011; Güven, 2014b; Güven, Bal ve Halat, 2014). Ancak bu çalışmalarda incelenen metinlerin daha çok kurgusal ve öğretici metinlerle sınırlandırıldığı, şiirlere yönelik kapsamlı bir çözümlemenin yapılmadığı tespit edilmiştir. Metinsellik ölçütlerine uyum konusunda incelenen metnin türünün uyumu etkilememesi gerçeğinden hareketle bu çalışmanın sonuçları adı geçen çalışmalarla kıyaslanmıştır.

Araştırma kapsamında Ortaokul 5 Türkçe Ders Kitabı'nda "Çocukluk", "Mustafa Kemal' in Kağnısı", "Yunus Emre' den Seçmeler", "Anadolu Sevgisi", "Kitabın Serüveni", "Keramet Kavukta Mı?", "Cazgır", "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" olmak üzere toplamda 8; İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda "Dünya Benim", "Atatürk Gülümsedi", "Canyoldaşıma Mektuplar", "Dostlar Beni Hatırlasın", "İnsana Saygı", "Türküler Dolusu", "Ağustos Böceği ile Karınca", "Ay Şairi", "Memleket İsterim", "Oyuncakların Oyunağı Olmak" şeklinde toplamda 10; İlköğretim 7 Türkçe Ders

Kitabı' nda "Türküler Dolusu", "Görgü", "Atatürk Kurtuluş Savaşı' nda", "Dört Ahbaplar", "Ağaç Diyor Ki" olmak üzere toplamda 5; İlköğretim 8 Türkçe Ders Kitabı' nda "Yaşlılardan Gençlere", "Macera", "Deniz Hasreti", "Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü", "Kış Şarkısı" olmak üzere toplamda 5 şiir olduğu tespit edilmiştir. Bu şiirler metin dil bilimsel ölçütler ışığında bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri esas alınarak incelenmiş ve şiirlerin metinsellik niteliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Çözümlenmeler sonucunda aşağıdaki alt sonuçlara ulaşılmıştır:

5.1.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Bağdaşıklığına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

1. 5. sınıf ders kitabında incelenen 8 şiirin bağdaşıklık görünümüne ilişkin elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 5. Sınıf Türkçe Ders kitabındaki tüm şiirlerde gönderim unsuruna rastlanmaktadır.
- "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" şiiri hariç diğer tüm şiirlerde bağlaçlara yer verilmiştir.
- 8 şiirin tamamında da öznesi, tamlayanı ve kısmen de nesnesi eksiltili yapılara rastlanmıştır.
- "Yunus Emre' den Seçmeler", "Anadolu Sevgisi" ve "Yüksek Evde Oturanın Türküsü" şiirleri hariç diğer 5 şiirde değiştirim unsuruna rastlanmıştır.
- Ayrıca bütün şiirlerde devrikleşmelerden, eş dizimsel örüntülemelerden, koşutluklardan ve zaman-görünüş uyumlarından yararlanılmıştır.
- "Çocukluk" şiiri hariç diğer şiirlerde yinelemelerden yararlanılmıştır. Bu unsurların yardımıyla şiirlerin metinselliği sağlanmıştır.

2. 6. sınıf ders kitabında incelenen 10 şiirin bağdaşıklık görünümüne ilişkin elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- İncelenen 10 şiirde gönderim unsurlarına, bağlaçlara ve eksiltili yapılara yer verilmiştir.
- "Türküler Dolusu" şiiri hariç diğer 9 şiirde ise değiştirim unsurlarına rastlanmamıştır.

- 10 şiirin tamamında koşut yapılaraya yer verildiği görülmüştür. Tüm şiirlerde koşut yapılarla ses uyumu ve ahenk oluşturmak amaçlanmıştır.
- "Dostlar Beni Hatırlasın" ve "Memleket İsterim" şiirleri hariç diğere 8 şiirde devrik cümlelerden yararlanıldığı tespit edilmiştir.
- Bütün şiirlerde zaman ve görünüş uyumlarına dikkat edildiği gözlenmiştir. Bağdaşıklığın diğere unsurları olan yineleme ve eş dizimlilik ise 10 şiirin tamamında da etkin kılınmıştır. Bu bağdaşıklık görünümüleriyle birlikte şiirlerin metinsellik niteliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

3. 7. sınıf ders kitabında incelenen 5 şiirin bağdaşıklık görünümüne ilişkin elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- İncelenen 5 şiirde de gönderim unsurlarına, dil ekonomisi sağlamak adına başvurulan eksilteli yapılaraya rastlanmıştır.
- "Görgü" şiiri hariç diğere 4 şiirde bağlaç ve değıştirim unsurlarının varlığı tespit edilmiştir.
- Devrik cümlelerin varlığı, koşut yapılar ve zaman-görünüş uyumları ise 5 şiirin tamamında mevcuttur.
- Sözcüksel bağdaşıklık türlerinden olan eş dizimlilik ve yinelemeye tüm şiirlerde rastlanırken "Görgü" şiirinde yineleme unsuru tespit edilememiştir. Genel olarak tüm şiirlerde bu unsurlar yardımıyla özeldede bağdaşıklığın genelde ise metinselliğinin sağlandığı görülmüştür

4. 8. sınıf ders kitabında incelenen 5 şiirin bağdaşıklık görünümüne ilişkin elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir:

- 5 şiirin tamamında gönderim unsurlarına ve eksilteli yapılaraya yer verilmiştir.
- "Deniz Hasreti" şiiri hariç diğere şiirler bağlaçlı yapılaraya rastlamak mümkündür.
- Değıştirim unsuruna ise yalnızca "Kır Şarkısı" şiirinde rastlanılmıştır.
- Koşutluk, devrik cümleler, zaman ve görünüş uyumu, yineleme ve eş dizimlilik ise tüm şiirlerde yer verilmiştir. Bu şekilde şiirlerin bağdaşıklıkları sağlanmıştır.

5. Genel olarak tüm sınıf düzeylerinde yer alan şiirlerin bağdaşıklıklarında herhangi bir hataya rastlanmamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere çeşitli bağdaşıklık unsurlarının kullanımıyla şiirlerin metinsellik niteliğinin sağlandığı ve desteklendiği söylenebilir. Bu durum Köçer (2010)' in "*Metin Çözümleme: Milli Eğitim Bakanlığı' nca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*" adlı çalışması ve Şahin (2015)' in "*Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Olan Pilot (5. sınıf) Ders Kitabının Metinsellik Ölçütlerinin Bağlamında Çözümlemesi*" adlı çalışmasının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Köçer (2010, s. 122-124) çalışmasında yer verdiği 5 metinde bağdaşıklık ve tutarlılıklarına yönelik kimi sıkıntılar tespit etse de genel olarak metinselliğin sağlandığını vurgulamıştır. Şahin (2015, s. 92) ise incelediği 10 metinde bağdaşıklık ve tutarlılık bakımından bir eksiklik görülmediğini belirtmiştir.

6. Şiirlerin tamamında bağdaşıklığın neredeyse çoğu unsuruna rastlamak mümkündür. Hitap ettiği hedef kitlenin anlama düzeylerine uygun olarak özellikle gönderimlere sıklıkla başvurulduğu gözlenmiştir. Bu durum Güven, Bal ve Halat (2014, s. 227)' in "*Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından Çözümlemesi*" adlı çalışmalarında metinlerde gönderimsel bağdaşıklığa yeterli ölçüde yer verildiği tespitiyle örtüşmektedir. Bu bakımdan şiir türünün kurgusal ve öğretici metinlerden farklı olmadığı görülmüştür. Zamirler, iyelik ekleri, kişi ekleri vb. dil bilgisi unsurlarıyla gerçekleşen gönderimler sayesinde programda (2018, s. 37-49) belirlenen kimi kazanımlara da ulaşmak mümkündür. Şöyle ki 5. sınıfta "**T. 5. 3. 10.** Kökleri ve ekleri ayırt eder"; 6. sınıfta "**T. 6. 3. 7.** Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder-(*İyelik, çoğul eki, hâl ekleri üzerinde durulur*), **T. 6. 3. 12.** Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar."; 7. sınıfta "**T. 7. 3. 9.** Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder-(*kip ve kişi ekleri üzerinde durulur.*)"; ve **T. 5. 3 19., T. 6. 3. 17., T. 7. 3. 19., T. 8. 3. 14.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer alan "Metinle ilgili soruları cevaplar.-*Metin içi ve metin dışı anlam ilişkisi kurulur.*" gibi kazanımlara erişmede şiirlerin uygun bir ortam yaratacağı söylenebilir.

7. Şiirlerin neredeyse tamamında bağdaşıklık unsurlarından bağlaçlara yer verildiği tespit edilmiştir. Bağlaçlar yardımıyla dizeler, cümleler veya sözcükler arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmanın kolaylaştığı görülmüştür. Bu durum Güven (2014b, s.

523-528)' in *"7.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi"* adlı çalışması ve Lüle Mert (2011, s. 21)' in *"8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları"* adlı çalışmasının bağlaçlara dayalı bağdaşıklığın yeterliliğine ilişkin tespitiyle örtüşmektedir. Bağlaçlar aracılığıyla programda (2018, s. 36-51) yer verilen kimi kazanımlara ulaşılabileceği de söylenebilir. **T. 5. 2. 6., T. 6. 2. 6., T. 7. 2. 6., T. 8. 2. 7.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer verilen "Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır."; **T. 5. 4. 16., T. 6. 4. 9., T. 7. 4. 15., T. 8. 4. 15.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer verilen "Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır." gibi bağlaçların işlevlerini ve anlama olan etkisini kavramaya yönelik kimi kazanımları hedef kitleye edindirmede şiirlerin de uygun bir ortam yarattığını söylemek mümkündür.

8. Şiirlerin büyük çoğunluğunda hem bağdaşıklığı hem de şiirselliği yakalamak adına koşutluklardan, devrik yapılardan ve yinelemelerden yararlandığı görülür. Neredeyse tüm şiirlerde özellikle bu yapıların öncelendiği ve böylelikle şiir türüne özgü ses uyumlarının oluşturulduğu göze çarpar. Hedef kitlede şiirin ayırt edici özelliklerini kavramaya yönelik etkiler oluşturmak adına bu unsurların işlevsel olduğunu söylemek mümkündür. Programda (2018, s. 37-50) özellikle 6. sınıfta yer verilen "**T. 6. 3. 27.** Şiirin şekil özelliklerini açıklar." kazanımının edinilmesinde önemli bir işlevi karşılayan bu unsurlar yardımıyla şiir türünün kafiye, redif gibi biçimsel özelliklerini kavratmak kolaylaşabilir. Ayrıca şiir türüne özgü bu özelliklerle **T. 5. 3. 12., T. 6. 3. 26., T. 7. 3. 29., T. 8. 3. 26.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer verilen "Metin türlerini ayırt eder." kazanımı da desteklenebilir.

9. Diğer dikkat çeken bir sonuç ise neredeyse tüm şiirlerde bağdaşıklığı sağlamak adına eş dizimlilikten yararlanılması ve aynı kavram alanından sözcüklerle metinlerin oluşturulmasıdır. Bu tespit Demir (2012, s. 1074)' in gerçekleştirdiği *"İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eş dizimsel Örüntülemeler Açısından Görünümleri"* adlı çalışmanın hikâye metinlerinde eş dizimliliğe yeterince yer verildiği tespitiyle örtüşmektedir. İncelenen metin türünün hikâye değil de şiir türü olması bu gerçeği değiştirmemiştir. Bu yolla hem anlatımı zenginleştirmenin hem metnin bütünlüğünü sağlamanın hem de

hedef kitle olan öğrencilerin aynı kavram alanına ait sözcükleri öğrenmelerini desteklemenin amaçlandığı söylenebilir. Bu bakımdan söz varlığını zenginleştirmek ve aynı kavram alanına ait sözcükleri benimsetmede şiirlerin uygun metinler olduğu söylenebilir.

10. Tüm şiirlerde eksilteli yapılara yer verilmiştir. Gereksiz sözcük tekrarını önlemek ve dil ekonomisi sağlamak adına başvuru bu eksilteli yapılarda özellikle özne ve tamlayan unsurlarının eksiltildiği görülmüştür. Bu tespit Lüle Mert (2011, s. 21)' in yukarıda adı geçen çalışmasında kurgusal ve öğretici metinlerdeki eksiltiye yönelik elde ettiği sonuçlarla bire bir örtüşmemektedir. Bu bakımdan eksiltiye dayalı bağdaşıklık açısından şiirlerin, kurgusal ve öğretici metinlerden farklı olduğu görülmüştür. Ancak bu tespit, Güven (2014b, s. 523-528)' in çalışmasındaki kurgusal metinlerde eksiltinin yeterliliğine ilişkin tespitlerle örtüşmektedir. Bu bakımdan kurgusal metinler ve şiirlerde sıklıkla eksiltiden yararlanıldığı söylenebilir. Sonuç olarak özellikle eksilteli yapılara sıklıkla başvuran şiirler kişi eklerinin veya iyelik eklerinin işlevlerini öğretmede uygun bir ortam oluşturabilir.

11. Değiştirimin ise en az başvuru bağdaşıklık görünümü olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise Lüle Mert (2011, s. 21) ve Güven, Halat ve Bal (2014, s. 227)' in yukarıda verilen çalışmada değiştirimin yetersizliğine yönelik elde ettikleri sonuçlarla örtüşmektedir. Bu bakımdan değiştirimin metin türünden bağımsız olarak çok tercih edilmeyen bir bağdaşıklık türü olduğu söylenebilir. Ancak tüm şiirlerde olmasa da özellikle 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan şiirlerde bağdaşıklığın bir diğer unsuru olan değiştirmeye diğer sınıflara oranla daha fazla yer verildiği gözlenmiştir. Bu yolla hem anlatımı hem de hedef kitlenin söz varlığını zenginleştirmek amaçlanmıştır. Bu bakımdan bağlamdan yola çıkarak sözcük veya söz öbeklerinin anlamlarını keşfetmeyi ve yakın anlamlı kimi sözcükler arasında ilişki kurmayı öğretmek adına şiirler önemli bir işlevi karşılamaktadır.

12. Şiirlerin bağdaşıklık niteliğine sahip olmasıyla birlikte Türkçe öğretiminde gerek metinsellik niteliklerini taşıması gerekse de kazanımları edindirebilmesi bakımından etkili bir öğretim aracı olarak kullanılabileceğini söylemek mümkündür.

5.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Tutarlılığına Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

1. 5. sınıf ders kitabında incelenen 8 şiirin tutarlılık görünümlerine ilişkin elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Keramet Kavukta Mı?" şiiri hariç diğer 7 şiirde tutarlılık görünümlerinden özelleştirmeye yer verilmiştir.
- "Anadolu Sevgisi", "Kitabın Serüveni" ve "Cazgır" şiirlerinde rastlanılmayan neden-sonuç ilişkisine diğer 5 şiirde rastlanmaktadır.
- "Çocukluk" ve "Mustafa Kemal' in Kağnısı" şiirlerinde karşılaştırma bağlantısına yer verilmiş ancak diğer 6 şiirde bu görünüme yer verilmemiştir.
- "Yunus Emre' den Seçmeler" ve "Cazgır" şiirlerinde genelleştirmeye yer verilmiş ancak diğer 6 şiirde bu görünüm tespit edilememiştir.
- Karşıtlık görünümüne ise hiçbir şiirde rastlanamamıştır. Yer verilen tutarlılık görünümleri, bağdaşıklık unsurlarıyla da desteklenerek şiirlerin metinselliği sağlanmıştır.

2. 6. sınıf ders kitabında yer alan 10 şiirin tutarlılık görünümlerine ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- "Dostlar Beni Hatırlasın" ve "Dünya Benim" şiirleri hariç diğer 8 şiirde özelleştirme bağlantısından yararlanılarak örneklendirmelere, detaylandırmalara gidildiği görülmektedir.
- "Canyoldaşıma Mektuplar", "Dostlar Beni Hatırlasın", "Türküler Dolusu" ve "Memleket İsterim" şiirlerinin dışındaki diğer 6 şiirde neden-sonuç bağlantısına yer verilmiştir.
- "Türküler Dolusu", "Ağustos Böceği ile Karınca" ve "Oyuncakların Oyuncağı Olmak" şiirlerinde ise tutarlılık görünümlerinden karşılaştırmaya yer verilmiş, diğer 7 şiirde bu görünüme rastlanmamıştır.
- 10 şiirin tamamında da tutarlılık görünümlerinden olan genelleştirmeye yer verilmemiştir.

- "Dünya Benim", "Canyoldaşıma Mektuplar", "Dostlar Beni Hatırlasın" ve "Memleket İsterim" şiirlerinde yer alan karşıtlık bağlantısına ise diğer 6 şiirde rastlanmamaktadır. Bu tutarlılık görünümleriyle de şiirlerin metinselliği desteklenmiştir.

3. 7. sınıf ders kitabında yer alan 5 şiirin tutarlılık görünümlerine ilişkin sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Tutarlılık görünümlerinden olan özelleştirme bağlantısına "Görgü" ve "Atatürk Kurtuluş Savaşı' nda" şiirlerinde rastlanırken diğer 3 şiirde bu bağlantıya yer verilmemiştir.
- Karşılaştırma bağlantısına "Atatürk Kurtuluş Savaşı' nda" ve "Türküler Dolusu" şiirlerinde yer verilirken diğer 3 şiirde yer verilmemiştir.
- "Türküler Dolusu" ve "Ağaç Diyor Ki" şiirlerinde tespit edilemeyen neden-sonuç ilişkisi diğer 3 şiirde tespit edilmiştir.
- "Görgü" ve "Dört Ahbaplar" şiirlerinde yer verilen genelleştirme bağlantısına diğer 3 şiirde rastlanmamaktadır.
- Karşıtlık bağlantısına ise 5 şiirin tamamında yer verilmemiştir. Yer verilen bu tutarlılık görünümleriyle şiirlerin metinselliği desteklenmiştir.

4. 8. sınıf ders kitabında yer alan 5 şiirin tutarlılık görünümlerine ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

- Tutarlılık görünümlerinden olan özelleştirme bağlantısına "Deniz Hasreti" şiirinde yer verilmezken diğer 4 şiirde mevcut olduğu gözlenmiştir.
- Karşılaştırma bağlantısının 5 şiirin tamamında da olmadığı görülmüştür. "Macera" ve "Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü" şiirlerinde yer almayan neden-sonuç ilişkisi diğer 3 şiirde gözlenmiştir.
- Karşıtlık bağlantısına "Yaşlılardan Gençlere" ve "Macera" şiirlerinde rastlanmış, diğer 3 şiirde tespit edilememiştir.
- Genelleştirme bağlantısına ise yalnızca "Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü" şiirinde rastlanmıştır. Tespit edilen bu tutarlılık görünümleriyle şiirlerin metinselliği desteklenmiştir.

5. Genel olarak şiirlerin tutarlılığında herhangi bir anlamsal veya mantıksal hataya rastlanmamıştır. Şiirlerin tutarlılığının hem bağdaşıklık hem de yer yer rastlanan bazı tutarlılık görünümleriyle sağlandığı görülmüştür. Bu tespit, yukarıda bahsi geçen Köçer (2010) ve Şahin (2015)' in çalışmalarındaki tutarlılığa yönelik sonuçlarla örtüşmektedir.

6. En çok başvurulan tutarlılık görünümünün ise özelleştirme bağlantısı olduğu görülmüştür. Bu özelleştirme bağlantısıyla birlikte metinlerde örneklendirme ve detaylandırmalara gidilmiştir. Böylelikle programda (2018, s. 37-50) de belirtilen anlamaya yönelik kimi kazanımları edinmek kolaylaşmaktadır. **T. 5. 3. 14., T. 6. 3. 20., T. 7. 3. 17., T. 8. 3. 17.** şeklinde her sınıf düzeyinde yer alan "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler."; **T. 5. 3. 20., T. 6. 3. 19., T. 7. 3. 16., T. 8. 3. 16.** şeklinde her sınıf düzeyinde yer verilen "Metnin konusunu belirler."; **T. 5. 3. 17., T. 6. 3. 24., T. 7. 3. 22., T. 8. 3. 21.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde görülen "Metnin içeriğini yorumlar.- *Örnek ve ayrıntılara atıf yapması sağlanır.*" gibi kazanımları edindirmede özelleştirme bağlantısı etkili bir unsurdur.

7. Özelleştirmeden sonra en sık başvurulan tutarlılık görünümleri ise neden-sonuç ve karşılaştırma bağlantılarıdır. Bu bağlantılarla birlikte metin içi anlam kurmanın kolaylaştığı görülmektedir. Programda (2018, s. 38-50) **T. 5. 3. 31., T. 6. 3. 29., T. 7. 3. 28., T. 8. 3. 25.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer alan "Okuduklarıyla ilgili çıkarımlarda bulunur." kazanımıyla hedef kitlenin metne yönelik neden-sonuç, karşılaştırma, amaç-sonuç gibi çıkarımlarda bulunması sağlanmış olur. Şiirler bu kazanımı edindirmede işlevsel bir niteliğe sahiptir.

8. Genelleştirme ve karşıtlık bağlantıları ise şiirlerde en az yer verilen tutarlılık görünümleridir. Kimi şiirlerde yer yer rastlansa da yine hedef kitle açısından metni anlamayı, sorgulamayı, yorumlamayı veya değerlendirmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir.

9. Ancak tüm sınıf düzeylerindeki şiirlerin tutarlılık bakımından çözümlenmesinin sonucunda genel olarak şiirlerde tutarlılık görünümlerinin hepsine rastlamanın güç olduğu tespit edilmiştir. Her şiirde bir ya da iki görünüme yer verildiği görülmüştür. Şiirlerin kısa metinler olması tutarlılık görünümlerine başvurmayı zorlaştırmıştır. Böylelikle hedef kitlenin metinlerin tutarlılığını sorgulamaya yönelik

kimi dil unsurlarını görmeleri açısından şiirlerin etkili bir öğrenme aracı olmayacağı söylenebilir. Sonuç olarak bağdaşıklık ve tutarlılık görünüşleriyle anlamsal ve mantıksal açıdan bir bütün olduğu tespit edilen bu şiirlerle Türkçe öğretiminin etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebileceği öngörülür.

5.2. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

Ana dili eğitiminin etkili, verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öğretmenlerin görüş ve önerilerine daima ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, yetersiz ve kalitesiz materyalleri tespit etmek ve ana dili eğitimi geliştirmek açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda 8 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanarak görüşme yöntemi ile Türkçe öğretmenlerinin görüşleri alınmış ve bu görüşler çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin görüşlerinden hareketle Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin metinselliklerine yönelik şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Türkçe öğretmenlerinden ders kitaplarındaki şiirlerin bağdaşıklık niteliğine ilişkin görüşler alınmıştır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı şiirlerde bağdaşıklık ölçütünün karşılanmasını yeterli olarak değerlendirmiştir. Katılımcılar; zamirler, iyelik ekleri, kişi ekleri gibi dil bilgisel unsurlar yardımıyla bağdaşıklığın sağlandığını ve şiirlerin bir bütün olabildiğini ifade etmişlerdir.

2. Bazı öğretmenler ise şiirlerde sıklıkla yer verilen devrik cümleler, ses ve sözcük tekrarları ile metnin bütünlüğünün sağlandığını dile getirmişlerdir. Bu unsurların metin içi bütünlüğün sağlanmasında önemli bir yeri vardır.

3. Öğretmenlerin çoğu, dil bilgisel bütünlük demek olan bağdaşıklık sayesinde dil bilgisi öğretiminin gerçekleştirilebildiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Olumsuz bir görüş dışında şiirleri dil bilgisi öğretiminde etkili bir araç olarak değerlendirmişlerdir.

4. Türkçe öğretmenlerinden ders kitaplarındaki şiirlerin tutarlılığı hakkında görüşler alınmıştır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı şiirleri tutarlı olarak değerlendirmişlerdir. Bazı öğretmen görüşlerine göre şiirlerin tutarlılığında konu bütünlüğünün önemli bir etkisi vardır. Yine bazı öğretmenlere göre öğrencilerin şiirlerin anlamına ulaşabilmesi tutarlılığı desteklemektedir.

5. Dikkat çeken diğerk bir görüş ise kısaltılmış şiirler etrafında şekillenmektedir. Bir kısım öğretmen, kısaltılmış şiirlerde konu bütünlüğünün bozulması sebebiyle tutarlılıklarının zedelendiğini dile getirirken bir kısım öğretmen, şiirler kısaltılsa bile konu bütünlüğünün bozulmadığını ifade etmiş ve bu şiirleri de tutarlı olarak değerlendirmiştir. Bazı öğretmenler ise kısaltılmış şiirlerde öğretmen desteğiyle tutarlılığın sağlanabileceğinin, şiirlerin tamamına ulaşması konusunda öğrencileri yönlendirmek gerektiğinin altını çizmişlerdir.

6. Araştırma kapsamında öğretmenlere şiirlerin amaca uygunluğu hakkında bir soru yöneltmiş ve çoğunlukla olumlu görüş alınmıştır. Çoğu öğretmene göre şiirlerin öncelikli amacı, şiir sevgisi oluşturmaktır. Şiirlerin bu amacı yeterince karşılayamadığını belirten olumsuz görüşlerin yanı sıra şiirlerin şiir sevgisi oluşturma bakımından yeterli olduğunu dile getiren olumlu görüşler de vardır. Ancak çoğunluk şiirleri bu konuda yetersiz bulmaktadır.

7. Bir kısım öğretmen, şiirlerin programda **T. 5. 4. 1., T. 6. 4. 1., T. 7. 4. 1., T. 8. 4. 1.** şeklinde tüm sınıflarda yer verilen "Şiir yazar."; **T. 5. 3. 12., T. 6. 3. 26., T. 7. 3. 29., T. 8. 3. 26.** şeklinde tüm sınıf düzeylerinde yer verilen "Metin türlerini ayırt eder." kazanımlarını gerçekleştirebilecek yeterlilikte olduğunu dile getirmiştir. Diğerk kısım ise şiir yazma gibi yazmaya yönelik kazanımlarda şiirlerin yetersiz olduğunu, teşvik edici rolünün olmadığını ifade etmiştir.

8. Bazı görüşler ise şiirlerin Türk edebiyatını tanıtmak, yalnızca temayı desteklemek, estetik bakış açısını ve etkili anlatım becerisini geliştirmek gibi amaçları olduğu noktasında birleşmişlerdir. Şiirleri bu amaçları karşılama bakımından yeterli ve etkili olarak değerlendirmişlerdir.

9. Araştırma kapsamında katılımcılara şiirlerin kabul edilebilirliği hakkında bir soru yöneltmiş ve çoğunlukla olumlu görüş alınmıştır. Öğretmenler şiirlerin dillerini açık ve anlaşılır olarak değerlendirmişlerdir. Bazı görüşler ise şiirlerde anlam kapalılığına rastlanabildiği şeklindedir. Şiirlerin genel olarak açık bir dile sahip olması kabul edilebilirliği olumlu yönde etkilemektedir. Öğretmenler ayrıca şiirlerin öğrenci seviyesine uygun olduğunu dile getirmişlerdir. Seviyeye uygunluğun kabul edilebilirlik açısından olumlu bir etkisi vardır.

10. Bazı öğretmenler şiirlerin nitelikli eserlerden seçildiğini dile getirmiş bazıları ise şiirleri ilgi çekici bulmamıştır. Öğretmenlere göre ilgi çekmeyen şiirler kabul edilebilir olma niteliğini taşıyamamaktadır.

11. Araştırma kapsamında Türkçe öğretmenlerine şiirlerin bilgilendirici niteliği hakkında bir soru yöneltilmiş ve çoğunlukla olumlu görüş alınmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu şiirleri özellikle milli ve manevi konularda bilgilendirici bulmaktadır. Genel olarak şiirlerde yeni ve beklenmedik bilgilere yer verildiğini ifade etmişlerdir. Bir kısım öğretmen görüşü ise şiirlerde yeni ve beklenmedik bilgilere rastlanmadığı yönündedir.

12. Bazı öğretmenler şiirleri sözlük, dergi, kitap gibi başka kaynaklara yönlendirici işlevinden ötürü bilgilendirici olarak değerlendirmektedirler. Ders kitaplarında daha çok didaktik şiirlere yer verilmesinden dolayı şiirleri bilgilendirici bulan görüşlere de rastlanmaktadır. Yine bazı öğretmenler şiirleri güncel konularda yazılmadıkları, farklı kaynaklara yönlendirmedikleri için bilgilendiricilik konusunda yetersiz bulmuştur.

13. Araştırma kapsamında öğretmenlere şiirlerin duruma uygunluklarına yönelik bir soru sorulmuş ve çoğunlukla olumlu görüş alınmıştır. Öğretmenler şiirleri temalara uygun olarak değerlendirmişlerdir. Tespit edilen görüşlere göre her temada temayı bire bir yansıtan şiirlere yer verilmesi duruma uygunluğu olumlu olarak etkilemektedir.

14. Öğretmenler şiirleri konuya uygun olarak değerlendirmişlerdir. Şiirlerin oluşturuldukları konuya özgü nitelikleri taşıması duruma uygunluğu olumlu olarak etkilemektedir. Öğretmenler şiirleri türe özgü nitelikleri taşıdıkları noktasında olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Dörtlüklerden oluşan, kafiye ve redif gibi ses uyumlarına dikkat edilen şiirlerin türe özgü nitelikleri taşıdığını belirten görüşlere göre bu nitelikler, duruma uygunluk üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

15. Araştırma kapsamında öğretmenlere şiirlerin metinlerarası niteliği ile ilgili soru yöneltilmiş ve genel olarak olumlu görüş alınmıştır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı metinlerarasılığı temadaki diğer metinlerle ilişki bakımından değerlendirmiştir. Aynı temada yer alan diğer metinlerle şiirlerin konuları ve türleri arasındaki benzerlikler metinlerarasılığı desteklemektedir.

16. Bir kısım öğretmen şiiirden hareketle yeni metin oluşturma etkinleri sayesinde metinlerarasılığın sağlandığını dile getirmiştir. şiiirlerin yeni bir metin tiiiriiyle ifade edilmesi metinlerarasılığı desteklemektedir. Bazı iğretmen giiiriişlerine giiire ise metinleri karşılaştırma etkinlikleri metinlerarasılık iizerinde iinemi bir etkiye sahiptir. şiiirlerle diğer metinleri iierik, konu, biçim gibi ierşitli değişkenler aıısından karşılaştırmak metinlerarasında ilişki kurulmasını kolaylaştırmaktadır.

17. Son olarak iğretmenler şiiirlerin ierşitliliği ve sayısında yetersizlikler olduğu, Tiiirk edebiyatından şiiirlerin seiçkin eserlerinden yararlanılması ve Tiiirklük bilincine daha fazla yer verilmesi gerektiği, ierşitli fon miiiziklerine yiiinlendirilerek şiiirlerin okutulması gerektiği şeklinde iineler ve eleştiriler sunmuşlardır.

18. Sonuç olarak iğretmenler, şiiirlerin metinselliğini olumlu olarak değerlendirmişlerdir. şiiirlerin Programda belirlenen şiiir yazma, şiiir ezberleme, siiiz sanatlarını kavrama, tiiire iizgi nitelikleri kavrayabilme gibi kimi kazanımları edindirmede iışlevsel bir metin tiiirii olduğunu dile getirmişlerdir.

5.3. iineler

1. Ana dili eğitiminin amaç ve kazanımlarına ulaşılmasında metinler iinemi bir iışlevi karşılamaktadır. Programda belirlenen amaç ve kazanımlara ulaşma, iğrenci tarafından anlaşılan metinlerle miiimiiiiiin olacaktır. Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan metinlerin anlamlı ve mantıklı bir biiitiiiiiin olmasını sağlayan metinsellik iiiiitiiiiiinlerine uygunluğuna gereken iinemi verilmelidir. Ders kitaplarına metin seiçerken iizellikle metinsellik iiiiitiiiiiinlerine uygun metinlerin seiçilmesine iizen giiisterilmelidir.

2. Sanatsal ve estetik bir iğretim aracı olan şiiirlerin metinsellik iiiiitiiiiiinlerine uygunluğu olduğu iinemilidir. şiiirlerin gerek edebi zevk kazandırmada gerekse de etkili bir ana dili eğitimini geriçekleştirmede iışlevsel bir yeri vardır. Ders kitaplarındaki metinlerin metinselliğine yiiinelik yapılan ialışmaların neredeyse tamamında kurgusal ve iğretici metinlerin incelendiği, şiiirlere yiiinelik kapsamlı bir iiiiiziiiiiin yapılımadığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan şiiirlerin metinsellik iiiiitiiiiiinlerine uygunluğuna ilişkin farklı ialışmalar yapılmalıdır.

3. Metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğuna yönelik yapılan çalışmaların tamamında ğretmen veya ğrenci görüşlerine yer verilmediği görülmüştür. Oysaki metinlerle bire bir etkileşim içerisinde olan her iki öznenin görüşleri, nitelikli metin seçimi açısından aydınlatıcı olacaktır. Bu bakımdan metinlerin metinsellik ltlerine uygunluğunu, ğretmen veya öğrencilerin görüşleriyle destekleyen çalışmalarla alan yazın desteklenmelidir.

4. şiirlerin metinselliğine yönelik zmlmeler yapılırken bazı metinlerde yazım yanlışlarının olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan metinlerde yazım hatalarına yer verilmemesine dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abasıyanık, S. F. (2006). *Son Kuşlar* (15. Baskı). İstanbul, YKY.
- Adivar, H. E. (2005). *Kalp Ağrısı*. İstanbul, Özgür Yayınları.
- Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R. ve Üstün, E. (2017). *Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı*. İstanbul, MEB Yayınları.
- Akbayır, S. (2013). *Cümle ve Metin Bilgisi* (7. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aksan, D. (1994). Ana Dili. *Dil Dergisi/Doğan Aksan Özel Sayısı*, 16, 63-71.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Aksan, D. (2005). *Halk Şiirimizin Gücü* (2. Baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2011). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlenmeleri* (3. Baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2016a). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2016b). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili-Dilbilim Açısından Bakış* (2. Baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksan, M. ve Aksan, Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 90-104
- Akyol, H. (2003). Metinlerden Anlam Kurma. *TÜBAR-XIII*, 49-58.
- Ali, S. (2011). *Kuyucaklı Yusuf* (47.Baskı). İstanbul, YKY.
- Ayata Şenöz, C. (2005). *Metin Dilbilim ve Türkçe*. İstanbul, Multilingual Yayınları.

- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2014). Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay' ın Bir Garip Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/4, 109-134.
- Aydın, M. (2007). *Dilbilim El Kitabı*. İstanbul, 3F Yayınevi.
- Aytmatov, C. (2000). *Gün Olur Asra Bedel*. İstanbul. Ötüken Yayınları.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (12. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Balta, E. E. ve Demirel, Ş. (2012). Waldmann Modelinin 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 469-479.
- Başkan, Ö. (2003). *Bildirişim İnsan-Dili ve Ötesi*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Baştürk, M. (2013). *Anadil Edinimi*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bayat, N. (2012). Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Şiirbilim Açısından Görünümü Üstüne Bir İnceleme. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,7(1), 325-344.
- Bayraktar, N. (2014). *Dil Bilimi*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Bayrav, S. (1998). *Dilbilim-Filolojinin Oluşumu*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Bayrav, S. (1999). *Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Beaugrande, R. A. D. and Dressler, W. U. (2002). *Introduction to Textlinguistic*. London, Longman Group Company, (Digitall reformatted-2002).
- Benveniste, E. (1995). *Genel Dilbilim Sorunları* (Çev: Erdim Öztokat). İstanbul. (1975).
- Beyatlı, Y. K. (2007). *Kendi Gök Kubbemiz* (27. Baskı). İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. Ankara, Başak Yayıncılık.

- Bölükbaş, F. (2010). Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü' nün Yedi Uyurlar Öyküsü. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 16 (63), 99-116
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (21. Baskı). Ankara, Pegem Akademi.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri* (1. Baskı). İstanbul, İthaki Yayınları.
- Chomsky, N. (2001). *Dil ve Zihin* (Çev: Ahmet Kocaman). Ankara. (1968).
- Chomsky, N. (2009). *Bilgi Sorunları ve Dil* (Çev: Veysel Kılıç). İstanbul. (1988).
- Chomsky, N. (2014). *Dilin Mimarisi* (Çev: İsa Kerem Bayırlı). İstanbul. (2000).
- Coşkun, H. (2014). Sınıf ve Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Görsel-İşitsel Materyal Kullanma Durumları ve Bunu Etkileyen Faktörler. *International Journal of Language Academy*, 2 (4), 333-347.
- Coşkun, H. (2016). Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerle İlgili Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 4 (4), 355-367.
- Çelebi, S. ve Gökçe, B. (2015). Türkçe Öğretmeni Adaylarının İkna Edici Hazırlıklı Konuşmalarında Bağdaşıklık ve Tutarlılık. *International Journal of Language Academy*, 3 (4), 190-203.
- Çevik, A. (2017). Dil Öğretiminde Edebî Metin Olarak Şiir Seçimi. *International Journal of Language Academy*, 5 (2), 141-151.
- Demir, T. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eşdizimsel Örüntülemeler Açısından Görünümleri. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (2), 1063-1078.
- Demir, G.Y. (2015). *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*. İstanbul, İthaki Yayınları.

- Dessalles, J. L., Picq, P. and Victorri, B. (2014) *Dilin Kökenleri* (Çev: Atakan Altınörs). İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi* (1. Baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Doğan, G. (2015). *Anlamlandırma Süreçleri* (1. Baskı). Ankara, Kesit Yayınları.
- Durak, M. (2005). *Yakın Mercek*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Durak, M. (2007). *Şiir Cini*, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Durak, M. (2009). *Yorum Kavşağında*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Ekşi, P. (2015). Metin Dilbilim Açısından Karşılaştırmalı Şiir İncelemesi Örneği: Nâbî'nin Tahmîsi ve Fuzûlî'nin Gazeli. *International Journal of Language Academy*, 3 (2), 107-115.
- Eliot, T. S. (1983). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. (Çev: Sevim Kantarcıoğlu). Ankara.
- Erdal, N. (2017). *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara, Dörtel Yayıncılık.
- Erdem, İ. ve Çelik, M. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (1), 1030-1041.
- Ergin, M. (2003). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, BAYRAK Basım-Yayım-Tanıtım.
- Ergin, M. (2012). *Dede Korkut Kitabı* (47.Baskı). İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- Erkman-Akerson, F. (2008). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış* (2. Baskı). İstanbul, Multilingual Yayıncılık.
- Eziler Kıran, A. ve Kıran, Z. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri* (2. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Gemalmaz, E. (1995). Dil Bilimi ve Dil Bilgisi, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 517, 3-5.

- Göçer, A. (2015). Süreç Temelli Yazma Yaklaşımının Grup Çalışması Tekniğiyle Uygulanabilirliği ve Etkililiği. *International Journal of Language Academy*, 3 (2), 14-36.
- Gül, M. (2015). Sait Faik Abasıyanık' ın Semaver Adlı Hikâyesinde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 31, 135-148.
- Günay, V. D. (2013a). *Metin Bilgisi*. (4. Baskı). İstanbul, Papatya Yayıncılık.
- Günay, V. D. (2013b). *Söylem Çözümlemesi*. (1. Baskı). İstanbul, Papatya Yayıncılık.
- Güneş, F. (2009). Türkçe Öğretiminde Günümüz Gelişmeleri ve Yapılandırıcı Yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 1-21.
- Güneş, F. (2013a) Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2013b). Türkçede Metin Öğretimi Yerine Metinle Öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 603-637.
- Güven, A. Z. (2014a). Mustafa Kutlu' nun Hikâyelerinde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. *International Journal of Language Academy*, 2 (4), 599-609.
- Güven, A. Z. (2014b). 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (8), 517-535.
- Güven, A. Z., Halat, S. ve Bal, M. (2014). Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2 (3), 208-231.
- Halliday, M.A.K and Hassan, R. (1985). *Cohesion in English* (7. Baskı). New York, Longman Group.

- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Engin Yayınevi.
- Huber, E. (2013). *Dilbilime Giriş*. İstanbul, Yabancıdil Yayınları.
- İlhan, N. (2005) Çocukların Dil Edinimi, Gelişimi ve Dile Katkıları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 155-160.
- İmer, K. , Kocaman, A., Özsoy, A. S. (2013). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İnceoğlu, Y.G ve Çomak, N.A. (2016). *Metin Çözümlemeleri* (2. Baskı). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- İşeri, K. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Özellikleri, Hakan Ülper (Editör). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, s. 91-113
- Kaba, F. (2013). Alain Robbe Grillet' nin Silgiler Adlı Romanında Metinlerarası İlişkiler. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (10), 337-342.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Söz Dizimi* (5. Baskı). Ankara, Kesit Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* (1. Baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Karademir, F. (2011). Dil Bilim ile Dil Bilgisi, Dil Bilimci ile Dil Bilgici Karşıt Göstergeler midir? *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 111-117.
- Karakuş, İ. (1997). Çocukta Dil Gelişimi. *Türk Dili Dergisi*, 544, 372-379.
- Karasar, N. (1991). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama* (5. Baskı). Ankara, Sanem Matbaacılık.
- Kerimoğlu, C. (2014). *Genel Dilbilime Giriş* (1. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim* (1. Baskı). İstanbul, Papatya Yayıncılık.

- Kıran, Z. (2002). *Dilbilime Giriş* (3. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Kocaman, A. (1998). Söylem Çalışmaları ve Türkçe Öğretimi. *Doğan Aksan Armağanı-DTCF Yayınları*, 366, 101-105.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü* (1. Baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi* (3. Baskı). Ankara, TDK Yayınları.
- Korkut, E. (2003). Dilbilimsel Şiir Çözümlemeleri. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, İstanbul, Multilingual Yayınları, s. 133-142.
- Korkut, E. (2015). Metin Dil Bilim ve Dil Öğretimi, Ece Korkut ve İrem Onursal Ayırır (Editörler). *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi*. Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 159-188.
- Köçer, N. (2010). *Metin Çözümlemesi Milli Eğitim Bakanlığı`nca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kula, O. B. (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-I* (1. Baskı). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (2015). *Metaforlar-Hayat, Anlam ve Dil* (Çev: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul. (1980).
- Lüle Mert, E. (2011). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları. *Dil Dergisi*, 153, 7-23.
- Lyons, J. (1983). *Kuramsal Dilbilime Giriş* (Çev: Ahmet Kocaman). Ankara. (1968).
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel Genel Dilbilim* (Çev: Berke Vardar). İstanbul. (1979).
- Okur, A. (2011). Türkçe Ders Kitaplarında Metinlerin Türsel Özellikleri. Hakan Ülper (Editör). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, s. 115-140.

- Onursal, İ. (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, İstanbul, Multilingual Yayınları, s. 121-132.
- Oralış, M. ve Özil, Ş. (1992). Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi. *Dilbilim Araştırmaları*, 37-51.
- Özdemir, E. (1983). Ana Dili Öğretimi. *Türk Dili, Dil Öğretimi Özel Sayısı*, 379-380, 19-30.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin Başlı Dil*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (2002). *Yazınsal Türler* (5. Baskı). Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner' in "On İkiye Bir Var" Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 167-182.
- Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Parlak, H. (2010). Dil Bilgisi, Mustafa Durmuş (Editör). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara, Grafiker Yayınları, s. 163-225
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev: Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir). Ankara. (1980).
- Piaget, J. (2013). *Çocuğun Gözüyle Dünya* (Çev: İsmail Yerguz). Ankara. (1947).
- Porzig, W. (2011). *Dil Denen Mucize* (Çev: Vural Ülkü). Ankara. (1950).
- Rado, Ş. (2008). *Eşref Saat* (14. Baskı). Ankara, Elips Kitap.
- Rifat, M. (2000a). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları-1*. (2. Baskı). İstanbul, Om Yayınevi.
- Rifat, M. (2000b). *Gösterge Avcıları-Şiiri Okuyan Şairler* (2. Baskı). İstanbul, Om Yayınevi.
- Rifat, M. (2007). *Metnin Sesi* (1. Baskı). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev: Berke Vardar). İstanbul. (1916).

- Saussure, F. D. (2014). *Genel Dilbilim Yazıları* (Çev: Savaş Kılıç). İstanbul. (2002).
- Sayın, Ş. (1999). *Metinlerle Söyleşi*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Sever, S. (2000). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (1987). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı* (3. Baskı). Ankara, Güzem Yayınları.
- Sinan, A.T. (2006). Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 75-78.
- Subaşı Uzun, L. (1995). *Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*. Ankara, Simurg Yayınları.
- Şahin, A. (2015). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Olan Pilot (5. sınıf) Ders Kitabının Metinsellik Ölçütlerinin Bağlamında Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanpınar, A. H. (2012). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (18.Baskı). İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Tok, M. ve Tüzel, S. (2013). Türkçe Öğretiminde Metin Antolojisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 88-96.
- Toptaş, H. (2016). *Türkçe Dersleri 2: Sesbilgisi, Cümle, Anlatım, Metin Dilbilimi* (1.Baskı). İstanbul, Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Torusdağ, G. ve İşimtekin, S. (2016). Furug Ferruhzâd' ın "Kâbus" Öyküsü Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme. *DTCF Dergisi*, 56 (2), 160-199.
- Turan, L. ve Gücüyeter, B. (2005). Çocuklar İçin Yazılan Her Manzumeye Şiir Denir mi? *Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 189-205.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018). Ankara.
- Uğur, N. (2012). *Metinbilgisi Ders Notları*. Ankara. (<http://www.nizamettinugur.gen.tr/files/20130408054418.pdf>). (Erişim: 07 Mayıs 2018).

- Uygur, N. (2001). *Dilin Gücü* (2. Baskı). İstanbul, YKY.
- Uzun, G. L. (2017). Metindilbilim: Temel İlke ve Kavramlar, Sumru Özsoy ve Ümit Deniz Turan (Editörler). *Genel Dilbilim-II* (1. Baskı). Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, s. 173-191.
- Ülper, H. (2011). Öğrenci Metinlerinin Tutarlılık Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (4), 849-863.
- Vardar, B. (2001a). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Vardar, B. (2001b). *Dilbilim Yazıları*. İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Vygotsky, L.S. (1998). *Düşünce ve Dil* (Çev: S. Koray). İstanbul. (1934).
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*. Ankara, Akçağ Yayınları.
- Yalçın, M. (2010). *Şiirin Ortak Paydası-I-Şiir Bilime Giriş* (3. Baskı). İstanbul, İkaros Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2017). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*. Ankara, Ez-De Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2010). *Uygulamalı Metin Bilgisi* (1. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, E. ve Jahiç, N. (2008). "Vire" Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30-41.
- Yılmaz, E. ve Topal, Z. (2010). Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması. *TÜBAR-XXVII*, 775-788.

EKLER

Ek-1

ÇOCUKLUK

Affan Dede' ye para saydım, (1)

Sattı bana çocukluğunu. (2)

Artık ne yaşıım var, ne adım; (3)

Bilmiyorum kim olduğumu. (4)

Hiçbir şey sorulmasın benden; (5)

Haberim yok olan bitenden. (6)

Bu bahar havası bu bahçe; (7)

Havuzda su şırıl şırıldır. (8)

Uçurtmam bulutlardan yüce, (9)

Zıpızıplarım pırıl pırıldır. (10)

Ne güzel dönüyor çemberim; (11)

Hiç bitmese horoz şekerim! (12)

Cahit Sıtkı TARANCI

Ek-2

MUSTAFA KEMAL' İN KAĞNISI

Yediyordu Elif kağnisını,/

Kara geceden geceden. (1)

Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu, (2)

Uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar, (3)

İnliyordu dağın ardı, yasla,/

Her bir heceden heceden. (4)

Mustafa Kemal' in kağnisı derdi, kağnisına, (5)

Mermi taşırdı öte, dağ taş aşardı. (6)

Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik, (7)

Ün salmıştı asker içinde. (8)

Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü, (9)

Doğrulmuştu yola, önceden önceden. (10)

Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif. (11)

Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar, (12)

Kocabaş, çok yaşlıydı, çok zayıftı, (13)

Üzgündü bütün bütün Sarıkız, yanı sıra, (14)

Gecenin ulu ağırlığına karşı,/

Hafiftiler inceden inceden. (15)

İriydi Elif, güçlüydü kağni başında, (16)

Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri, (17)

Kınalı ellerinden bir yel geçerdi aralıksız, (18)

Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına, (19)

Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,/

Niceden niceden. (20)

Durdu birdenbire Kocabaş, ova bayır durdu, (21)

Nazar mı değdi göklerden, ne? (22)

Dah etti, yok. Dahha dedi, gitmez, (23)

Ta gerilerden başka kağnılar yetiştii geçti gacıır gucur (24)

Nasıl durur Mustafa Kemal' in kağnısı, (25)

Kahroldu Elifçik, düşünceden düşünceden. (26)

Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş, (27)

Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni. (28)

Geçer, götürür ana, çocuk mermisini askerciğın, (29)

Koma yollarda beni, kulun köpeğın olayım. (30)

Bak hele üzerimden ses seda uzaklaşır, (31)

Düşerim gerilere, iyceden iyceden. (32)

Kocabaş yığıldı çamura, (33)

Büyüdü gözleri büyüdü, yürek kadar, (34)

Örtüldü gözleri örtüldü hep, (35)

Kalır mı Mustafa Kemal' in kağnısı, bacım, (36)

Kocabaş' in yerine koştu kendini Elifçik (37)

Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden. (38)

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Ek-3

YUNUS EMRE'DEN SEÇMELER

1. Kıta:

- Ben gelmedim dava için, (1)
Benim işim sevi için, (2)
Dostun evi gönüllerdir, (3)
Gönüller yapmağa geldim. (4)

2. Kıta:

- Gelin tanış olalım, (1)
İşi kolay tutalım, (2)
Sevelim sevilelim, (3)
Dünya kimseye kalmaz. (4)

3. Kıta:

- Bir kez gönül yıktın ise/
Bu kıldığın namaz değil, (1)
Yetmiş iki millet dahi/
Elin yüzün yumaz değil. (2)

4. Kıta:

- Sözüm ay gün için değil, (1)
Sevenlere bir söz yeter, (2)
Sevdiğimi söylemezsem/
Sevmek derdi beni boğar. (3)

5. Kıta:

- Bu dünyaya kalmayalım, (1)
Fanidir aldanmayalım, (2)
Bir iken ayrılmayalım, (3) Gel dosta gidelim gönül. (4)

Ek 4

ANADOLU SEVGİSİ

Sen bizim dağları bilmezsin gülüm, (1)
Hele boz dumanlar çekilsin de gör. (2)
Her haftası bayram, her günü düğün, (3)
Hele yaylalara çıkılsın da gör. (4)

Bilmezsin ovalar nasıldır bizde; (5)
Kağnılar yollarda, yoncalar dizde... (6)
Saydıklarım damla değil denizde, (7)
Hele bir ekinler ekilsin de gör. (8)

Görmedin sen bizim mavi suları, (9)
Karlar eriyince kırar yuları... (10)
Köpük olur beyaz, sel olur sarı; (11)
Hele taştan taşa dökülsün de gör. (12)

Sen bizim köyleri görmedin ki hiç, (13)
Yolları toz çamur, evleri kerpiç. (14)
O kirlili kabukta, o en temiz iç; (15)
Hele bir yakından bakılsın da gör. (16)

Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı, (17)
Sevgiyi bulasın, yakına gel ki... (18)
Kalıplar gerçeği göstermez belki (19)
Gönül perdeleri sökülsün de gör. (20)

Abdürrahim KARAKOÇ

Ek-5

KİTABIN SERÜVENİ

Bir dere boyunda ben/

Upuzun bir kavaktım. (1)

Ta dipten doruğa dek/

Işıl ışıl yapraktım. (2)

Bir sabah bir testere/

Beni de serdi yere. (3)

Kendimi birdenbire/

Makinelerde buldum. (4)

Çok şey geçti başımdan... (5)

Bembeyaz kâğıt oldum. (6)

Şimdi kitabım işte, (7)

Yine yapraklarım var. (8)

Yükselir yıldızlara,/

Beni seven çocuklar. (9)

Sıkıntılı da olsa,/

Benimle tatlı geçer/

En uzun yolculuklar. (10)

M. Necati ÖNGAY

Ek-6

KERAMET KAVUKTA MI?

Adamın biri, bir gün,/

Elinde bir kâğıtla/

Gelir, Hoca' ya der ki: (1)

-Hoca' m, beni bağışla! (2)

Yoktur okumam yazmam (3)

Ne der bunda, anlamam! (4)

Pek kötü şey bilmemek, (5)

Al bunu, oku demek. (6)

Hoca mektubu alır (7)

Sonra şaşırır kalır. (8)

Bir süre göz gezdirir (9)

Ve evirir çevirir. (10)

Der ki: "Okuyamadım; (11)

Tek söz anlayamadım. (12)

Al götür başkasına/

Yapamadım mademki. (13)

Akıl akıldan üstün (14)

Başkası okur belki. (15)

Adam sanır Hoca' nın/

Yok okuyup yazması. (16)

Kâğıdı almasıyla/

Bir olur patlaması: (17)

-Hoca, der, yazık yazık! (18)

Düşünsene azıcık! (19)

Koca adam bilmem ki/

Kavuşu niçin taşır? (20)

Ve nasıl okuyamaz,/

Mektuptan iki satır. (21)

Utanmıyorsun elden (22)

Sıkılman da yok benden. (23)

Bari azıcık utan/

Başındaki kavuktan! (24)

Hoca hemen çıkarır/

Başındaki kavuşu (25)

-Keramet sendeyse! der (26)

Hadi kavuk sen oku! (27)

M. Halistin KUKUL

Ek-7

CAZGIR

Vur ha vur, vur davul, baş pehlivan havası. (1)

Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet. (2)

Vur ha vur, vur davul, gürlemenin sırası. (3)

Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket. (4)

Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret. (5)

Davran deli fişek, karayel fırtınası./

Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası. (6)

Vur ha vur, vur davul, dağları taşları titret. (7)

Dile gelsin Yusuf' un, Aliço' un hatırası. (8)

Çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret. (9)

Her mübarek! Er meydanı bu meydandır. (10)

Cümle âlem birikmiş işte davullu zurnalı. (11)

Her biri bir özge diyarda baş pehlivandır. (12)

Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı. (13)

Boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı. (14)

Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup da uçandır. (15)

Rüzgâr deme, buluttur. Bulut, deme, dumandır. (16)

Vur ha vur davul, gök yerinden kaymalı. (17)

Hodr, meydan! Vakit tamam, peşrev tamamdır. (18)

Ha deyince kaldırıp kaldırıp yere vurmali. (19)

Attila İLHAN

Ek-8

YÜKSEK EVDE OTURANIN TÜRKÜSÜ

Evleri yüksek kurdular (1)

Önlerinde uzun balkon (2)

Sular aşağıda kaldı (3)

Aşağ' da kaldı ağaçlar (4)

Evleri yüksek kurdular (5)

On bin basamak merdiven (6)

Bakışlar uzakta kaldı (7)

Uzakta kaldı dostluklar (8)

Evleri yüksek kurdular (9)

Cama betona boğdular (10)

Usumuzdaydı unuttuk (11)

Topraklar uzakta kaldı/

Toprağa bağlı olanlar (12)

Gülten AKIN

Ek-9

DÜNYA BENİM

Ben yorulmaz bir gezginim (1)

Dünya benim... (2)

Yürürüm kimi zaman kızgın çöllerde (3)

Kimi zaman gemilere, uçaklara binerim. (4)

Dağlarda, ormanlarda, buzullarda yaşarım (5)

Dalarım, denizlerin dibini keşfederim. (6)

Kimi zaman dünya dar gelir bana (7)

Füzelerle yıldızları gezerim. (8)

Nice nice dostlarım var çok uzaklarda (9)

Gün gün onlarla birlikte yaşarım (10)

Üzünçleri, sevinçleri, sırları benim olur (11)

Seslerini yüreğimde duyarım. (12)

Köprüler kurarım okyanuslar üstüne (13)

Göz değmemiş ülkelere yolculuklar yaparım (14)

Sorular sorarım gelinciklere (15)

Gökyüzünde bir martıyla kanat çırparım. (16)

Ben yorulmaz bir gezginim (17)

Kitaplarım, kitaplarım var benim. (18)

Ayla ÇINAROĞLU

Ek-10

ATATÜRK GÜLÜMSEDİ

Atatürk gülümsedi öğretmenim/

Siz sınıfa girince (1)

Dağıldı kara bulutlar (2)

Açıldı konca (3)

Baktı ki okul yenidir (4)

Siz yenisiniz düşünceler yeni (5)

Atatürk gülümsedi öğretmenim (6)

Saklıyamadı sevincini (7)

Baktı ki gençsiniz bilgili (8)

Eğitiyorsunuz yolunca yöntemince (9)

Atatürk gülümsedi öğretmenim (10)

Sevindi onca (11)

Baktı ki gençmiş karşımıza/

Çiziyorsunuz yolu (12)

Atatürk gülümsedi öğretmenim/

Gözleri dolu dolu (13)

Anlaşılan bütün yaz/

Atatürk gözünü kırpmamış (14)

Çünkü boşmuş sıralar (15)

Çünkü harf okunmamış (16)
Kapkara bulutlar inmiş/
Işıklı gözlerine (17)
Bora gibi kasırğa gibi Atatürk' üm/
Sanırım yönelmiş bilgisizliğe (18)

Ama baktı ki gün doğmuş (19)
Bir koşu varmışız okula (20)
Özlemle açılmış kitaplar (21)
Bir iştah kızda oğlanda (22)

Baktı ki zil çalmış sınıfa girmişsiniz (23)
Bütün bakışlar sizde (24)
Günaydın demiş derse başlıyorsunuz (25)
Sımsıcak bir sevgi gözlerinizde (26)

Baktı ki Türkiye' si Türkiye' miz/
Aydın ufuklara yürüyor hızla (27)
Atatürk gülümsedi öğretmenim (28)
Övünüyor bizle (29)

Dağıldı kara bulutlar/
Siz sınıfa girince (30)
Atatürk gülümsedi öğretmenim/
Kürsüde kendini görünce (31)

Talat TEKİN

Ek-11

CANYOLDAŞIMA MEKTUPLAR

Atlılar gördüm (1)

Yağız atlar, doru atlar... kır atlar/

Tâ ötelerden gelir gibiydi. (2)

Atlıların ayaklarında zaman/

Ezilir gibiydi. (3)

Nal sesleri vardı zamanda/

Uzak yakın... (4)

Geceden sabah doğru sesler/

Akın akın/

Artar, eksilir gibiydi. (5)

(...)

Tel örgülerde diken dikendi kader (6)

Sakarya, Sakarya değildi artık. (7)

Serpilivermiş ovaya üçer beşer/

Merhmetler... (8)

Savaş/

Süngülerine esir gibiydi. (9)

Gazi' yi gördüm(10)

Bir tümseğe dayanmış sağ ayağı, (11)

Başında bir kara kalpak. (12)

Kocatepe' de kalkan parmağı/

Akdeniz' i gösterir gibiydi. (13)

Bir vatan şahlanmıştı balam (14)

Devir, tarihe hükmeden devir gibiydi. (15)

Bu millet ölür mü, ölür müydü hiç, (16)

Bir baksan ki Gazi' nin gözlerinde/

Ölmekle yaşamak bir gibiydi. (17)

Jülide GÜLİZAR ERGÜVEN

(Atatürk Şiirleri' nden kısaltılmıştır.)

Ek-12

DOSTLAR BENİ HATIRLASIN

Ben giderim adım kalır (1)

Dostlar beni hatırlasın. (2)

Düğün olur bayram gelir (3)

Dostlar beni hatırlasın (4)

Can kafeste durmaz uçar (5)

Dünya bir han, konan göçer (6)

Ay dolanır yıllar geçer (7)

Dostlar beni hatırlasın (8)

(...)

Gün ikindi akşam olur (9)

Gör ki başa neler gelir (10)

Veysel gider adı kalır (11)

Dostlar beni hatırlasın (12)

Aşık Veysel ŞATIROĞLU

Ek-13

İNSANA SAYGI

Bir gün güneş doğmayacak (1)

Doğulu batılı yok (2)

Gece gündüz olmayacak (3)

İnsanın siyahı beyazı yok (4)

Dünya yeni baştan kurulacak (5)

Oralı buralı yok (6)

Aramızda ne çin setdi ne utanç duvarı (7)

Ayrılık gayrılık yok (8)

Benim maviye dönüşen karanlığımda/

Zıdlar çelişkiler yok (9)

Ölüm bin kez bizimle (10)

Nötrona atoma gerek yok (11)

Seviler çoğalsın gönüllerde (12)

Öldürmeye savaşa gerek yok (13)

A. Necmeddin ÇANGA

(Duydukça' dan)

Ek-14

TÜRKÜLER DOLUSU

(...)

Şairim (1)

Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası/

Ayak seslerinden tanırım (2)

Ne zaman bir köy türküsü duysam/

Şairliğimden utanırım. (3)

Şairim (4)

Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum (5)

Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim (6)

Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm. (7)

(...)

Ah bu türküler/

Türkülerimiz/

Ana sütü gibi candan/

Ana sütü gibi temiz. (8)

Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla/

Köyümüz, köylümüz, memleketimiz. (9)

Ah bu türküler köy türkeleri/

Dilimizin tuzu biberi. (10)

Memleket ahvalini onlardan sor (11)

Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen' i/

Öleni kalanı gidip gelmeyi (12)

Ben türkülerden aldım haberi. (13)

Ah bu türküler köy türküleri/

Mis gibi insan kokar mis gibi toprak (14)

Hilesiz hurdasız çırılçıplak (15)

Dişisi dişi erkeği erkek (16)

Kaşı kaş gözü göz ayarsı yara (17)

Bıçağı bıçak. (18)

Ah bu türküler köy türküleri/

Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi (19)

Kiminin reyhasından geçilmez (20)

Kimi zehir kimi zemberek gibi (21)

(...)

Ah bu türküler köy türküleri (22)

Ne düzeni belli ne yazanı (23)

Altlarında imza yok ama/

İçlerinde yürek var (24)

(...)

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

(Şiir Defteri' nden kısaltılmıştır.)

Ek-15

AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA

Yazın sıcak günlerinde,/

Herkes koşturup çalışırken,/

Sadece kendisiyle ilgilenirken/

İyi kalpli ağustos böceği,/

Esirgememiş kimseden iyiliğini. (1)

Herkes koşturmada, düşünürken kendini,/

Onun amacı, eğlendirmekmiş çevresini, (2)

Düşünmeden hiç kendini, geleceğini,/

Dinlendirmek istemiş müzikle çevresini. (3)

Çalmış çalmış söylemiş, (4)

En çok durmadan çalışan,/

Kimseyle vakit harcamayan karıncayı eğlendirmiş. (5)

Derken soğuklar gelmiş, (6)

Ağustos böceği, yiyecek sıkıntısı çekmiş. (7)

Dostları aklına gelmiş, (8)

Karıncadan biraz borç yiyecek istemiş. (9)

Ah cimri karınca!/

Razı olur mu buna? (10)

Ağustos böceği, onu eğlendirmiş olsa da/

Paylaşmak aklının ucundan geçmez asla. (11)

Hadi yiyeceğini paylaşmadın da (12)
Aşağılamak sığar mı arkadaşlığa: (13)
"Söyle, yaz boyu ne yaptın?" demiş karınca, (14)
Ağustos böceği, arkadaşlarını eğlendirmenin gururuyla/
"Türkü çalıp söyledim." demiş mutlulukla. (15)
Fırsat bilmiş bu sözü karınca (16)
"Madem, türkü çalıp söyledin, (17)
Haydi şimdi biraz oyna." (18)

Sizin de anlayacağınız gibi,/

Eli boş dönmüş zavallı ağustos böceği. (19)
Ancak vazgeçmemiş şarkı söylemekten./
Başkalarını eğlendirmekten.(20)
"Herkes,/

Özellikle müziği duymasını bilmeyenlere,/

Hayatın güzelliklerini kaçırın işkoliklere,/

Şarkısını söylememeye." (21)
Sadece duyan kulaklara seslenmiş. (22)
Paylaşmayı bilenleri eğlendirmiş. (23)
Siz de duyarsanız şarkısını,/

Bilin ki anlatıyor hayatın güzel yanlarını... (24)

Yeşim KARAAL
(Ya Öyle Değilse'den)

Ek 16

AY ŐAIRİ

Dün bir Şiir yazdım (1)

Okudum sınıfta. (2)

Şiirimde dağlar, ağaçlar./

Gelincikler, papatyalar... (3)

Güvercin uçtu, buluta kondu (4).

Bulut bir roket oldu, (5)

Mavi resimde kayboldu. (6)

Uçuğu tüm yapraklar, (7)

Danstaydı o sıra uçurtmalar... (8)

Güldü Aydede/

Dişlerini göstere göstere... (9)

Yıldızlar koğu geldi/

Karanlığı sürüye sürüye... (10)

Şiirim yarım kaldı/

Gülünce sıra arkadaşım. (11)

Parmağıyla göstere göstere.../

"Sen büyüyünce/

Şair olursun," dedi. (12)

Üzıldüm.../

Yalnız Şairler mi görür diye/

Aydede'nin güldüğünü... (13)

Üzıldüm... (14)

Arkadaşım neden görmesin ki,/

Düşlerin uçtuğunu? (15)

Aytül AKAL

(Mavi Ay'dan)

Ek-17

MEMLEKET İSTERİM

Memleket isterim (1)

Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun; (2)

Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.(3)

Memleket isterim (4)

Ne başta dert ne gönülde hasret olsun; (5)

Kardeş kavgasına bir nihayet olsun. (6)

Memleket isterim (7)

Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun; (8)

Kış günü herkesin evi barkı olsun. (9)

Memleket isterim (10)

Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun; (11)

Olursa bir şikâyet ölümden olsun. (12)

Cahit Sıtkı TARANCI

(Otuzbeş Yaş' tan)

Ek-18

OYUNCAKLARIN OYUNCAĞI OLMAK

Girer girmez müzeden içeri/
ödün alır babam/
tahta attan çocukluğunu geri (1)

Alkış alkış koşup gelir yanına çın çın (2)

Selam verir/
nöbetini unutan kurşun asker (3)

Yine de anlayamadığım bir şey var (4)

Topraktan kuşa üfleyince, niçin/
küçülür babamın kocaman elleri? (5)

Baba şimdi/
Daha iyi anlıyorum seni (6)

Bir uçurtma gördüğünde sanki/
görünmez bir kuklacı/
uzatıyor sana/
ipin yumağınıb(7)

Gülüyorsun ya hemen/
bu da senin en güzel resmin (8)

(...)

Hani, diyorsun ya, dünya/
durmadañ döñen/
içi dolu bir yuvarlak (9)

Bu yüzden baba/

en çok sevdiğim/
fotoğraf bu olacak. (10)

Sen hangi oyuncakla/
çekmek istersin fotoğrafımı? (11)

Legolarla karşın (12)

Trenimin rayları kırık (13)

Salıncağın biri bozuk (14)

diğerinin zinciri paslı (15)

Okulun bahçesinde/
tek bir oyuncak bile yok (16)

Uzak, çok uzak lunapark (17)

Çember çevirmemi istesen de/
yaşadığımız kentte/
artık bu da imkansız (18)

Baba sen/
oyunların altın çağında/
yaşadın çocukluğunu (19)

Oyuncakların gizli dilini/
bilsen de/
Çocukluğun altın çağı/
bir daha yaşanmayacak (20)

Çamur oyuncakları/
demir oyuncaklar kırdı (21)

Söyle baba,
kim kurtaracak/
sanal oyuncakların/
oyuncağı olmaktan kim? (22)

Mustafa Ruhi ŞİRİN

(Aşk Olsun Çocukluğum Aşk Olsun/ Çocuk Felsefesi Üzerine Denemler'den
kısaltılmıştır.)

Ek-19

TÜRKÜLER DOLUSU

Kirazın derisinin altında kiraz (1)

Narın içinde nar (2)

Benim yüreğimde boylu boyunca/
Memleketim var (3)

Canıma ciğerime dek işlemiş/
Canıma ciğerime/
Sapına kadar (4)

Elma dalından uzağa düşmez (5)

Ne yana gitsem nafîle. (6)

Memleketin hâli gözümde gitmez (7)

Binbir yerimden bağlanmışım (8)

Bundan ötesine aklım ermez. (9)

Yerliyim yerli olmasına (10)

İlmik ilmik, damar damar/
Yerliyim./
Bir dilim Trabzon peyniri/
Bir avuç tiftik/
Bir çimdik çavdar/
Bir tutam şile bezi gibi (11)

Dışimden tırnağıma kadar/
Ressamım. (12)

Yurdumun taşından, toprağından sürüp gelir nakışlarım (13)

Taşıma, toprağıma toz konduranın/
Alnını karışlarım. (14)

Şairim şair olmasına (15)

Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına (16)

İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum (17)

Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter (18)

Eğri büğrü, kör topal kabulüm (19)

Şairim (20)

Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası/
Ayak seslerinden tanırım (21)

Ne zaman bir köy türküsü duysam/
Şairliğimden utanırım. (22)

Şairim (23)

Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum (24)

Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim (25)

Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm. (26)

Hey hey, yine de hey hey (28)

Salınsın türküler bir uçtan bir uca (28)

Evelallah hepsinde varım (29)

Onlar kadar sahici/
Onlar kadar gerçek/
İnsancasına, erkekçesine/
"Bana bir bardak su" dercesine/
Bir türkü söylemeden gidersem yanarım. (30)

Ah bu türküler/
Türkülerimiz/
Ana südü gibi candan/
Ana südü gibi temiz. (31)

Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla/
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz. (32)

Ah bu türküler,/

Köy türküleri/
Dilimizin tuzu biberi. (33)
Memleket ahvalini onlardan sor (34)
Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen' i/
Öleni kalanı gidip gelmeyeni... (35)
Ben türkülerden aldım haberi. (36)

Ah bu türküler, köy türküleri/
Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak (37)

Hilesiz hurdasız, çırılçıplak (38)

Dişisi dişi ,erkeği erkek (39)

Kaşı kaş, gözü göz, ayarsı yara (40)

Bıçağı bıçak. (41)

Ah bu türküler, köy türküleri/

Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi (42)

Kiminin reyhasından geçilmez (43)

Kimi zehir, kimi zemberek gibi (44)

Ah bu türküler köy türküleri (45)
Olgun bir karpuz gibi yarılr içim (46)
Kan damlar ucundan mürekkep değil (47)
İşte söz, işte ses, işte biçim. (48)
Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar (49)
İliklerine kadar işlemiş sızı (50)
Artık iflah olmaz kavak ağacı (51)
Bu türkünün yüreğinde sancı var. (52)

Ah bu türküler, köy türküleri (53)
Ne düzeni belli ne yazanı (54)
Altlarında imza yok ama/
İçlerinde yürek var (55)
(...)

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

Ek-20

GÖRGÜ

Güzel söz söyleyelim (1)

Dinlemeyi bilelim, (2)

Gereksinim duyana/

Hemen yardım edelim. (3)

Sana ödünç bir kitap/

Vermişse arkadaşın,/

Onu zamanında ver (4)

Sakin hiç yıpranmasın. (5)

Yaşamın tadı olsun/

Yaptığımız şakalar, (6)

Yaparken iyi düşün (7)

Kimse görmesin zarar. (8)

Görgü kurallarını/

Çok iyi öğrenelim, (9)

Büyüğe saygı duyup/

Küçükleri sevelim. (10)

Cazibe IRMAK

Ek-21

ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA

(...)

Ne bulutlar gitti, ne padişahlardan bir haber geldi (1)

Kemal Paşa derler, bir yiğit vardı. (2)

Bu sefer de millet türkülerle Kemal Paşa' ya haber saldı. (3)

V

Kemal Paşa, yenilmez yiğit, şanlı komutan! (4)

Savaşa girer gibi yetiş bize! (5)

yetiş bize, çöllerde bile olsan! (6)

İnanç doldur, güç doldur içimize! (7)

Bin kere yurdumuzu kurtaran! (8)

Bir görseydin ağlardın hâlimize! (9)

Bu ne inançtı ki Kemal Paşa/

Atının teri kurumadan/

Sürüp geldin yeni yeni savaşların peşinde! (10)

VI

Bir selam gibi gitti Erzurum' a (11)

Bin selam gibi geldi Sivas' a Erzurum' dan (12)

Dağlar alçaldı yol vermeye. (13)

Temizlendi ılıkımından karından. (14)

Analar bacılar yola döküldü. (15)

Cephane taşıdı arkasından. (16)

Irmaklar suyundan faydalattı./

Ağaçlar daldasından. (17)

Yer gök inledi bir yol daha/

Kurtuluş Savaşı'ndan. (18)

VIII

Biz biliriz bizim işlerimizi (19)

İşimiz kimseden sorulmamıştır. (20)

Kılıçla, mızrakla, topla, tüfekte/

Başımız bir kere eğilmemiştir. (21)

Kuzumuz var, yaylalarda meleşir, (22)

Çeşmemiz var, gece gündüz söyleşir, (23)

Yazımız var, pehlivanlar güreşir, (24)

Bu toprağa kimse girememiştir. (25)

Davranı da deli gönül davranı! (26)

Kemal Paşa dinlemiyor fermanı! (27)

Anası, bacısı, kızı kızanı/

Bizim millet gibi görülmemiştir. (28)

XII

Sana borçluyuz ta derinden! (29)

Çünkü yurdumuzu sen kurtardın, (30)

Hasta yorgun düşmüştür, (31)

Yaralarımızı iyice sardın. (32)

Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın, (33)

Sanatkârdın, denizler kadar engin; (34)

Kimsenin görmediğini görürdü/

Sevgiyle bakan gözlerin. (35)

Dedin ki: Bu millet, bu büyük millet/

Yüzyıllar boyunca geri kalmış; (36)

Bu yurt, bu güzel yurt, bizim yurdumuz/

Her yanından yaralar almış.(37)

Dedin ki: Bir güzel savaşmalı/

Kurmak için yeniden; (38)

Bilgiyle, inançla, coşkuyla/

"Öğün, çalış, güven" (39)

Sana borçluyuz ta derinden! (40)

Işığsın bu yurdun. (41)

Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize, (42)

Çünkü Cumhuriyetimizi sen kurdun. (43)

Hürriyeti sen yaydın içimize, (44)

Halkçıyız dedin halk içinden, (45)

İnançla hür yetiştirdin bizi, (46)

Borçluyuz sana ta derinden! (47)

Derinlerle yüceltti, çok yüceltti,/

Bu milleti temiz ellerin. (48)

Sana borçluyuz ta derinden (49)

En büyüğü Mustafa Kemallerin! (50)

Cahit KÜLEBİ

Ek-22

DÖRT AHBAPLAR

Fare ile Kargayı alarak yanlarına,/

Çıkarlar uzun bir yola./

Ceylanla Kaplumbağa. (1)

Az giderler, uz giderler (2)

Dere tepe düz giderler. (3)

Günlerden bir gün güzel gözlü Ceylan,/

Gelmez olur gittiği irak yoldan... (4)

Dostları bir tasa alır, (5)

Karga ile Fare hemen yollanır. (6)

Kaplumbağaya derler: "Sen gelme, (7)

Otur buralarda bizi bekle. (8)

Çünkü bize ayak uyduramazsın sen." (9)

Ok gibi çıkıp giderler evden... (10)

Bir çölün ortasından geçerler toz, duman, (11)

Önlerine çıkar büyükçe bir kapan. (12)

Bakarlar, ceylan varlığında. (13)

Hemen işe koyulurlar ikisi iki yerde. (14)

Karga bekçilik yapar. Fare keser ağ, (15)

Güneşli bir kuşluk çağı,/

Tam işleri bitirip yol alacakları sıra,/

Bir de bakarlar, arkalarında kaplumbağa. (16)
Çıkışmaya kalmaz, avcı yetişir peşlerinden. (17)
Kaplumbağayı alır tortop yerden: (18)
"Sensin demek işleri çeviren güdük Molla (19)
Suçunu söyleteceğim der sana zorla. (20)
Haydi gir bakalım şu ağın içine." (21)
Öbür yandan üç ahbap çavuş, /
Çıkarlar çetin bir yokuş. (22)
Dönüp bakarlar üçü birden gerilerine, (23)
Kaplumbağayı göremezler bu defa yine. (24)
Fareye derler "Koş! Yetiş! (25)
Ancak bu senin kıvrıcağın bir iş." (26)
Fare durmaz çıkar yola, (27)
Ceylan da katılır ona. (28)
"Şimdi yardım sırası bende, (29)
Biliyorum kaplumbağa dostum tehlikede. (30)
Dostluk kara günde belli olur, (31)
Ancak el ele verirsek dostumuz kurtulur." (32)
Bırakmaz peşini farenin. (33)
Bakarlar ki avcı başında molla beyin. (34)
Sorguya çekiyor hayvancağızı sine sine,/
Çiftiyi nişan alıp üzerine... (35)
Kuyrukları sıkışan iki kafadar, /

Hemen bir akıl düşünürler oracıkta, (36)

Ceylan tortop olur yatar bir açıktadır... (37)

Derken avı, bırakıp kaplumbağayı seğirtir öbür yana, (38)

Bir ok fırlatayım der şu güzel ceylana. (39)

Koşa dursun peşinde dere tepe, (40)

Fare işini yapar sere serpe. (41)

İpleri kesi kesiverir. (42)

El birliği etmekle insan çok beladan kurtulur, (43)

Nice nice sarp dağlar tozlu birer yol olur. (44)

Hazırlayan: Duhter Bayraktar UÇMAN

Ek-23

AĞAÇ DİYOR Kİ

Ben küçücük bir ağacım/
Yurdumun bir bahçesinde (1)
Topraklar tüterken görün/
Dallarım çiçeklensin de. (2)

Her şeyimle yararlıyım/
İnsanoğluna dünyada/
Çiçeğim, yaprağım gölgem/
İri dallı zerdalimle. (3)

Kuşlar mutlu şarkısını/
Hep dalımda söylerler (4)
Şen arılar vızır vızır/
Kokuma koşup gelirler. (5)

Sakın, sakın dalımızı;/
Çocuklar çekip kırmayın. (6)
Çakınızla gövdemizle/
Derin yaralar açmayın. (7)

Halim YAĞCIOĞLU

Ek-24

YAŞLILARDAN GENÇLERE

Bir gün,/

Sizler de yaşlanacaksınız; (1)

Titreyecek elleriniz, ayaklarınız, (2)

Az görecek gözleriniz, (3)

Az duyacak kulaklarınız. (4)

Uçan kuştan yardım umacaksınız,/

Yerinizden kalkamadığınız zaman... (5)

Çeşmeden bir kova su,/

Fırından bir somun ekmek/

Getiriveren,/

Ya bir çocuk,/

Ya bir büyük,/

Her kimse/

Velinimetiniz olacak. (6)

Hele;/

Yemeğinizi pişiren,/

Giysinizi yıkayıp ütöleyen,/

Sizi yıkayıp temizleyen/

Ve/

Evinizi silip süpüren olursa/

Dokunulmasın keyfinize... (7)

Onlar,/
Baş tacınızdır sizin./
Eğer,/
Kalbinizi incitmeden/
Hizmet ediyorlar ise... (8)

Elbette;/
Yıllar önce/
Bizler de çocuktuk, gençtik. (9)
Sizler gibi,/
Hep güldük, gezdik, eğlendik. (10)
Tabii, eğlenirken de/
Yaşlılarımızdan, hizmet ve saygımızı esirgemedik. (11)
Hep,/
Onların dualarıyla büyüdük, (12)
Onların dualarıyla/
Mutlandık, şereflendik. (13)
Şimdi,/
Sizlerden sevgi, saygı görüyor isek/
Onlara gösterdiğimiz sevgiden, saygıdandır... (14)
Sizler de,/
Bizlere gösterdiğiniz bu sıcak ilginin karşılığını/
Yaşlandığımız zaman,/
Göreceksiniz mutlaka, gelecek kuşaklardan. (15)
Çünkü;/

Bu seçkin hâlinizle,/

Onlara iyi yönde örnek oluyorsunuz. (16)

Sağ olunuz, sevgili evlatlarımız; (17)

Bizleri,/

Son derece mutlu ediyorsunuz (18)

Allah da sizleri mutlu etsin; (19)

Sağlığınız, saygınlığınız ve başarınız/

Hep artsın, (20)

Hiç eksilmesin... (21)

Naim YILMAZ

Ek-25

MACERA

Küçüktüm, küçücüktüm, (1)

Oltayı attım denize; (2)

Bir üşüşüverdi balıklar, (3)

Denizi gördüm. (4)

Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı; (5)

Kuyruğu ebemkuşağı renginde; (6)

Bir salıverdim gökyüzüne; (7)

Gökyüzünü gördüm. (8)

Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım; (9)

Para kazanmak gerekti; (10)

Girdim insanların içine, (11)

İnsanları gördüm. (12)

Ne yârdan geçerim, ne serden; (13)

Ne denizlerden, ne gökyüzünden ama... (14)

Bırakmıyor son gördüğüm, (15)

Bırakmıyor geçim derdi. (16)

Oymuş, diyorum, zavallı şairin/

Görüp göreceği. (17)

Orhan Veli KANIK

Ek-26

DENİZ HASRETİ

Gözümde bir damla su deniz olup taşıyor, (1)

Çöllerde kalmış gibi yanıyor, yanıyorum. (2)

Bütün gemicilerin ruhu bende yaşıyor; (3)

Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum. (4)

Nasıl yaşayacağım ey deniz, senden uzak? (5)

Yanıp sönyör gibi gözlerimde fenerin!... (6)

Uyuyor mu limanda her gece sallanarak,/

Altından çivililerle çakılmış gemilerin? (7)

Sevmiyorum suyunda yıkanmamış rüzgârı; (8)

Dalgaların gözümde tütüyor mavi, yeşil... (9)

İçimi güldürmüyor sensiz ay ışıkları; (10)

Ufkundan yükselmeyen güneşler güneş değil! (11)

Bir gün nehirler gibi çağlayarak derinden/

Dağlardan, ormanlardan sana akacak mıyım? (12)

Ey deniz, şöyle bir gün sana bakacak mıyım?/

Elma bahçelerinden, fındık bahçelerinden... (13)

Ömer Bedrettin UŞAKLI

Ek-27

KIRIN TEPESİNDEKİ AĞACA ÖVGÜ

Ağaç olmuşsun bir defa/

Bu kırım tepesinde. (1)

Yaşayacaksın ağacım, (2)

Yaşayacaksın,/

Tek ağaç olsan da... (3)

Bir damla su için göklere bakacaksın bazen, (4)

Yıldızlara dil dökceksin sessizce... (5)

İncecik damarlarını/

Sert derinliklere salacaksın, (6)

Yaşamak kolay değil ağacım, (7)

Yaşayacaksın... (8)

Yaşama sevinci bu, (9)

Yaşama aşkı. (10)

Sadece kendin sevinecek değilsin/

Bu kırım tepesinde. (11)

Gölgene çekeceksin kurdu, kuşu, (12)

Rüzgâr dallarını okşayacak, (13)

Seninle bilecek rüzgâr olduğunu... (14)

Yaşama sevinci bu, (15)

Yaşayacaksın ağacım, (16)

Yaşayacaksın./

Cırcır böceklerinin şarkısını dinleyerek (17)

Ay ışığına dalmak güzel şey... (18)

Yaşamaktan nasibini alacaksın. (19)

Yaşama şarkısı söyleyecek çırpınarak yaprakların, (20)

Aş ile şevk ile sallanacak dalların... (21)

Coşkun ERTEPINAR

Ek-28

KIR ŞARKISI

Tam otların sarardığı zamanlar.../

Yere yüzükoyun uzanıyorum... (1)

Toprakta bir telaş, bir telaş... (2)

Karıncalar öteden beri dostum. (3)

Ellerime hanım böcekleri konuyor. (4)

Ne şeker şey onlar! (5)

Uç böcek, uç böcek diyorum. (6)

Uçuyorlar. (7)

Pan' ın teneffüsü bile/

Ilık, okşamakta yüzü. (8)

Deve dikenini, çalılık vesaire/

Bir âlem bu toprakların üstü. (9)

Tabiatla haşır neşir/

Kırlarda geçen ikindi vakti. (10)

Sakin, dinlenmiş, rahat/

Bir gün daha bitti. (11)

Behçet NECATİGİL

Ek-29.

**TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
ŞİİRLERİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ BAKIMINDAN YAPISINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

Saygıdeğer meslektaşım,

Bu araştırmanın amacı, Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin metinsellik ölçütleri bakımından yapısına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Ders kitaplarında sıklıkla kullanılan metin türlerinden olan şiirlerin tutarlılık, bağdaşıklık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk ve metinlerarasılık ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle siz değerli öğretmenlerin görüşleri bizler için önemlidir. Verdiğiniz bilgiler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Sabır ve özeninizden dolayı teşekkür ederiz.

Fatma Döner DOĞAN

fdd_1414@hotmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi

Türkçe Eğitimi ABD

Fırat Üniversitesi

Kişisel Bilgileriniz			
1. Cinsiyetiniz	: ( ) Kadın	( ) Erkek	
2. Hizmet Süreniz:	( ) 1-5 yıl	( ) 6-10 yıl	( ) 11-15 yıl ( ) 16-20 yıl ( ) 21 yıl ve üstü
3. Eğitim durumunuz:	( ) Lisans	( ) Yüksek lisans	( ) Doktora

MADDELER

1. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin bağdaşıklığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

2. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tutarlılığı (mantıksal bütünlüğü) yeterli düzeyde midir?

3. Türkçe ders kitaplarındaki şiirler amaçlılık ilkesine uygun mudur?

4. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin kabul edilebilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

5. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin bilgilendirici niteliği yeterli düzeyde midir?

6. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin duruma uygunluğu (bağlama uygunluğu) yeterli düzeyde midir?

7. Türkçe ders kitaplarındaki şiirler metinlerarası iliğu bakımından yeterli düzeyde midir?

8. Türkçe ders kitaplarındaki şiirler hakkında başka görüőleriniz varsa paylaşınız.

Ek 30.

İZİN BELGESİ

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-604.01.01-E.62085
Konu : Araştırma İzni

02.01.2018

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi : a) 14/12/2017 tarih ve 11611387/044/69602 sayılı yazınız,
b) Valilik Makamının 27/12/2017 tarih ve 79137285-604.01.01-E.22495831 sayılı onayı.

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Fatma DÖNER DOĞAN'ın, "Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bakımından Yapısı ve Bu Metinlerin Yapılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri" konulu yüksek lisans tez anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı ilimizde bulunan Merkez Mustafa Kemal Ortaokulu, Şehit Önder Pınar Ortaokulu, Şehit Cuma Dağ Ortaokulu, İstiklal Ortaokulu, Mollakendi Ortaokulu, Palu İlçesi Palu Ortaokulu, Palu Atatürk Ortaokulu, Palu Yatılı Bölge Ortaokulu, Maden İlçesi Maden Asım Sürücü Yatılı Bölge Ortaokulu, Kovancılar İlçesi Kovancılar Ortaokulu, Baskil İlçesi Baskil Necati Çetinkaya Ortaokulunda görev yapan Türkçe Öğretmenlerine yönelik anket ve uygulama izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın, Müdürlüğümüze bağlı ilimizde bulunan Merkez Mustafa Kemal Ortaokulu, Şehit Önder Pınar Ortaokulu, Şehit Cuma Dağ Ortaokulu, İstiklal Ortaokulu, Mollakendi Ortaokulu, Palu İlçesi Palu Ortaokulu, Palu Atatürk Ortaokulu, Palu Yatılı Bölge Ortaokulu, Maden İlçesi Maden Asım Sürücü Yatılı Bölge Ortaokulu, Kovancılar İlçesi Kovancılar Ortaokulu, Baskil İlçesi Baskil Necati Çetinkaya Ortaokulunda görev yapan Türkçe Öğretmenlerine yönelik uygulanabilmesi için Valilik Makamından alınan ilgi (b) onay ve uygulanacak anket formları ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Feyzi GÜRTÜRK
Milli Eğitim Müdürü

Ek:
1- Makam Onayı (1 sayfa)
2- Anket (2 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Asit ile Aynıdır.
02 Ocak 2018
Mustafa GÜNGÖR
V.H.K.I.

Akpınar M. Kolordu C. NO:5 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmcm@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Ahmet AKARSU-V.H.K.I.
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden aa22-d0a9-3260-aedf-30ec kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-604.01.01-E.22495831
Konu : Araştırma İzni

27.12.2017

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzni 2012/13 sayılı Genelgesi.
b) Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 14/12/2017 tarih ve 11611387/044/69602 sayılı yazısı.

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Fatma DÖNER DOĞAN'ın, "Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Metinsellik Ölçütleri Bakımından Yapısı ve Bu Metinlerin Yapılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri" konulu yüksek lisans tez anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı ilimizde bulunan Merkez Mustafa Kemal Ortaokulu, Şehit Önder Pınar Ortaokulu, Şehit Cuma Dağ Ortaokulu, İstiklal Ortaokulu, Mollakendi Ortaokulu, Palu İlçesi Palu Ortaokulu, Palu Atatürk Ortaokulu, Palu Yatılı Bölge Ortaokulu, Maden İlçesi Maden Asım Sürücü Yatılı Bölge Ortaokulu, Kovancılar İlçesi Kovancılar Ortaokulu, Baskil İlçesi Baskil Necati Çetinkaya Ortaokulunda görev yapan Türkçe Öğretmenlerine yönelik anket ve uygulama izin isteği ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB'e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 25/12/2017 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmıştır. Söz konusu anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı yukarıda belirtilen okullarda görev yapan Türkçe Öğretmenlerine yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, okul idarelerinin izni doğrultusunda, çalışmaların eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Fatih KÖMÜRLÜ
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
27.12.2017
Feysi GÜRTÜRK
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aşağı ile Aynıdır:
02 Ocak 2018
Mustafa GUNGÖR
V.H.K.I.

Akpınar Mah.Kolordu Cad.No:5 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.AKARSU-V.H.K.I.
Tel : (0 424) 238 36 24
Faks : (0 424) 233 36 70

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden abc7-38ed-3087-b41b-91f2 kodu ile teyit edilebilir.

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	FATMA DÖNER DOĞAN
Öğrenci Numarası	152404101
Enstitü Anabilim Dalı	TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
Bilim Dalı	TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	DR. ÖĞRETİM ÜYESİ AHMET TURAN SİNAN
Tez Başlığı (Türkçe)	ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ŞİİRLERİNİN METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ VE BU ŞİİRLERİN METİNSELLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 400 sayfalık kısmına ilişkin, 31/05/2018 tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

FATMA DÖNER DOĞAN
Öğrencinin Adı-Soyadı

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

Fatma Döner DOĞAN, 13.02.1992 tarihinde Kırşehir/Kaman' da doğdu. 2006 yılında Balakgazi İlköğretim Okulundan mezun oldu. Aynı yıl kaydolduğu Korgeneral Hulusi Sayın Lisesini 2010'da bitirerek ortaöğrenimini tamamladı. 2011'de girdiği Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden 2015' te mezun oldu. 2016'da Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya başladı. Yabancı dili İngilizce'dir.

